

ZEREMI

1 ¹ Ko pape umume'u Zeremi ize'eg awer a'e, hemiapo kwer a'e no. Wiko Iwki ta'yr romo. Iwki wiko xaxeto romo Anatot tawhu Mezàmi Izaew ta'yr izuapyapyr waiwy rehe har pe. **2** Zuzi Amon ta'yr Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe 13 haw kwarahy rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Zeremi pe a'e kury. **3** Uze'eg wi izupe Zeoaki Zuzi ta'yr tuwihawete romo heko mehe no. A'e re Tupàn uze'eg tetea'u Zeremi pe. Te amo 'ar mehe zauxiapekwer amo ae ywy rehe har waraha teko Zeruzarez pe har a'e wi wempyhyk kwer romo wà. Zeneki Zuzi ta'yr tuwihawete romo heko mehe 11 haw kwarahy rehe 5 haw zahy rehe uzeapo a'e ma'e.

Tupàn wenz Zeremi

4 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

5 — Nezexak kar 'ym mehe we nehy hie pupe nereko mehe we uruexak ihe, nemonokatu pà hezeupe ihe, teko ywy nànanar wanupe heze'eg imume'u har romo nemuigo kar pà ihe, i'i ihewe.

6 Na'e aze'eg izupe kury.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hezar. Nakwaw kwaw heze'egatu haw ihe. Ta'e kwàkwàmo ipyahu ma'e romo aiko ihe xe, a'e izupe.

7 Nezewe rehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uwazar heze'eg ihewe a'e.

— Eze'eg zo nezewe nehe. Oromono kar

putar amo teko wanupe nehe. Eze'eg eho wanupe nehe. Amume'u putar ma'e newe nehe. Emume'u a'e ma'e paw wanupe nehe no. **8** Ekyze zo amo wanuwi nehe. Ta'e aiko putar nerehe we ihe nehe xe. Azekaiw putar nerehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e newe uze'eg ma'e romo aiko ihe.

9 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e opoe'eg hekutyry kury. Opokok hereme rehe ihewe uze'eg pà. — Einu katu heze'eg newe kury. Amume'u putar heze'eg newe nehe. Eremume'u putar a'e heze'eg purupe nehe no.

10 Kutàri amono putar hepuner haw nerehe nehe kury. Erepuer putar teko wызài ywy rehe har wanenuhemaw rehe waneitykaw rehe nehe. Erepuer wamumaw paw rehe nehe no. Erepuer waneko haw iapo wi haw nehe. Erepuer ma'e itymaw rehe waiwy kwer rehe nehe no.

11 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuranu herehe.

— Ma'e erexak iko ne. — Amen i'yw hàkà aexak teko ihe, a'e izupe.

12 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

— Azeharomoete aipo. Ame'egatu teko wanehe ihe no. Azapo tuwe heze'eg awer ihe nehe, i'i Tupàn ihewe.

13 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe herehe upuranu pà.

— Aipo erexak amo ma'e iko ne, i'i ihewe. Awazar ize'eg izupe.

— Kwarahy heixe haw awyze har kutyr heme'e mehe aexak zapepo ipupur mehe. Uzeakook ipupe har iko xe kutyr a'e, a'e izupe.

14 Na'e i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Puruzuka haw ma'e imumaw paw rehe we har ur putar kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi nehe. Uzakook putar teko ko ywy rehe har nànan wanehe nehe. **15** Aenz putar teko kwarahy heixe haw awyze har kutyr har paw wamuwà ihe wà nehe. Wanuwihawete uhem putar xe a'e wà nehe. Umuapyk putar wenaw Zeruzarez tawhu hukenaw henataromo wà nehe, ipàrirogawtà

ma'e izywyr wà nehe no, amo tawhu Zuta ywy rehe har waiwyr wà nehe no. **16** Azepyk putar a'e tawhu pe har wanehe ihe nehe, ta'e ikatu 'ym ma'e iapo har romo wanekon a'e wà xe. Hereityk a'e wà. Wapy yhyk zàwenugar waiko amo tupàn a'ua'u wanagapaw opo pupe wemiapo kwer wà. **17** Zeremi, ezemuàgà'ym neho àwàm rehe nehe kury. Emume'u heze'eg paw eho wanupe nehe. Ekyze zo wanuwi nehe kury. Aze erekyze wanuwi ko 'ar rehe nehe, urumukyze kar wera'u putar wainuinuromo nereko mehe ihe nehe. **18-19** Einu heze'eg nehe, Zeremi. Teko ko ywy rehe har wiko putar neàmàtyry'ymar romo a'e wà nehe: Zuta ywy rehe har wanuwihawete wà, amogwer tuwihaw wà, xaxeto wà, teko wà. Paw rupi wiko putar neàmàtyry'ymar romo wà nehe. Nezewe rehe we kutàri amono hekàgaw teko newe. Nezewe mehe erepuner putar a'e teko wanenataromo neze'egaw rehe nehe. Ereiko putar tawhu pàrirogawtâtà ma'e tetea'u hereko har ài nehe, izyta itaper iapo pyrer ài nehe no, pàrirogawtâtà ma'e itazu morog iapo pyrer ài nehe no. Nanereityk kwaw wà nehe. Ta'e aiko putar neruwake ihe nehe xe, nerehe hezekaiw pà ihe nehe xe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, i'i Tupàn ihewe.

Izaew weruzar Tupàn ize'eg wà

2 ¹⁻² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemur kar a'e. — Emume'u ko heze'eg Zeruzarez tawhu pe har paw nehe.

- Heremiaihu, hema'enukwaw 'ar kwàkwàmo romo nereko mehe har rehe ihe.
- Ereruzar tuwe heze'eg hereityk 'ym pà.
- Heamutar katu pe uzereko romo ma'e kwer ài zanereko mehe.
- Ereho heraikweromaw ywyxiguhu rupi.
- Hema'enukwaw peho awer rehe.
- Ereho heraikweromaw ywy rehe ma'etykaw heta 'ymaw pe no.

- 3** Teko Izaew izuapyapyr wà, peiko heremiaihu romo a'e 'ar mehe. Napezawy kwaw arozràn izypy mehe ipo'o pyrer ihewe imur pyrer. Aze amo upuraraw kar ma'erahy newe, azepyk wanehe. Amu'ar kar ikatu 'ymaw wanehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, i'i ihewe.

Izaew izuapyapyr wanemiapo kwer ikatu 'ygyer

4 Zako izuapyapyr wà, teko Izaew waànàm wà no, peinu katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg nehe kury. **5** Nezewe uze'eg iko.

— Ma'e ikatu 'ymaw peipy wexak herehe wà.

Màràzàwe tuwe hereityk wà.

Umuwete tupàn a'ua'u ma'e iapo 'ymar wà.

A'e ae uzeapo ikatu ma'e iapo 'ymar romo wà.

- 6** — Ikatu 'ym ma'e, i'i ihewe wà. Nezewe rehe we aiko Ezit ywy wi wamuhem kar arer romo ihe. Araha ywyxiguhu rehe ihe wà. Heta tetea'u ywytyr a'e ywy rehe. Heta tetea'u iàpy'àmahy haw a'e ywy rehe no.

Naheta kwaw 'y a'e ywy rehe.

Na'ikatuahy kwaw teko wanupe.

Ni amo nuwata kwaw a'e ywy rehe wà.

Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà.

- 7** Arur ywy ikatu ma'e rehe ihe wà. — Uzutym putar ma'e wà nehe, u'u putar wemipo'o kwer wà nehe, a'e wanupe.

U'u putar ma'e a'e ywy rehe har ikatu wera'u ma'e wà nehe no.

Nezewe rehe we ur

heywy imuaiw pà wà.

Uzapo ywy heremimono kwer purumuhuk kar haw romo wà.

- 8** Xaxeto nupuranu kwaw uzehezehe wà.

— Ma'e pe hekon Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e, ni'i kwaw wà.
Heze'eg rehe uzekaiw ma'e
nahekaw kwaw wà.
Ywy pehegweruhu rehe har
wanuwihaw heàmàtry'ym wà.
Heze'eg imume'u har uze'eg
tupàn Ma'aw her rehe wà.
Umuwete tupàn a'ua'u wà.
Tupàn a'ua'u nupuner kwaw
teko wapytywà haw rehe wà.

**Tupàn umume'u wemiai
wanemiapo kwer**

9 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
a'e kury.

— Amume'u wi putar heremiai
wanemiapo kwer ihe nehe kury.
Amume'u putar penemiapo kwer
herenataromo arer nehe,
pezuapyapyr wanemiapo kwer
imume'u pà ihe nehe no.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
aiko uze'eg ma'e romo ihe.

10 Peho yrypyp'o Xip her ma'e pe
nehe. Kwarahy heixe haw ikuty
tuz. Pexak ma'e a'e pe har nehe.
Pemono kar amo Kenar kwarahy
ihemaw kutyr har pe nehe.
Peme'egatu nehe.

Ta'e agwer ma'e nuzeapo pixik
kwaw ko 'ar 'ym mehe we a'e xe.

11 Ni amo teko nomono kwaw amo ae
tupàn tupànete romo wiko 'ym ma'e
wà, tupàn uzar wanekuzaromo wà.
Nezewe rehe we heremiai omono
amo ae tupàn herekuzaromo a'e wà.
Aiko wazar Upuner Wera'u Ma'e
Ipuràg Wera'u Ma'e romo ihe.
Nezewe rehe we omono amo
herekuzaromo wà.

Wazar ipyahu ma'e nupuner kwaw
ma'e iapo haw rehe wapytywà pà wà.

12 A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e ihe,
amuryryryz kar putar ywak ko
iaiw paw hexak mehe ihe nehe.

Tynehem putar kyze haw pupe nehe,
pytuegatu haw pupe nehe no.

13 Heremiai hu uzapo mokoz ikatu
'ym ma'e wà.

Aiko 'ytyzuzàmaw zàwenugar romo.
Nezewe rehe we hereityk wà.
Uhàwykàz amo 'ytyzuzàmaw
hekar pà wà.

Oxorok a'e 'ytyzuzàmaw.
Te àmàn imono'og pyrer
uhem wanuwi.

**Izaew nuweruzar kwaw Tupàn ze'eg, a'e
rupi upuraw ma'erahy tete'a u wà**

14 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
kury.

— Teko Izaew nuiko kwaw amo pe
uma'ereko e ma'e romo wà.
Nuzexak kar kwaw uma'ereko e ma'e
romo wà.

Màràzàwe tuwe waàmàtry'ymar
umuigo kar uma'ereko e ma'e
romo wà.

15 Okororo zàwàruhu iriàw
ài Izaew ikuty wà.

Okororoahy wà.

Uzapo Izaew waiwy wyxiguhu
romo wà.

Tawhu uzeapo heityk pyrer romo wà.
Ni amo nuiko kwaw wapupe wà.

16 Azeharomoete Men pe har wà,
Tapinez pe har wà no,

upin wemipyhyk kwer teko Izaew
ywy rehe har wa'aw wà.

17 Teko Izaew wà,
pe ae pezapo ikatu 'ym ma'e pe.

A'e rupi a'e ma'e paw uzeapo peme.
Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
pezar romo ihe, hereityk pe.

Pe rupi peneraha mehe hereityk pe pe.

18 Peho putar Ezit ywy rehe 'y Niru
yrykaw pupe pei'u pà nehe kury.

Ma'en peputar nezewe iapo pà
ko 'ar rehe nehe kury.

Peho putar Axir ywy rehe 'y Ewparat
yrykaw pupe pei'u pà nehe kury.

Ma'en peputar nezewe iapo pà
ko 'ar rehe nehe kury.

- 19 Pekatu 'ymaw ae uzepyk putar
penehe nehe.
Umume'u putar ikatu 'ym ma'e
penemiapo kwer nehe, penehe
uzepyk pà nehe, ta'e hereityk pe xe.
Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e pezar romo ihe.
Na'ikatu kwaw hereitykaw.
Iro hereitykaw.
Pekwaw putar iro haw nehe kury.
Ihewi pekyze re pepytu'u haw iro a'e
no. Pekwaw putar iro haw nehe no.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
Upuner Wera'u ma'e aze'eg kwez
ihe kury.

***Tupàn hemiaihu nupurumuwete
wer kwaw hehe wà***

- 20 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
kury.

— Teko Izaew izuapyapyr wà,
kwehe mehe pepytu'u hereruzar ire.
Napepureruzar wer kwaw herehe.
Napepurumuwete wer kwaw
herehe no.

Ywytyr aihu ma'e nànnàn,
ywyra u'àgaw hereko har nànnàn,
pe'aw kuzà wyzài wapuhe tupàn
a'ua'u wamuwete pà.

- 21 Aputym uwà 'yw heremixamixak
kwer ài,
uwà 'yw ikatu wera'u ma'e ài.
Peme'e pezehezehe nehe kury.
Uwà 'yw inem ma'e kwer romo
peiko kury.
Uwà 'yw ikatu 'ym ma'e romo
peiko kury.
- 22 Aze mo pezuhez katu zamaw
tetea'u pupe,
zamaw katu wera'u ma'e pupe,
apuner penemiapo kwer ikatu 'ym
ma'e izipiw haw zàwenugar
hexakaw rehe a'e re no.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e aze'eg teko ihe.

- 23 — Nuruzapo kwaw ikatu 'ym ma'e ure,
napepuner kwaw peze haw rehe.
— Nurumuwete pixik kwaw tupàn
Ma'aw her ma'e ure, napepuner
kwaw peze haw rehe.
Pezapò ikatu 'ym ma'e
ywyàpyznaw pupe.
Pema'enukwaw katu penemiapo kwer
rehe nehe. Peme'e penemiapo kwer
rehe nehe.
Peiko kawaru kupewa'a kuzà imupuru'a
kar haw 'ar rehe wiko ma'e ài.
Uzàn e oho iko kwe rupi a'e.
- 24 Peiko zumen kuzà hehaite ma'e
ywyxiguhu rehe wiko ma'e imupuru'a
kar haw 'ar rehe wiko ma'e ài.
Mo upuner imupytu'u kar haw rehe.
Ni amo wà.
Oho putar zumen awa pe nehe.
Aze zumen awa uputar, nuekar kwaw.
A'e zumen kuzà oho izupe.
Na'arewahy zumen awa upuner
a'e zumen kuzà hexakaw rehe
imupuru'a kar haw 'ar rehe.
- 25 Teko Izaew izuapyapyr wà.
Pema'emua'u katu nehe.
Nezewe mehe napezepyapi kwaw nehe.
Ta'e peata tetea'u amo tupàn
a'ua'u wanekar pà pe xe.
Pema'emua'u katu nehe.
Nezewe mehe pe'az na'ixinigahy
kwaw nehe. — Nan, peze peiko.
— Nezewe rehe we aha putar tupàn
a'ua'u amo ywy rehe har wanekar
pà ihe nehe, ta'e azamutar katu ihe
wà xe, peze peiko.

***Tupàn uzepyk Izaew ywy
rehe har wanehe***

- 26 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
kury.

— Aze teko upyhyk imunar ma'e wà,
imaranugar a'e. Nezewegatete teko Izaew
izuapyapyr imaranugar putar wà nehe no. Pe
paw rupi nehe: Penuwihawete wà, wana'yr
wà, xaxeto penekuzaromo herenataromo har
wà, heze'eg imume'u har pepyr har wà.

27 — Ereiko heru romo, aze amo i'i wyyra pehegwer pe wà nehe, — Ereiko hehy romo, aze i'i ita pe wà nehe, paw rupi imaranugar putar wà nehe. A'e ma'e uzeapo putar nehe, ta'e pewak kepuke hexak kar pà ihewe xe. Napewak kwaw penuwa hexak kar pà ihewe. Nezewe rehe we, ma'e zawaiw katu mehe peme nehe, pezur putar ihewe pepyro àwàm henoz tetea'u pà ihewe nehe. 28 Ma'e pe tupàn a'ua'u penemiapo kwer wanekon wà kury. Peneko haw zawaiw katu mehe nehe, tuwe tupàn a'ua'u pepyro wà nehe, aze upuner wà nehe. Zuta, tawhu nerehe har nànan pitàitàigatu heta tupàn a'ua'u wà, i'i Tupàn. 29 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e apuranu penehe ihe kury. — Aipo azapo ikatu 'ym ma'e peme. Mārāzāwe tuwe pepytu'u heze'eg heruzar ire. 30 Azepyk penehe ihe. Nezewe rehe we napekatu wera'u kwaw. Napepurukwaw wer kwaw ihewe pezur àwàm rehe. Peiko zàwàruhu iriàw wikwahy ma'e ài. Pezuka heze'eg peme imume'u har wà. 31 Peinu katu ko heze'eg nehe, pe paw rupi. Teko Izaew izuapyapyr wà. Aipo aiko wyxiguhu ài peme. Aipo aiko wyy teko wazuka har ài. Mārāzāwe tuwe peze'eg nezewe. — Uruzapo putar ureremimutar ure nehe, peze peiko. — Nuruzewyr kwaw newe nehe, peze ihewe. Mārāzāwe tuwe peze'eg nezewe. 32 Aipo kuzàwaza heharaz uma'e ita hekuzar katu ma'e wi. Aipo kuzà imen ma'e ràm heharaz uwa imimaw wi. Nezewe rehe we heremiaiuhu umumaw 'ar tetea'u ihewi weharaz pà wà. Teko nupuner kwaw a'e 'ar wapapar haw rehe wà. 33 Pekwaw katu penemiamutar wanekar haw. Te kuzà wyzài upuner a'e ma'e rehe uzemu'e haw rehe peinuinuromo wà. 34 Hemetarer 'ym ma'e ikatu 'ym ma'e iapo pixik 'ymar wà, na'imunar pixik kwaw ma'e penàpuz pe har rehe wà. Nezewe rehe we wanuwy kwer umupinipinim pekamir. Nezewe rehe we heremiaiuhu uze'eg nezewe wà. 35 — Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe, i'i wà.

— Azeharomoete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nuikwahy kwaw ihewe a'e, i'i wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, azepyk

putar penehe ihe nehe. Ta'e — Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ihe, peze mua'u pe xe. 36 Mārāzāwe tuwe peiko e ikatu 'ym ma'e romo. Pepytu'u Axir wyy rehe pezeruzar ire. Nezewegatete pepytu'u putar Ezit wyy rehe pezeruzar ire nehe no. 37 Pezewyr Axir wi ikàg 'ym ma'e romo. Nezewegatete pezewyr putar Ezit wi pamaranugar romo nehe no. Pezeruzar amo wanehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aityk a'e teko ihe wà. Aze pepyta wainuinuromo nehe, napepyhyk kwaw ikatu ma'e nehe.

Teko nuweruzar kwaw Tupàn wà

3 1 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— Aze awa upuir wemireko wi nehe, aze hemireko weityk umen amo awa hereko pà nehe, imen ipy nupuner kwaw hereko wi haw rehe nehe. Agwer ma'e iapo haw umuaiw Izaew wyy rehe azeharomoete. Pe heremiaiuhu pe. Peho awa tetea'u wapuhe. Peho kuzà tetea'u wapuhe no. Ko 'ar rehe pezewyr wer ihewe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo xe ihe. 2 Eme'e wyytyr apyr nehe. Ereiko kuzà wyzài romo wyytyr nànan. Aipo heta we amo wyytyr penemimuiw 'ym. Pepyta pe iwyr pema'e ime'eg àràm wanàro pà. Awa Àrāw wyy rehe arer upyta pe iwyr wata ma'e wanàro pà a'e wà. Ta'e imunar wama'e rehe wà xe. Peiko agwer imunar ma'e wazàwe. Pemuaiw Izaew wyy kuzà wyzài wazàwe peneko haw pupe, iaiw ma'e penemiapo kwer pupe. 3 A'e rupi àmàn umumaw 'ar tetea'u ukyr 'ym pà. Ni àmàn u'ar mehe har izypy mehe har nukyr kwaw. Te peneko haw nuzawy kwaw kuzà wyzài waneko haw. Pexak kar pamaranugar 'ymaw purupe wazàwe.

4 Ko 'ar rehe peze'eg nezewe ihewe.

— Ereiko heru romo. Heamutar katu pe hekwarer mehe arer we. 5 Nereikwahy kwaw ihewe tuweharupi nehe, peze ihewe. Teko Izaew wyy rehe har wà, peze'eg nezewe ihewe. Nezewe rehe we pezapo ikatu 'ym ma'e peho peiko. Aze pepuner amo ikatu 'ym

ma'e iapo haw rehe, pezapo a'e ma'e, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

Pezewyr Tupàn pe nehe

6 Zuzi tuwihawete romo heko mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe. — Erexak Izaew wanemiapo kwer iko. Nuzawy kwaw kuzà umen 'ym puhe oho ma'e. Uzewyr ihewi ukupe hexak kar pà ihewe. Uzeupir ywytyr aiha ma'e nànan. Upyta wywra i'agaw hereko har nànan no. Nuzawy kwaw kuzà wyzài. **7** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg nezewe hezeupe. — A'e ma'e paw iapo re azeharomoete uzewyr putar ihewe nehe, a'e izupe. Nuzewyr kwaw. Tyker Zuta a'e, umen heitykar a'e, wexak izewyr 'ym awer a'e. **8** Zuta ukwaw Izaew wi hepuir awer a'e no. Hereityk a'e. Nuzawy kwaw kuzà wyzài. A'e rupi amono kar hezewi ihe. Nezewe rehe we tyker Zuta nukyze kwaw. Uzeapo kuzà wyzài romo a'e no. **9** Na'imaranugar kwaw. Umuaiw uiwy, ta'e uker umen 'ym puhe a'e xe. Umuwete ita. Umuwete wywra no. **10** Ko ma'e iroahy wera'u ihewe. Zuta Izaew tyker umen 'ym ipuhe oho ma'e kwer a'e, uzewyr mua'u ihewe. Nuzewyr kwaw azeharomoete. Iro ihewe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, i'i ihewe.

11 Na'e Tupàn uze'eg wi ihewe kury. — Izaew upuir ihewi a'e. Nezewe rehe we Zuta herehe uzeruzar ire upytu'u ma'e kwer a'e, iaiw wera'u ihewe a'e. **12** Eho kwarahy heixe haw awyze har kutyr nehe, teko wanupe ko heze'eg imume'u pà nehe. — O Izaew ihewi upuir ma'e kwer, ezewyr ihewe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko uze'eg ma'e romo. Ikatuahy ma'e romo aiko. A'e rupi naikwahy kwaw newe nehe. Naikwahy kwaw tuweharupi nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko uze'eg ma'e romo. **13** — Aiko ikatu 'ym ma'e iapo har romo, ere ihewe nehe. — Azàmàtyry'ym Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hezar, ere ihewe nehe. — Ywyra a'agaw hereko har nànan amuwete katu tupàn a'ua'u amo ywy rehe har ihe wà. Nuruzar kwaw ihe, ere

ihewe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko uze'eg ma'e kwer romo, i'i Tupàn. Amume'u ize'eg aha wanupe.

Pepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, i'i wanupe kury

14 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury.

— Pezewyr ihewe nehe, teko herehe upuir ma'e kwer wà. Ta'e peiko heremiaihu romo xe. Apupyhyk putar nehe. Apyhyk putar pitài tawhu nànanar ihe wà nehe. Apyhyk putar mokoz teko uzeànànàm ma'e nànanar ihe wà nehe no. Amuzewyr kar putar waneraha Xiàw ywytyr pe ihe wà nehe. **15** Amono kar putar teko hereruzar ma'e penuwihaw romo wà nehe. Upureruze'eg putar ma'e kwaw katu haw rupi wà nehe. Wiko putar ma'e kwaw katu har romo wà nehe. **16** A'e ywy rehe teko teta'u romo peneko mehe ni amo nuze'eg kwaw heze'eg hyru rehe wà nehe. Napeze'eg kwaw heze'eg hyru rehe nehe. Napema'enukwaw kwaw hehe nehe. Napeputar kwaw nehe. Napezapo kwaw amo nehe. **17** 'Ar ikatu ihem mehe — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henaw, i'i putar teko Zeruzarez rehe wà nehe. Ywy nànanar uzemomo'og putar a'e pe herer rehe wà nehe. Izypy mehe wapy'a uzeruzar 'ym ma'e ikatu 'ym ma'e uzapo kar ma'e wanupe. A'e 'ar ikatu ma'e rehe nuzapo kwaw a'e ma'e wà nehe. **18** Teko Izaew ywy rehe har uzemomo'og putar Zuta ywy rehe har wanehe we wà nehe. Uzewyr putar ywy kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi uzeinuromo wà nehe, ywy waipy wanupe heremimono kwer pe wà nehe, i'i Tupàn.

Upytu'u putar tupàn a'ua'u rehe uzeruzar ire wà nehe

19 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Teko Izaew izuapyapyr wà. Hepurumuawyze wer zepe penehera'yr romo.

Heporomono wer zepe amo ywy pemurywete kar har rehe peme.

Ipuràg eteahy amo ywy wanuwi paw rupi.

— Heru, peze putar ihewe nehe, a'e zepe hezeupe.

— Napepuir pixik kwaw ihewi nehe, a'e hezeupe.

20 Napezawy kwaw kuzà umen 'ym puhe oho ma'e.

Peiko nezewe nugar romo ihewe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko uze'eg ma'e romo, i'i Tupàn.

21 Ywytyr apyr uzenu wànoànog ma'e iko.

Izaew izuapyapyr uzai'o waiko wà.

— Nereharaz ureremiapo kwer wi nehe, i'i waiko wà.

Ta'e wiko ikatu 'ym ma'e iapo har romo wà xe.

Heharaz uzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi wà.

22 Pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi upuir ma'e kwer paw wà, pezewyr izupe nehe.

Pemukatu putar pezeruzar 'ym awer wi nehe.

— Azeharomoete uruzewyr uruiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe ure. Ta'e wiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar romo a'e xe, peze peiko. **23** — Urumuwete tupàn a'ua'u nerehe uzeruzar 'ym ma'e wazar ure wà, wanupe urerehapukaz pà wwytyr apyr ure wà. Na'urepytywà kwaw wà. Xo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar zo upuner Izaew izuapyapyr wapytywà haw rehe a'e. **24** Ureru omono'og ikatu ma'e tetea'u urekwarer henataromo wà: àràpuhàrà wà, tapi'ak wà, urera'yr wà, urerazyr wà. Urumuwete Ma'aw maranugar haw izar ure. A'e rupi a'e ma'e paw uhem urewi wà. **25** Uruzemuigo kar putar ikàg 'ym ma'e romo nehe. Uretynehem putar maranugar haw pupe nehe no. Kwehe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upyro ureipy Ezit wi wà. A'e 'ar henataromo a'e wà, ure no, uruzapo ikatu 'ym ma'e henataromo ure. Nuruzar kwaw ize'eg ure.

Pezewyr ihewe nehe, i'i Tupàn Izaew wanupe

4 ¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury.

— Teko Izaew izuapyapyr wà. Aze pezewyr nehe, pezewyr ihewe nehe. Naheakatuwawa hy kwaw tupàn a'ua'u wanehe. Pezukazuka wamumamumaw pà pe wà nehe. Hereruzar pe nehe. **2** Xo nezewe haw iapo mehe peiko putar azeharomoete har romo ikatu ma'e romo imunar 'ym ma'e romo nehe, herer rehe ma'e imume'uahy mehe nehe. Teko ywy nànanar wenez putar heze'egatu wà nehe. Umume'u putar hekatu haw wà nehe no.

3 Tupàn uze'eg awa Zuta izuapyapyr wanupe a'e, Zeruzarez tawhu pe har wanupe a'e no.

— Pewykawyka ywy ma'etym àwàm rehe imuàgà'ym 'ym awer nehe, iwkykawyka haw pupe nehe. Pezutym zo ma'è'yz xu myter pe nehe. **4** Teko Zuta ywy rehe har wà, Zeruzarez pe har wà no, peruzar peze'eg awer herehe we penemiapo katu kwer nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo. Pezemur katu tuwe ihewe pepy'a nànan nehe. Aze nan kwaw nehe, hekwahy haw ukaz putar tata ài nehe. Pezapo ikatu 'ym ma'e tetea'u. A'e rupi hepuruzukaiw haw nuzawy kwaw tata nehe. Ni amo nupuner kwaw imuwew haw rehe wà nehe.

Tupàn werur putar iaiw paw kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi nehe

5 Pezupy xi'àm ma'e'ak kwer iapo pyrer ywy nànan nehe.

Pe hapukazahy peze'eg imume'u katu pà nehe.

Pemume'u ko ze'eg teko Zuta ywy rehe har wanupe nehe, Zeruzarez tawhu pe har wanupe nehe no.

— Pezàwehem tawhu pàrirogawtà ma'e pupe pezepyro pà nehe.

6 Pexak kar Xiàw piar purupe nehe.

Pezàn pezeàmim àwàm me nehe.

Pezàn na'arewahy nehe.

Tupàn werur putar iaiw paw kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi nehe.

Werur putar ma'e tetea'u imumaw paw a'e wi nehe no.

7 Teko waiwy imumaw har ur iko.

Nuzawy kwaw zàwàruhu iriàw uker haw wi uhem ma'e kwer.

Umumaw putar teko Zuta ywy rehe har wà nehe.

Weityk putar tawhu Zuta ywy rehe har wà nehe.

Ni amo nuiko kwaw a'e tawhu wapupe wà nehe.

8 A'e rupi, pemunehew ma'eryru pàn iànàm ma'e iapo pyrer nehe, pezemumikahy haw pexak kar putar nehe.

Pemume'uahy pezemumikahy haw pezai'o pà nehe.

Ta'e Tupàn ikwahy haw tata zàwenugar nuhem kwaw Zuta piar wi xe.

9 Uze'eg Tupàn Tuweharupi

Wiko Ma'e kury.

— A'e 'ar mehe tuwihawete a'e wà nehe, amo tuwihaw a'e wà nehe no, wakàgaw uhem putar wanuwi nehe. Xaxeto uzemumikahy putar wà nehe. Heze'eg imume'u har ipytuhegatu putar wà nehe, i'i ihewe.

10 Na'e aze'eg izupe kury.

— O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, neremu'em tuwe teko Zeruzarez pe har wanupe. — Heta putar zeàmàtryry'ym 'ymaw nehe, ere mua'u wanupe. Heta takihepuku wa'az rehe uzekok ma'e.

11 Eremume'u putar ma'e teko Zeruzarez pe har wà nehe. Uhem imume'u haw i'ar iko. — Ywyxiguhu rehe amo ywytu hakuahy ma'e ur putar neremiaiuhu wanupe nehe. Nan kwaw ywytu ikàg 'ym ma'e arozràn iapirer wi henuhemar a'e. 12 Ywytu neremimur rà m iaiw putar nehe. Ko 'ar rehe ne ae eremume'u neremiaiuhu wanehe nezepyk àwàm iko no, a'e izupe.

Zuta waàmàtryry'ymar ur waiko wakutyw wà

13 Aze'eg Zuta ywy rehe har wanupe kury.

— Peme'egatu nehe. Peàmàtryry'ymar ur waiko ywàkun ài wà. Wama'e ywyramawa

nuzawy kwaw ywytuaiw wà. Waneimaw kawaru iàkwen wera'u wiràhu wanuwi wà. Zanezuka putar wà nehe. Zanemumaw putar wà nehe.

14 Zeruzarez, emukatu ikatu 'ymaw nepy'a pe har nehe. Nezewe nepyro putar nehe. Màràn kwarahy eremumaw ikatu 'ymaw rehe nema'enukwaw pà nehe.

15 Nà izuapyapyr umur kar uze'eg herur har wà. Eparai izuapyapyr ywytyr rehe wiko ma'e umur kar uze'eg herur har wà no. Uzeapo ma'e kwer iro ma'e umume'u zanewe wà. Zauxiapekwer tetea'u wixe kwez waiwy rehe wà kury. 16 — Peho teko ywy nà nà nà nà wanupe Zeruzarez tawhu pe har wanupe nehe, ko ze'eg imume'u pà wanupe nehe. — Zaneàmàtryry'ymar ur waiko ywy multe har wi wà. Uzàmàtryry'ym putar tawhu Zuta ywy rehe har wà nehe, uhapukaz pà wà nehe. 17 Umàmàn putar Zeruzarez izywyw wà nehe. Nuzawy kwaw awa ma'etymaw rehe uzekaiw ma'e wà. Ta'e zapytu'u Tupàn heruzar ire zane xe.

18 — Zuta, ne ae eremur kar a'e iaiw haw nezeupe ne. Ta'e ereiko ikatu 'ym ma'e romo ne xe. Erezapo iaiw ma'e. Neremiapo kwer werur ko ma'erahy newe. Ukutuk nepy'a. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe, i'i Tupàn.

Zeremi uzemumikahy teko wanehe

19 Hahy ihewe.

Napuner kwaw agwer ma'erahy ipuraraw haw rehe. Uhua'u.

A, hepy'a.

Hepy'a unununukahy iko.

Napuner kwaw heze'eg 'ymaw rehe.

Ta'e ainu xi'àm ma'e'ak kwer iapo pyrer ihe xe. Aenu zauxiapekwer zeàmàtryry'ymawhu pe oho ma'e wanehapukaz mehe ihe wà.

20 Iaiw haw tetea'u ur.

Umumaw ywy paw rupi wà.

Na'arewahy umumaw zanereko haw tàpuzràn wà.

Umui' pàn tàpuz pupe imuzaikaw pyrer wà.

- 21 Māràn zahy amumaw putar
pàn zaneàmàtry'yumar her hereko
har hexak pà nehe.
Māràn 'ar amumaw putar xi'àm ma'e'ak
kwer iapo pyrer ipy haw henu pà
zeàmàtry'yumawhu pe nehe.
- 22 Uze'eg Tupàn kury.
— Heremiaihu he'o wà.
Nahekaw kwaw wà.
Nuzawy kwaw kwarer iranaiwahy
ma'e wà.
Nukwaw kwaw ma'e wà.
Ukwaw katu ikatu 'ym ma'e iapo
haw wà.
Nukwaw kwaw ikatu ma'e iapo
haw wà, i'i Tupàn.

Teko wamumaw pàwàm

- 23 Na'e ame'e kury.
Naheta kwaw ma'e iapo katu haw
ywy rehe. Naheta kwaw wikuwe
ma'e wà no.
Naheta kwaw tatainy ywak rehe.
- 24 Ame'e ywytyruhu wanehe.
Uryryryryz waiko wà.
Ywytyr uzeapawypawyw kwe
rupi wà, ko rupi wà.
- 25 Aexak teko waneta 'ymaw ihe.
Te wiràmiri uwewe oho wà.
- 26 Ywy ikatu ma'e uzeapo ywyxiguhu
romo. Aexak izeapo awer.
Tupàn weityk tawhu wà.
Ta'e wikwahy wera'u a'e xe.
Aexak waneityk awer.
- 27 — Ywy paw uzeapo putar
ywyxiguhu romo nehe, i'i Tupàn.
Nezewe rehe we numumaw kwaw
paw rupi nehe.
- 28 Ywy uzai'o putar nehe.
Ywak ipihun putar nehe no.
Ta'e Tupàn uze'eg a'e xe.
Numume'u kwaw amo ae wemiapo
rà m nehe.
Umume'u a'e ma'e.
Nuzewyr kwaw izuwi nehe.
- 29 Kawaru wànoànogaw henu mehe
wà nehe,

u'yw pupe puruzywà haw henu
mehe wà nehe,
paw rupi uhem putar uzàn pà wà nehe.
Amo uzàwehem putar oho ka'a
pe wà nehe.
Amo uzeupir putar itahu rehe wà nehe.
Tawhu paw upyta putar teko
heta 'ym pà wà nehe.
Ni amo nuiko kwaw wapupe wà nehe.

- 30 Zeruzarez, Tupàn umume'u
nerehe uzepykaw a'e.
Màràzàwe tuwe eremunchew
kamir ipiràg ma'e.
Màràzàwe tuwe eremunchew ita
hekuzar katu ma'e. Màràzàwe tuwe
eremupinim nereha.
Nereko wer ipuràg eteahy ma'e romo.
Nezewe rehe we nepuhe oho ma'e
kwer upuir newi wà.
Ipuruzuka wer nerehe wà kury.
- 31 Aenu amo heiheihem mehe ihe.
Nuzawy kwaw kuzà imemyr
zexak kar ma'e.
Heiheihem kuzà umemyr ipy
imuzexak kar har ài.
Zeruzarez a'e heiheihem ma'e
romo hekon a'e.
Zawaiw katu ipyuhemaw izupe kury.
Upyho opo uze'eg pà.
— Amàno putar kury.
Ur waiko hezuka pà wà kury, i'i uzeupe.

Zeruzarez pe har ikatu 'ymaw

- 5** ¹ Zeruzarez pe har wà. Peho nahu
rupi nehe.
Peme'e ma'e tawhu pupe har
paw wanehe nehe.
Pexak ma'e peneha pupe nehe.
Pekar teko ikatu pe har wà nehe.
Aipo pepuner amo ikatu ma'e iapo
har hexakaw rehe.
Aipo pepuner pitài ikatu ma'e iapo pà
uzeagaw ma'e hexakaw rehe.
Aze pexak pitài nehe, Tupàn umunàn
putar Zeruzarez wanemiapo kwer
wanehe uzepyk 'ym pà nehe.

- 2 Pemume'uahy penemiapo ràm
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
her rehe.
Nezewe rehe we penemu'em.
- 3 Tupàn uputar pezeruzar ire
pepytu'u 'ym a'e.
Uzeyyk penehe.
Nezewe rehe we napezekaiw
kwaw hehe.
Pekamikamik a'e.
Nezewe rehe we napekwaw
kwaw ikatu 'ymaw
wi petyrykaw.
Pezàmàtyry'ym heruzar 'ym pà.
Napezewyr wer kwaw izupe.
- 4 Na'e aze'eg hezeupe.
— Xo ma'e kwaw 'ymar zo
wiko nezewe wà.
Nukwaw katu kwaw ma'e wà.
Nukwaw kwaw Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e hemimutar wà.
Nukwaw kwaw uzar hemiapo
putar haw wà.
- 5 Aekar putar awa upuner ma'e
ihe wà kury.
Aze'eg putar wanupe nehe.
Azeharomoete ukwaw Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo
putar haw wà.
Ukwaw uzar hemiapo kar haw wà,
a'e hezeupe.
Nezewe rehe we paw rupi weityk
Tupàn teko wazar heko haw wà.
Na'ipureruzar wer kwaw hehe wà.
- 6 A'e rupi zàwàruhu iriàw ka'a pe har
uzuka putar a'e awa a'e wà nehe.
Awarahu wyxygihu pe har
upe'i'ài'ag putar wà nehe.
Zàwàrun uzeàmim putar wà nehe,
tawhu a'e awa waneko haw
iàmàtyry'ym pà wà nehe.
Aze uhem tawhu wi wà nehe,
upe'i'ài'ag putar wà nehe.
Ta'e wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e
heta tetea'u wà xe.
Tuweharupi weityk
Tupàn wà no.

- 7 Tupàn upuranu kury.
— Màràzàwe tuwe amunàn putar
heremaihu wanemiapo kwer
ikatu 'ym ma'e ihe.
Hereityk a'e wà.
Umume'uahy wemiapo ràm
tupàn a'ua'u waner rehe wà.
Azeharomoete a'e tupàn nuiko
kwaw tupànete romo wà.
Amono temi'u heremaihu wanupe ihe.
Uhyk wanupe.
Nezewe rehe we nuzawy kwaw
wemireko 'ym puhe oho ma'e wà.
Umumaw u'ar kuzà wazàì
wanehe we wà.
- 8 Nuzawy kwaw kawaru ma'e
tetea'u i'u har wà.
Iho wer tuwe amo ipuhe wà.
Pitàitàigatu oho uzeake har hemireko
hekar pà wà.
- 9 Aipo napuraraw kar kwaw ma'erahy
wanupe agwer ma'e hekuzaromo nehe.
Aipo nazepyk kwaw agwer
teko wanehe nehe.
- 10 Aze'eg putar waàmàtyry'ymar
wanupe nehe.
— Peityk wanemitygwer ma'ywa
tyw nehe, a'e putar wanupe nehe.
Nezewe rehe we namumaw kar
kwaw paw rupi nehe.
— Pezo'ok a'e ma'ywa 'yw ywy wi
nehe, a'e putar wanupe nehe.
Ta'e nuiko kwaw hema'e romo
a'e wà xe.
- 11 Teko Zuta ywy rehe har a'e wà,
Teko Izaew ywy rehe har a'e wà no,
hereityk wà, amo hekar pà uzar
romo wà.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
aze'eg kwez kury.

Tupàn weityk Izaew wà

- 12 — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
hemu'em urewe a'e, i'i Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e pe wà.
— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nuzapo
kwaw ma'e a'e nehe. Ni amo ikatu 'ym ma'e

nuzeapo kwaw zanewe nehe. Naheta kwaw zeàmàtry'ymawhu nehe. Naheta kwaw ma'uhez haw nehe, i'i uzeupeupe wà.

13-14 — Tupàn ze'eg imume'u har nuzawy kwaw ywytu wà. Numume'u kwaw Tupàn ze'eg purupe wà, i'i teko wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e uze'eg ihewe.

— Zeremi, i'i ihewe. — Amume'u putar 'aw teko wanupe uzeapo ma'e rà m ihe nehe kury, ta'e umume'u a'e ma'e a'e wà xe. Amuhem kar putar heze'eg nezuru wi tata ài ihe nehe, Zeremi. 'Aw teko wiko putar zep'eaw ài wà nehe. Tata ukaz putar wamumaw pà nehe, i'i ihewe.

15 Peinu katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg nehe kury, teko Izaew izuapyapyr wà.

— Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, arur putar teko amo ywy muite har rehe har xe ihe wà nehe. Peàmàtry'ym putar wà nehe. Ikàg a'e wà. Kwehe mehe ikàg wà. Napekwaw kwaw waze'eg. Peinu katu waze'eg mehe, napekwaw kwaw nehe. **16** Zauxiapekwer a'e ywy rehe har ipuruzukaiwahy wà. Uzywà teko u'yw pupe wazuka pà waphareko 'ym pà wà. **17** U'u putar arozràn penemipo'o kwer wà nehe. U'u putar penemi'u rà m wà nehe no. Uzuka putar pena'yr wà nehe. Uzuka putar penazyr wà nehe no. U'u putar penemaw àràpuhàràn imono'og pyrer wà nehe. U'u putar penemaw tapi'ak wà nehe no. U'u putar ma'ya i'a kwer uwà penemitygwer wà nehe, pi 'yw i'a kwer wà nehe no. Zauxiapekwer weityk putar tawhu pàrirogawtàtà ma'e pupe uze'eg ma'e wanuwu nehe. Pezeruzar e a'e tawhu rehe. Umumaw putar wà nehe.

18 Nezewe rehe we ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e ihe kury.

— A'e 'ar mehe namumaw kar kwaw heremaihu paw rupi ihe wà nehe. **19** Teko upuranu putar nerehe wà nehe.

— Mâràzàwe tuwe Tupàn uzapo a'e ma'e paw a'e, i'i putar newe wà nehe. Eze'eg nezewe wanupe a'e 'ar mehe nehe, Zeremi. — Peityk Tupàn pe. Penuwete tupàn amo ywy rehe har ko ywy rehe wanerur ire. Ko 'ar

rehe pema'ereko putar amo ae ywy rehe har wanupe nehe. Nuiko kwaw peywy rehe har romo wà, ere wanupe nehe, i'i Tupàn.

Tupàn umumuranu wemaihu wà

20 Uze'eg wi Tupàn.

— Emume'u ko ma'e Zako izuapyapyr wanupe nehe, Zuta ywy rehe har wanupe nehe no. **21** — Pezekaiw katu ko ze'eg rehe nehe, teko iranaiwahy ma'e wà, teko ma'e kwaw par 'ym wà. Heta pencha peme. Napeixak kwaw ma'e. Heta peapyakwar peme no. Napeinu kwaw ma'e. **22** Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Mâràzàwe tuwe napekyze kwaw ihewi. Mâràzàwe tuwe napeyryryryz kwaw herenataromo. Ihe amono wyxygihu ywyzaw romo yryhu rehe ihe. Nupuner pixik kwaw hahaw paw rehe. Wikwahy yryhu. Nezewe rehe we nupuner kwaw hahaw paw rehe. 'Ykotok tyapu. Nuhem kwaw a'e wi wà. **23** Peiko teko hereruzar 'ymar romo heremiapo putar haw iapo 'ymar romo. Heàmàtry'ym pe kury hereityk pà. **24** — Zakyze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar wi nehe, napeze kwaw ihewe pepy'a pupe. — Umugyr kar àmàn 'ar ikatu ma'e rehe, arozràn ipo'o re, ipo'o zanune no. Kwarahy nà nàn werur ma'e ipo'o haw 'ar zanewe. Nezewe rehe we — Tuwe zakyze izuwi nehe, napeze kwaw izupe. **25** Penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e a'e, peaiw haw a'e, umunryk kar a'e ikatu ma'e pewi a'e. Napepuner kwaw a'e katu haw ipyhykaw rehe.

26 Heta awa ikatu 'ym ma'e heremaihu wainuinuromo wà. Nuzawy kwaw teko wiràmiri pyhykaw iapo har wà. Nupyhyk kwaw wiràmiri wà. Upyhyk teko wà. **27** Pexak amo wiràmiri wamunehew paw tynehem ma'e. Nezewegatete wanàpuz tynehem ma'e pupe. Imunar a'e ma'e rehe paw rupi wà. A'e rupi upuner wà. Hemetarer katu wà no. **28** Ikyra katu wà no. Uhyk wanemi'u wanupe. Wakatu 'ymaw uhua'u. Nupytywà kwaw tu 'ym ma'e wà ihy 'ym ma'e wà no. Nuzekaiw kwaw hemetarer 'ym ma'e wanehe wà. **29** Azepyk putar wanehe

wanemiapo kwer hekuzaromo nehe. Azepek putar 'aw teko wanehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

30 Amo ma'e iaiw ma'e purumupytuhegatu kar haw uzeapo iko ywy rehe. **31** Heze'eg imume'u har numume'u kwaw ze'eg azeharomoete har waiko wà. Upytywà xaxeto wà. A'e rupi xaxeto wiko teko wanuwihaw romo wà. Nezeze haw ikatu heremaihu wanupe. Ma'e uzapo putar agwer ma'e izeapo haw ipaw ire wà nehe.

**Waàmàtry'ymar umàmàn
Zeruzarez tawhu wà**

6 ¹Teko Mezàmi izuapyapyr wà, pezàwehem peho Zeruzarez wi pezeàmim àwàm ikatu ma'e pe nehe. Pezupy xi'àm ma'e'ak iapo pyrer tawhu Tekoa her ma'e pe nehe. Pemuapyk pàn ze'eg imume'u har Mete-Akerez tawhu pe nehe no. Iaiw paw a'e, ma'e imumaw pawhu a'e no, uhem wà waiko kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi a'e wà kury, i'i a'e pàn rehe har ze'eg. **2** Zeruzarez, tawhu ipuràg eteahy ma'e, teko wamurywete kar har. Nemumaw pàwàm uhem etea'i iko kury. **3** Tuihawete upytu'u putar zauxiapekwer tetea'u wanehe we neruwake wà nehe. Umupu'àm putar uker haw neywyr wà nehe no. Pitàitàigatu upyta putar wemimutar pe wà nehe. **4** Uze'eg putar nezewe wà nehe. — Pezemuàgà'ym tawhu iàmàtry'ymaw rehe nehe ty wà, i'i putar wà nehe. — Pezemuàgà'ym nehe. Zaha ikutyr kwarahy wapyter pe hin mehe nehe, i'i putar wà nehe. A'e re uze'eg putar nezewe wà nehe. — Upaw etea'i 'ar. Kwarahy wixe etea'i oho. I'àgaw ipukua'u kury. **5** Pezemuàgà'ym nehe. Xiàmàtry'ym kutàri pyhaw nehe. Ximumaw tàpuztàtà ma'e Zeruzarez pe har nehe, i'i putar wà nehe.

6 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e umume'u ko uze'eg tuihawete wanupe.

— Pemonhok ywyr tawhu pe pezeupir haw iapo pà nehe, Zeruzarez iàmàtry'ym àwàm rehe pezemuàgà'ym pà nehe, i'i

wanupe. Uze'eg wi kury. — Azepek putar 'aw tawhu rehe ihe nehe, ta'e tynhem puruzuka haw pupe a'e xe, i'i Tupàn. **7** — 'Y uhem ytyzuzàmaw wi a'e. Nezewegatete ikatu 'ym ma'e iapo haw uhem Zeruzarez wi a'e no. Tawhu pupe teko uze'eg puruzuka haw rehe wà, ma'e imumaw paw rehe wà no. Xo ma'eahy haw zo aexak. Purukutukaw, purukixi haw, xo a'e zo aexak. **8** Teko Zeruzarez pe har wà. Tuwe a'e ma'e umume'u uzeapo ma'e ràm ikatu 'ym ma'e peme nehe. Aze napezekaiw kwaw a'e ma'e rehe nehe, apuityk putar ihe nehe. Azapo putar tawhu ywyxiguhu romo ihe nehe, teko heta 'ymaw romo ihe nehe, i'i Tupàn.

**Tupàn uzepek Izaew wanehe,
ta'e uzapo ikatu 'ym ma'e wà**

9 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e uze'eg ihewe.

— Izaew ywy rehe naheta kwaw ni pitài teko wà nehe. Nuzawy kwaw ma'ywa 'yw i'a kwer mokoz haw ipo'o pyrer nehe. Uma'ereko ma'e omon'o'og ma'ywa oko pe har a'e. Nezewegatete erepyro amo teko pe wà nehe, aze erepuner nehe, i'i ihewe.

10 Awazar ize'eg izupe ihe.

— Mo pe aze'eg putar nehe. Aze aze'eg nehe, ni amo nuzekaiw kwaw heze'eg rehe wà nehe. Upek wapyakwar wà. Ta'e na'izekaiw wer kwaw hehe wà xe. Na'ipurenu wer kwaw neze'eg rehe wà. Upuka neze'eg rehe wà. **11** O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, nekwahy haw wiko hezar romo. Hekene'o nekwahy haw hepupe imonokatu re, a'e izupe. Na'e Tupàn uze'eg ihewe. — Emu'ar kar hekwahy haw kwarer nahu rupi har wanehe nehe, kwàkwàmò wanehe wazemon'o'og mehe nehe no. Zauxiapekwer weraha putar awa wà nehe, weraha putar wanemireko wà nehe no, ipyhyk pyrer romo wà nehe. Weraha putar tua'uhez ma'e wà nehe no. **12** Amo wiko putar wanàpuz pupe wà nehe. Amo upyhyk putar waiwy wà nehe, wanemireko wà nehe no. Azepek putar teko ko ywy rehe har wanehe ihe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

13 Hemetarer katu ma'e wà, hemetarer 'ym ma'e wà no, uzeagaw temetarer imono'ogaw rehe amo wanehe imunar pà wà. Te heze'eg imume'u har a'e wà no, xaxeto a'e wà no, hemu'em teko wanupe a'e wà. 14 Teko upuraraw ma'erahy wà. Wanuwihaw nuzekaiw kwaw wanemipuraraw rehe wà. — Ikatauhy paw rupi, i'i wà. Azeharomoete paw rupi iaiw. 15 Uzapo ikatu 'ym ma'e wà. Iro a'e ma'e ihewe. Aipo imaranugar iapo re wà. Nan. Na'imaranugar pixik kwaw wà. Nukwaw pixik kwaw imaranugar ma'e romo weko haw wà. A'e rupi u'ar putar amogwer imaranugar 'ym ma'e wazàwe wà nehe. Wanehe hezepyk mehe upuraraw putar ma'erahy wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, i'i Tupàn.

***Izaew na'jata wer kwaw
Tupàn rape rupi wà***

16 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wemiaiuh wanupe kury.

— Pepyta pe za'akaw pe nehe. Pekar pe ikatu wera'u ma'e nehe. Pekwaw pe peho àwàm ikatu wera'u ma'e nehe. Peata a'e pe rupi nehe. Nezewe mehe peiko putar zeàmàtry'ym 'ymaw rehe nehe, i'i wanupe. Uwazar ize'eg izupe wà. — Nuruata kwaw a'e pe rupi ure nehe, i'i izupe wà.

17 Tupàn omono kar amo awa a'e wà.

— Pezekaiw xi'àm ma'e'ak iapo pyrer ipy haw rehe nehe, i'i wanupe. Uzekaiw ma'e uze'eg izupe wà. — Nuruzekaiw kwaw ipy haw rehe nehe, i'i izupe wà.

18 Na'e uze'eg wi Tupàn kury.

— Teko ywy nànanar wà, pezeapyaka katu nehe. Pexak heremiaiuh wanupe uzeapo ma'e ràm nehe. 19 O ywy, einu katu ma'e nehe. Arur putar iaiw paw 'aw teko wanupe nehe. Ikatu nezewe izeapo àwàm, ta'e nuweruzar kwaw heze'eg a'e wà xe. Hepurumu'e haw nuzawy kwaw heityk pyrer wanupe. 20 Werur yhyk zàwenugar hyàkwegatu ma'e Xama parer ihewe wà. Nazekaiw kwaw hehe. Werur ka'a hyàkwegatu ma'e muite arer ihewe wà no. Nazekaiw kwaw hehe. Umur ma'e ihewe wà. Namuawyze kwaw ihe.

Uzuka ma'ea'yr herenataromo wà. Nezewe rehe we naherurywete kwaw ihe. 21 Nezewe mehe ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amuzepyapi kar putar 'aw teko wamu'ar kar pà ihe wà nehe. Kwarer wanu umàno putar wà nehe. Wana'yr umàno putar wà nehe no. Wamyrypar wà nehe no, wanuwake wiko ma'e wà nehe no, i'i Tupàn.

***Waàmàtry'ymar ur kwarahy heixe
haw awyze har kutyr wi wà***

22 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury.

— Amo teko muite har ur waiko wà. Amo ywy kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rehe har romo wanekon wà. Teko amo ywy rehe har ikàg ma'e uzemuàgà'ym waiko zeàmàtry'ymawhu rehe wà. 23 Omono'og puruzuka haw wà: ywyrapar, u'yw, takihepuku. Purupe ma'erahy ipuraraw kar e har romo wanekon wà. Nupurupuhareko kwaw wà. Ur kawaru ku'az wà. Wànoànogaw nuzawy kwaw yryhu wikwahy ma'e iànoànogaw. Uzemuàgà'ym kwez Zeruzarez tawhu iàmàtry'ymaw rehe wà.

24 Zeruzarez pe har uze'eg nezewe wà. — Urenu wanur haw imume'u haw ure. Na'e urepo ipyw. Urekyze haw wiko urezar romo. Hahy haw wiko kuzà izar romo imemyr zexak kar mehe. Nezewegatete urekyze haw wiko urezar romo. 25 Noroho kwaw katu pe tawhu wi nehe. Nuruata kwaw pe rupi nehe. Ta'e ureàmàtry'ymar wereko puruzuka haw a'e wà xe. Teko paw ukyzeahy wanuwi wà.

26 Tupàn uze'eg wemiaiuh wanupe.

— Pemunehew ma'eryru pàn iànàgatu ma'e iapo pyrer pezemumikahy haw hexak kar pà nehe. Pezeruwaruwak tanimuk rehe nehe no. Aze pitài zo pena'yr, aze umàno, peza'i'oahy. Peza'i'o nezewegatete nehe kury. Pezakook penehaykwer iro ma'e nehe. Ta'e ma'e imumaw par peàmàtry'ym putar na'arewahy nehe xe. 27 Zeremi, eagaw heremiaiuh ne wà nehe kury, itatàtà hagaw haw zàwe ne wà nehe kury. Eme'egatu wanehe nehe. Ezeagaw wanemiapo hexak pà nehe. 28 A'e paw wiko hereruzarahy 'ymar romo wà. Umume'u

temu'emaw oho waiko wà. Paw rupi iaiw wà. Tàtâahy itamorog ài wà, itaper ài wà. **29** Zàpehe hakuahy ma'e nupuner kwaw parat imupyrànw rehe a'e, ikatu 'ymaw wi imunyrk pà a'e. Nezewegatete namukatu kwaw heremiaiuh ihe wà nehe no. Ta'e ikatu 'ym ma'e wiko ikatu ma'e wainuinuromo wà xe. **30** — Parat ikatu 'ym ma'e, i'i putar ikatu 'ym ma'e wanupe wà nehe. Ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aityk ihe wà xe, i'i Tupàn.

Zeremi oho Tupàn Hàpuzuhu pe

7 ¹⁻³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemono kar tàpuzuhu hukenaw huwake a'e. Teko Zuta ywy rehe har oho a'e pe tuweharupi Tupàn imuwete katu pà wà. — Epyta a'e pe nehe, i'i ihewe. — Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e Izaew wazar romo ihe. Emume'u heze'eg wanupe nehe. Amuapyk putar a'e ze'eg xe ko pape rehe ihe nehe kury. — Pepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe. Pezapo xo ikatu ma'e zo nehe. Peiko amo ae romo nehe. Aze peruzar ko heze'eg nehe, apumuigo kar wiwi xe nehe. **4** Amo hemu'em peme wà. — Ni amo nazenezuka kwaw wà nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e 'àg tàpuzuhu izar romo hekon a'e xe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e 'àg tàpuzuhu izar romo hekon a'e xe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e 'àg tàpuzuhu izar romo hekon a'e xe, i'i waiko peme wà. Pezeruzar zo waze'eg rehe nehe, a'e wanupe Tupàn ze'eg imume'u pà teko wanupe. **5** Pepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe. Pepytu'u penemiapo iapo re nehe. Pepytu'u pema'e rehe pemunamunar ire nehe. Pepytu'u pezeupeupe penemu'em ire nehe no. **6** Pepytu'u amo ywy rehe arer wama'e rehe pemunar ire nehe. Pepytu'u tu 'ym ma'e wama'e rehe pemunar ire nehe. Pepytu'u imen umàno ma'e kwer wama'e rehe pemunar ire nehe. Pepytu'u teko ikatu ma'e wazuka re xe nehe. Pepytu'u amo tupàn a'ua'u wamuwete re nehe. Ta'e wamuwete haw pemumaw putar a'e nehe xe. **7** Aze pepyту'u agwer ma'e iapo re nehe, apumuigo

kar wiwi xe ko ywy rehe ihe nehe. Izypy mehe amono ko ywy peipy wanupe ihe.

8 Pezekaiw ko ze'eg rehe nehe. Pezeruzar peiko ze'eg ikatu 'ym ma'e rehe temu'emaw rehe. **9** Pemunar amo wama'e rehe. Pezuka amo pe wà. Peker penemireko 'ym wapuhe, pemen 'ym wapuhe. — Azeharomoete heze'eg, peze penemu'emaw ipyk pà. Pezuka ma'ea'yr Ma'aw henataromo wà. Pemuwete amo tupàn a'ua'u kwehe mehe penemigwaw 'ym wà. **10** Aze naheakatuwawahy kwaw amo ma'e rehe, pezapo a'e ma'e. A'e re pezur herenataromo pepyta pà, heràpuzuhu pupe ihewe peze'eg pà. Nuzeapo kwaw ikatu 'ym ma'e zanewe a'e nehe, peze pezeupeupe. **11** — 'Àg tàpuzuhu uzeapo imunar ma'e wazeàmimaw romo, aipo peze peiko. Aexak penemiapo ihe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **12** Peho Xiro ywytyr rehe nehe. Kwehe mehe aexaexak Xiro ihe, hemuwete katu haw ipy romo ihe. Heremiaiuh Izaew iaiw a'e wà. A'e rupi amumaw Xiro ihe. Pexak heremiapo kwer peho nehe. **13** Pezapo a'e ikatu 'ym ma'e heremimume'u kwer paw rupi pe. — Pezapo zo agwer ma'e nehe, a'e teta'u peme. Nezewe rehe we napepurenu wer kwaw herehe. Pennoz mehe napewazar kwaw heze'eg ihewe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **14** Pezeruzar 'àg tàpuzuhu rehe. A'e rupi amumaw putar 'àg heràpuzuhu ihe nehe, Xiro imumaw pawer ài ihe nehe. Xiro pe heremiapo kwer azapo wi putar 'àg tàpuzuhu peme peipy wanupe heremimono kwer heremiapo kwer zàwenugar nehe no. **15** Kwehe mehe amono kar hyahy peànàm ywy kwarahy heixe haw awyze har kutyr har herenatar wi ihe wà. Apomono kar hyahy putar herenatar wi nezewegatete ihe nehe no.

Teko nuweruzar kwaw wà

16 Uze'eg wi Tupàn. — Zeremi. Enoz zo ikatu ma'e 'aw teko wanupe àràm ihewe nehe. — Epytywà ne wà nehe, ere zo ihewe nehe. — Epyro ne wà nehe, ere zo ihewe nehe. Enoez zo ihewe nehe. Ta'e nurenu kwaw

ihe nehe xe. **17** Aipo nerexak kwaw tawhu Zuta ywy rehe har wanupe wanemiapo ne, Zeruzarez tawhu pe har wanupe wanemiapo ne. **18** Kwarearer omonog zepe'aw oho wà. Awa umunyk tata wà. Na'e kuzà uzapo tapi'ak tupàn Kuzà Ywak Rehe har Wanuwihawete her ma'e pe wà. Uzakook win amo tupàn a'ua'u wanenataromo wà no. Uzapo agwer ma'e hemuikwahy kar pà wà. **19** Aipo ihe aiko wanemikutuk romo. Nan, a'e newe. Uzekutuk waiko wà. Wiko putar maranugar haw rehe wà nehe no. **20** Nezewe mehe ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wazar ihe, azakook putar hekwahy haw 'ag tàpuzuhu rehe ihe nehe. Azuhen putar hekwahy haw iaiw ma'e hehe nehe. Amu'ar putar hekwahy haw teko wanehe nehe, ma'ea'yr wanehe nehe no. Te wywra wanehe te ma'etymaw wanehe amu'ar putar hekwahy haw nehe. Hekwahy haw nuzawy kwaw tata. Ni amo nupuner kwaw imuwew kar haw rehe wà nehe.

21 Amo ihewe imur pyr ukaz paw rupi ma'ea'yr hany haw rehe wà. Amo ae ma'ea'yr ho'o kwer rehe pepuner i'u haw rehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e Izaew wazar ihe amume'u ko ma'e ihe. Pepuner ma'ea'yr wano'o kwer paw i'u haw rehe. Nazekaiw kwaw penemiapo rehe kury. **22** Apyro peipy Ezit ywy wi kwehe mehe ihe wà. A'e 'ar mehe naze'eg kwaw ma'ea'yr ukaz paw ma'e wanehe ihe. Naze'eg kwaw amo ma'e ihewe imur pyràm rehe no. **23** Xo pitài ma'e azapo kar wanupe. — Hereruzar pe nehe, a'e wanupe. Nezewe mehe aiko pezar romo ihe. Wiko heremiaiuhu romo wà no. — Pezapo putar heremiapo kar haw tuweharupi pe nehe. Nezewe mehe penekuwe haw ikatuahy putar peme nehe, a'e wanupe, i'i Tupàn. **24** Nezewe rehe we nuzekaiw kwaw herehe wà. Nahereruzar kwaw wà. Nan. Aze wapy'a hereruzar 'ymar ikatu 'ym ma'e ipurapo wer amo ma'e rehe, uzapo a'e ma'e wà. Nezewe mehe wanemiapo ikatu wera'u 'ym ma'e uzapo wà izypy mehe arer wi wà. **25** Peipy Ezit ywy wi wahem ipy arer we te ko 'ar rehe amono kar

heremiruze'eg peme ihe, heze'eg imume'u har peme ihe wà. **26** Napezekaiw kwaw wanehe. Naperuzar kwaw wà no. Pezaezarahy wiwi ikatu 'ym ma'e iapo pà. Pezapo wera'u peipy wanuwi pe kury.

27-28 — Peiko teko Tupàn heruzar 'ymar romo, ere wanupe nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo. — Emume'u ureremiapo kwer ikatu 'ym ma'e urewe nehe, ni'i kwaw a'e teko ihewe kury. Hemu'em ihewe wà. Nuzeagaw kwaw ikatu ma'e iapo pà wà kury.

Tupàn uzepyk wanehe ta'e nuweruzar kwaw ize'eg wà xe

29 Uze'eg wi Tupàn.

— Pezai'o nehe, teko Zeruzarez pe har wà.

Pemonohok pe'aw heityk pà nehe.

Pemuzàg zegar haw

purumuzemumikahy kar haw

wywytyr apyr nehe.

Ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko

Ma'e aikwahy peme ihe xe.

Aputiyk kwez ihe kury.

30 Teko Zuta ywy rehe har uzapo ma'e wà. A'e ma'e na'ikatu kwaw ihewe. Naheakatuwawahy kwaw tupàn a'ua'u wanehe ihe. Nezewe rehe we umupu'am tupàn a'ua'u heràpuzuhu pupe wà. Nezewe mehe umuaiw heràpuzuhu wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **31** Uzapo ma'ea'yr hany haw Topet her ma'e wywàpyznaw Men-Inom her ma'e rehe wà. Uzuka wa'yr wazyr wanehe we a'e pe wanapy pà tata pupe wà, tupàn a'ua'u wamuwete haw romo wà. Nazapo kar pixik kwaw agwer ma'e wanupe ihe. Nahema'enukwaw pixik kwaw agwer ma'e rehe. **32** A'e rupi uhem putar amo 'ar nehe. A'e 'ar mehe — Topet, ni'i kwaw teko a'e taw pe wà nehe. — Men-Inom wywàpyznaw, ni'i kwaw izupe wà nehe. — Wywàpyznaw Puruzuka Awer, i'i putar izupe wà nehe. Uzutyw putar teko Topet pe wà nehe, ta'e naheta kwaw amo watymaw

wanupe wà nehe xe. **33** Umàno ma'e kwer uzeapo putar wiràmiri wanemi'u romo wà nehe, miar wanemi'u romo wà nehe no. Naheta kwaw wamuzàn kar har wà nehe. **34** Naheta kwaw teko a'e ywy rehe wà nehe. Amumaw putar wanurywete haw rehe wanehapukaz haw ihe nehe. Teko heiheiham uzereko haw pe urywete haw rehe wà. Amumaw putar waneheiheim haw nehe, tawhu Zuta ywy rehe nehe, Zeruzarez pe nahu rupi nehe no.

8 **1** A'e 'ar mehe teko ozo'ok putar tuwihaw umàno ma'e kwer wàkàgwer wamuwà wà nehe:

Tuwihawete wàkàgwer, tuwihaw Zuta ywy rehe har wàkàgwer, xaxeto wàkàgwer, heze'eg imume'u har wàkàgwer, Zeruzarez pe har wàkàgwer.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **2** Umuhàmuhàz putar wàkàgwer ywy rehe kwarahy iwiy pe wà nehe, zahy iwiy pe wà nehe no, zahytata iwiy pe wà nehe no. A'e 'ym mehe a'e umàno ma'e kwer umuwete katu a'e kwarahy, zahy, zahytata wà no. Uma'ereko wanupe wà no. Upuranu wanehe wà. Uzamutar katu tuwe wà no. Umuhàmuhàz putar wàkàgwer wà nehe. Ni amo nomono'og kwaw wà nehe. Nuzutym wi kwaw wà nehe. Upyta putar ywy rehe katu pe. Nuzawy kwaw ma'ea'yr hepuxi nehe. **3** Amo a'e teko iaiw ma'e numàno kwaw wà nehe. Amuhàmuhàz putar ihe wà nehe. Wiko putar ywy nànnàn wà nehe. Imàno wer putar zepe wà nehe. — Nahereko wiwi wer kwaw ihe, i'i putar wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez ihe kury.

Ikatu 'ym ma'e, zepykaw no

4 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe. — Emume'u ko heze'eg heremiaihi wanupe nehe, i'i ihewe. — Amo u'ar mehe, aipo nupu'am wi kwaw. Aze upiaw, aipo nuzewyr kwaw. **5** Heremiaihi wà. Māràzàwe tuwe pewak pekupe hexak kar pà ihewe. Māràzàwe tuwe petyryk ihewi tuweharupi. Penemiawy kwer hete katu peme. Napezewyr wer kwaw ihewe. **6** Azeapyaka katu peze'eg

rehe. Napemume'u kwaw azeharomoete har. Ni amo nuzemumikahy kwaw wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe wà. — Ma'e ikatu 'ym ma'e azapo ihe, ni'i kwaw amo wà. Pitàitàigatu wata oho wape rupi wà. Nuzawy kwaw kawaru zeàmàtyry'ymawhu pe uzàn ma'e wà. **7** Pykahu wà, hoko wà no, wiriri wà no, ukwaw amo ywy kutyr uwewe haw 'ar wà. Hokoxig ukwaw uzewyr haw 'ar wà no. Pe heremiaihi wà, naperuzar kwaw heze'eg peme heremimono kwer.

8 Māràzàwe tuwe pemume'u penemigwaw katu. — Zaiko ma'e kwaw katu har romo, ta'e xiriko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg zane xe, peze peiko. Māràzàwe tuwe peze'eg e nezewe. Peinu katu ko ma'e nehe. Heze'eg rehe purumu'e ma'e a'e wà, heze'eg pape rehe imuapyk wi mehe uzawy wà. Uzapo heze'eg amo ae ma'e romo wà. Nezewe mehe teko nukwaw kwaw heze'eg azeharomoete har wà. **9** Ma'e kwaw katu har imaranugar putar wà nehe. Upaw putar ima'e kwaw paw wanuwi nehe. Nukwaw kwaw ma'e wà nehe. Weityk heze'eg wà. Aipo wiko ma'e kwaw katu har romo azeharomoete wà. **10** A'e rupi amono putar wanemireko amo awa wanupe ihe wà nehe. Amono putar waiwy amo ywy zar wanupe nehe no. Ta'e upuner ma'e wà, upuner 'ym ma'e wà no, paw rupi uzeagaw temetarer imono'ogaw rehe amo wanehe imunar pà wà xe. Te heze'eg imume'u har wà, xaxeto wà no, paw rupi wiko imunar ma'e romo wà. **11** Wanemiruze'eg upuraw ma'erahy waiko wà. Nuzekaiw kwaw wanehe wà. — Ikatu paw rupi, i'i mua'u wà. Azeharomoete na'ikatu kwaw. **12** Uzapo ihewe iro ma'e waiko wà. Aipo imaranugar putar agwer ma'e rehe wà nehe. Nan. Na'imaranugar pixik kwaw wà nehe. Nukwaw kwaw umaranugar haw wà. A'e rupi u'ar putar amo wazàwe wà nehe no. Wanehe hezeyk mehe nehe, uzemumikahy putar tuwe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

13 Ma'e tymar omono'og wemitygwer a'e. Nezewegatete heporomono'og wer heremiaihi wanehe ihe no. Namono'og kwaw

ihe wà nehe. Ta'e nuzawy kwaw ma'ywa 'yw i'a 'ym ma'e a'e wà xe. Nuzawy kwaw ma'ywa uwà i'a 'ym ma'e a'e wà no xe. Te huwer uxinig. A'e rupi apyhyk kar putar waiwy amo ywy rehe har wanupe nehe.

14 — Mâràzàwe tuwe zapytu'u zaiko xe, i'i Tupàn hemiaiuhu uzezezehe upuranu pà wà. — Zaha ty wà. Zàzàn tawhu pàrirogawtàta hereko har pupe nehe, a'e pe zanemàno pà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar umume'u zanerehe uzepyk àwàm zanemàno àwàm a'e. Umur 'y puruzuka ma'e zaneve i'u kar pà. Ta'e xiapo ikatu 'ym ma'e henataromo zane xe. 15 Xiàro zeàmàtry'y'm 'ymaw zane. Nur kwaw ikatu ma'e. Xo purumukyzeahy kar haw zo ur zaneve. 16 Zaneàmàtry'y'mar wixe Nà tawhu pupe kwez wà kury. Xinu waneimaw kawaru waze'eze'eg mehe wà. Waze'eg mehe ywy paw uryryryryz. Zaneàmàtry'y'mar ur zanema'e paw imumaw pà wà: zaneywy, hehe har paw, tawhu zanereko haw, ipupe wiko ma'e wà.

17 — Peme'egatu nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Amono kar putar mozaiw peinuinuromo ihe wà nehe. Napepuner kwaw waneruze'egaw rehe nehe. Pexi'u putar wà nehe, i'i Tupàn.

Zeremi uzemumikahy teko wanehe

18 Ni amo nupuner kwaw hezemumikahy haw henuhemaw rehe ihewi wà.

Hepy'a ima'eahy.

19 Pezeapyaka katu nehe. Heremiaiuhu uhapukaz waiko ko ywy nànan wà.

Aenu wanehapukaz mehe wà.

Nezewe uze'eg waiko wà.

— Aipo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nuiko kwaw Xiàw pe kury.

Xiàw pe har wanuwihawete nuiko kwaw a'e pe kury, i'i wà.

Wanuwihawete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uwazar waze'eg wanupe.

— Mâràzàwe tuwe hemuikwahy kar pe tupàn a'ua'u imuwete pà.

Mâràzàwe tuwe pemuwete tupàn amo ywy rehe har wà,

na'ikatu kwaw wà, i'i Tupàn.

20 Na'e teko uhapukaz wà.
— Upaw ma'e hezuz haw zahy kury.
Upaw ma'e ipo'o haw 'ar no.
Nezewe rehe we Tupàn nazanepyro kwaw a'e, i'i wà.

21 Hepy'a nuzawy kwaw ikutuk pyrer a'e. Ta'e heànàm wiko ikutuk pyrer romo wà xe.

Azai'o hezemumikahy pà.

22 Aipo naheta kwaw muhàg Zireaz pe kury. Aipo naheta kwaw muhàg kwaw par a'e pe. Heta.

Mâràzàwe tuwe numukatu kar kwaw heànàm wà.

9¹ Aze mo heàkàg nuzawy iwer zygywar, ikatu mo ihewe.

Nezewe mehe hereha nuzawy iwer mo tehaykwer tetea'u imuhem kar haw.

Nezewe mehe apuner mo hezai'o tetea'u haw rehe, 'aromo, pyhaw, heànàm izuka pyrer wanehe.

2 Aputar zepe hereko haw wyxygihu pe har.

Nezewe mehe mo apuner mo multe hereko haw rehe heànàm wanuwi.

Paw rupi nuzawy kwaw wemireko 'ym puhe oho ma'e wà.

Wiko uwihaw izuka haw iputar har uzemomo'og ma'e romo wà.

3 Tuweharupi ipurumume'u wer temu'emaw rehe wà.

Munar haw wiko ko ywy rehe har wanuwihaw romo.

Ze'eg azeharomoete har nuiko kwaw wanuwihaw romo.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— Heremiaiuhu uzapo ikatu 'ym ma'e amo ikatu 'ym ma'e rehe we wà.

Naheputar kwaw wà.

4 Pitàitàigatu uzemupy'a umyrypar rehe wà.

Ni amo nupuner kwaw uwywyr rehe uzeruzar haw rehe wà.

Ta'e tywyr paw hemu'em umunar pà Zako ài wà xe.

- Paw rupi hemu'em oho waiko umyrypar wanehe wà.
- 5 Paw rupi hemu'em wemigwaw wanupe wà.
Ni amo numume'u kwaw ze'eg azeharomoete har wà.
Umu'e wapeku temu'emaw rehe wà.
Uzapo ikatu 'ym ma'e wà. Nuityk kwaw ikatu 'ym ma'e wemiapo wà.
- 6 Upuraraw kar ma'erahy tetea'u amo wanupe wà.
Imunar teko tetea'u wama'e rehe wà no.
— 'Aw teko naheputar kwaw wà, i'i Tupàn.
- 7 A'e rupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e uze'eg nezewe.
— Teko umupyran itatàta ikatu 'ymaw henuhem pà izuwi wà.
Nezewegatete azo'ok putar ikatu 'ymaw heremiaiuhu wanuwi ihe nehe no.
Agaw putar ihe wà nehe.
Heremiaiuhu uzapo ikatu 'ym ma'e wà.
Ma'e azapo putar wanupe nehe.
- 8 Wapeku nuzawy kwaw u'yw puruzuka haw iapyr hereko har wà.
Wazuru umume'u temu'emaw wà.
Pitàitàigatu uze'egatu mua'u uzeake har wanupe wà.
Azeharomoete umuàgà'ym miar pyhykaw zàwenugar waiko uzeake har wanupe wà.
- 9 Aipo nazepyk kwaw wanehe agwer wanemiapo kwer hekuzaromo nehe.
Aipo nazepyk kwaw agwer teko wanehe nehe.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe, i'i Tupàn.
- 10 Ihe Zeremi aze'eg ihe kury.
— Azai'o putar ywytyruhu rehe nehe.
Azemumikahy putar nehe, ta'e ka'api'i àràpuhàràn wanemi'u uxinìg a'e xe.
Ni amo nuwata kwaw hupi wà.
Ni amo nuenu kwaw tapi'ak waze'egaw wà.

Wiràmiri wà, miar wà no, uzàwehem oho a'e wi a'e wà.

- 11 Uze'eg Tupàn.
— Azapo putar Zeruzarez ywytyr ita tetea'u iapo pyrer romo ihe nehe.
Awarahu wiko putar a'e pe wà nehe.
Tawhu Zuta ywy rehe har uzeapo putar ywyxiguhu romo wà nehe no.
Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà nehe, i'i Tupàn.
- 12 Apuranu ihe.
— O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, màràzàwe tuwe ureywy iaiw a'e. Màràzàwe tuwe uxinìg ywyxiguhu ài. Màràzàwe tuwe teko nuwahaw kwaw wà. Mo upuner ko ma'e ikwaw paw rehe wà. Aipo eremume'u ko ma'e amo pe. A'e teko upuner putar imume'u haw rehe amogwer wanupe nehe, a'e Tupàn pe hehe hepuranu pà.
- 13 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uwazar heze'eg ihewe.
— Agwer ma'e uzeapo a'e, ta'e heremiaiuhu weityk hepurumu'e haw wanupe heremimono kwer a'e wà xe. Nahereruzar kwaw wà. Nuzapo kwaw heremiapo kar haw wà. 14 Nan. Upytu'u hereruzar ire Ma'aw hagapaw imuwete pà wà. Wanu umu'e Ma'aw imuwete haw rehe wà. 15 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e Izaew wazar ihe azapo putar ma'e ihe nehe. Einu katu nehe. Amono putar ka'a iro ma'e heremiaiuhu wanupe i'u kar pà ihe nehe. Amono putar 'y puruzuka ma'e wanupe nehe no. 16 Amuhàmuhàz putar heremiaiuhu ywy nànànar wainuinuromo ihe wà nehe.
Ni a'e ni waipy nukwaw kwaw a'e teko wà. Amur kar putar zauxiapekwer tetea'u heremiaiuhu wakutyr ihe wà nehe. Te umumaw kar putar tuwe wà nehe.
- Zeruzarez pe har wenz upytywà haw wà**
17 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e a'e kury.
— Peinu katu ko heze'eg nehe.

- Teko omono temetarer amo kuzà wanupe wà. A'e kuzà uzai'o waànàm wamàno awer rehe wà. Ukwaw zegar haw uzemumikahy ma'e wà. Penoz a'e kuzà wamuwà pe wà nehe kury, i'i Tupàn.
- 18** Uze'eg teko wà.
— Tuwe a'e kuzà ur na'arewahy wà nehe.
Tuwe umuzàg amo zegar haw teko wazemumikahy mehe har zanewe wà nehe,
zanereha imumynehem kar pà tehaykwer pupe wà nehe.
Tuwe zanereha iàkym zanezai'o tetea'u haw rehe nehe, i'i wà.
- 19** Peinu teko Xiàw pe har wazai'o mehe pe wà nehe. Uze'eg nezewe wà:
— Iaiw zanereko haw kury.
Zanemaranugarahy zane kury.
Weityk zaneràpuz wà.
Zaha putar zaneywy wi nehe kury, i'i wà.
- 20** Aze'eg ihe.
— Kuzà wà, peinu katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg nehe.
Pezekaiw katu ize'eg rehe nehe.
Pemu'e pememyr wazai'o haw rehe pe wà nehe.
Pemu'e pemyrpar zegar haw uzemumikahy ma'e imuzàgaw rehe pe wà nehe no.
- 21** Mào haw uzeupir pàrirogaw rupi, zaneràpuzuhu pupe wixè pà.
Umumaw kwarearer nahu rupi har wà.
Umumaw kwàkwàmo ma'eme'egaw pe har katu pe har wà no.
- 22** Umàno ma'e kwer wanetekwer u'ar putar wà nehe.
Nuzawy kwaw ma'ea'yr hepuxi kaiwer pe imuhàmuhàz pyrer wà nehe.
Nuzawy kwaw haryw ipo'o har wapo wi u'ar ma'e kwer wà nehe no.
Ni amo nomono'og kwaw a'e haryw wà.
Tupàn umume'u kar a'e ze'eg ihewe a'e, a'e wanupe.

23 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Tuwe ma'e kwaw katu har nuiko wera'u kwaw amo wanuwi uma'e kwaw paw rehe nehe. Tuwe ikàg ma'e nuiko wera'u kwaw amo wanuwi ukàgaw rehe nehe. Tuwe hemetarer katu ma'e nuiko wera'u kwaw amo wanuwi wemetarer rehe nehe. **24** Aze amo heko wera'u wer nehe, tuwe wiko wera'u hekwaw paw rehe nehe, hekwaw katu haw rehe nehe. Ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko puruamutar haw izar romo ihe xe. Azapo ikatu ma'e. Nazapo kwaw ikatu 'ym ma'e ywy rehe. Agwer ma'e ikatu ihewe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, i'i Tupàn.

25-26 Uze'eg wi Tupàn a'e.

— Uhem purehe hezeyyk àwàm 'ar iko: Ezit ywy rehe har wà, Zuta ywy rehe har wà, Enom ywy rehe har wà, Amon ywy rehe har wà, Moaw ywy rehe har wà, wwyxiguhu rehe har 'aw ipinar wà. Wanehe paw azeyyk putar nehe. A'e teko paw omonohok kwarer wapirera'i wà. Nezewe rehe we nuweruzar kwaw uze'eg pìrer monohokaw inuromo har wà. A'e teko paw wà, teko Izaew izuapyapyr paw wà no, uzapokatu uze'egaw herehe we wà. Nuzapo kwaw ma'e a'e uze'eg rupi wà, i'i a'e.

Tupàn a'ua'u wamuwete haw, Tupànete imuwete haw no

10 ¹ Teko Izaew izuapyapyr wà. Peinu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg peme imur pyrer nehe kury. **2** — Pezapo zo amo ywy rehe har wanemiapo nehe.

Ipytuhegatu ma'e hexak pyr 'ym ywak rehe izexak kar mehe wà.
Pepytuhegatu zo hexak mehe nehe.

3 Watupàn wamuwete haw nuzawy kwaw heityk pyrer.

Omonohok ywyrà ka'a pe wà.
Na'e ipuràg ma'e iapo har upyhyk utakihe inugwer iapo haw rehe we.
Na'e ukixikixi a'e ywyrà tupàn a'ua'u iapo pà.

4 Na'e umupuràg parat pupe or pupe.
Umupu'àgatu itaxu pupe.

- Nezewe tupàn a'ua'u nuzepe'i'ài'äg kwaw.
- 5 Agwer tupàn a'ua'u nupuner kwaw uze'egaw rehe wà.
Nuzawy kwaw awa hagogaw wiràmiri imukuhem kar har pipin hezuz haw rehe har wà.
Teko upir heraha pà wà, ta'e nupuner kwaw wata haw rehe wà xe.
Pekyze zo wanuwi nehe.
Nupuner kwaw ikatu 'ym ma'e iapo haw rehe wà.
Nupuner kwaw ikatu ma'e iapo haw rehe wà no, i'i Tupàn.
- 6 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
Naheta kwaw amo nezewe nugar wà.
Nekàga'u no.
Nerer upuner wera'u no.
- 7 Mo nuzeruze'eg kwaw nerehe wà nehe, o ywy nànanar wanuwihawete.
Tuwe teko paw uzeruze'egatu nerehe wà nehe.
Naheta kwaw amo ma'e kwaw katu har nezàwenugar ywy nànan wà.
- 8 Ma'e kwaw katu har ywy nànanar wiko ma'e kwaw 'ymar romo wà.
Iranaiwahy paw rupi wà. Aipo tupàn a'ua'u ywya iapo pyrer upuner wamu'e haw rehe amo ma'e rehe wà.
- 9 Umupuràg a'e tupàn a'ua'u parat Epàn ywy wi herur pyrer pupe wà, itazu or Upaz ywy wi herur pyrer pupe wà no.
Xo ipuràg ma'e iapo har uzapo a'e ma'ereko haw wà.
Umunehew hopoz ipiràg wewer ma'e wanehe wà. Umunehew hopoz ipiràg ma'e wanehe wà no.
Pàn iapo haw ikwaw katu har uzapo hopoz wà.
- 10 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko Tupàn Azeharomoete har romo a'e.
Wiko Tupàn Wikuwe Ma'e romo, Umànò 'Ym Ma'e romo no.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikwahy mehe ywy uryryryz a'e.
Teko ywy rehe har nupuner kwaw ikwahy haw rehe wà.

- 11 Peze'eg nezewe teko ywy rehe har wanupe nehe.
— Tupàn umumaw putar tupàn ywy iapo 'ymar wà nehe, ywak iapo 'ymar wà nehe.
Ukàzym putar ywy wi paw rupi wà nehe.

Zegar haw Tupàn imuwete haw

- 12 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo ywy upuner haw rupi.
Uma'e kwaw katu haw pupe uzapo ywy paw rupi.
Uma'e kwaw paw pupe upupirar ywak pàn teko izewànuw ài.
- 13 Aze Tupàn uze'eg, 'y ywak rehe har okororo zàwàruhu ài.
Umuzepir kar ywàkun ywy iahykaw rehe.
Uzapo àmàn iweraw paw.
Umuhem kar ywytu imonokatu haw wi.
- 14 Henataromo teko paw wiko iranaiw ma'e romo wà, ma'e kwaw par 'ym romo wà.
Ipuràg ma'e iapo har paw imaranugar wemiapo kwer tupàn a'ua'u wanehe wà.
Ta'e nuiko kwaw Tupàn azeharomoete har romo wà xe.
Nuikuwe kwaw wà.
- 15 Heityk pyràm romo waneke wà.
Wiko purupe temu'emaw romo wà.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ur putar wanehe uzepky pà nehe.
A'e 'ar mehe umumaw putar a'e tupàn a'ua'u a'e wà nehe.
- 16 Tupàn Zako izar nuiko kwaw wazàwe a'e.
A'e ae uzapo ma'e paw rupi a'e.
Wexaexak Izaew izuapyapyr wemiaihu romo wamuigo kar pà a'e.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e her romo a'e.

Tupàn omono kar hyahy teko waiwy wi wà

- 17 Zeruzarez pe har wà, peàmàtryr'ymar umàmàn tawhu peneko haw izywyr a'e wà kury.

- Pemono'og pema'e peata àwàm rehe har nehe.
- 18 Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pemuhem kar putar ko ywy wi a'e nehe xe.
Nezewe mehe pezypyrog putar ma'e ikwaw pà nehe.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.
- 19 Teko Zeruzarez pe har uhapukaz wà.
— Urekutuk urekixi pà wà, urumàno etea'i kury, i'i wà.
— Urekixi awer na'ike'e wer kwaw.
— Urupuner agwer ma'e rehe nehe, uru'e zepe. Nurupuner kwaw.
- 20 Umumaw putar ureràpuzràn wà nehe. Ureràpuzràn ihàm ohok a'e. Ure'ar'yr uhem oho wà.
Paw rupi oho xe wi wà.
Nupyta kwaw teko ureràpuzràn imupu'àm wi àrà m wà.
Naheta kwaw amo pànuhu imuzaiko àrà m wà no, i'i wà.
- 21 Awazar waze'eg wanupe ihe.
— Tuwihaw wiko iranaiw ma'e romo wà.
— Exak kar urerape rà m urewe nehe, ni'i kwaw Tupàn pe wà.
A'e rupi u'ar wà.
A'e rupi zauxiapekwer umuhàmuhà z zaneànàm a'e wà no.
- 22 Pezeapyaka katu nehe. Uhem ze'eg herur pyrer kwez kury.
Teko amo ywy kwarahy heixe haw awyze har kutyr har uzemuàgà'y mahy waiko amo ma'e rehe wà.
Zauxiapekwer a'e wi ur ma'e rà m uzapo putar tawhu Zuta ywy rehe har ywyxiguhu romo a'e wà nehe, awarahu waneko haw romo a'e wà nehe, a'e wanupe.

Zeremi uze'eg Tupàn pe teko wanehe a'e

23 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Akwaw ko ma'e ihe.

- Teko nuiko kwaw weko àwàm izar romo wà.
Ni amo nupuner kwaw ma'e weko àwàm rehe imuzeapo kar haw rehe wà.
- 24 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, emu'e ureànàm ne wà nehe.
Ezepykahy zo wanehe nehe.
Ezepyk zo urerehe nekwahy mehe nehe.
Aze mo erezepyk urerehe nekwahy mehe, uremumaw pe mo paw rupi.
- 25 Ezakook nekwahy haw ywy nà nà nar nemuwete 'ymar wanehe nehe, teko nereitykar wanehe nehe.
Ta'e urezuka a'e wà xe.
Uruiko Zako izuapyapyr romo ure. Umumaw ureywy wà no.

Zeremi, ze'egaw iapo katu pyrer no

11 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. ²— Ezekaiw katu ko ze'egaw iapo katu pyrer rehe nehe. Emume'u ko ze'eg teko Zuta ywy rehe har wanupe nehe, Zeruzarez tawhu pe har wanupe nehe no. ³— Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar ihe, amono putar heze'egaiw wyzài teko wanehe ihe nehe, aze a'e teko nuwerezar kwaw ko ze'egaw iapo katu pyrer wà nehe. ⁴Ko ze'egaw nuzawy kwaw waipy wanehe we heze'egaw iapo katu haw a'e. Azapokatu a'e heze'egaw wanehe we Ezit ywy wi wamuhem kar mehe ihe. A'e ywy nuzawy kwaw tatahu wanupe. Nezewe aze'eg wanupe.

— Aze hereruzar pe nehe, aze pezapo heremiapo kar haw paw rupi nehe, peiko putar heremiailhu romo nehe, aiko putar pezar romo ihe nehe no. ⁵Nezewe mehe azapo putar ma'e heze'eg peipy wanupe heremimume'u kwer rupi katete ihe nehe. Amume'u ywy ikatu ma'e, ma'e tetea'u imuezuz kar har wanupe. Peiko a'e ywy rehe ko 'ar rehe kury, ere wanupe nehe, i'i ihewe. Aze'eg izupe kury. — Azeharomoete, o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

⁶Na'e Tupàn uze'eg wi kury.

— Eho tawhu Zuta ywy rehe har nànnà nehe, Zeruzarez tawhu rupi nahu rupi nehe no, heze'eg imume'u pà nehe. — Peinu ze'egaw iapo katu pyrer nehe. Peruzar nehe, ere wanupe nehe. **7** Waipy Ezit ywy wi wapyro mehe aruzar kar heze'eg wanupe. A'e 'ar henataromo te ko 'ar rehe aze'eg nezewe teko heremaihu wanupe. **8** Nuenu kwaw wà. Nuweruzar kwaw heze'eg wà. Pitàitàigatu wiko wiwi hereruzar 'ymar romo wà, ikatu 'ym ma'e romo wà. — Pezapò ma'e heze'egaw penehe we iapo katu pyrer rupi katete nehe, a'e wanupe. Na'ipureruzar wer kwaw hehe wà. A'e rupi aze'eg wanehe zepykaw a'e ze'egaw rehe imuapyk pyrer paw pupe ihe.

9 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u wi ko ma'e ihewe. Teko Zuta ywy rehe har wà, Zeruzarez tawhu pe har wà no, upytu'u hereruzar ire heàmàtyry'ym pà wà kury. **10** Uzewyr uwiwy wanemiapo kwer pe wà. Na'ipurapo wer kwaw heremiapo kar awer rehe wà. Umuwete amo tupàn oho waiko wà. Teko Izaew ywy rehe har wà, Zuta ywy rehe har wà no, uzuhaw ze'egaw uwiwy wanehe we heremiapo katu kwer wà. **11** A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, amume'u ma'e kwez kury. U'ar putar amo iaiw paw wanehe nehe. Nuhem kwaw izuwi wà nehe. — Urepytywà pe nehe, i'i putar ihewe uhapukaz pà wà nehe. Nainu kwaw waze'eg mehe ihe wà nehe. **12** Na'e teko Zuta ywy rehe har wenz putar upytywà àwàm tupàn a'ua'u wanupe wà nehe. Tuweharupi uzuka ma'ea'yr hapu haw pe a'e tupàn a'ua'u wanenataromo wà. Iaiw paw ihem mehe a'e tupàn nupuner kwaw wapyro haw rehe wà nehe. **13** Teko Zuta ywy rehe har umuwete tupàn a'ua'u tetea'u wà. Pitàitàigatu tawhu waneko pe heta tupàn a'ua'u wà. Zeruzarez pe har uzuka ma'ea'yr tetea'u Ma'aw henataromo wà. Nahu tawhu pe har rupi pitàitàigatu heta ma'ea'yr hapu haw wà. **14** Zeremi, eze'eg zo ihewe 'aw teko wanehe nehe. Enoz zo ma'e wanupe heremimono ràm ihewe nehe. Weko haw zawaiw katu mehe wenz putar upyro àwàm ihewe wà nehe. Nainu kwaw ihe wà nehe, i'i ihewe.

15 Uze'eg wi Tupàn ihewe kury.

— Teko heremiamutar katu a'e wà, uzapo ikatu 'ym ma'e waiko wà. Mo umur kar heràpuzuhu pe wà. — Zapuner iaiw haw imuhem kar haw rehe zanezewi nehe, aze xiuka ma'ea'yr tetea'u xe nehe, aipo i'i waiko uzeupeupe wà. Aipo huruwete putar nezewe haw iapo re wà nehe. Aipo uhyk putar wanupe nehe. **16** — Uri 'yw huwy ma'e, a'e wanupe amo 'ar mehe. Nuzawy kwaw uri 'yw i'a katu ma'e wà. Ko 'ar rehe, amuànoànog putar àmàn ihe nehe. A'e 'ar mehe we apy putar tata pupe huwer rehe nehe, hàkà imonohok pà nehe.

17 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e azutym Izaew Zuta rehe we ma'ea'yz ài ihe wà. Ko 'ar rehe amume'u iaiw haw wanehe i'ar àwàm ihe kury. A'e ae umu'ar kar a'e iaiw haw uzehe wà. Ta'e uzapo ikatu 'ym ma'e wà xe. Heputupyk Ma'aw pe ma'ea'yr wazuka pà wà, i'i ihewe.

Uze'eg waiko Zeremi izuka àwàm rehe wà

18 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ma'e ihewe kury. Neàmàtyry'ymar uzapo putar ikatu 'ym ma'e newe wà nehe, i'i ihewe. **19** Nazawy kwaw àràpuhàrà hawitu ma'e hehaite 'ym ma'e uzezuka haw pe heraha pyr ihe. Umume'u ikatu 'ym ma'e ihewe wemiapo ràm waiko wà. Nakwaw kwaw wanemimume'u ihe. Nezewe i'i wà. — Ximonohok wywya heityk pà ikàg mehe we nehe. Xiuka Zeremi nehe. Nezewe mehe teko na'ima'enukwaw pixik kwaw hehe wà nehe.

20 Na'e aze'eg Tupàn pe kury.

— O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e, ereiko teko wanemiapo kwer imume'u har ikatu ma'e romo ne. Ereme'e urema'enukwaw paw rehe. Erekwaw ureremimutar no. Tuwe aexak wanehe nezepyk àwàm nehe. Amono hereko haw kwez nepo pe kury.

21 Awa Anatot tawhu pe har ipurexak wer herehe umàno ma'e kwer romo a'e wà. — Aze eremume'u wiwi ma'e Tupàn her rehe nehe, uruzuka putar ure nehe, i'i ihewe

wà. **22** Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e uze'eg nezewe wanehe kury. — Azepek putar wanehe nehe. Zauxiapekwer uzuka putar kwàkwàmo zèamàtry'y'mawhu pe a'e wà nehe. Wana'yr wà, wanazyr wà no, màno putar uma'uhez romo wà nehe. **23** Teko Anatot pe har wanehe iaiw haw imu'ar mehe ni pitài a'e pe har nuikuwe kwaw wà nehe, i'i ihewe.

Zeremi upuranu Tupàn rehe

12 ¹— O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, aze mo apuranu nerehe a'e ma'e rehe, eremume'u katu mo ihewe. Apuranu putar nerehe purehe nezepykaw imume'u kar pà newe ihe nehe kury. Màràzàwe tuwe ikatu 'ym ma'e uzeapo hemetarer katu ma'e romo wà. Màràzàwe tuwe imunar ma'e waneko haw ikatu wanupe. **2** Erezutym ma'è'yz ài ne wà. Wanapo ohoete. Hezuz katu wà. I'a katu wà no. Uze'egatu mua'u waiko nerehe wà. Nuzekaiw kwaw nerehe azeharomoete wà. **3** Ne Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hekwaw pe no. Erexak heremiapo. Uruamutar katu ihe. Erekaw hereko haw. O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, emutyk 'aw teko àràpuhàràn hawitu ma'e wazuka haw pe oho ma'e ài ne wà nehe. Emonokatu wazuka àwàm 'ar pe nehe. **4** Màràn 'ar ureywy upyta typaw haw romo nehe. Màràn zahy ka'api'i umumaw putar uxinìg pà urereimaw wanuwì nehe. Ma'ea'yr a'e wà, wiràmìri a'e wà no, umàno oho waiko wà. Ta'e ko ywy rehe har uzapo ikatu 'ym ma'e waiko wà xe. — Tupàn nuexak kwaw wanemiapo a'e, i'i uzeupeupe wà, a'e Tupàn pe.

5 Uwazar Tupàn heze'eg ihewe.

— Nekenè'o awa wanupì nezàn ire. Aipo erepuner putar kawaru wanupì nezàn àwàm rehe nehe. Nerezepyro kwaw ywy zèamàtry'y'm 'ymaw heta haw pe, aipo erepuner nereko haw rehe ka'a Zotàw yrykaw iwyr har rehe nehe. **6** Te nerywyr wà, neànàm wà, wiko neàmàtry'y'mar romo wà. Ezeruzar zo wanehe nehe. Aze ur nemyrpar ài newe uze'eg pà wà nehe,

nezewe rehe we ezeruzar zo wanehe nehe, i'i ihewe.

Tupàn uzemumikahy wemaihu wanehe

7 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Aityk heremaihu ihe wà.

Apuir teko heremixamixak kwer wanuwì no.

Amono teko heremimutar katu waàmàtry'y'mar wapo pe ihe wà.

8 Teko heremixamixak kwer wiko heàmàtry'y'mar romo zàwàruhu iriàw ka'a pe har ài wà.

Uhapukaz hekuty'r wà.

A'e rupi iro ihewe wà.

9 Teko heremixamixak kwer nuzawy kwaw wiràmìri wà.

Wiràhu tete'a'u umàmàn izywy'r hehe ipuruzuka wer pà wà.

Pezur nehe, miar wà.

Pezur mynkaw pe nehe.

10 Tuwihaw amo ywy rehe har tete'a'u umumaw ma'ywa tyw heremitygwer wà.

Uypyropyrog heko pe wà no.

Uzapo heywy ipuràg eteahy ma'e ywyxiguhu romo wà no.

11 Umuaiw ywy wà.

Teko weityk a'e ywy herenataromo wà.

Uzeapo ywyxiguhu romo.

Ni amo nuzekaiw kwaw hehe wà.

12 Ywytyr ywyxiguhu rehe har nànnàn uzexak kar awa wà.

Uzuka wata ma'e wama'e rehe imunar pà wà.

Amono kar zèamàtry'y'mawhu ywy rehe imumaw kar pà paw rupi ihe.

Ni amo nupuner kwaw zèamàtry'y'm 'ymaw rehe weko haw rehe wà.

13 Heremaihu uzutym arozràn wà. Xo xu zo omono'og wà.

Uma'ereko tete'a'u wà. Nezewe rehe we nupyhyk kwaw ma'e wà.

Hekwahy haw nuzawy kwaw tata.

A'e rupi naheta kwaw arozràn ipo'o pyr wanupe, i'i Tupàn.

Izaew wanuwake wiko ma'e wà

14 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
— Aze'eg putar Izaew wanuwake wiko ma'e ikatu 'ym ma'e wanehe ihe nehe kury. Umuaiw ywy heremiaihu wanupe heremimono kwer wà. Araha putar a'e teko muite waiwy wi ka'a ipo'o pyrer ài ihe wà nehe. Amuhem kar putar Zuta ywy rehe har a'e teko wainur wi ihe wà nehe. **15** Muite waneraha re apuhareko putar ihe wà nehe. Arur wi putar ywy rehe har pitàitàigatu waiwy rehe ihe wà nehe. **16** Aze hemuwete katu heremiaihu wazàwe wà nehe, ikatuahy putar ihewe wà nehe. — Amume'uahy heremiapo ràm Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Tupàn Wikuwe Ma'e her rehe ihe, aze i'i nezewe wà nehe, ikatuahy putar ihewe wà nehe. Kwehe mehe a'e teko umu'e heremiaihu Ma'aw her rehe wemiapo ràm imume'u har rehe wà. Aze hemuwete katu wà nehe, uzeapo putar heremiaihu wainuinuromo har romo wà nehe. Waneko haw ikatu putar wanupe nehe. **17** Azo'ok putar te wanapo nehe. Amumaw wyzài teko ihe wà nehe, aze na'ipureruzar wer kwaw herehe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg nezewe ihe.

Temyhar ikatu 'ym ma'e

13 ¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

— Eme'eg kar neremyhar nehe. Na'e emunehew nehe. Eputuka zo imunehew 'ym mehe nehe, i'i ihewe. **2** Azapo ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg rupi katete ihe. Ame'eg kar heremyhar, amunehew no. **3** Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury.

4 — Eho yrykawhu Ewparat her ma'e pe nehe. Ezumim neremyhar itakwar pupe nehe.

5 Azumim aha Ewparat yrykawhu huwake kury, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kar haw iapo pà. **6** Amo 'ar pawire uze'eg wi ihewe. — Azumim kar neremyhar newe ihe. Ezewyr eho yrykawhu pe ipyhyk wi pà nehe kury, i'i ihewe. **7** Azewyr a'e pe. Aekar inim awer. Aexak. Heremyhar inem kury. Na'ikatu kwaw kury.

8 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury.

9 — Nezewegatete amumaw putar Zuta ywy rehe har waneko wera'u haw ihe nehe, Zeruzarez heko wera'u haw nehe no. **10** 'Aw teko na'ipurenu wer kwaw heze'eg rehe wà. Tuweharupi nahereruzar kwaw wà. Oho tupàn a'ua'u wanaikweromo wamuwete pà wà. A'e rupi wiko putar ko temyhar ài wà nehe. Na'ikatu pixik kwaw izàwe wà nehe. **11** A'e temyhar neku'azàwegatu a'e. Nezewegatete aputar Izaew ywy rehe har heruwake'a'i ihe wà, aputar Zuta ywy rehe har heruwake'a'i ihe wà no. Aputar mo heremiaihu romo ihe wà. Nezewe mehe mo unupuràg eteahy mo herer wà. Na'ipureruzar wer kwaw herehe wà.

Win hyru

12 Uze'eg wi Tupàn ihewe.

— Zeremi, i'i ihewe. — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, aze'eg teko Izaew wanupe ihe kury. Emume'u ko heze'eg eho wanupe nehe.

— Tuwe y'a win hyru paw tynehem nehe. — Aze pa. Ikatu y'a win hyru paw tynehegatete haw, i'i putar newe wà nehe. **13** Na'e emume'u ko ze'eg wanupe nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umynehem putar teko ko ywy rehe har paw rupi win pupe wà nehe. Te uka'u paw rupi wà nehe: tuwihawete Tawi izuapyapyr wà, xaxeto wà, ize'eg imume'u har wà, teko Zeruzarez pe har paw wà. **14** Aze y'a u'ar amo y'a i'aromo nehe, uzeka putar nehe. Nezewegatete azuhazuhaw putar a'e teko paw rupi ihe wà nehe, tua'uhez ma'e wà nehe, kwàkwàmo wà nehe no, y'a uzeka ma'e ài ihe wà nehe. Amumaw putar 'aw teko waphareko 'ym pà ihe wà nehe. Napuhareko kwaw ihe wà nehe. Napuhareko kwaw wamumaw mehe ihe wà nehe.

Izaew wiko wera'u wà, a'e rupi Tupàn uzepyk wanehe

15 Teko Izaew izuapyapyr wà.

Tupàn wiko uze'eg ma'e romo a'e.

Peiko ikàg 'ym ma'e romo henataromo nehe. Pezekaiw ize'eg rehe nehe.

16 Pemume'u penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar pe nehe, pytunahy haw imur 'ym mehe we nehe. Aze ipytunahy nehe, pezeyyapi putar ywytyruhu rehe nehe.

Peàro tatainy peiko.

Nezewe rehe we uzapo putar tatainy ma'e'agaw ipytun ma'e romo nehe.

Uzapo putar ipytunahy haw romo nehe.

17 Aze napezekaiw kwaw hehe nehe, azai'o putar hezeàmim pà peneko wera'u haw rehe nehe.

Azai'oahy putar nehe.

Azuhen putar herehaykwer nehe.

Ta'e zauxiapekwer weraha Tupàn hemiaiuhu wemipyhyk kwer romo wà xe.

18 Tupàn umume'u ko ma'e a'e no.

— Eze'eg eho tuwihawete pe nehe, ihy pe nehe no. — Pewezyw tuwihawete henaw wi nehe. Ta'e peàkàg rehe har ipuràg eteahy ma'e tuwihawete romo peneko haw hexak kar haw u'ar peàkàg wi a'e xe. 19 Zauxiapekwer umàmàn tawhu kwarahy ihemaw awyze har kutyr har waiwyr wà. Ni amo nupuner kwaw a'e pe uhemaw rehe wà kury. Weraha Zuta wyy rehe har paw wemipyhyk romo wà no. Weraha ko wyy wi wà.

20 Peme'e nehe, Zeruzarez pe har wà. Peàmàtryry'ymar ur waiko kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi wà. Tupàn umur amo teko peme a'e wà. — Pezekaiw ko teko wanehe nehe, i'i newe. Ma'e pe a'e teko wanekon wà kury. Wiko peneimaw àràpuhàràn hawitu ma'e ài peme wà. Peiko wanehe uzekaiw ma'e romo wà. Ma'e pe wanekon wà kury. 21 — Uremyrypar, peze amo wanupe. Amo 'ar mehe a'e teko wiko putar penuwihaw romo wà nehe. Ma'e peze putar a'e 'ar mehe nehe. Hahy putar peme nehe. Peiko putar kuzà imemyr zexak kar ma'e ài nehe. 22 Zeruzarez, erepuner nezehe nepuranu haw rehe nehe. — Màràzàwe tuwe nezewe haw uzeapo ihewe. Màràzàwe tuwe wenuhem hekamir wà. Màràzàwe tuwe upuraraw kar ma'erahy ihewe wà, peze putar

pezeupe nehe. A'e 'ar mehe pekwaw putar ko ma'e nehe. Agwer ma'e uzeapo peme a'e, ta'e penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e heta tetea'u wà xe.

23 Aipo awa pàrànà upuner upir pe amo ae hexakaw imono haw rehe. Aipo zàwàruhu upuner upinipinimaw imuhem kar haw rehe. Aze mo upuner wà, pe ikatu 'ym ma'e iapo haw ikwaw par, pepuner mo ikatu ma'e iapo haw rehe pezemu'e haw rehe no. 24 Ywyty wyyxiguhu wi ur ma'e umuhàmuhàz ka'a uxinig ma'e kwer a'e. Nezewegatete Tupàn pemuhàmuhàz putar a'e nehe no. 25 — Nezewe amekuzar putar penemiapo kwer peme ihe nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. — A'e ma'e pepyhyk putar nehe, ta'e pencharaz ihewi pe xe. Pezeruzar tupàn a'ua'u wanehe pe. 26 Tupàn ae wenuhem putar pekamir pewi a'e nehe, pemumaranugar kar pà a'e nehe. 27 Tupàn penexak ma'e iapo mehe a'e. A'e ma'e iro izupe. Amo awa oho uzeake har hemireko puhe a'e. Peiko agwer awa ài. Kawaru awa wekar kawaru kuzà a'e. Nezewegatete pekar tupàn a'ua'u amo wyy rehe har wanemimuwete pe wà, wyytyruhu rehe pe wà, kaiwer rehe pe wà no. Tupàn umume'u Zeruzarez pe har wanehe uzepyk àwàm a'e. Màràn mehe pezemukatu kar putar henataromo nehe.

Àmàn ikyr 'ym àwàmuhu

14 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg àmàn ikyr 'ym àwàmuhu rehe ihewe.

2 — Teko Zuta wyy rehe har nuzawy kwaw umàno ma'e kwer rehe uzai'o ma'e wà. Uzai'o waiko wà.

Waneko haw tawhu umàno waiko wà. Uzemumikahy ukene'o pà wà. Zeruzarez uhapukaz uzepyro àwàm henoz pà wà.

3 Hemetarer katu ma'e omono kar uma'ereko ma'e 'y hekar kar pà wanupe wà.

Oho zygywar pe wà.

Nezewe rehe we nuexak kwaw 'y wà.

Weruzewyr 'ya ipor 'ym pà wà.
 Pezupyk peàkàg nehe.
 Pezemunikaahy awyzezye
 haw 'ym rehe nehe.

4 Uma'ereko ma'e upyk wàkàg a'e wà no.
 Hehaite wà, ta'e nukyr kwaw àmàn xe.
 Uxinig ywy.

5 Kaiwer pe arapuha weityk umemyr wà.
 Naheta kwaw ka'api'i wanupe.

6 Zumen hehaite ma'e upyta
 ywytyr apyr wà.
 Nur kwaw ywytu wanupe,
 a'e rupi ipyuhem awarahu ài wà.
 Nuexak katu kwaw ma'e
 ta'e naheta kwaw temi'u wanupe xe.

7 Hemiaiuhu uze'eg wà kury.
 — O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
 Ureremiapo kwer ikatu 'ym ma'e
 umume'u urekату 'ymaw.

Urenoz urepytywà àwàm newe.
 Ta'e eremume'u urepytywà àwàm
 urewe kwehe mehe ne xe.
 Urutyryk tetea'u newi ure.
 Uruzapo ikatu 'ym ma'e tetea'u
 nerenataromo no.

8 Xo nerehe zo Izaew uzeruzar wà.
 Ereiko urepyro har romo
 urereko haw zawaiw katu mehe.
 Mâràzàwe tuwe ereiko
 amo ae ywy rehe har ài ureywy rehe.
 Mâràzàwe tuwe ereiko wata ma'e
 ài pitài haw uker ma'e ài.

9 Mâràzàwe tuwe ereiko
 awa imukuhemahy kar pyrer ài.
 Mâràzàwe tuwe ereiko zauxiapekwer
 ikàg 'ym ma'e ài, amogwer
 wapytywà har 'ym ài.
 Ereiko ureinuinuro mo ne,
 o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
 Uruiko neremiailu romo ure no.
 Urereityk zo pe nehe,
 i'i hemiaiuhu ihewe wà.

10 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
 nezewe a'e teko wanehe.
 — Wata e kwe rupi wà. Ikatu wata e haw
 wanupe. Nukwaw kwaw uzeruze'egaw rehe

wà. A'e rupi na'ikatu kwaw ihewe wà.
 Hema'enukwaw putar wanemiapo kwer
 ikatu 'ym ma'e rehe ihe nehe. Azepyk putar
 wanehe hekuzaromo ihe nehe, i'i Tupàn.

11 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 uze'eg ihewe kury.

— Epytywà 'aw teko ne wà nehe, ere zo
 ihewe nehe, i'i ihewe. 12 Aze uzekwaku wà
 nehe, umai'u 'ym pà wà nehe, aze uze'eg
 tetea'u ihewe wà nehe, nezewe rehe we nainu
 kwaw ihe wà nehe. Aze uzuka ma'ea'yr
 herenataromo wà nehe, aze werur arozràn
 ihewe wà nehe, nezewe rehe we namuawyze
 kwaw ihe wà nehe. Nan. Azuka kar
 zauxiapekwer wanupe zeàmàtry'ymawhu
 pe ihe wà nehe. Azuka putar ma'uhez hawhu
 pupe ihe wà nehe, ma'eahy haw tetea'u pupe
 ihe wà nehe no, i'i ihewe.

13 Na'e aze'eg izupe ihe kury.

— O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hezar.
 Amo neze'eg imume'u har uze'eg waiko
 nezewe teko wanupe wà. — Naheta kwaw
 zeàmàtry'ymawhu nehe, i'i wanupe wà.
 — Naheta kwaw ma'uhez hawhu nehe, i'i
 wanupe wà. — Xo zeàmàtry'ym 'ymaw zo
 heta putar peywy rehe nehe, i'i waiko teko
 wanupe wà, a'e Tupàn pe.

14 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uwazar
 a'e ze'eg ihewe a'e kury.

— A'e heze'eg imume'u har umume'u
 temu'emaw waiko herer rehe wà. Namono kar
 kwaw ihe wà. Nazapo kar kwaw ma'e
 wanupe. Namume'u kwaw ma'e wanupe.
 — Tupàn wexak kar ma'e urewe urepua
 mehe a'e, i'i mua'u wà. Umume'u uzeapo ma'e
 rà m teko wanupe. Nukwaw pixik kwaw
 uzeapo ma'e rà m wà. Ima'enukwaw e uzeapo
 ma'e rà m rehe wà. Na'e umume'u mua'u a'e
 ma'e teko wanupe wà, ta'e hemu'em wer
 wanupe wà xe. 15 Ihe Tupàn Tuweharupi
 Wiko Ma'e amume'u putar a'e heze'eg
 imume'u mua'u har wanupe heremiapo rà m
 ihe nehe kury. Namono kwaw teko wanupe
 ihe wà. Nezewe rehe we umume'u ma'e herer
 rehe wà. — Naheta kwaw zeàmàtry'ymawhu
 nehe, i'i mua'u wà. — Naheta kwaw ma'uhez
 hawhu nehe, i'i mua'u wà. Azuka kar putar a'e

ma'e imume'u har zeàmàtyry'ymawhu pe ihe wà nehe, ma'uhez hawhu pupe ihe wà nehe no. **16** Umume'u a'e ma'e amo teko wanupe wà. Azuka kar putar a'e teko zeàmàtyry'ymawhu pe ihe wà nehe, ma'uhez hawhu pupe ihe wà nehe no. Zauxiapekwer weityk putar wanetekwer pe rupi Zeruzarez tawhu pupe wà nehe. Naheta kwaw wanetekwer watymar wà nehe. Uzeapo putar wanupe paw rupi nehe: wanemireko wanupe, wana'yr wanupe, wanazyr wanupe. Umekuzar putar ukatu 'ymaw wà nehe.

17 — Emume'u nezemumikahy haw teko wanupe nehe, i'i Tupàn ihewe. Aze'eg nezewe wanupe.

— Tuwe hereha uzakook herehaykwer tuweharupi nehe, 'aromo nehe, pyhaw nehe no. Tuwe nupytu'u kwaw uzai'o re nehe.

Ta'e heremiaihu ikàg 'ym ma'e upuraraw ma'erahy tetea'u wà xe. Nuzawy kwaw teko ikutuk pyrer ikixi pyrer wà.

- 18** Kaiwer pe heho mehe aexak awa zeàmàtyry'ymawhu pe izuka pyrer wanetekwer ihe wà. Tawhu pupe hereixe mehe aexak teko ma'uhez haw wi umàno etea'i ma'e ihe wà. Tupàn ze'eg imume'u har a'e wà, xaxeto a'e wà no, uzapo wi wi uma'ereko haw wà. Nezewe rehe we nukwaw kwaw wemiapo wà.

Teko umume'u wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e Tupàn pe wà

- 19** O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, aipo ereityk tuwe Zuta ywy rehe har wà. Aipo teko Xiàw rehe har iro tuwe newe wà. Māràzàwe tuwe urekutuk pe ne. Nurupuner kwaw urekatu haw rehe kury. Uruàro zeàmàtyry'ym 'ymaw.

Nezewe rehe we nuzeapo kwaw ikatu ma'e.

— Uremukatu putar a'e nehe, uru'e urezeupe.

Ur purumukyzeahy haw.

- 20** O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, urumume'u ureremiapo kwer ikatu 'ym ma'e newe ure kury, ureipy wanemiapo kwer ure no. Azeharomoete uruzapo ikatu 'ygwer neruwa rupi ure.

- 21** Nema'enukwaw neremimume'u kwer rehe nehe.

Urereityk zo pe nehe.

Eityk kar zo Zeruzarez tawhu zauxiapekwer wanupe nehe.

Ta'e nerenaw ipuràg eteahy ma'e a'e pe hin a'e xe.

Nema'enukwaw neze'eg awer neremiaihu wanehe we neremiapo katu kwer rehe nehe.

Epytu'u zo ma'e iapo re a'e ze'eg rupi nehe.

- 22** Ni amo tupàn a'ua'u amo ywy rehe har wazar nupuner kwaw àmàn imugyr kar haw rehe wà.

Ni ywak nupuner kwaw àmàn imu'ar kar haw rehe.

Uruzeruzar nerehe,

o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar.

Ta'e ereiko ma'e paw iapo har romo ne xe, i'i teko Tupàn pe wà.

Zuta ywy rehe har wanehe izepyk àwàm

15 ¹ Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury.

— Aze mo Moizez wiko xe Xamuew rehe we ihewe uze'eg pà wà, napuhareko iwer mo 'aw teko ihe wà. Emono kar 'aw teko xe wi wà nehe. Tuwe ukàzym herenatar wi wà nehe. **2** — Ma'e pe oroho putar nehe, aze i'i newe nerehe upuranu pà wà nehe,

— Tupàn uze'eg nezewe a'e, ere wanupe nehe.

— Amume'u amo wamàno àwàm ihe.

Ma'eahy haw uzuka putar wà nehe,
 a'e wanupe.
 Uzeapo putar nezewe nehe.
 Amo umàno putar zeàmàtry'y'mawhu
 pe wà nehe, a'e wanupe.
 Uzeapo putar nezewe nehe.
 Ma'uhez hawhu uzuka putar amo
 wà nehe, a'e wanupe.
 Uzeapo putar nezewe nehe.
 Zauxiapekwer weraha putar amo
 wemipyhyk romo wà nehe,
 a'e wanupe.
 Uzeapo putar nezewe nehe,
 ere wanupe nehe, i'i Tupàn ihewe.

3 — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 amume'u a'e iaiw ma'e uzeapo àwàm
 ihe. Uzeapo putar nehe. Umàno putar
 zeàmàtry'y'mawhu pe wà nehe. Zawar
 umutyk putar wanetekwer wà nehe.
 Wiràmiri u'u putar wà nehe no. Miar u'u
 putar ikurer wà nehe no. 4 Amume'e kar
 putar teko ywy nànanar a'e wanetekwer
 wanehe ihe wà nehe. Ta'e Manaxe Ezeki
 ta'yr uzapo iaiw ma'e Zeruzarez pe Zuta
 ywy rehe har wanuwihawete romo wiko
 mehe a'e xe.

5 Uze'eg wi Tupàn.
 — Mo pepuhareko putar wà nehe,
 Zeruzarez pe har wà.
 Mo uzekaiw putar penche wà nehe.
 Mo upytu'u a'u putar upuranu
 re wà nehe.
 — Pekatu aipo, aipo i'i putar
 amo peme wà nehe.

6 Hereityk pe.
 Pewak pekupe hexak kar pà ihewe.
 Na'e aupir hepo
 pekamikamik pà.
 Ta'e hekene'o penemiapo kwer ikatu
 'ym ma'e imunàn ire ihe xe.
 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko
 Ma'e aiko ko ma'e imume'u
 har romo ihe.

7 Teko omomor arozràn ywytu ikutyrt
 wà, henuhenuhem pà iapirer wi wà.

Pe tawhu ko ywy nànanar pe wà,
 apomomor peàmàtry'y'mar
 wakutyrt nezewegatete ihe no.
 Apumumaw ihe, heremaihu wà.
 Azuka pena'yr wà.
 Ta'e napezar kwaw penape
 ikatu 'ym ma'e pe xe.

8 Amueta tetea'u kar kuzà imen umàno
 ma'e kwer peinuinuromo har ihe wà.
 Waneta haw nuzawy kwaw wywyxig
 yryhu iwyr heta haw.
 Azuka pena'yr wakàg mehe
 wapuràg mehe ihe wà.
 Apurawar kar ma'erahy wahy
 wanupe no.
 Na'arewahy amu'ar kar zemumikahy
 haw wanehe, ma'e wi kyzeahy haw
 wanehe no.

9 Amo kuzà heta 7 umemyr umàno
 ma'e wà. Iàkàzym wahy.
 Ipytuhemaw zawaiw katu izupe.
 'Ar uzeapo pytun romo izupe.
 Uzemumikahy.
 Wiko ma'e hàro 'ym pà kury.
 Apuzuka kar putar peàmàtry'y'mar
 wanupe ihe nehe, aze heta we
 wikuwe ma'e wà nehe.
 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 aze'eg kwez ihe kury, i'i Tupàn.

10 Aze'eg ihe kury.
 — Zawaiw katu hereko haw ihewe kury.
 Màràzawe tuwe hehy hemuzexak kar a'e.
 Azàmàtry'y'm ko ywy rehe har paw rupi
 ihe wà. Namono kwaw temetarer amo pe
 imuzewyr àwàm iputar pà ihe. — Emur
 temetarer ihewe nehe, na'e kwaw amo
 wanupe. Nezewe rehe we teko paw umur
 uze'egaiw herehe wà. 11 O Tupàn
 Tuweharupi Wiko Ma'e. Ama'ereko katu
 newe. Aenoz ikatu ma'e neàmàtry'y'mar
 wanupe neremimono ràm ihe, waneko haw
 zawaiw katu mehe ma'erahy ipurawar mehe
 ihe. Aze naiko kwaw agwer ma'e iapo har,
 tuwe waze'egaiw u'ar herehe nehe. 12 Ni
 amo nupuner kwaw itaper ika haw rehe wà.
 Nupuner kwaw ita per kwarahy heixe haw

awyze har kutyr har ika haw rehe azeharomoete a'e wà, ta'e imukatu har omono itazu morog inuinuromo wà xe. Tàtàahy tuwe a'e, a'e Tupàn pe.

13 Uze'eg Tupàn ihewe.

— Zeremi, azapo kar putar ma'e peàmàtyry'y-mar wanupe nehe. Weraha putar heremaiihu wama'e ikatu ma'e paw rupi wà nehe. Weraha putar wanemeterer paw rupi wà nehe no. Nezewe azepyk putar wanehe wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e ko ywy rehe iapo pyrer paw hekuzaromo ihe nehe. 14 Amuigo kar putar waàmàtyry'y-mar wanupe uma'ereko e ma'e romo ihe wà nehe, amo ywy rehe ihe wà nehe. Nukwaw kwaw a'e ywy wà nehe. Azapo putar agwer ma'e wanupe ihe nehe, ta'e hekwahy haw nuzawy kwaw tata uwew 'ym ma'e ràm a'e xe, i'i Tupàn ihewe.

15 Na'e awazar ize'eg izupe kury.

— O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Ne erekwaw ma'e paw rupi ne. Nema'enukwaw herehe nehe. Hepytywà pe nehe. Ezepyk herehe ipuruzuka wer ma'e wanehe nehe, herekuzaromo nehe. Aze nerezepyk kwaw wanehe na'arewahy nehe, hezuka putar wà nehe. Nema'enukwaw ko ma'e rehe nehe. Uze'eg zemueteahy herehe wà, ta'e amume'u neze'eg wanupe ihe xe. 16 Ezeze'eg ihewe. Neze'eg mehe azekaiw neze'eg paw rehe nànan ihe. O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Wera'u Ma'e, aiko neremiruze'eg romo ihe. A'e rupi neze'eg umynehem hepy'a turywete haw pupe a'e. 17 Naiko e kwaw hepuka pà. Naiko e kwaw teko wainuinuromo. Eremur ma'ereko haw ipuhuz katu ma'e ihewe. A'e rupi naheta kwaw hemyrypar ihewe wà. Azemumikahy hekwahy pà. 18 Māràzàwe tuwe apuraraw wiwi ma'erahy teko ihe. Māràzàwe tuwe hekutuk awer hahy ihewe upytu'u 'ym pà. Māràzàwe tuwe nuke'e kwaw. Aipo napuner kwaw nerehe hezeruzar haw rehe. Aipo ereiko ryrkaw kwarahy mehe typaw ma'e ài, a'e izupe.

19 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uwazar heze'eg ihewe. — Aze erzewyr nehe,

urumuawyze putar ihe nehe. Ereiko wi putar heremiruze'eg romo nehe. Aze eremume'u ikatu ma'e nehe, aze neremume'u kwaw ze'eg ikatu 'ym ma'e nehe, ereiko wi putar heze'eg imume'u har romo nehe. Teko uzewyr putar newe wà nehe. Nezewe rehe we ezewyr zo wanupe nehe. 20 Urumuigo kar putar pàrirogawtàtà itazu morog iapo pyrer zàwenugar nehe, 'aw teko wanupe nehe. Neàmàtyry'y-mar putar wà nehe. Nezewe rehe we nanereityk kwaw wà nehe. Ta'e aiko putar nerehe we nerehe hezekaiw pà ihe nehe xe, nepyro pà ihe nehe xe. 21 Uruyro putar teko iaiw ma'e wapo wi ihe nehe, teko puruzuka ma'e wapuner haw wi ihe nehe.

Zeremi wekwe haw pupe umumuranu amo wà

16 1 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe.

2— Ereko zo kuzà neremireko romo xe nehe. Emuzàg zo nera'yr xe ne wà nehe no. 3 Uzeapo putar ikatu 'ym ma'e teko wana'yr xe uzexak kar ma'e ràm wanupe nehe, wanazyr xe uzexak kar ma'e ràm wanupe nehe no, wahy wamuzexak kar har wanupe nehe no, wanu wamuzàgar wanupe nehe no. Amume'u putar a'e ma'e newe nehe. 4 Umàno putar ma'eahy haw iaiw ma'e wi wà nehe. Ni amo nuzai'o kwaw wamàno awer rehe wà nehe. Ni amo nuzutum kwaw wanetekwer wà nehe. Uhàhàz putar tepuxi kwer ài ywy rehe wà nehe. Zauxiapekwer uzuka putar a'e teko zeàmàtyry'y-mawhu pe wà nehe. Aze ru'u, umàno ma'uhez taw wi wà nehe. Wiràmiri wà nehe, miar hehaite ma'e wà nehe no, u'u putar wanetekwer wà nehe.

5 Eixe zo tàpuz me teko uzai'o ma'e wapyr nehe. Ezemumikahy zo nehe. Ezai'o zo amo wanehe nehe. Ta'e ihe namono kwaw heze'egatu 'aw teko wanehe ihe nehe xe. Nuiko kwaw zeàmàtyry'y-mar 'ymaw rehe wà nehe. Napuruamutar kwaw nehe. Napupuhareko kwaw nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. 6 Hemetarer katu ma'e wà nehe, hemetarer 'ym ma'e wà nehe no,

umàno putar ko ywy rehe wà nehe. Nezewe rehe we ni amo nuzutym kwaw wanetekwer wà nehe. Ni amo nuzai'o kwaw wamàno awer rehe wà nehe. Ni amo nuzekixi kwaw uzemumikahy haw hexak kar pà wà nehe. Ni amo nupin kwaw u'aw uzemumikahy haw hexak kar pà wà nehe no. **7** Ni amo numai'u kwaw amo wanehe we imurywete kar pà iànàm imàno awer rehe wà nehe. Nu'u kwaw win hehe we wà nehe no. Ni amo numurywete kar kwaw amo wà nehe, ni tu umàno ma'e kwer imurywete kar pà wà nehe, ni ihy umàno ma'e kwer imurywete kar pà wà nehe.

8 Eixe zo tàpuz me mynkaw pupe nehe. Eapyk zo a'e pe nehe, emai'u zo wapyr nehe. E'u zo win wapyr nehe. **9** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner Ma'e Izaew wazar amume'u ma'e teko newe. Einu katu nehe. Teko uhapukaz urywete pà zereko haw pe wà. Urywete mehe heiheihem wà. Amumaw putar wanehapukaz haw nehe, wanurywete haw heiheihem mehe har nehe no. Pexak putar a'e ma'e paw izeapo mehe xe nehe.

10 A'e ma'e teko wanupe imume'u mehe nehe, upuranu putar nerehe wà nehe. — Màràzàwe tuwe Tupàn uzepyk putar urerehe nezewe a'e nehe, i'i putar newe wà nehe. — Ma'enugar iaiw ma'e uruzapo ure. Ma'enugar ikatu 'ym ma'e uruzapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar ikutyur ure, i'i putar newe wà nehe. **11** Na'e eremume'u putar ko heze'eg wanupe nehe. — Peipy hereityk a'e wà. Oho amo tupàn a'ua'u wanaikweromo wà. Uzapo ma'e wanupe wà. Umuwete katu wà no. Upuir ihewi wà. Nuweruzar kwaw hepurumu'e haw wà. **12** Peaiw wera'u peipy wanuwi. Paw rupi peiko heàmàtyry'ymar romo heze'eg heruzar 'ymar romo. **13** A'e rupi apumuhem kar hyahy putar ko ywy wi ihe nehe. Apuityk putar amo ywy rehe nehe. Napekwaw kwaw a'e ywy. Peipy nukwaw kwaw a'e ywy a'e wà no. A'e ywy rehe pemuwete putar amo tupàn pe wà nehe, 'aromo pe wà nehe, pyhaw pe wà nehe no. Ta'e nahekatu kwaw peme ihe nehe xe, ere wanupe nehe, i'i Tupàn ihewe.

Uzewyr putar uiwy pe wà nehe

14 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Aiko Tupàn Wikuwe Ma'e teko Izaew wazuapyapyr Ezit ywy wi wapyro arer romo ihe. Uhem a'e 'ar iko a'e. A'e 'ar mehe ni amo numume'u kwaw wemiapo ràm herer rehe wà nehe, Izaew wapyro arer her rehe wà nehe. **15** Aiko Tupàn Wikuwe Ma'e teko Izaew wazuapyapyr ywy kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi wanerur arer romo ihe, amo ywy wi heremimuhàz kwer ihe wà. Teko umume'u putar wemiapo ràm herer rehe wà nehe, Izaew kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi wapyro arer wi wà nehe. Arur wi putar waiwy rehe ihe wà nehe, ywy waipy wanupe heremimono kwer pe ihe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Tupàn a'ua'u wamuwete haw rehe izepyk àwàm

16 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Amur kar putar pira pyhykar zàwenugar tetea'u ihe wà nehe. Upyhyk putar 'aw teko pira ài wà nehe. A'e re amur kar putar uzemi'ikar ma'e zàwenugar tetea'u ihe wà nehe no. Wekar putar 'aw teko miar ài ywytyruhu nànan ywytyr nànan wà nehe, te itakwar pupe wà nehe, wazuka pà wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **17** Aexak wanemiapo paw rupi ihe. Ni amo ma'e nuzemim kwaw ihewi wà. Wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nuzemim kwaw ihewi. **18** Amekuzar kar putar wakatu 'ymaw wanupe mokoz haw ihe nehe, wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imekuzar kar pà wanupe nehe no. Umuaiw heywy Tupàn a'ua'u wapupe wà. A'e tupàn a'ua'u wiko umàno ma'e kwer wazàwe wà. Umynehem heywy watupàn mua'u wapupe wà, i'i ihewe.

Ywy nànanar uzeruzar Tupàn rehe wà nehe

19 Na'e aze'eg Tupàn pe kury.

— O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, hepyro pe ne. Eremur nekàgaw ihewe no.

Hepytywà pe ma'erahy ipuraraw mehe. Ywy muite wera'u har nànanar ur putar newe uze'eg pà wà nehe. — Xo tupàn a'ua'u zo ureipy wereko wà. Xo tupàn ikatu 'ym ma'e zo wereko wà. **20** Aipo teko upuner utupàn iapo haw rehe wà, uzar iapo haw rehe wà. Nan. Nuiko kwaw tupàn azeharomoete har romo wà.

21 Uze'eg Tupàn ihewe kury.

— A'e rupi akwaw kar putar hekàgaw wanupe ihe nehe, hepuner haw wanupe ihe nehe no. Ukwaw putar tuweharupi wà nehe. Nupytu'u kwaw ikwaw ire wà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e herer romo ihe. Ukwaw putar herer wà nehe, i'i Tupàn.

**Zuta ywy rehe har ikatu 'ygwer
wanehe izepyk àwàm**

17 ¹Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Teko Zuta ywy rehe har wà, pemuapyk penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e kair haw itaper iapo pyrer hakwa katu ma'e pupe. Pemuapyk ita hakwa katu ma'e tàtàahy ma'e niàmà her ma'e pupe pepy'a pe. Pemuapyk pema'ea'yr hapy haw hakwa iapyr wà no. **2** Pena'yr ima'enukwaw ma'ea'yr hapy haw rehe wà. Ima'enukwaw wywra imupu'àm pyrer tupàn a'ua'u romo iapo pyrer wanehe wà no. Pemupu'àm tupàn kuzà Azera her ma'e henataromo pe wà, wywra ikyr katu ma'e wanuwake pe wà, wywytyr apyr wà, **3** wywytyruhu peywy imyter pe har rehe pe wà. Ama'ereko putar peàmàtyry'ymar wapy'a pupe ihe nehe. Na'e weraha putar penemetarer paw pewi wà nehe. Weraha putar pema'e hekuzar katu ma'e paw pewi wà nehe no. Ta'e pezapo ikatu 'ym ma'e ko ywy nànan pe xe. **4** Pehem putar peho ywy peme heremimur kwer wi nehe. Apumuigo kar putar amo wanupe uma'ereko e ma'e romo ihe nehe no, ywy penemigaw 'ym rehe ihe nehe no. Ta'e hekwahy haw nuzawy kwaw tata a'e xe. Nuwew pixik kwaw nehe, i'i Tupàn.

**Ma'e kwaw katu haw rehe
ima'enukwaw paw**

5 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Aze amo utyryk ihewi nehe, aze uzeruzar amo wanehe nehe, aze uzeruzar teko ikàg 'ym ma'e wakàgaw rehe nehe, amono putar heze'egaiw hehe nehe.

6 Nuzawy kwaw ka'a ywyxiguhu pe har. Nuzawy kwaw ma'e ywyxinig rehe hezuz ma'e,

ywy xa heta haw pe amo ma'e hezuz 'ymaw pe hezuz ma'e. Nuzeapo kwaw ikatu ma'e izupe.

7 Aze amo uzeruzar herehe nehe, aze heta Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe izeruzar haw izupe nehe, amono putar heze'egatu hehe nehe.

8 Nuzawy kwaw wywra 'y huwake izutym pyrer.

Umuhàmuhàz wapo te yrykaw pe.

Haku haw ihem mehe nuxinig kwaw.

Huwer huweramukyr katu tuweharupi.

Àmàn ikyr 'ym mehe nuzekaiw kwaw hehe.

I'a wiwi a'e.

9 Mo upuner teko wapy'a ikwaw paw rehe wà.

Naheta kwaw purupe hemu'em ma'e wazàwenugar wà.

Nuzawy kwaw ima'eahy tetea'u ma'e. Naheta kwaw imukatu àwàm.

10 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, ame'e teko wama'enukwaw paw rehe. Agaw teko wapy'a.

Areko teko wanereko hexak ire ihe wà, wanemiapo hexak ire wà.

11 Aze awa omono'og temetarer amo wanehe umunar pà, nuzawy kwaw wiràmiri amo wiràmiri hupi'a ikwaku har a'e.

Wikuwe mehe hetarer uhem izuwi. Iahykaw rehe, — Iranaiw ma'e, i'i teko izupe wà.

- 12 Tupàn Hàpuzuhu zanemyter pe har a'e,
Nuzawy kwaw tuwihawete henaw
ipuràg eteahy ma'e a'e.
Izypy mehe arer we wyytyr iaiha
ma'e rehe hin a'e no.
- 13 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e,
ereiko teko Izaew izuapyapyr
wanemiàro romo ne.
Nereitykar paw wiko putar ikàg
'ym ma'e romo wà nehe.
Ukàzym putar her wyyxig rehe
imuapyk pyr ài wà nehe.
Ta'e nereityk a'e wà xe,
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e,
'ytyzuzàmaw 'y ikatu ma'e imur
har zàwenugar.

**Zeremi wenz upytywà àwàm
Tupàn pe a'e**

14 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e,
hemukatu pe nehe. Nezewe mehe hekatu
putar nehe. Hepyro pe nehe no. Nezewe
mehe amuzàg putar zegar haw nekatu haw
imume'u har ihe nehe no.

15 Amogwer uze'eg nezewe ihewe wà.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u
ikatu 'ym ma'e urewe wemiapo rà m a'e.
Màràzàwe tuwe nuzapo kwaw. Tuwe uzapo
na'arewahy nehe kury, i'i wà.

16 Hezar. — Emu'ar kar neze'egaiv
wanehe nehe, na'e pixik kwaw newe ihe.
— Tuwe zawaiw katu waneko àwàm nehe,
na'e kwaw newe. O Tupàn, erekwaw ko ma'e
ne. Erekwaw heremimume'u kwer. 17 Eiko
zo hemukyzeahy kar har romo nehe. Ereiko
putar hemimaw romo iaiw paw 'ar tur mehe
nehe. 18 Tuwe ma'erahy ihewe ipuraraw har
wiko ikàg 'ym ma'e romo wà nehe. Tuwe ihe
naiko kwaw ikàg 'ym ma'e romo wazàwe
nehe. Tuwe tnyehem ma'e wi kyzeahy haw
pupe wà nehe. Tuwe nuzeapo kwaw nezewe
haw ihewe nehe. Emu'ar kar iaiw paw
wanehe nehe. Emumaw tuwe ne wà nehe.

Mytu'u haw 'ar a'e

19 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
ihewe.

— Zeremi, i'i. — Epyta eho ukenawhu
Teko her ma'e huwake nehe. Zuta ywy rehe
har wanuwihawete wixe Zeruzarez pupe a'e
ukenawhu rupi wà. Uhem a'e wi hupi wà no.
A'e re cho amogwer Zeruzarez pàrirogawtà
hukenawhu pe nehe no. 20 — Peinu Tupàn
ze'eg nehe, ere ukenawhu rupi wixe ma'e paw
wanupe nehe: tuwihawete wanupe, teko Zuta
ywy rehe har paw wanupe, Zeruzarez pe har
paw wanupe. 21 Eze'eg nezewe wanupe nehe,
— Aze peikuwe wiwi nehe, peraha zo ipuhuz
ma'e mytu'u haw 'ar mehe nehe. A'e 'ar mehe
perur zo ma'e Zeruzarez hukenawhu rupi
nehe. 22 Peraha zo ma'e penàpuz wi nehe.
Pema'ereko zo mytu'u haw 'ar mehe nehe.
Pemonokatu mytu'u haw 'ar Tupàn pe nehe,
ize'eg awer peipy wanupe imume'u pyrer rupi
katete nehe. 23 Peipy nuenu kwaw heze'eg
wà. Nuzekaiw kwaw hehe wà. Wiko
hereruzar 'ymar romo wà. Na'ipureruzar wer
kwaw heze'eg rehe wà. Na'izemu'e wer kwaw
wà, ere wanupe nehe, i'i ihewe.

24 — Peruzar Tupàn pepy'a nà n à n nehe.
Mytu'u haw 'ar mehe perur zo ipuhuz ma'e
'aw tawhu hukenawhu rupi nehe. Pemonokatu
mytu'u haw 'ar Tupàn pe nehe. Pema'ereko zo
a'e 'ar mehe nehe. 25 Aze peruzar ko Tupàn
ze'eg nehe, penuwihawete a'e wà nehe,
wana'yr a'e wà nehe no, wixe putar Zeruzarez
hukenawhu rupi a'e wà nehe. Upuner putar
tuwihawete Tawi ài wà nehe. Wata putar
wyyramawa pupe wà nehe. Wata putar
kawaru kupe pe wà nehe no, Zuta ywy rehe
har wanupi wà nehe, Zeruzarez pe har wanupi
wà nehe no. Tuweharupi heta putar teko
Zeruzarez tawhu pupe wà nehe no. 26 Ur
putar tawhu Zuta ywy rehe har wanuwu wà
nehe, taw Zeruzarez izywy har wanuwu wà
nehe no, Mezàmi ywy wi wà nehe no, wyytyr
heta 'ymaw wà nehe no, wyytyr kwarahy
ihemaw awyze har kutyr har wanuwu wà nehe
no. Werur putar ma'e hapy pyràm heràpuzuhu
pe wà nehe. Werur putar ma'ea'yr izuka
pyràm wà nehe no. Werur putar arozràn wà
nehe, yhyk zàwenugar wà nehe no, hekatu
haw hekuzar rà m wà nehe no. 27 Aze
nahereruzar kwaw wà nehe, aze nomonokatu

kwaw mytu'u haw 'ar ihewe wà nehe, aze werur ipuhuz ma'e tawhu hukenawhu rupi wà nehe, amunyk putar tata a'e ukenawhu rehe ihe nehe. A'e tata wapy putar tàpuzuhu Zeruzarez pe har paw nehe. Ni amo nupuner kwaw imuwew kar haw rehe wà nehe, i'i Tupàn ihewe.

Y'a wýyzuwa iapo pyrer

18 ¹Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe kury.

²Ewezyw tàpuz y'a wýyzuwa iapo pyrer iapo haw pe nehe. A'e pe nehem mehe amono putar heze'eg newe nehe, i'i ihewe. ³Na'e aha kury. Aexak wýyzuwa ima'ema'e har ima'ereko mehe. Uma'ema'e wýyzuwa iko wýyramawa wywra iapo pyrer rehe. ⁴Aze y'a na'ikatu kwaw izupe, upyhyk wi wýyzuwa amo y'a iapo pà wemimutar rupi.

⁵Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury.

⁶— Y'a iapo har uma'ema'e wýyzuwa y'a ikatu 'ym ma'e rehe arer y'a ikatu ma'e iapo pà a'e. Aipo napuner kwaw nezewe haw iapo haw ihe no. Y'a iapo har upyhyk wýyzuwa opo pe. Nezewegatete apupyhyk hepo pe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. ⁷Wyzài 'ar mehe apuner wyzài wýy rehe har amo wýy rehe wamono kar haw rehe, waneitykaw rehe, wamumaw paw rehe. ⁸Aze a'e teko utyryk ukatu 'ymaw wi wà nehe, a'e mehe amume'u putar amo ae ma'e heremiapo ràm ihe nehe. Nazapo kwaw heremimume'u kwer izyppy mehe arer nehe. ⁹— Azapo putar amo teko amo wýy rehe har ihe wà nehe, apuner he'e haw rehe nehe. — Amuigo kar putar amo awa amo teko wanuwihawete romo ihe nehe, apuner he'e haw rehe nehe. ¹⁰Aze a'e teko uzapo ikatu 'ym ma'e hereruzar 'ym pà wà nehe, a'e mehe amume'u putar amo ae heremiapo ràm ihe nehe no. ¹¹A'e rupi, Zeremi, emume'u ko ma'e Zuta wýy rehe har wanupe nehe, Zeruzarez pe har wanupe nehe no. — Tupàn uzapo putar ikatu 'ym ma'e peme a'e nehe. Uzemuàgà'ym penehy uzepyk pà a'e nehe no. Pepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re

nehe. Peiko ikatu ma'e romo nehe, ere wanupe nehe, i'i Tupàn ihewe. ¹²Uwazar putar neze'eg newe wà nehe. — Na'ikatu kwaw ize'eg urewe. Uruzapo putar tuwe ureremiapo ràm nehe. Uruzàmàtyry'ym wiwi putar Tupàn ure nehe. Uruzapo wiwi putar ikatu 'ym ma'e nehe, ta'e urepy'a na'ikatu kwaw a'e wà xe, i'i newe wà nehe.

Teko utyryk Tupàn wi wà

13 A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg putar ihe nehe kury.

— Epuranu teko wýy nànanar wanehe nehe.

— Aipo pexak agwer ma'e amo 'ar mehe.

Teko Izaew izuapyapyr uzapo iaiw ma'e wà.

14 Aipo amo 'ar mehe naheta kwaw àmàn tàtà tuwixàg ma'e itahu Irimano wýytyruhu apyr har rehe. Aipo 'y a'e wýytyruhu wi uwyryk ma'e uxinig.

15 Nezewe rehe we teko heremiaiuhu heharaz ihewi wà.

Umunyk tata yhyk zàwenugar rehe tupàn a'ua'u wanenataromo wà.

Pe rupi wata mehe uzepyapi wà.

Nuwata kwaw pe kwehe arer ikatu ma'e rupi wà.

Wata e ka'a rupi pe ikatu 'ym ma'e rupi wà.

16 Uzapo ko wýy iaiw ma'e romo wà. Tuweharupi teko uze'eg zemueteahy putar ko wýy rehe wà nehe.

Hupi wata ma'e ràm paw ipytuhegatu putar hexak mehe wà nehe.

Weruwaruwak putar wàkàg wà nehe.

17 Amuhàmuhàz putar heremiaiuhu waàmàtyry'ymar wanenataromo ihe wà nehe.

Nuzawy kwaw wýyku'i wýyту kwarahy ihemaw wi ur ma'e hemirur wà nehe.

Aexak kar putar hekupe wanupe nehe.

Iaiw haw ihem mehe napytywà kwaw ihe wà nehe.

Ipuruzuka wer Zeremi rehe wà

18 Na'e uze'eg teko wà kury.

— Zazeagaw Zeremi heityk pà nehe. Tuweharupi heta putar xaxeto zanemu'e àràm romo wà nehe. Tuweharupi heta putar ma'e kwaw katu har zanereruze'eg àràm romo wà nehe no. Heta putar awa Tupàn ze'eg imume'u har romo wà nehe no. Ximume'u hemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nehe. Zapytu'u ize'eg henu re nehe no, i'i wà. **19** Na'e aze'eg Tupàn pe ihe.

— O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, einu heze'eg nehe. Einu heàmàtry'ymar waze'eg hekutyar har nehe no. **20** Heàmàtry'ymar umekuzar ikatu ma'e ikatu 'ym ma'e rupi wà. Aipo ikatu nezewe haw. Uhàwykàz ywykwaw wà. — Aze ru'u Zeremi u'ar putar ipupe nehe, i'i wà. Nema'enukwaw ko ma'e rehe nehe. Azur newe heze'eg pà wapytywà àwàm henoz pà newe. — Ezepyk zo wanehe nekwahy mehe nehe, a'e newe. **21** Amuzewyr kar heze'eg ihe kury. Tuwe wana'yr umàno uma'tuhez pà wà nehe. Tuwe zauxiapekwer uzuka zeàmàtry'ymawhu pe wà nehe no. Tuwe wamen umàno kuzà wanuwi wà nehe. Tuwe wamemyr umàno wanuwi wà nehe no. Tuwe awa umàno ma'eahy wi wà nehe. Tuwe zauxiapekwer uzuka kwàkwàmo zeàmàtry'ymawhu pe wà nehe. **22** Emono kar amo zauxiapekwer wanàpuz me ne wà nehe. — Pezàmàtry'ym na'arewahy ma'e imume'u 'ym pà wanupe nehe, ere wanupe nehe. Tuwe heiheihem ukyze pà zauxiapekwer wanexak mehe wà nehe. Ta'e uhàwykàz ywykwaw wà xe. — Aze ru'u Zeremi u'ar putar ipupe nehe, i'i wà. Uzapo miar pyhykaw zàwenugar hepyhyk pà wà no. **23** Ne Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e erekwaw hezuka àwàm rehe wazemugeta awer paw rupi ne. Nereharaz zo wakatu 'ymaw wi nehe. Emunàn zo wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nehe. Eityk ywy rehe wamumaw pà ne wà nehe. Eiko nezewe wanupe nekwahy mehe nehe.

Ywy'a ika pyrer

19¹ — Eme'eg kar amo ywy'a nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihewe. — Eraha amo tuwihaw nerupi ne wà

nehe no. Eraha xaxeto tua'uhez wera'u ma'e ne wà nehe no. **2** Eho ywyàpyznaw Men-Inom her ma'e pe ukenawhu Kak her ma'e huwake nehe. A'e pe nehem mehe emume'u ze'eg heremimono ràm wahy haw rupi nehe, i'i ihewe. **3** Na'aw ize'eg awer ihewe imume'u kar pyrer xe kury. — Zuta ywy rehe har wanuwihawete wà, teko Zeruzarez pe har wà no, ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew izuapyapyr wazar ihe, aze'eg putar peme ihe nehe kury. Pezeapyaka heze'eg rehe nehe. Amu'ar putar iaiw haw uhua'u wera'u ma'e ko ywy rehe ihe nehe. I'ar awer henu har paw ukyzeahy putar wà nehe. **4** Azapo putar nezewe haw ihe nehe, ta'e heremaihu hereityk a'e wà xe. Umuaiw ko ywy a'e wà no. Wapy yhyk zàwenugar amo tupàn a'ua'u wanenataromo xe wà. Nezewe rehe we ni 'aw teko wà, ni waipy wà, ni Zuta ywy rehe har wanuwihawete wà, nukwaw pixik kwaw a'e tupàn a'ua'u wà. A'e teko umynehem ko ywy teko ikatu ma'e wanuwykwer pupe wà. **5** Uzapo ma'ea'yr hapu haw Ma'aw henataromo wà. Uzuka wa'yr wanapy pà henataromo wà. Nazapo kar pixik kwaw a'e ma'e wanupe herenataromo ihe. Naze'eg pixik kwaw a'e ma'e iapo haw rehe. Nahema'enukwaw pixik kwaw hehe. **6** A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e ihe kury. Uhem putar amo 'ar nehe. A'e 'ar mehe — Topet, ni'i kwaw teko ko taw pe wà nehe. — Ywyàpyznaw Men-Inom, ni'i kwaw wà nehe. — Puruzuka haw, i'i putar izupe wà nehe. **7** 'Aw taw pe amumaw putar teko Zuta ywy rehe har wanemiapo ràm ihe nehe, Zeruzarez pe har wanemiapo ràm ihe nehe no. Aityk kar putar waàmàtry'ymar wanupe zeàmàtry'ymawhu pe ihe wà nehe. Azuka kar putar wanupe nehe no. Amono putar wanetekwer wiràmiri wanupe ihe wà nehe, miar hehajte ma'e wanupe ihe wà nehe no. **8** Amumaw putar 'aw tawhu ihe nehe. Iaiw putar tuwe heityk àwàm nehe. Huwake ukwaw ma'e ràm ipytuhegatu putar wà nehe. Ukyzeahy putar uzeapo ma'e kwer hexak mehe wà nehe no.

9 Waàmàtry'ymar umàmàn putar tawhu izywyw wà nehe. Uzeagaw putar ipupe har wazuka pà wà nehe. Umumaw putar 'ar tetea'u izywyw upyta pà wà nehe. Iaiw putar nehe. Zeruzarez pe har u'u putar wa'y'r wano'o kwer wà nehe, wanazy'r wano'o kwer wà nehe no. U'u putar uzeake wiko ma'e wano'o kwer wà nehe no, ere wanupe nehe, i'i Tupàn ihewe.

10 Na'e uze'eg wi Tupàn ihewe.

— Ezukazuka ywy'a awa nerupi ur ma'e kwer wanenataromo nehe, i'i ihewe. **11** — Emume'u ko heze'eg wanupe nehe no, i'i ihewe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e umume'u kar ko ze'eg peme a'e, ere wanupe. Na'aw a'e ze'eg xe kury. — Aze xiukauka ywy'a, nazapuner kwaw iapo katu haw rehe. Nezewegatete azuhazuhaw putar teko 'aw tawhu pe har ihe wà nehe no. Uzutym putar wanetekwer Topet pe wà nehe. Ta'e naheta kwaw amo watymaw wanupe nehe xe. **12** Nezewe haw azapo putar 'aw tawhu pe nehe. Nuzawy kwaw ywyàpyznaw Topet her ma'e nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **13** Zeruzarez pe har wanàpuz wà, Zuta ywy rehe har wanuwihawete wanàpuz wà no, Izipiw putar ywyàpyznaw Topet her ma'e ài wà nehe. Teko wapy yhyk zàwenugar zahytata wamuwete pà wà. A'e tàpuz izipiw putar wà nehe no. Uzakook win tupàn a'ua'u wanenataromo amo tàpuz pupe wà no. A'e tàpuz izipiw putar wà nehe no, i'i Tupàn iko wanupe.

14 Na'e azewyr Topet wi. Tupàn umume'u kar uze'eg ihewe a'e pe. Aha tàpuzuhu pe katu pe hepyta pà. Apu'àm a'e pe teko wanupe heze'eg pà. **15** — Amume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar ize'eg peme ihe nehe kury, a'e wanupe. — Peiko hereruzar 'ymar romo. Napepurenu wer kwaw heze'eg rehe. Amume'u iaiw haw 'aw tawhu rehe tawhu nànan heremimu'ar rà m ihe. Amu'ar kar putar azeharomoete ihe nehe, i'i Tupàn peme.

Zeremi, xaxeto Pazur no

20 ¹ Pazur Imer ta'y'r wiko xaxeto romo ma'ereko haw tàpuzuhu pe har rehe uzekaiw ma'e romo a'e. Herenu a'e ma'e paw imume'u mehe. ² A'e rupi uze'eg zauxiapekwer wanupe kury. — Pepetek Zeremi nehe. A'e re peàpixipixi kyhàhàm tàtà pupe ukenawhu Mezàmi her ma'e rehe nehe. Aze teko iho wer tàpuzuhu pe wà, wixe a'e ukenawhu rupi wà. ³ Iku'egwer pe Pazur hemuhem kar kyhàhàm tàtà wi. Na'e aze'eg izupe kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e o'ok nerer newi. Nereiko kwaw Pazur her ma'e romo kury. — Kyzeahy haw uhàuhàz ma'e kwer, nerer romo kury, a'e izupe. ⁴ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg izupe no. — Pazur, Urumuigo kar putar nemukyzeahy kar har romo ihe nehe, nemyrypar wamukyzeahy kar har romo ihe nehe no. Waàmàtry'ymar zuzuka putar nemyrypar paw rupi wà nehe. Erexak putar wazuka mehe wà nehe. Mawiron wanuwihawete wiko putar Zuta ywy rehe har paw wazar romo a'e nehe. Weraha putar amo Mawiron pe wemipyhyk romo wà nehe. Uzuka kar putar amo wà nehe no. ⁵ Araha kar putar temetarer 'aw tawhu pe har paw peàmàtry'ymar wanupe nehe. Upyhyk putar ma'e hekuzar katu ma'e paw rupi wà nehe. Upyhyk putar Zuta ywy rehe har wanuwihawete wanemetarer paw wà nehe, Mawiron pe heraha pà wà nehe. ⁶ Nepyhyk putar wà nehe. Upyhyk putar neànàm paw wà nehe no. Peneraha putar a'e pe wà nehe. Eremàno putar a'e pe nehe. Uzutym putar neretekwer nemyrypar wainuinuromo wà nehe. Eremume'u temu'emaw tetea'u wanupe. Nezutym putar wainuinuromo wà nehe, i'i Tupàn Pazur pe.

Zeremi umume'u uzemumikahy haw Tupàn pe

- 7** O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, neremu'em ihewe.
Azeruzar neremu'em awer rehe.
Nekàg wera'u ihewi.
Ereiko hezar romo.

- Teko paw upuka herehe wà.
Umumaw u'ar paw herehe uze'eg
urywahyhy pà wà.
- 8 Tuweharupi heze'eg mehe ahapukaz
ze'eg imume'u pà ihe.
— Puruzuka haw, a'e wanupe.
— Ma'e imumaw paw, a'e wanupe.
O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e,
aiko ikàg 'ym ma'e romo wanupe.
Uze'eg uryweteahy herehe
tuweharupi wà.
Ta'e amume'u neze'eg wanupe ihe xe.
- 9 — Hereharaz putar Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e wi nehe,
a'e hezeupe.
— Namume'u pixik kwaw her ihe
nehe, a'e hezeupe.
Nezewe haw rehe hema'enukwaw mehe
neze'eg uzemunehew hepupe a'e.
Ukaz tata ài hepy'a pupe.
Hekene'o hepupe ipyhyk ire.
Napuner kwaw hehe kury.
- 10 Aenu teko tetea'u wanewowo
mehe ihe wà.
— Heta tetea'u kyzeahy haw
zaneywyr, i'i wà.
— Zazepyk Zeremi rehe nehe.
Ximume'u hemiapo kwer nehe, i'i wà.
Te hemyryparete wàro hezepyapi
àwàm he'ar àwàm wà.
— Aze ru'u u'ar putar miar zuka haw
zàwenugar pupe nehe.
A'e mehe zazepyk putar hehe nehe,
i'i wà.
- 11 Ne Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
ereiko herehe we.
Nekàg.
Erepuner katu no.
Herehe ipuruzuka wer ma'e uzepyapi
putar wà nehe.
Nuityk kwaw wàmàtry'ymar
wà nehe.
Imaranugar tuwe u'ar awer rehe
wà nehe.
Waàiw paw nupaw pixik kwaw
wanuwi nehe.

- Teko naheharaz pixik kwaw
izuwi wà nehe.
- 12 Nezewe mehe, o Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e Upuner Wera'u ma'e,
nekatu haw rupi ureagaw pe ne.
Ta'e erekwaw urema'enukwaw
paw ne xe.
Erekwaw urepy'a pe har no.
Tuwe aexak heàmàtry'ymar wanehe
nezepyk àwàm nehe.
Amono herekuwe haw nepo pe.
- 13 Pezegar Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e pe nehe.
Pemume'u ikatu haw nehe.
Ta'e upyro hemetarer 'ym ma'e ikatu
'ym ma'e wapo wi a'e wà xe.
- 14 Heta ze'egaiw hezexak kar
awer 'ar rehe.
Penharaz 'ar hehy hemuzexak
kar awer wi nehe.
- 15 — Awa a'e, eremuzàg awa ne,
i'i amo awa heru imurywete kar
pà hezexak kar mehe a'e.
Tuwe Tupàn omono uze'egaiw
a'e awa rehe nehe.
- 16 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
umuaiw amo tawhu wapuhareko
'ym pà a'e wà.
Tuwe a'e awa wiko a'e tawhu
wazàwe nehe.
Tuwe wenu teko wahy haw rehe
wakuhemaw ku'em mehe wà nehe.
Tuwe wenu zauxiapekwer
waàmàtry'ym mehe kwarahy
wapytepe hin mehe wà nehe no.
- 17 Ta'e nahezuka kwaw hezexak kar
'ym mehe we a'e xe.
Nezewe mehe mo hehy hie uzeapo
mo heretekwer itym awer romo.
Nazexak kar iwer mo.
- 18 Mâràzàwe tuwe azexak kar.
Aipo xo zemumikahy haw hereko
haw rehe zo azexak kar. Aipo xo
tahy haw hereko haw rehe zo
azexak kar.
Aipo xo hereko haw iaiw paw
rehe zo azexak kar.

Zeruzarez rehe zepykaw

21 ¹Zeneki Zuta ywy rehe har wanuwihawete umur kar Pazur Mawki ta'yr ihewe. Umur kar Xoponi Mazez ta'yr hupi a'e no. — Enoz ma'e Zeremi pe nehe, i'i wanupe.

²Nezewe uze'eg ihewe wà.

— Zeremi, enoz urepytywà àwàm Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe nehe. Ta'e Mawiron ywy rehe har wanuwihawete Namukononozor ureàmàtry'ym iko a'e xe. Aze ru'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo putar purumupyтуhegatu kar haw zanewe nehe, Namukononozor imuzewyr kar pà nehe, peze Zeremi pe nehe, i'i wanupe. ³Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. Amume'u ize'eg wanupe. ⁴— Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew izuapyapyr izar romo ihe. Peraha Zeneki ze'eg iwazar haw izupe nehe kury. — Zauxiapekwer Mawiron wanuwihawete wiko Zeruzarez huwake pàrirogawtàtà huwake katu pe wemiruze'eg zauxiapekwer wanehe we a'e. Zeneki omono kar putar zauxiapekwer waàmàtry'ym pà a'e wà nehe. Zauxiapekwer Zeneki hemiruze'eg uzàn putar Namukononozor wi wà nehe. Amonog'og putar wapuruzuka haw tawhu myter pe ihe nehe. ⁵Ihe Tupàn ihe, apuàmàtry'ym putar hekàgaw nànan ihe nehe, hekwahy haw nànan ihe nehe no, hepuruzukaiwahy haw nànan nehe no. ⁶'Aw tawhu pupe azuka putar wikuwe ma'e paw rupi ihe wà nehe. Teko a'e wà nehe, ma'ea'yr a'e wà nehe no, umàno putar ma'eahy haw iaiwahy ma'e wi a'e wà nehe. ⁷Amo numàno kwaw zeàmàtry'ymawhu pe wà, ni ma'uhez romo wà, ni ma'eahy haw pupe wà: tuwihawete Zeneki, amo tuwihaw hehe we har wà, amo teko wà. A'e teko paw apyhyk kar putar tuwihawete Namukononozor pe ihe wà nehe, amogwer waàmàtry'ymar wanupe wanehe ipuruzuka wer ma'e wanupe ihe wà nehe. Namukononozor uzuka kar putar wà nehe. Nupuhareko kwaw wà nehe. Nupuhareko kwaw ni pitài wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg nezewe ihe, i'i Tupàn ihewe, a'e wanupe.

⁸— Emume'u amo ma'e teko wanupe nehe no, i'i Tupàn ihewe kury. — Pezeapyaka katu nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aexak penape ràm peme: penekuwe haw piar, aze ru'u, pemàno àwàm piar. ⁹Aze amo upyta 'aw tawhu pupe wà nehe, zauxiapekwer uzuka putar a'e teko zeàmàtry'ymaw pe wà nehe. Aze ru'u, ma'uhez haw uzuka putar wà nehe. Aze ru'u, ma'eahy haw uzuka putar wà nehe. Aze amo uhem tawhu wi wà nehe, Mawiron parer tawhu izywyr umàmàn ma'e wanupe uzemona pà wà nehe, numàno kwaw wà nehe. Uzepyro putar wekuwe haw ipyhyk pà wà nehe. ¹⁰Ta'e napyro kwaw 'aw tawhu ihe nehe xe. Amumaw putar nehe. Amono putar Mawiron wanuwihawete pe nehe. Umunyk putar tata hehe nehe. Ukaz paw putar nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Zeremi uze'eg Zuta wanuwihawete iànàm wanehe a'e

¹¹⁻¹²— Zeremi, eze'eg tuwihawete Tawi izuapyapyr wanupe nehe, Zuta wanuwihawete waànàm wanupe nehe. — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e peme ihe kury. — Pereko katu teko tuweharupi pe wà nehe. Imunar ma'e imunar waiko wama'e rehe wà. Pepyro imunar ma'e wanuwi pe wà nehe. Aze naperuzar kwaw ko ze'eg nehe, penemiapo ikatu 'ym ma'e umukaz kar hekwahy haw tata ài nehe. Teko nupuner kwaw imuwew kar haw rehe wà nehe. ¹³Zeruzarez, ereiko wywytyr aiha ma'e rehe. Ereiko ywyàpyznaw i'aromo. Ereiko itahu ywyapypewap i'aromo har ài. Nezewe rehe we ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uruàmàtry'ym putar ihe nehe. — Ni amo naheàmàtry'ym kwaw wà, ta'e ukyze ihewi wà xe, ere iko. — Ni amo nahereityk kwaw wà nehe, ere iko. ¹⁴Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azepyk putar nerehe ihe nehe, neremiapo kwer hekuzaromo ihe nehe. Amunyk putar tata tàpuzuhu nepupe har rehe nehe. Ukaz putar nehe. Huwake har paw ukaz putar nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, ere wanupe nehe, i'i ihewe.

22 ¹⁻² Uze'eg Tupàn ihewe. — Eho Zuta ywy rehe har wanuwihawete hàpuzuhu pe nehe kury. Tawi izuapyr romo hekon a'e. Eze'eg a'e pe har wanupe nehe: Tuwihawete, tuwihaw hehe we har wà, teko Zeruzarez pe har wà. — Peinu katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg nehe kury, ere wanupe nehe, i'i ihewe. **3** — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e peme kury. — Pezapo ikatu ma'e wanupe nehe. Pemunar zo wama'e rehe nehe. Imunar ma'e imunar waiko wama'e rehe wà. Pepyro imunar ma'e wanupi pe wà nehe. Pepuraw kar zo ma'erahy amo ywy rehe arer peywy rehe har wanupe nehe, tu 'ym ma'e wanupe nehe no, kuzà imen umàno ma'e kwer wanupe nehe no. Pezuka zo teko ikatu ma'e 'aw tàpuz ihewe imur katu pyrer pe wà nehe. **4** Aze peruzar tuwe ko heze'eg nehe, a'e mehe Tawi izuapyapyr wiko wiwi putar penuwihawete romo wà nehe. Wixe wiwi putar 'àg ukenawhu rupi ywyramawa rehe wapyk pà wà nehe, kawaru kupe pe wà nehe no, tuwihaw uzehe we har wanupi wà nehe, wemiruze'eg wanupi wà nehe no. **5** Aze naperuzar kwaw heze'eg nehe, a'e mehe amume'uahy ko ma'e herer rehe ihe kury. 'Àg tàpuzuhu uzeapo putar ywytyra'i ita iapo pyrer romo nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **6** Tuwihawete hàpuzuhu Zuta ywy rehe har ipuràg eteahy Zirezaz ywy ài a'e, ywytyr Irimano ywy rehe har ài no. Nezewe rehe we azapo putar wyxygihu romo ihe nehe. Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà nehe. **7** Amono kar putar awa a'e pe ihe wà nehe. Umumaw putar a'e tawhu wà nehe. Paw rupi werur putar utazy wà nehe. Uhaw putar izyta ipuràg eteahy ma'e ywyràkàxygyw iapo pyrer wà nehe, tata pupe waneityk pà wà nehe. **8** A'e re teko amo ywy rehe har tetea'u ukwaw putar huwake uzehezehe upuranu pà wà nehe. — Mâràzàwe tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo agwer ma'e 'aw tawhu uhua'u ma'e pe a'e, i'i putar wà nehe. **9** Amo amume'u putar wanupe wà nehe. — Hemiaiuhu upytu'u uze'egaw Tupàn

rehe we wemiapo katu kwer heruzar ire wà. Umuwete amo tupàn wà. Uzapo ma'e wanupe wà. Omono ma'e wanupe wà.

Ze'eg Zeoakaz rehe har

- 10** Teko Zuta ywy rehe har wà, Pezai'o zo tuwihawete Zuzi rehe nehe. Pezemumikahy zo imàno awer rehe nehe. Pezai'oahy ta'yr Zeoakaz rehe nehe. Weraha putar xe wi wà no. Nuzewyr pixik kwaw xe nehe. Nuexak pixik kwaw ywy uzexak kar awer nehe.
- 11** Zeoakaz Zuzi ta'yr upyta u hekuzaromo Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo a'e. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe Zeoakaz rehe. — Oho tuwe xe wi. Nuzewyr pixik kwaw nehe.
- 12** Zauxiapekwer weraha putar amo ae ywy rehe wà nehe. Umàno putar a'e ywy rehe nehe. Nuexak wi pixik kwaw ko ywy rehe.

Ze'eg Zeoaki rehe har

- 13** Aze amo uzapo tawhu purupe ma'erahy ipuraraw kar pà wà nehe, ma'e rehe imunar pà wà nehe, aze numekuzar kwaw uwake har wama'ereko haw nehe, aze umuma'ereko e kar wà nehe, uzemumikahy putar wà nehe, ta'e azepyk putar wanehe nehe xe.
- 14** — Azapo putar tawhu uhua'u ma'e ihe nehe, aze amo i'i nehe. Azapo putar ipupyaikaw pyrer uhua'u ma'e i'aromo nehe, aze i'i nehe, uzemumikahy putar nehe, ta'e azepyk putar hehe nehe xe. Uzapo putar mâràmàràn ukenaw ywate no. Upyaw putar pàrirogaw ywyràkàxygyw pupe nehe. Umupiràg putar nehe no.

15 Erezapo tàpuzuhu wywyràkàxigyw
pupe ipyao pyrer ne.
Ikatu amo tàpuzuhu wi.
Aipo xo a'e rupi zo ereiko
tuwihawete romo.
Zuzi neru wiko wuzài tuwihawete ài.
Ikatu a'e. Na'imunar kwaw.
Hemiapo kwer paw ikatu.

16 Wereko katu hemetarer 'ym ma'e wà,
ma'e hereko 'ymar wà no.
Heko awer ikatu.
Agwer ma'e iapo har wexak kar
hekaw haw purupe wà.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

17 Xo neremetarer neremimono'og
rà m zo erexak iko.
Erezuka ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar
ne wà.
Erepararaw kar ma'erahy teko wanupe
wama'e rehe nemunar pà, i'i Tupàn
tuwihawete pe.

18 A'e rupi Tupàn umume'u ko ma'e Zeoaki
Zuzi ta'yr Zuta ywy rehe har wanuwihawete
pe uzeapo ma'e rà m xe kury.

- Ni amo nuzai'o kwaw Zeoaki
imàno awer rehe wà nehe.
- Iaiw imàno awer, hemyrypar, Iaiw
imàno awer, ni'i kwaw wà nehe.
- Ni amo nuzai'o kwaw hehe wà nehe.
Ni amo nuhapukaz kwaw izupe
wà nehe.
- Hezar, heruwihawete,
ni'i kwaw wà nehe.

19 Uzutym putar hetekwer zumen umàno
ma'e kwer hetekwer ài wà nehe.
Umutyk putar ukenawhu rupi tawhu wi
heityk pà katu pe wà nehe, i'i Tupàn.

**Ma'e uzeapo ma'e rà m Zeruzarez
pe har wanupe**

20 Teko Zeruzarez pe har wà.
— Peho Irimano ywy rehe
penehapukaz pà nehe.
Peho Mâxà ywy rehe
penehapukazahy pà nehe.

Tuwe teko wenu peze'eg mehe wà
nehe, Te wywtyruhu Moaw ywy
rehe har pe wà nehe.

Ta'e zauxiapekwer weityk ywy rehe
har penuwake har pemyrypar paw
rupi wà xe.

21 Tupàn uze'eg peme a'e,
Peneko haw ikatu mehe a'e.
Nezewe rehe we napepurenu
wer kwaw hehe.

Pekwàkwàmo mehe arer
we peiko nezewe.

Naperuzar pixik kwaw Tupàn.

22 Ywytu umuhàmuhàz putar
penuwihaw wà nehe.
Zauxiapekwer weraha putar pemyrypar
wemipyhyk kwer romo wà nehe.
Uzapo putar tawhu peneko awer ikàg
'ym ma'e romo wà nehe,
Imaranugar ma'e romo wà nehe no.
Ta'e ikatu 'ym ma'e tetea'u pepazo
pe xe.

23 Peiko wywyràkàxigyw Irimano
wi herur pyrer wamyter pe.
— Ni amo nuzapo kwaw ikatu 'ym
ma'e zanewe wà nehe, peze peiko.
Ma'erahy ihem mehe pekuhegatu
putar nehe.
Peiko putar kuzà umemyrzexak
kar ma'e ài nehe. Hahy putar
tuwe peme nehe.

Tupàn uzepek tuwihawete Zoaki rehe

24 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
Zoaki Zuta ywy rehe har wanuwihawete
Zeoaki ta'yr pe kury. — Amume'uahy ko ma'e
hereko haw rehe ihe kury. — Aze mo ereiko
tuwihawete ikwà ku'aw har hepo awyze har
pe har romo, urenuhem mo ihe. 25 Amo teko
ipuruzuka wer nerehe wà: Mawiron pe
har wanuwihawete Namukononozor,
zauxiapekwer hehe we har wà no. Erekyze
wanuwi. Oromono putar a'e teko wanupe
ihe nehe. 26 Oromono kar putar ywy
neremigwaw 'ym pe nehy rehe we nehe.
Napezexak kar kwaw a'e pe. Pemàno putar a'e
pe nehe. 27 Pemonokatu putar peneha peywy

rehe nehe. Nezewe rehe we napezewyr kwaw a'e pe nehe, i'i Tupàn.

28 Na'e aze'eg ihe kury.

— Aze ywy'a uzeka, izar weityk. Nuputar kwaw. Aipo Zoaki wiko ywy'a ài. Zauxiapekwer weraha ywy ikwaw pyr 'ym pe ta'yr wanehe we wà. Màràzàwe tuwe weraha wà.

29 O ywy, ywy, ywy.

Einu katu Tupàn hemimume'u kwer nehe.

30 Tupàn umume'u a'e awa heko àwàm a'e.

— Ereiko putar nera'yr 'ym pà nehe. Ikàg 'ym ma'e romo ereiko putar nehe.

Naheta kwaw nera'yr Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo wiko ma'e ràm Tawi zàwenugar wà nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

'Ar ikatu ma'e uhem putar nehe

23 ¹⁻² Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar umume'u ko ma'e tuwihaw hemiaiuhu wanehe uzekaiw ma'e wanehe kury. — Pezemumikahy nehe, tuwihaw, aze pezuka kar penemiaiuhu pe wà nehe, aze pemuhàmuhàz kar pe wà nehe. Napezekaiw kwaw heremiaiuhu wanehe. Pemuhàmuhàz pe wà. Pemuzàn kar pe wà no. Azepek putar penehi ihe nehe kury, ikatu 'ym ma'e penemiapo kwer hekuzaromo ihe nehe kury. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. ³ Amono'og putar teko wakurer ihe wà nehe, ywy wamuhàz tawer wi ihe wà nehe. Arur wi putar waiwy pe ihe wà nehe. Ta'yr tetea'u putar wà nehe. Heta tetea'u putar wà nehe. ⁴ Amono putar tuwihaw a'e teko wanupe ihe wà nehe. A'e tuwihaw uzekaiw putar wanehe wà nehe. Nukyze wi kwaw wà nehe. Nukyzeahy kwaw wà nehe. Ni amo nukàzym kwaw wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury. ⁵ Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury. — Uhem amo 'ar iko. A'e 'ar

mehe amur kar putar amo Tawi izuapyr ihe nehe. Tuwihawete purereko katu ma'e romo hekon putar nehe. Ma'e kwaw katu haw rupi upureruze'eg putar nehe. Uzapo putar ikatu ma'e ko ywy rehe nehe. Na'imunar kwaw purehe nehe. ⁶ A'e ma'e izeapo mehe teko Zuta ywy rehe har wiko putar ukyze 'ym pà wà nehe. Izaew ywy rehe har wiko putar zeàmàtyry'ym 'ymaw rehe wà nehe no. Na'aw a'e tuwihawete her xe: Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zanepyro haw, i'i putar teko izupe wà nehe.

⁷ Uhem a'e 'ar iko kury, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. — Aiko Izaew wazar romo. Apyro izuapyapyr Ezit ywy wi ihe wà. A'e 'ar ur ma'e ràm mehe teko numume'uahy kwaw wemiapo ràm Ezit wi teko wamuhem kar arer rehe wà nehe.

⁸ Umume'uahy putar wemiapo ràm ywy kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi wamuzewyr kar har rehe wà nehe, herer rehe imume'uahy rehe wà nehe. Amuzewyr kar putar ywy wamuhàmuhàz tawer nànan ihe wà nehe no. Wiko putar uiwy rehe wà nehe.

Zeremi uze'eg Tupàn ze'eg imume'u har wanehe

⁹ Amume'u ko ma'e Tupàn ze'eg imume'u har wanehe no.

— Hepy'a uzemumikahy.

Aryriryryz.

Aiko uka'u ma'e ài.

Nazawy kwaw awa win tetea'u i'u romo arer romo ihe,

Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe a'e xe.

Ize'eg ikatuahy ma'e hemukyze kar a'e.

¹⁰ Ko ywy tynehem wemireko 'ym puhe wiko ma'e pupe.

Teko wiko ikatu 'ym ma'e iapo pà wà.

Umumaw e ukàgaw wà.

Tupàn umur uze'egaiw ywy rehe.

A'e rupi ywy uzai'o.

Uxingin ka'api'i ma'ea'yr wanemi'u, a'e ihe.

- 11 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.
— Heze'eg imume'u har wà,
Xaxeto wà no, na'ipurukwaw
wer kwaw herehe wà.
Aexak ikatu 'ym ma'e iapo mehe
tàpuzuhu pupe ihe wà.
- 12 Wanape ipytunahy putar wanupe nehe.
Nazawaiw kwaw wazepytyrykahy
haw nehe.
Amuzepyapi kar putar ihe wà nehe.
Amu'ar kar putar ihe wà nehe no.
Amur kar putar iaiw paw wanehe nehe.
Ta'e wanehe hezeyyk àwàm
uhem wà iko a'e xe.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.
- 13 Aexak heze'eg imume'u har Xamari
pe har ikatu 'ym ma'e iapo mehe
ihe wà.
Umume'u Ma'aw ze'eg teko
wanupe wà.
Uzapo kar ikatu 'ym ma'e Izaew
wanupe wà.
- 14 Aexak heze'eg imume'u har
Zeruzarez pe har ihe wà no.
Iaiw wera'u ma'e uzapo waiko wà.
Uker wemireko 'ym puhe wà.
Hemu'em wà.
Upytywà amo ikatu 'ym ma'e
iapo mehe wà.
Nezewe mehe ni amo nupytu'u
kwaw ikatu 'ym ma'e iapo re wà.
Paw rupi wiko Xotom tawhu
kwehe mehe arer wazàwe
herenataromo wà.
Iaiw teko Komor parer wazàwe wà.
- 15 A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e upuner wera'u ma'e ihe,
Amume'u ko ze'eg heze'eg imume'u
har Zeruzarez pe har wanehe ihe.
A'u kar putar ka'a iro ma'e wanupe
ihe nehe.
A'u kar putar 'y puruzuka ma'e
wanupe nehe no.
Ta'e umuhàmuhàz herehe uzeruzar
'ymaw ko ywy nànan a'e wà xe.

16 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner
wera'u ma'e uze'eg teko Zeruzarez pe har
wanupe kury.

— Peinu zo heze'eg imume'u har waze'eg
nehe. Ta'e hemu'em peme a'e wà xe.
Umume'u ikatu ma'e uzeapo ma'e ràm peme
wà. Nuzeapo kwaw a'e ikatu ma'e nehe. A'e
ae ima'enukwaw e ma'e rehe imume'u pà
peme wà. Numume'u kwaw heze'eg awer
peme wà.

17 Uze'eg wiwi heze'eg rehe uzekaiw 'ym
ma'e wanupe wà. — Xo ikatu ma'e zo
uzeapo putar nehe, i'i mua'u wà. Uze'eg
hereruzar 'ymar wanupe wà no. — Iaiw haw
nu'ar kwaw penehe nehe, i'i mua'u wà.

18 Na'e aze'eg ihe.

— Aipo amo Tupàn ze'eg imume'u har
ukwaw tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
ima'enukwaw paw a'e. Aipo amo wexak
ize'eg. Aipo amo wenu ize'eg. Aipo amo
uzekaiw hehe. Aipo amo weruzar, a'e ihe.

19 Aze'eg wi.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikwahy
haw nuzawy kwaw ywytuaiw. Nuzawy
kwaw ywytu uzewara ma'e ikatu 'ym ma'e
waàkàg wanehe. 20 Tupàn uzapo putar
wemimume'u kwer paw rupi katete nehe. Xo
a'e mehe zo ikwahy haw upytu'u putar nehe.
Amo 'ar mehe hemiaiuh ukwaw katu putar
ko ma'e a'e wà nehe, a'e ihe.

21 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
kury.

— Namono kar kwaw 'aw heze'eg
imume'u har purupe ihe wà. Nezewe rehe
we uzàn oho purupe herer rehe uze'eg pà
wà. 22 Aze mo ukwaw hema'enukwaw paw
wemigwaw 'ym wà, upuner mo imume'u
haw rehe purupe wà. A'e mehe mo weityk
kar mo ikatu 'ym ma'e iapo haw heremaihu
wanupe. Umupytu'u kar mo ikatu 'ym ma'e
romo waneko re wà nehe. 23 Aiko Tupàn
ywy nànan wiko ma'e romo taw nànan wiko
ma'e romo ywak nànan wiko ma'e romo ihe.
Naiko kwaw pitài taw pe ihe. Ihe Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e
imume'u har romo ihe. 24 Ni amo nupuner
kwaw uzemimaw rehe wà. Aexak putar ihe

wà nehe. Aipo napekwaw kwaw ywy nànnàn ywak nànnàn hereko haw. **25** Akwaw a'e heze'eg imume'u har hemu'em ma'e herer rehe waze'eg mehe ihe. — Tupàn umume'u zeze'eg ihewe hepuahu mehe a'e, i'i mua'u wà. **26** Māràn 'ar a'e heze'eg imume'u har umumaw putar heremiaihu wanupe wemu'em pà wà nehe, wemu'emaw imume'u pà wanupe wà nehe. **27** — Wanu heharaz Tupàn wi Ma'aw imuwete mehe wà. Aze ximume'u zanepuahu temu'emaw teko wanupe nehe, heharaz putar Tupàn wi wà nehe no, wàmuz wazàwe wà nehe no, i'i uzeupe wà. **28** Aze heze'eg imume'u har upuahu e nehe, — Apuahu e ihe, tuwe i'i nehe. Aze wenu tuwe heze'eg nehe, tuwe umume'u katu purupe nehe. Aipo iapirer ikatu wera'u aroz wi. **29** Heze'eg nuzawy kwaw tata. Nuzawy kwaw itahu izukazuka haw. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **30** Amo heze'eg imume'u har imunar amo ze'eg rehe uzewizewi wà. — Tupàn ze'eg, i'i mua'u uzeupeupe wà. **31** Amo numume'u kwaw heze'eg wà. Umume'u uze'eg wà. Nezewe rehe we — Tupàn ze'eg, i'i uze'eg pe wà. Agwer awa na'ikatu kwaw ihewe wà. **32** Peinu katu ko ze'eg heremimume'u nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Amo heze'eg imume'u har upuahu wà. Wapuahu haw tynhem temu'emaw pupe. Nezewe rehe we umume'u teko wanupe wà. Umume'u a'e upuahu awer wà, temu'emaw imume'u pà ukatu haw imume'u pà heremiaihu wanupe pe iawy kar pà wà. Ihe namono kar kwaw a'e awa teko wanupe. Naiko kwaw wamono kar har romo. Nupytywà pixik kwaw heremiaihu wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg nezewe kury.

Aipo ipuhuz katu Tupàn hemiapo kar

33 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury.

— Zeremi, i'i. — Amo upuranu putar nerehe wà nehe: heremiaihu wà, heze'eg imume'u har wà, xaxeto wà. — Ma'enugar

ipuhuz ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo kar putar urewe nehe, aze i'i newe wà nehe, — Peiko ipuhuz ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe, peneityk putar a'e nehe, ere wanupe nehe. **34** — Amo uze'eg putar nezewe wà nehe: heremiaihu wà, heze'eg imume'u har wà, xaxeto wà. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg ipuhuz katu urewe a'e, aze i'i wà nehe, aze'epk putar imume'u arer rehe nehe. Aze'epk putar iànàm ihe wà nehe no. **35** Na'ikatu kwaw agwer ma'e imume'u haw. — Ma'in Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ureze'eg iwazar mehe, aze i'i umyrypar wanupe wànàm wanupe nehe, — Ma'in Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e, aze i'i nehe, a'e mehe ize'eg ikatu putar ihewe nehe. **36** — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg ipuhuz katu urewe, tuwe ni'i pixik kwaw wà nehe. Aze amo uze'eg nezewe nehe, azapo putar heze'eg ipuhuz katu ma'e romo izupe azeharomoete ihe nehe. Teko uzapo heze'eg amo ma'e romo a'e wà. Ihe aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo wazar romo Tupàn Wikuwe Ma'e romo upuner wera'u ma'e romo ihe. **37** Zeremi. Epuranu heze'eg imume'u har nànnàn nehe. — Ma'enugar iwazar haw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u newe a'e, ere wanànàn. — Ma'in Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e, ere wanehe nepuranu pà. **38** — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg ipuhuz katu a'e, aze i'i newe wà nehe, a'e mehe aze'epk putar wanehe nehe, ta'e umume'u a'e ze'eg a'e wà xe, ta'e — Pemume'u zo a'e ze'eg nehe, a'e wanupe ihe xe. **39** Azeharomoete apyhyk putar ihe wà nehe. Aityk putar multe hezewi nehe. Kwehe mehe amumaw waipy ihe wà. Amumaw putar tawhu wanupe heremimono kwer ihe nehe no. **40** Amu'ar putar maranugar haw upaw pixik 'ym ma'e ràm wanehe ihe nehe. Amu'ar putar iaiw haw upaw pixik 'ym ma'e ràm wanehe ihe nehe no. Naheharaz pixik kwaw izuwi wà nehe.

Mokoz kok ipor pi i'a kwer

24 ¹⁻² Aexak ma'e hepuahu haw zàwenugar ihe. A'e ma'e uzeapo

Namukonozor Mawiron ywy rehe har wanuwihawete iho re. Weraha Izaew izuapyapyr wemipyyhyk kwer romo wà, Zeruzarez tawhu wi uiwy pe wà. Weraha teko tetea'u wà: Zuta ywy rehe har wanuwihawete Zuaki Zeoaki ta'yr, amo tuwihaw Zuta ywy rehe har wà, ywyrà kixi har wà, amo ma'e zawaiw ma'e iapo haw kwaw par wà. A'e puahu zàwenugar hexak mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar moko kok ipor pi i'a kwer tàpuzuhu henataromo har. Kok ipy pupe heta pi i'a kwer ikatuahy ma'e hete na'arewahy ma'e. Inugwer kok pupe heta pi i'a kwer iaiw ma'e. Iaiw tuwe a'e. Teko nupuner kwaw i'u haw rehe wà. **3** Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuranu herehe.

— Zeremi, ma'e erexak iko, i'i ihewe. — Pi i'a kwer, a'e izupe. — Ikatu ma'e ikatuahy a'e. Iaiw ma'e iaiwahy a'e. Teko nu'u kwaw wà, a'e izupe. **4** Na'e Tupàn uze'eg ihewe.

5 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar ihe, amume'u ko ma'e newe ihe kury. Izaew izuapyapyr Mawiron pe heraha pyrer nuzawy kwaw pi i'a kwer ikatu ma'e wà. Apuhareko putar ihe wà nehe. **6** Azekaiw putar wanehe nehe. Aruzewyr putar ko ywy rehe ihe wà nehe no. Azapo wi putar teko imono'og pyrer romo ihe wà nehe. Namumaw kwaw ihe wà nehe. Azutym putar ma'è'yz ài ihe nehe. Nazo'ok kwaw nehe. **7** Amono putar heputar haw wapy'a pupe nehe. A'e mehe ipurukhaw wer putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo hereko haw rehe wà nehe. A'e mehe wiko putar heremiaiuh romo wà nehe. Aiko putar wazar romo ihe nehe no. Ta'e uzewyr putar tuwe ihewe wà nehe xe. **8** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e areko putar amo teko pi i'a kwer iaiw ma'e ài ihe wà nehe. Teko nu'u kwaw a'e pi i'a kwer wà. Nezewegatete nazapo kwaw ikatu ma'e a'e teko wanupe nehe no: Zuta ywy rehe har wanuwihawete Zeneki, tuwihaw hehe we har wà, teko Zeruzarez pe har ko ywy rehe wikuwe ma'e wà, teko Zeruzarez pe har Ezit pe oho ma'e kwer wà. **9** Amu'ar putar iaiw haw uhua'u ma'e wanehe ihe nehe. Teko ywy nà'nàn ipytuhegatu putar ukyze pà hexak

mehe wà nehe. Teko upuka putar wanehe wà nehe. Umume'u putar purumupuka kar haw wanehe uze'eg uryweteahy pà wà nehe. Amuhàmuhàz putar ywy tetea'u rehe ihe wà nehe. Teko a'e ywy rehe har umume'uahy iaiw haw a'e teko waner rehe we wà nehe. **10** Amono kar putar ikatu 'ym ma'e wakutyr ihe nehe: zeàmàtyr'y'mawhu, ma'uhez haw, ma'eahy haw. Te ukàzym putar a'e ywy wi wà nehe, ywy wanupe waipy wanupe heremimono kwer wi wà nehe.

Mawiron wanuwihawete weraha teko wemipyyhyk romo wà

25 **1** Zeoaki Zuzi ta'yr Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe **4** haw kwarahy mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u uze'eg ihewe, teko Zuta ywy rehe har rehe uze'eg pà a'e kury. A'e ma'e uzeapo Namukonozor Mawiron ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe pitài haw kwarahy mehe no. **2** Na'e amume'u a'e ma'e Zuta ywy rehe har nà'nàn Zeruzarez pe har nà'nàn no.

3 — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umumaw **23** kwarahy ihewe uze'eg pà a'e. Uzyppyrog ihewe uze'eg pà Zuzi Amon ta'yr tuwihawete romo heko mehe Zuta ywy rehe. Uze'eg tuweharupi ihewe te ko 'ar rehe. Tuweharupi amume'u ize'eg peme. Nezewe rehe we napezekaiw kwaw ize'eg rehe. **4** Tuweharupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur kar wemiruze'eg uze'eg imume'u har peme a'e wà. Nezewe rehe we napeinu kwaw. Napezekaiw kwaw ize'eg rehe. **5** — Peityk peneko haw ikatu 'ym ma'e nehe, i'i zepe peme wà. — Pepytu'u ikatu 'ym ma'e iapo re nehe, i'i zepe peme wà. Aze mo peruzar waze'eg, pepuner mo ko ywy peme peipy wanupe Tupàn hemimur kwer rehe peneko haw rehe. Peiko mo ko ywy izar romo tuweharupi no. **6** — Pekar zo amo tupàn penemimuwete rà'm romo pe wà nehe, i'i peme wà. — Pezapo zo tupàn a'ua'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuikwahy kar pà pe wà nehe, i'i peme wà. **7** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e ae uze'eg nezewe a'e.

— Na'ipurenu wer kwaw herehe wà, i'i. Pemui kwahy kar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e tupàn a'ua'u wamuwete pà. A'e rupi uzepyk penehe.

8 Napepurenu wer kwaw ize'eg rehe. A'e rupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e umume'u uze'eg kury. **9**— Arur kar putar teko kwarahy heixe haw awyze har kutyr har paw rupi ihe wà nehe. Arur kar putar heremiruze'eg Namukonozor Mawiron pe har nehe no. Arur putar a'e teko Zuta ywy rehe har waàmàtry'ym kar pà wanupe ihe wà nehe, ywy ko ywy huwake har waàmàtry'ym kar pà wanupe ihe wà nehe no. Amumaw putar paw rupi ihe wà nehe. Nuzeupir pixik kwaw wà nehe. — Iaiw wà, i'i putar teko a'e teko wanexak mehe wà nehe. Ipytuhegatu putar wanexak mehe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **10** Pehapukaz penurywete pà. Penurywete penehapukaz pà. Penurywete zereko haw pe. Amumaw putar penurywete haw ihe nehe. Naheta kwaw penemi'u ràm nehe. Naheta kwaw uri kawer tatainy ipor romo peme nehe. **11** Amumaw putar ko ywy paw rupi ihe nehe. — Iaiw, i'i putar teko hexak mehe wà nehe. Mawiron wanuwihawete umumaw putar 70 kwarahy teko paw wazar romo wiko pà nehe. **12** A'e re azepyk putar Mawiron ywy rehe har wanehe ihe nehe, wanuwihawete rehe ihe nehe no, wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo ihe nehe. Amumaw putar waiwy nehe. Na'ikatu wi pixik kwaw nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **13** Amume'u wanehe hezepyk àwàm tetea'u ihe. Amuapyk kar a'e ma'e ko pape rehe. Zeremi umume'u a'e ma'e paw purupe no. Azapo putar a'e ma'e paw rupi katete ihe nehe. **14** Wiko putar ywy tetea'u wanehe har wanupe uma'ereko e ma'e romo wà nehe. Tuwihawete upuner ma'e wiko putar wazar romo wà nehe no. Nezewe umekuzar putar wanemiapo kwer paw ihewe wà nehe.

Tupàn uzepyk putar ywy nà'nànar wanehe nehe

15 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar uze'eg ihewe.

— Nako kanek puku hekwahy haw win zàwenugar pupe tynhem ma'e xe kury. Epyhyk kury. Oromono kar putar teko tetea'u wanupe ihe nehe. E'u kar ipor wanupe paw rupi nehe. **16** I'u mehe uryryryryz putar wà nehe. He'o putar wà nehe no. Ta'e amono kar putar zeàmàtry'ymawhu wanupe ihe nehe xe. Iaiw putar wanupe nehe, i'i ihewe.

17 Na'e apyhyk kanek puku Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipo wi ihe kury. Tupàn hemono kar teko tetea'u wanupe. A'u kar ipor wanupe paw rupi ihe. **18** Teko Zeruzarez pe har wà, Zuta ywy rehe har wà no, wanuwihawete wà, wanuwihaw wà no, paw rupi u'u wà. I'u re waiwy uzeapo ywyxiguhu romo. — Iaiw, i'i teko hexak mehe wà. Ukyzeahy hexak mehe wà. Ze'egaiw purehe imono mehe teko umume'u a'e ma'e her wà. Ko 'ar rehe nezewe hekon a'e no. **19-26** Teko tetea'u u'u a'e kanek por Tupàn ikwahy haw win zàwenugar a'e wà. Na'aw waner xe wà:

Ezit ywy rehe har wanuwihawete wà.
Tuwihaw hehe we har wà.

Amo tuwihaw a'e ywy rehe har wà.

Ezit ywy rehe har paw wà.

Amo ywy rehe arer Ezit ywy rehe wiko ma'e wà.

Uz ywy rehe har wanuwihawete paw wà.

Tawhu Piri ywy rehe har waiwy rehe har wanuwihaw wà.

Na'aw a'e tawhu waner xe wà:

Akerom, Kaz, Akerom, Azenoz ikurer.

Enom ywy rehe har paw wà.

Moaw ywy rehe har paw wà.

Amon ywy rehe har paw wà.

Xir tawhu wanuwihawete paw wà.

Xitom tawhu wanuwihawete paw wà.

Ywy Mezitehàn yryhu izywyr har rehe har wanuwihawete paw wà.

Nenà tawhu pe har paw wà.

Tema tawhu pe har paw wà.
 Muz tawhu pe har paw wà.
 Teko u'aw iaikwer ma'e
 romo imonohokar paw wà.
 Araw ywy rehe har
 wanuwihawete paw wà.
 Ywyxiguhu rehe har
 wanuwihawete paw wà.
 Ziniri wanuwihawete paw wà.
 Eràw wanuwihawete paw wà.
 Mez wanuwihawete paw wà.
 Kwarahy heixe haw awyze har kutyr
 har wanuwihawete paw wà.
 Muite har wanuwihawete paw wà.
 Muite 'ymar wanuwihawete paw wà.
 Pitàitàigatu u'u kanek puku ipor wà.
 Pitàitàigatu Tupàn uzepyk wanehe.
 Ywy nànnàr u'u wà.
 Iahykaw rehe Mawiron ywy rehe
 har wanuwihawete u'u putar nehe.

27 Na'e Tupàn uze'eg ihewe kury.

— Emume'u ko heze'eg teko wanupe nehe.
 — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner
 wera'u ma'e Izaew wazar ihe, a'u kar a'e kanek
 por teko wanupe kury. Amono kar putar
 zèamàtyry'ymawhu wanupe kanek por romo
 nehe. U'u tetea'u putar wà nehe, te uka'u pà wà
 nehe, te uhuhuk pà wà nehe, te u'ar pà wà
 upu'am wi haw rehe upuner 'ym pà wà nehe.
28 Aze na'ipurupyhyk wer kwaw kanek rehe
 opo pupe wà nehe, Zeremi, — Nuru'u kwaw
 nehe, aze i'i wà nehe, eze'eg nezewe wanupe
 nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner
 wera'u ma'e u'u kar putar peme a'e nehe, ere
 wanupe nehe. **29** Azypyrog putar ma'e imumaw
 pà tawhu herenaw heityk pà ihe nehe.
 — Zazepyro putar heityk àwàm wi nehe, aipo i'i
 uzeupeupe wà. Nan. Azepyk putar wanehe
 nehe. Ta'e amono kar putar zèamàtyry'ymawhu
 teko ywy nànnàr wanupe ihe nehe xe. Ihe
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u
 ma'e aze'eg nezewe ihe kury.

30 Ne Zeremi, emume'u ko heze'eg paw
 teko wanupe nehe.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 wànoàng putar 'a pe ywak rehe
 a'e nehe.

Uze'eg putar weko haw pe wiko
 mehe nehe.

Wànoàng putar wemiaiuhu
 wakutyr nehe.

Teko uhapukaz ma'ywa ikamik mehe
 wà. Heremiaihu uhapukaz putar
 nezewe wanehe heànoàng mehe
 wà nehe no.

Teko ywy nànnàr paw wenu
 putar wà nehe.

31 Paw rupi wenu putar iànoàng
 mehe wà nehe.

Ta'e Tupàn ipurumume'u wer teko
 ywy nànnàr wanemiapo kwer
 ikatu 'ym ma'e rehe a'e xe.

Umume'u putar teko paw wanemiapo
 kwer nehe.

Uzuka putar ikatu 'ym ma'e wà nehe.
 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
 kwez kury.

32 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Upuner
 Wera'u Ma'e uze'eg nezewe. — Iaiw haw
 uhem amo ywy wi amo pe nehe. Na'e oho
 putar a'e ywy wi amo ywy rehe nehe no. Ywy
 nànnà oho putar nehe. Ywytuaiw zàwenugar
 uzemuàgà'ym iko ywy iahykaw rehe. **33** A'e
 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 umuhàmuhàz putar teko wanetekwer
 wemizuka kwer ywy nànnà wà nehe. Ni amo
 nuzai'o kwaw wanehe wà nehe. Weityk e ywy
 rehe tepuxipuxi kwer ài wà nehe.

34 Pe tuwihaw wà. Peneiheim nehe.
 Peiko heremiaihu wanehe uzekaiw ma'e
 romo. Peneiheimahy nehe. Pezai'o ywy
 rehe pewapewak nehe no. Pezuka haw 'ar
 uhem kwez kury. Pe'ar putar nehe, ta'e pezuka
 putar àràpuhàràn hexaexak pyrer ài a'e wà
 nehe xe. **35** Teko wanuwihaw nuhem kwaw
 umàno haw wi wà nehe, nuzepyro kwaw wà
 nehe. **36-37** Heiheim putar ukuhem pà
 ma'erahy ipuraraw mehe wà nehe. Ta'e Tupàn
 umumaw waànàm a'e wà xe. Ta'e wikwahy
 a'e xe. Waiwy tynehem zèamàtyry'ym 'ymaw
 pupe. Nezewe rehe we umumaw.
38 Zàwàruhu iriàw weityk weko awer.
 Nezewegatete Tupàn weityk wemiaiuhu wà.

Puruzuka haw zeàmàtyry'ymawhu pe har a'e nehe, Tupàn ikwahy haw a'e nehe, ipuruzukaiwahy haw a'e nehe, uzapo putar ko ywy ywyxiguhu romo a'e nehe.

Ipuruzuka wer Zeremi rehe wà

26 ¹Zeoaki Zuzi ta'yr wiko Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo. ²A'e 'ar mehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

— Epyta tàpuzuhu huwake katu pe nehe. Teko ur tawhu Zuta ywy rehe har wi hemuwete pà tàpuzuhu pupe wà. Emume'u heze'eg heremimume'u karer paw a'e teko wanupe nehe. Emume'u paw rupi nehe. Eityk zo ni pitài ze'eg nehe. ³Aze ru'u uzekaiw putar neze'eg rehe wà nehe. Aze ru'u upytu'u pe ikatu 'ym ma'e rupi wata re wà nehe. — Amu'ar putar iaiw haw wanehe ihe nehe, ta'e uzapo ikatu 'ym ma'e herenataromo a'e wà xe. Aze wezar wape ikatu 'ym ma'e wà nehe, namu'ar kwaw nehe.

⁴— Emume'u amo ma'e teko wanupe nehe kury, i'i Tupàn ihewe. — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e peme kwehe mehe ihe. — Hereruzar pe nehe, peata peho hepurumu'e haw peme heremimur kwer rupi nehe, a'e peme. ⁵— Peinu heremiruze'eg heze'eg imume'u har waze'eg nehe. Tuweharupi amono kar pepyr ihe wà. Naperuzar kwaw waze'eg. ⁶Kwehe mehe amumaw Xiro taw ihe. Aze napeinu kwaw nehe, amumaw putar 'àg tàpuzuhu nezewegatete ihe nehe no. A'e mehe teko ywy nà'nànar umume'u putar 'aw tawhu her ze'egaiw imono mehe amo rehe wà nehe. ⁷Xaxeto a'e wà, Tupàn ze'eg imume'u har a'e wà, teko paw a'e wà no, herenu ko ma'e imume'u mehe tàpuzuhu huwake katu pe a'e wà.

⁸Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg hemimume'u karer paw imume'u pawire xaxeto wà, Tupàn ze'eg imume'u har wà no, teko wà no, hepyhyk uhapukaz pà wà kury. — Eremàno putar na'arewahy a'e ze'eg imume'u haw rehe nehe kury, i'i ihewe wà. ⁹Tupàn uze'eg nezewe a'e, ere

urewe. — Kwehe mehe amumaw Xiro taw ihe. Amumaw putar 'àg tàpuzuhu nezewegatete ihe nehe no. Amumaw putar 'aw tawhu ihe nehe no. Ni amo nuiko kwaw ipupe wà nehe, ere urewe Tupàn her rehe. Màràzàwe tuwe ereze'eg nezewe, i'i ihewe wà. Na'e teko uzemono'og heywyr tàpuzuhu huwake katu pe wà kury.

¹⁰Amo umume'u a'e ma'e tuwihaw Zuta ywy rehe har wanupe kury. A'e rupi uhem tuwihawete hàpuzuhu wi wà wenaw rehe wapyk pà wà kury, tàpuzuhu hukenawhu ipyahu ma'e pe wà kury. ¹¹Na'e xaxeto wà, Tupàn ze'eg imume'u har wà no, uze'eg tuwihaw wanupe wà, teko wanupe wà no. — Xiuka 'aw awa nehe, ta'e uze'eg zemueteahy tawhu zanereko haw rehe a'e xe. Peinu ize'eg mehe.

¹²Na'e aze'eg ihe kury.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemur kar a'e ma'e 'àg tàpuzuhu rehe har 'aw tawhu rehe har paw imume'u kar pà ihewe a'e. ¹³Petyryk ikatu 'ym ma'e iapo haw wi nehe. Peruzar Tupàn ze'eg nehe, a'e peme. Aze pezapo nezewe haw nehe, Tupàn uzewyr putar uze'eg awer wi nehe, Numur kar kwaw a'e iaiw haw penehe nehe. ¹⁴Ihe aiko pepo pe. Aze amo penemiapo rà'm ikatu peme nehe, pezapo a'e ma'e ihewe nehe. ¹⁵Xo pitài ma'e zo pekwaw nehe. Aze hezuka pe nehe, pe nehe, teko 'aw tawhu pe har wà nehe no, peiko putar awa ikatu ma'e izuka arer romo nehe. Ta'e Tupàn wiko a'e ma'e paw imume'u kar har romo a'e xe.

¹⁶Na'e tuwihaw wà, teko wà no, uze'eg xaxeto wanupe wà, Tupàn ze'eg imume'u har wanupe wà no. — Pezuka zo 'aw awa nehe. Ta'e uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar her rehe a'e xe.

¹⁷Na'e amo tuwihaw tua'uhez wera'u ma'e upu'àm wà kury, teko uzemono'og ma'e kwer wanupe uze'eg pà wà kury.

¹⁸— Ezeki Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe Tupàn ze'eg imume'u har Mikez her ma'e Morezet pe har umume'u Tupàn Tuweharupi Wiko

Ma'e upuner wera'u ma'e ize'eg teko wanupe a'e. Na'aw a'e ze'eg xe.

— Zeruzarez uzeapo putar ywytyr ita iapo pyrer romo nehe.
Uma'ereko ma'e uwykawyka putar Xiaw ywytyr ko ài wà nehe.
Tàpuzuhu henaw uzeapo putar ka'a romo nehe, i'i.

19 Uze'eg wi tuwihaw wà kury.

— Tuwihawete Ezeki a'e, teko Zuta ywy rehe har a'e wà no, aipo uzuka Mikez a'e wà. Nan. Ezeki ukyze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi a'e. Uzeagaw hemimutar iapo pà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzewyr iaiw haw wanehe imu'ar pyram wemimume'u kwer wi a'e. Aze xiuka 'aw awa nehe, aipo ximu'ar kar putar iaiw haw zanezehe nehe, i'i wà.

20 — Amo awa uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e her rehe a'e no. Uri her romo a'e. Xemai ta'yr romo Kiriati-Zeàri tawhu pe har romo hekon. Uze'eg 'aw tawhu kutyr, ko ywy rehe har wakutyer no, Zeremi zàwegatete no. **21** Amo umume'u Uri hemimume'u kwer tuwihawete Zeoaki pe, zauxiapekwer wanupe no, tuwihaw wanupe no. Henu mehe tuwihawete uzuka kar Uri kury. Uri ukwaw uzuka àwàm. Ukyze. A'e rupi uzàn oho Ezit pe. **22** Nezeve rehe we tuwihawete Zeoaki omono kar Ewnàtà Akimor ta'yr Ezit pe a'e. Omono kar amo awa wà no. — Pepyhyk Uri nehe, i'i wanupe. **23** Werur Uri Ezit wi wà. Omono Zeoaki pe wà. Uzuka kar wanupe a'e. — Peityk hetekwer tywypaw pe nehe, i'i wanupe.

24 Nahemono kwaw teko wanupe hezuka kar pà a'e wà, ta'e Aikà Xàpà ta'yr nahemono kwaw wanupe a'e xe.

Ma'e kawaru kupe pe har ywya iapo pyrer

27 ¹Zeneki Zuzi ta'yr wiko Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo kury. Nan kwehe tete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ²uzapo kar ma'e kawaru kupe pe har ywya iapo pyrer ihewe a'e kury. Uzapo kar àipixipixi haw ma'epirer iapo pyrer no.

— Emono neatuwa rehe nehe, i'i ihewe. **3** Amo tuwihaw umur kar uze'eg herur har Zeruzarez pe a'e 'ar mehe a'e wà: Enom ywy rehe har wanuwihawete, Moaw ywy rehe har wanuwihawete, Amon ywy rehe har wanuwihawete, Xir tawhu pe har wanuwihawete, Xitom tawhu pe har wanuwihawete. — Peze'eg peho tuwihawete Zeneki pe Zeruzarez tawhu pe nehe, i'i wanupe wà. **4** Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg ihewe. — Emume'u heze'eg a'e awa wanupe nehe. Weraha putar uwihawete wanupe wà nehe no. Na'aw a'e ze'eg xe kury.

5 — Apuner katu ihe. Hekàg katu no. Azapo ma'e paw hepuner haw rupi ihe wà: ywy, teko wà, miar ywy rehe wiko ma'e paw wà. Apuner wamono haw rehe wyzài amo wanupe heremimutar rupi ihe wà. **6** Ihe amono ywy paw heremiruze'eg Mawiron wanuwihawete Namukonozor pe ihe wà. Te miar uma'ereko e izupe wà. **7** Wiko putar ywy paw wazar romo nehe. A'e re ta'yr wiko putar wazar nehe. A'e re hemimino wiko putar wazar romo nehe no. Te amo 'ar mehe hemiruze'eg u'ar putar a'e wà nehe no. A'e mehe teko ywy tete'a'u rehe har wiko putar Mawiron wazar romo wà nehe. Tuwihawete upuner ma'e tete'a'u wiko putar wazar romo wà nehe.

8 Amo teko a'e wà nehe, amo tuwihawete wanemiruze'eg a'e wà nehe, aze naheko wer kwaw Mawiron wanuwihawete hemiruze'eg romo a'e wà nehe, aze na'ipureruzar wer kwaw hehe wà nehe, a'e mehe aze'epyk putar a'e teko wanehe nehe, zeàmàtyry'ymawhu pupe nehe, ma'uhez haw pupe nehe no, ma'eahy haw pupe nehe no. Iahykaw rehe amumaw kar putar a'e teko Namukonozor pe ihe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **9** — Apuner uzeapo ma'e ràm imume'u haw rehe ihe, hepuahe pe ihe, aze i'i amo heze'eg imume'u har wà, aze i'i wyzài teko wà, pezekaiw zo waze'eg rehe nehe. — Umàno ma'e kwer wanekwe umume'u uzeapo ma'e ràm ihewe a'e wà, aze i'i wà nehe, ezekaiw

zo wanehe nehe. — Aiko paze ma'e romo ihe, a'e rupi akwaw uzeapo ma'e ràm ihe, aze i'i wà nehe, nezewegatete nehe no. — Pezemono zo Mawiron wanuwihawete pe nehe, i'i peme paw rupi wà. **10** Hemu'em waiko peme wà. Pemuhem kar putar peywy wi wà nehe. Zauxiapekwer peneraha putar multe xe wi wà nehe. Pemumaw putar wà nehe. **11** Aze teko amo ywy rehe har weruzar Mawiron wanuwihawete wà nehe, aze uma'ereko izupe wà nehe, amupyta kar putar a'e teko waiwy rehe ihe wà nehe. Azutym kar putar ma'e wanupe a'e ywy rehe nehe. Amuigo kar putar a'e ywy rehe ihe wà nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

12 Aze'eg nezewe Zeneki Zuta ywy rehe har wanuwihawete pe ihe no. — Ezemono Mawiron wanuwihawete pe nehe. Eiko hemiruze'eg romo nehe. Ema'ereko hemiai hu wanupe nehe no. Aze erezapo nezewe haw nehe, ereikuwe putar nehe. **13** Ne nehe, neremai hu wà nehe no, màràzàwe tuwe pemàno putar zeàmàtyry'mawhu pe nehe, ma'uhez haw inuromo nehe, ma'eahy haw inuromo nehe. — Agwer ma'e uzeapo putar amo teko wanupe nehe, aze a'e teko nuweruzar kwaw Mawiron ywy rehe har wanuwihawete wà nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. **14** — Peruzar zo Mawiron wanuwihawete nehe, aze amo Tupàn ze'eg imume'u har i'i peme wà nehe, pezekaiw zo wanehe nehe. Hemu'em waiko peme wà. **15** — Ihe naiko kwaw 'aw ze'eg imume'u har wamur kar har romo ihe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. — Hemu'em waiko herer rehe wà, i'i. Nezewe haw uzeapo putar nehe. Pemuhem kar putar ko ywy wi a'e nehe. Pe nehe, a'e temu'emaw imume'u har wà nehe no, pemàno putar nehe.

16 — Amume'u putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimume'u kwer peme ihe nehe kury, a'e xaxeto wanupe kury, teko wanupe no. — Na'arewahy zauxiapekwer umuzewyr kar putar temetarer tàpuzuhu parer imuwà Mawiron wi wà nehe, i'i putar amo heze'eg imume'u mua'u har wà nehe.

Pezekaiw zo wanehe nehe. Hemu'em waiko peme wà. **17** Peinu zo waze'eg nehe. Peruzar Mawiron wanuwihawete nehe, nezewe mehe peikuwe putar nehe. Màràzàwe tuwe pezapo putar 'aw tawhu wywtyr heityr pyrer iapo pyrer romo nehe. **18** Aze wiko heze'eg imume'u har romo azeharomoete wà, aze wereko heze'eg azeharomoete wà, a'e mehe penoz ma'e ihewe nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e romo ihe. — Zauxiapekwer wezar amo temetarer neràpuzuhu pupe wà, tuwihawete hàpuzuhu pupe wà no. Eraha kar zo a'e temetarer xe wi Mawiron pe a'e zauxiapekwer wanupe nehe, peze ihewe nehe, a'e ma'e henoz pà ihewe nehe.

19-20 Tuwihawete Namukononozor weraha teko uzeupi a'e: Zuta ywy rehe har wanuwihawete Zoaki Zeoaki ta'yr her ma'e, teko ikàg ma'e Zuta ywy rehe har wà, teko ikàg ma'e Zeruzarez pe har wà. Waneraha mehe wezar amo ma'e Tupàn Hàpuzuhu pupe: izyta, kawawhu, ma'erenaw, 'yryru morog iapo pyrer, amo hekuzar katu ma'e.

21 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar aze'eg hekuzar katu ma'e heràpuzuhu pupe tuwihawete hàpuzuhu pupe hezar pyrer rehe teko ihe kury. Pezekaiw katu heze'eg rehe nehe. **22** Zauxiapekwer weraha putar a'e hekuzar katu ma'e Mawiron pe wà nehe. Upyta putar a'e pe nehe. Amo 'ar mehe hema'enukwaw putar hehe nehe. A'e mehe amuzewyr kar putar xe ihe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Zeremi, Tupàn ze'eg imume'u har Anani a'e no

28 ¹A'e kwarahy rehe Zeneki tuwihawete romo heko mehe 4 haw kwarahy rehe 5 haw zahy rehe Anani Azur ta'yr uze'eg ihewe tàpuzuhu huwake katu pe a'e kury. Anani wiko Zimeàw tawhu pe har romo. Uze'eg ihewe xaxeto wananataromo teko wananataromo a'e. **2** — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg nezewe a'e kury, i'i.

— Amumaw Mawiron wanuwihawete ipuner haw kwez ihe, i'i. **3**— Namukononozor weraha hekuzar katu ma'e tetea'u 'àg tàpuzuhu wi Mawiron pe heraha pà a'e. Mokok kwarahy ipaw 'ym mehe we amuzewyr kar putar a'e ma'e paw rupi ihe nehe. **4** Arur putar Zuta ywy rehe har wanuwihawete Zoaki Zeoaki ta'yr ihe nehe no. Arur putar amogwer Mawiron pe Zuta wi heraha pyrer ihe wà nehe no. Azeharomoete amumaw putar Mawiron wanuwihawete ihe nehe kury. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, i'i Tupàn, i'i Anani.

5 Na'e aze'eg xaxeto wanenataromo teko tàpuzuhu huwake katu pe uzemona'og ma'e kwer paw wanenataromo ihe kury, Tupàn ze'eg imume'u har Anani pe ihe kury.

6— Aze mo uzeapo nezewe haw, ikatu mo a'e. Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo nezewe haw nehe. Tuwe uzapo ma'e paw neze'eg rupi katete nehe. Tuwe werur temetarer paw Mawiron wi nehe. Tuwe werur teko ipyhyk pyrer paw wà nehe no. **7** Pezeapyaka katu ko heze'eg newe teko wanupe heremimume'u rà m rehe nehe kury. **8** Kwehe mehe nezexak 'ym mehe we hezexak 'ym mehe we Tupàn ze'eg imume'u har uze'eg nezewe wà. — Ur putar zeàmàtry'ymawhu nehe, ur putar ma'uhez haw nehe, ur putar ma'eahy haw nehe, teko ywy tetea'u rehe har wanupe nehe, tuwihawete upuner ma'e wanemiruze'eg wanupe nehe no. **9** Aze amo umume'u zeàmàtry'ym 'ym àwàm wà nehe, aze uzeapo ma'e waze'eg rupi nehe, xo a'e mehe zo pepuner wamuawyze haw rehe Tupàn hemimono kar romo nehe, a'e Anani pe.

10 Na'e Anani wenuhem kawaru kupe pe har zàwenugar heatuwa rehe har ihewi kury, ipe'ài'ag pà kury. **11** Uze'eg teko paw wanenataromo kury. — Tuwihawete Namukononozor omono kar kawaru kupe pe har zàwenugar teko ywy tetea'u rehe har watuwa rehe a'e. Nezewe azuhazahaw putar ihe nehe. Mokok kwarahy ipaw 'ym mehe we azapo putar ko ma'e ihe nehe, i'i Tupàn, i'i Anani. Na'e aha a'e wi ihe kury.

12-13 Nezewe Anani uzuhazuhaw kawaru kupe pe har zàwenugar heatuwa pe har a'e. Amo 'ar pawire Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u kar ko ze'eg Anani pe a'e kury. — Erezuhaw kawaru kupe pe har zàwenugar ywyr iapo pyrer. Amono putar amo itaper iapo pyrer ywyr iapo pyrer hekuzaromo ihe nehe. **14** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar omono putar kawaru kupe pe har zàwenugar itaper iapo pyrer 'aw teko nà n à n nehe. Mawiron wanuwihawete Namukononozor wiko putar wazar romo a'e nehe. Te miar hehaite ma'e uma'ereko putar Namukononozor pe wà nehe.

15 Ezeapyaka katu nehe, Anani. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nanemur kar kwaw a'e. Eremuzeruzar kar 'aw teko temu'emaw rehe ne wà. **16** A'e rupi — Aityk putar Anani ihe nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Eremàno putar ko kwarahy rehe nehe. Ta'e — Pepytu'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heruzar ire nehe, ere teko wanupe ne xe.

17 Na'e Tupàn ze'eg imume'u har Anani umàno **7** haw zahy mehe a'e kwarahy rehe kury.

**Zeremi omono kar uze'eg pape rehe
imuapyk pyrer Zutew Mawiron pe wiko
ma'e wanupe**

29 **1** Kwehe mehe Namukononozor weraha amo Zutew Mawiron pe wemipyhyk kwer romo a'e wà. Azapo amo pape a'e Zutew wanupe ihe kury: tuwihaw wà, xaxeto wà, Tupàn ze'eg imume'u har wà, teko paw wà. **2** Uhem teko tetea'u Zeruzarez wi wà: tuwihawete Zoaki, ihy, tuwihaw uwihawete hàpuzuhu pe har wà, tuwihaw Zuta ywy rehe har wà, tuwihaw Zeruzarez pe har wà, ywyr pinar wà, amo zawaiw ma'e iapo har wà. Ko ma'e uzeapo a'e ma'e izeapo re. **3** Tuwihawete Zeneki uze'eg Erazza Xàpà ta'yr pe Zemari Iwki ta'yr pe kury. — Peraha Zeremi pape Mawiron wanuwihawete Namukononozor pe nehe. Na'aw ze'eg a'e pape rehe imuapyk pyrer xe kury.

4 — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar a'e, umume'u ko

ma'e peme a'e. Peiko Zutew Mawiron pe har romo pe. Namukonozor peneraha Zeruzarez wi a'e pe ipyhyk pyrer romo a'e. Nezewe ize'eg: **5** — Pezapo penàpuz nehe. Peiko ipupe nehe. Pezutum ma'ywa 'yw nehe. Pe'u i'a kwer nehe no. **6** Penemireko nehe. Pemen nehe. Pepurumuzàg nehe no. Tuwe pena'yr hemireko wà nehe. Tuwe penazyr imen wà nehe no. Tuwe upurumuzàg wà nehe no. Tuwe peneta tete'a'u wera'u nehe. Na'ikatu kwaw peneta tete 'ymaw. **7** Apomono kar amo tawhu pe ipyhyk pyrer romo ihe. Pema'ereko katu a'e pe nehe. Peze'eg ihewe nehe, ikatu ma'e a'e tawhu pe heremiapo rà m henoz pà ihewe nehe. Aze ikatu nehe, pekatu putar nehe no. **8** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar ihe, pezekaiw zo heze'eg imume'u mua'u har peinuinuro mo har wanehe nehe. — Apuner uzeapo ma'e rà m imume'u haw rehe ihe, aze i'i peme wà nehe, pezekaiw zo wanehe nehe. Pezekaiw zo wapuahu awer rehe nehe. **9** Hemu'em herer rehe wà. Namono kar kwaw peme ihe wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, i'i ze'eg a'e pape rehe imuapyk pyrer.

10 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u amo ma'e peme no. — Penumaw putar 70 kwarahy Mawiron pe nehe. A'e kwarahy ipaw ire aexak kar putar hekatu haw peme nehe. Azapo putar ma'e heze'eg awer rupi ihe nehe. Apuerur putar peywy pe ihe nehe. **11** Xo ihe zo akwaw peme heremiapo rà m ihe. Peneko haw ikatuahy putar nehe. Narur kwaw ia iw haw peme nehe. Pepuner ikatu ma'e hà ro haw rehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **12** Na'e herenoz putar pe nehe. Peze'eg putar ihewe nehe. Awazar putar peze'eg awer peme nehe. **13** Herekar putar pe nehe. Herexak putar pe nehe no. Ta'e herekar putar pe pepy'a nà nà n nehe xe. **14** Azeharomoete amume'u ko ma'e, herexak putar pe nehe. Apueraha putar peywy pe ihe nehe. Apumuhàmuhà z ywy tete'a'u wanehe ihe. Apomono'og putar a'e ywy nà nà n nehe no. Apueraha amo ywy rehe ipyhyk pyrer romo ihe. Apumuhem kar putar a'e ywy wi nehe. Apueraha putar peywy pe nehe no.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

15 — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur ize'eg imume'u har urewe xe Mawiron pe a'e wà, peze peiko. **16** Tupàn uze'eg tuwihawete Tawi henaw rehe wapyk ma'e rehe a'e. Uze'eg Zeruzarez pe har wanehe no. Ipyhyk pyrer romo heraha pyrer waànà m romo wanekon wà. Pezekaiw a'e ize'eg rehe nehe kury. **17** — Amono kar putar ia iw ma'e wakutyr ihe nehe: zeàmà tiry'ymawhu, ma'uhez haw, ma'eahy haw. Amuigo kar putar pi i'a kwer inem ma'e zà we ihe wà nehe. Teko nu'u kwaw pi inem ma'e wà. **18** Apuraw kar putar ma'erahy wanupe ihe nehe: zeàmà tiry'ymawhu pupe, ma'uhez haw pupe, ma'eahy haw pupe. Teko ywy nà nà n ar ukzyeahy putar wanexak mehe wà nehe. Amuhàmuhà z putar ihe wà nehe. Waneko haw pe teko ipytuhagatu putar wanupe uzeapo ma'e kwer rehe wà nehe. Uze'eg uryweteahy putar wanehe wà nehe. Omono putar uze'egaiw purehe waner rehe wà nehe no. **19** A'e ma'e uzeapo putar nehe, ta'e nuweruzar kwaw heze'eg a'e wà xe. Tuweharupi amono kar heremiruze'eg heze'eg imume'u har heremaihu wanupe ihe wà. Na'ipurenu wer kwaw wanehe wà. **20** Apueraha kar Zeruzarez wi ipyhyk pyrer romo Mawiron wanuwihawete pe paw rupi ihe. Peinu heze'eg nehe kury. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ze'eg teko peme ihe kury.

21 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg Akaw Korai ta'yr ikutyr a'e. Uze'eg Zeneki Mazez ta'yr ikutyr no. A'e awa umume'u temu'emaw waiko Tupàn her rehe wà. — Amono putar Namukonozor Mawiron wanuwihawete ipo pe ihe nehe. Namukonozor uzuka kar putar a'e mokoz awa penenataromo a'e wà nehe. **22** Zeruzarez wi Mawiron pe heraha pyrer a'e wà, aze iporomono wer uze'egaiw amo rehe wà nehe, uze'eg putar nezewe wà nehe. — Tupàn wapy kar Zeneki Akaw rehe we wanekuwe mehe we a'e wà, zauxiapekwer wanupe teko wanenataromo

a'e wà. Tuwe uzapo nezewegatete haw newe nehe no, i'i putar wà nehe. **23** A'e ma'e uzeapo putar Zeneki pe Akaw pe a'e nehe, ta'e uzapo purumamaranugar kar haw a'e wà xe. Uker wemireko 'ym wapuhe wà. Tupàn nuputar kwaw uwer rehe temu'emaw imume'u haw. Nezewe rehe we umume'u wà. Tupàn ukwaw wanemiapo kwer. Umume'u putar nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e a'e.

Tupàn umume'u kar uze'eg Xemai pe a'e

24-25 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar umume'u kar ko uze'eg Xemai Neeràw tawhu pe har pe a'e kury. — Eremono kar pape nerer rehe teko wanupe ne: Zeruzarez pe har paw wanupe, Xoponi Mazez xaxeto ta'yr pe, amogwer xaxeto paw wanupe. **26** — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nemuigo kar xaxeto romo Zoiaz hekuzaromo a'e. Ko 'ar rehe ereiko ma'ereko haw tàpuzuhu pe har rehe uzekaiw ma'e romo. Aze amo he'o ma'e uzemuigo kar Tupàn ze'eg imume'u har romo, ereiko zauxiapekwer wanupe ipyhyk kar har romo ne. Eremono kar iazur rehe har ita per iapo pyrer hehe. **27** A'e rupi apuranu nerehe. Mâràzàwe tuwe nerepyhyk kwaw Zeremi Anatot tawhu pe har. Uzemuigo kar Tupàn ze'eg imume'u har teko wamyteromo a'e, i'i Tupàn newe, a'e izupe. **28** Mâràzàwe tuwe nerepyhyk kar kwaw. — Pemumaw putar kwarahy tetea'u Mawiron pe nehe, i'i Zutew a'e pe ipyhyk pyrer wanupe. — Pezapo penàpuz nehe, peiko wapuhe nehe, pezutym ma'e'yw nehe, pe'u i'a kwer nehe, i'i wanupe, i'i Tupàn newe, a'e izupe.

29 Xaxeto Xoponi umugeta a'e pape ihewe. **30-32** Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono kar ko uze'eg Xemai rehe har Mawiron pe ipyhyk pyrer nànan a'e kury. — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azepyk putar Xemai rehe ihe nehe, izuapyapyr paw wanehe nehe no. Namono kar kwaw peme ihe. Nezewe rehe we uze'eg peme heze'eg imume'u har ài. Pemuzeruzar kar temu'emaw rehe. A'e rupi naheta kwaw izuapyapyr izupe

peinuinuromo wà nehe. Uzeagaw teko wamupytu'u kar pà hereruzar ire a'e wà. A'e rupi, ikatu ma'e heremiaihu wanupe iapo mehe nehe, nuexak kwaw nehe, ta'e umàno putar a'e 'ym mehe we a'e nehe xe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Tupàn umume'u wemiapo ràw

30 ¹⁻³ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar umume'u ko ma'e ihewe kury. — Zeremi, i'i. — Emuapyk heze'eg awer paw amo pape rehe nehe. Ta'e uhem 'ar iko kury xe. A'e 'ar mehe amuzewyr kar putar heremiaihu ihe wà nehe: Izaew ywy rehe har wà, Zuta ywy rehe har wà no. Amono ko ywy waipy wanupe ihe. Arur wi putar xe ihe wà nehe no. Wiko wi putar izar romo wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

4 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e Izaew wanehe Zuta wanehe kury.

5 — Aenu amo ukyze hawhu wi uhapukaz ma'e ihe wà.

Uhapukaz wà, ta'e ukyze wà xe.

Nuhapukaz kwaw zeàmàtryr'ym 'ymaw rehe wà.

6 Aipo awa upuner umemyr haw rehe a'e. Mâràzàwe tuwe aexak awa tetea'u opo wie pyhykar ihe wà.

Nuzawy kwaw kuzà imemyrahy ma'e wà.

Mâràzàwe tuwe itawaahy paw rupi wà.

7 Amo 'ar iaiw ma'e uhem iko kury.

Ni amo 'ar nahexakaw kwaw a'e 'ar ài a'e.

Zako izuapyapyr upuraraw putar ma'erahy a'e 'ar mehe wà nehe.

Nezewe rehe we apyro putar a'e 'ar wi ihe wà nehe.

8 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e uze'eg wi kury.

— A'e 'ar ihem mehe azuhazuhaw kawaru kupe pe har zàwenugar watuwa rehe har ihe nehe. Azo'ok putar kyhàhàm tàtà wanuwì ihe nehe no. A'e mehe nuiko kwaw amo ywy rehe har wanupe uma'ereko e ma'e romo wà nehe.

9 Wiko putar heremiruze'eg romo wà nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe wazar romo ihe. Wiko putar Tawi izuapyr hemiruze'eg romo wà nehe no. Amono putar a'e awa heremiaiuhu wanupe wanuwihawete romo ihe nehe.

10 Heremiruze'eg Zako izuapyapyr wà, pekyze zo nehe.
Teko Izaew ywy rehe har wà, pepytuhegatu zo nehe.
Apupyro putar a'e ywy muite har wi ihe nehe,
ywy pepyhykaw wi ihe nehe.
Zako izuapyapyr uzewyr putar wà nehe.
Wiko putar zeàmàtry'yim 'ymaw rehe wà nehe no.

Ni amo nupuner kwaw ikatu 'ym ma'e iapo haw rehe wanupe wà nehe.
Ni amo numukyze kar kwaw wà nehe.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

11 Aiko putar pepyr pepyro pà ihe nehe. Apumuhàmuhàz ywy nànan ihe. Amumaw putar a'e ywy paw rupi ihe wà nehe.
Napumumaw kwaw nehe.
Nezewe rehe we azepyk putar penehe nehe.
Penehe hezepyk mehe napuraraw kar wera'u kwaw ma'erahy peme nehe.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

12 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Zeruzarez tawhu pe kury.

— Naheta kwaw imukatu haw 'aw teko wama'eahy haw pe.
Waperew nuke'e kwaw.

13 Naheta kwaw penehe uzekaiw ma'e wà. Naheta kwaw muhàg peperew pe. Naheta kwaw pemukatu àwàm hàro haw.

14 Peamutar arer paw heharaz pewi wà. Nuzeruzar kwaw penehe wà. Apuàmàtry'yim ihe, ta'e peiko heàmàtry'yim wazàwe pe xe.

Penehe hezepykaw tàtàahy a'e, ta'e heta tetea'u penemiapo kwerek ikatu 'ym ma'e xe.

Pekatu 'ymaw uhua'u a'e no.

15 Peptyu'u pekutuk awer rehe peze'eg ire nehe.
Naheta kwaw imukatu àwàm.

Azepyk penehe ihe, ta'e heta tetea'u penemiapo kwerek ikatu 'ym ma'e xe.

Ta'e pekatu 'ymaw uhua'u a'e no xe.

16 Ko 'ar rehe pemumaw arer amumaw putar paw rupi ihe wà nehe.
Amo zauxiapekwer weraha putar peàmàtry'yim paw wemipyhyk romo wà nehe no.

Amo pekar ma'erahy ipuraraw kar pà peme wà. Amo ae zauxiapekwer upuraraw kar putar ma'erahy peme ipuraraw kar arer wanupe wà nehe.
Uzuka putar amo wazuka arer wà nehe no.

17 Peàmàtry'yim uze'eg nezewe wà.
— Xiàw uzeapo ikàg 'ym ma'e romo a'e.

Ni amo nuzekaiw kwaw hehe wà, i'i penehe wà.

Amono wi putar penuhàgaw peme nehe.

Amuke'e putar peperew nehe no.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

18 Amuzewyr kar putar Zako izuapyapyr wamuwà waiwy pe ihe wà nehe.

Apuhareko putar uzeànànàm ma'e imono'og pyr pitàitàigatu ihe wà nehe.

Uzapo wi putar Zeruzarez a'e wà nehe.
Teko wiko putar tuwihawete hàpuzuhu pupe wà nehe no.

19 Teko a'e pe wiko ma'e uze'eg putar hekatu haw imume'u pà wà nehe.

Uhapukaz putar urywete haw rehe wà nehe no.

Amueta tetea'u kar putar ihe wà nehe.

Areko katu kar putar a'e teko amo teko wanupe ihe wà nehe no.

20 Teko ko ywy rehe har ikàg putar kwehe mehe arer zàwe wà nehe. Hehe we har ikàg wi putar wà nehe no. Azepek putar wyzài heremiaihu wanupe ma'erahy ipuraraw kar har wanehe ihe nehe no.

21-22 Amo wainuinuromo har wiko putar wanuwihaw romo nehe. Waànàm wiko putar wanuwihaw romo nehe. Aze ainoz imuwà hezeupe nehe, Uhem putar heruwake a'e nehe. Aze naenz kwaw amo nehe, a'e teko nur kwaw heruwake nehe. Ta'e ukyze putar a'e wà nehe xe. Wiko putar heremiaihu romo wà nehe. Aiko putar wazar romo nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

23-24 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikwahy haw nuzawy kwaw ywytu àmàn inuinuromo har. Opok putar ikatu 'ym ma'e waàkàg i'aromo ywytuaiw ài nehe. Tupàn uzapo putar wemimume'u kwer paw rupi nehe. Xo a'e mehe zo ikwahy haw hakuir putar nehe. Amo 'ar mehe hemiaihu ukwaw katu putar ko ma'e paw rupi wà nehe.

Izaew uzewyr uiwyr pe wà

31 ¹ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.

— Uhem amo 'ar iko. A'e 'ar mehe aiko putar Izaew ta'yr wazuapyapyr paw wazar romo ihe nehe. Wiko putar heremiaihu romo wà nehe no. ² Ywyxiguhu rehe apuhareko umàno haw wi uzepyro ma'e kwer ihe wà. Izaew izuapyapyr upytu'u àwàm hekar mehe ³ asexak kar wanupe ihe. Teko Izaew izuapyapyr wà, tuweharupi apuamutar katu ihe. Apuamutar katu putar ihe nehe no. Tuweharupi aexak kar peamutar katu haw peme ihe. ⁴ Amueta tetea'u wi putar heremiaihu ihe wà nehe. Pepyhyk wi putar pema'e ipuipu ma'e nehe. Pepynek putar penurywete haw rehe nehe no. ⁵ Pezapo wi putar wà itymaw ywytyr Xamari rehe har rehe nehe. Izutyamar upyhyk putar i'a kwer

wà nehe. ⁶ Uhem amo 'ar iko. A'e 'ar mehe ume'egatu ma'e uhapukaz putar ywytyr Eparai ywy rehe har rehe wà nehe. — Pezur nehe. Zazeupir Xiàw pe nehe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar henaw pe nehe, i'i putar wà nehe.

- ⁷ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. — Pezegar penurywete haw rehe nehe. Pezegar Izaew amo teko wanuwu uhua'u wera'u ma'e wanehe nehe. Pemuzàg ko zegar haw Tupàn ikatu haw imume'u pà nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upyro wemiaihu wà. Upyro teko Izaew wakurer wà no, peze nehe.
- ⁸ Arur putar kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi wà nehe. Ywy multe wera'u har wanuwu amono'og putar ihe wà nehe. Teko ur putar wanupi wà nehe. Hehàpyhà 'ym ma'e wà, Wata 'ym ma'e wà, Kuzà ipuru'a ma'e wà, Kuzà imemyrzexak kar etea'i ma'e wà. Uzewyr putar teko tetea'u uzemono'og ma'e romo wà nehe.
- ⁹ Wanerur mehe nehe, uzai'o putar wà waiko wà nehe. Uze'eg putar wà waiko ihewe wà nehe. Araha putar yrykaw uwyryk ma'e izywyr ihe wà nehe, pe ikatu ma'e rupi ihe wà nehe. Nuzepyapi kwaw hupi wata mehe wà nehe. Aiko Izaew wanu ài. Eparai wiko hera'yr ipy romo a'e.
- ¹⁰ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury. — Teko ywy nànanar wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, peinu heremimume'u nehe kury. Pemume'u heze'eg yrypypo'o multe wera'u ma'e rehe nehe, ywy multe wera'u ma'e rehe nehe. Ihe amuhàmuhàz teko Izaew izuapyapyr ihe wà.

Amono'og wi putar ihe wà nehe no.
Àràpuhàràn wamono'ogar uzekaiw
katu weimaw wanehe a'e.

Nezewegatete azekaiw katu putar
heremiaihu wanehe ihe wà nehe no.

- 11 Amuhem kar Zako izuapyapyr ihe
wà, wapyhyk arer wanuwi ihe wà.
Wapyhyk arer ikàng wera'u
wanuwi wà. Nezewe rehe
we apyro wanuwi ihe wà.

- 12 Uhem putar Xiàw ywytyr pe
urywete haw rehe uzegar pà wà nehe.
Hurywete putar ihewe imur pyr
rehe wà nehe no:

arozràn, win, uri kawer,
tapi'ak, àràpuhàràn.

Nuzawy kwaw ma'etykaw
imuàkygatu pyrer wà nehe.

Uhyk putar ma'e paw wanupe nehe no.

- 13 Na'e teko upynyk putar wà nehe,
hurywete putar wà nehe no:
Kuzàwaza kwer wà, kwàkwàmogwer
wà, tua'uhez kwer wà.

Amurywete kar putar ihe wà nehe.
Wazai'o haw azapo putar
wanurywete haw romo ihe nehe.

Wazemumikahy haw azapo putar
wanupe ikatuahy ma'e romo ihe
nehe no.

- 14 A'u kar putar temi'u ikatu ma'e
tetea'u xaxeto wanupe ihe nehe.
Aze amo ma'e ikatu heremiaihu
wanupe nehe, Amono putar a'e
ma'e wanupe nehe.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
aze'eg kwez kury.

Tupàn upuhareko katu Izaew wà

15 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e kury.

— Teko wenu amo ma'e Hama
pe har wà.

Nuzawy kwaw teko wazai'oahy haw.
Hakew wiko a'e uzai'o ma'e romo a'e.

Uzai'o umemyr awa wanehe.

— Hemurywete kar zo pe nehe, i'i.
Ta'e imemyr awa paw umàno wà xe.

- 16 — Epytu'u nezai'o re nehe.

Ezuyhw nerehaykwer nehe no.

Nememyr pe neremiapo kwer paw
hekuzar epepyhyk putar nehe.

Uzewyr putar wàmàtyry'ymar waiwy
wi wà nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

- 17 Pepuner ikatu ma'e uzeapo ma'e
ràm hàro haw rehe.

Nememyr uzewyr putar weko haw
pe wà nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

- 18 Teko Izaew umume'u uzeapo ma'e
kwer ikatu 'ym ma'e wà.

Aenu waze'eg mehe ihe wà.

— O Tupàn, uruiko tapi'aka'yr
imugakwaw pyr 'ym ài ure.

Ne uremu'e pe nereruzar haw rehe.

Uremuzewyr kar pe nehe, o Tupàn.

A'e mehe uruzewyr putar newe nehe.
Ta'e ereiko Tupàn Tuweharupi Wiko

Ma'e romo urezar romo ne xe.

- 19 Uruytyryk newi.

Na'arewahy uruzemumikahy.

Na'e erezepyk urerehe.

A'e rupi uruzeamumew nerenataromo
urezemumikahy haw hexak kar
pà newe, i'i wà.

- 20 Teko Izaew wà.

Ereiko hera'yr ihewe ikatu

wera'u ma'e romo.

Uruamutar wera'u amo wanuwi ihe.

Nerer imume'u mehe

tuweharupi hema'enukwaw nerehe
neamutar katu pà ihe.

He'py'a uzemumikahy.

Azehiraromoete urupuhareko putar
ihe nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e

aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

- 21 Emuapyk ze'eg pape rehe katu pe nehe,
pe hexak kar haw romo wata ma'e
wanupe nehe.

Eme'egatu nerape ràm rehe nehe.

Pezewyr teko Izaew izuapyapyr wà.
Pezewyr tawhu peneko awer pe nehe.

- 22 Teko hereruzar 'ymar. Màràn 'ar pemumaw putar hereruzar haw ikwaw 'ym pà nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azapo amo ae ma'e ipyahu ma'e wyy rehe ihe.

Azapo amo kuzà awa rehe uzekaiw ma'e romo, i'i.

Heta putar ma'e tetea'u Tupàn hemiaihu wanupe

23 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg kury.

— Izaew waiwy pe wamuzewyr mehe uze'eg wi putar nezewe Zuta wyy rehe wà nehe, tawhu a'e wyy rehe har wanupe wà nehe no.

— Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono uze'egatu Zeruzarez tawhu wyytyr Tupàn pe imonokatu pyrer rehe har rehe nehe.

Tupàn purereko katu ma'e romo hekon a'e. A'e wiko a'e pe, i'i putar wà nehe.

24 Teko wiko putar Zuta wyy rehe wà nehe, tawhu a'e wyy rehe har nànnàn wà nehe no. Heta putar ma'etyr wà nehe. Heta putar àràpuhàràn wamono'ogar wà nehe no, weimaw wanehe we wà nehe no.

25 Amurywete kar putar ikene'o ma'e ihe wà nehe. Amono putar temi'u uma'uhez haw rehe iagaiw ma'e wanupe ihe nehe no.

- 26 Na'e teko i'i putar wà nehe.
— Aker katu ihe, herurywete kury, i'i putar wà nehe.

27 — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e ihe kury. — Uhem amo 'ar iko kury. A'e 'ar mehe amynehem putar Izaew wyy teko wapupe ihe nehe, ma'ea'yr wapupe ihe nehe no. Amynehem putar Zuta wyy ihe nehe no. 28 Azekaiw wanehe ikatu 'ym ma'e iapo pà wanupe: anuhem kar ihe wà, aityk ihe wà, amuaiw ihe wà, amumaw ihe wà, amumew ihe wà. Nezewegatete azekaiw katu putar ikatu ma'e iapo pà wanupe nehe no:

Azutym putar ywyrà ài ihe wà nehe, azapokatu wi putar tàpuz ài ihe wà nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. 29 A'e 'ar them mehe nehe, teko nuze'eg kwaw nezewe wà nehe.

— Wanu u'u uwà hazahy ma'e wà.
A'e rupi wana'yr wanàz ikorozahy, ni'i kwaw wà nehe.

30 Nan kwaw nezewe nehe. Uwà i'u har wanàz ikorozahy putar nehe. Pitàitàigatu umàno putar wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo wà nehe.

31 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— Uhem putar amo 'ar nehe. A'e 'ar mehe azapokatu wi putar heze'egaw Izaew wanehe we ihe nehe, Zuta wanehe we ihe nehe no. 32 Kwehe mehe azapokatu heze'egaw waipy wanehe we ihe. Apyhyk wapo rehe ihe wà, Ezit wyy wi wapyro pà ihe wà. Heze'egaw ipyahu ma'e uzawy waipy wanupe heze'eg awer kwehe arer. Aiko wazar romo ihe. Nezewe rehe we uzuhaw a'e ze'egaw herehe we iapo pyrer wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. 33 A'e 'ar them mehe azapokatu putar ko heze'egaw teko Izaew izuapyapyr wanehe we ihe nehe. Na'aw heze'eg: Amono putar heze'eg wama'enukwaw paw pupe ihe nehe, wapy'a pupe ihe nehe no. Aiko putar wazar romo nehe. Wiko putar heremaihu romo wà nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. 34 Ni amo numu'e kwaw umyrypar wà nehe. Numu'e kwaw wànàm wà nehe. — Ezeagaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikwaw pà nehe, ni'i kwaw wanupe wà nehe. Ta'e paw rupi katete hekwap putar wà nehe xe. Teko hemetarer katu ma'e wà, teko hemetarer 'ym ma'e wà no. Ta'e amunàn putar wanemiapo kwer ihe nehe xe. Nahema'enukwaw pixik kwaw wakatu 'ymaw rehe ihe nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

- 35 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo kwarahy tainay 'aromo har romo a'e. Uzapo zahy, uzapo zahytata no, wamuhyape katu kar pà pyhaw no. Tupàn umuikwahy kar yryhu. Omokororo kar ykotok no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e her romo a'e.
- 36 Umume'uahy ko wemiapo rà m a'e. Ma'e ywy rehe hekuwe mehe we Izaew izuapyapyr wiko putar teko uzemono'og ma'e romo a'e wà nehe no.
- 37 Aze amo 'ar mehe pepuner ywak uhu haw hagaw paw rehe nehe, aze pepuner ywy iwy pe har hexakaw rehe nehe, xo a'e 'ar mehe aityk putar heremiaihu Izaew ihe wà nehe, wanemiapo kwer hekuzaromo ihe wà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kwez kury.

38 — Uhem amo 'ar iko, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. — A'e 'ar mehe teko uzapo wi putar 'aw tawhu wà nehe. Uzypyrog putar tàpuzaiha Ananew her ma'e pe wà nehe. Oho putar te ukenawhu Iahykaw Rehe Har her ma'e pe wà nehe no. 39 A'e wi wywzaw oho putar wyytyr Zarew pe nehe. A'e wi uwak putar Goa kutyr nehe. 40 Teko weityk umàno ma'e kwer wanetekwer ywyàpyznaw pe wà. Weityk ity a'e pe wà no. A'e 'ar mehe amonokatu putar a'e ywyàpyznaw hezeupe nehe. — Ikatuahy, a'e putar izupe nehe. Heta amo kaiwer yrykaw Xenoron ikupe kutyr. Oho te ukenawhu Kawaru her ma'e pe. Amonokatu putar a'e ywy paw hezeupe ihe nehe no. — Ikatuahy, a'e putar izupe nehe. Kwarahy ihemaw kutyr tuz. Nuityk pixik kwaw Zeruzarez a'e wà nehe. Numumaw pixik kwaw nehe.

Zeremi ume'eg kar amo ywy ipehgwer

32 1 Zeneki Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe 10

haw kwarahy rehe, Namukononozor Mawiron ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe 18 haw kwarahy rehe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. 2 A'e 'ar mehe zauxiapekwer Mawiron hemiruze'eg umàmàgatu Zeruzarez izywyr wà. Tuwihawete hepyhyk kar wàpuz huwake katu pe zauxiapekwer wanupe. 3 — Amono putar 'aw tawhu Mawiron wanuwihawete pe ihe nehe. Upyhyk putar nehe, ere purupe, i'i tuwihawete Zeneki ihewe a'e. A'e rupi hepyhyk kar zauxiapekwer wanupe. 4 — Tuwihawete Zeneki nuzepyro kwaw Mawiron pe har wanui nehe. Zauxiapekwer omono putar uwihawete pe wà nehe. Zeneki wexak putar Mawiron wanuwihawete nehe, ta'e zauxiapekwer weraha putar henataromo a'e wà nehe xe. Uze'eg putar izupe nehe. 5 A'e re zauxiapekwer weraha putar Zeneki Mawiron pe wà nehe. Upyta putar a'e pe nehe. Amo 'ar mehe azekaiw putar hehe nehe. Aze uzàmàtry'ym Mawiron pe har wà nehe, nezewe rehe we nupuner kwaw waneitykaw rehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, i'i Zeremi teko wanupe, i'i Zeneki. A'e rupi hepyhyk kar.

6 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe kury. 7 Anamew netuty'r Xarum ta'yr nerekar putar nehe. — Eme'eg kar heywy Anatot pe har nehe, i'i putar newe nehe, i'i Tupàn ihewe. Aiko Anamew iànàm romo ihe. A'e rupi apuner ime'eg kar haw rehe. 8 Na'e uzeapo ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg rupi. Hetutyra'yr Anamew herekar wà zauxiapekwer waker haw pe a'e, ihewe uze'eg pà a'e.

— Eme'eg kar heywy Anatot tawhu pe har Mezàmi ywy rehe har nehe ty, i'i ihewe. Ereiko heànàmete wera'u romo no. A'e rupi erepuner putar heywy ime'eg kar haw rehe nehe, izar romo nereko pà nehe, i'i ihewe. — Tupàn uzapo kar ko ma'e iko ihewe a'e, a'e hezeupe. 9 A'e rupi ame'eg kar Anamew iziwy izuwi. Aexak heremetarer ipuhuz haw. Heta 200 kàrà m parat. 10 Amuapyk herer ipape rehe. Awàpytym amo huwàpytymaw pupe no. A'e re ainoz teko ime'eg kar awer

hexak arer wamuwà wà. Aexak kar hemetarer ipuhuz haw wanupe puhuz haw hexak kar haw pupe. **11** Na'e apyhyk pape ipupew paw pupe iwàpytym pyrur ime'eg kar awer imume'u har ihe kury. Apyhyk pape iwàpytym pyr 'ym no. **12** Amono a'e moko pape Maruk Neri ta'yr Mazez hemimino pe kury. Azapo a'e ma'e Anamew henataromo, a'e ma'e hexak arer a'e pape rehe uwer imuapyk arer wanenataromo, Zutew a'e pe wapyk ma'e paw wanenataromo no. **13** A'e teko paw wanenataromo aze'eg Maruk pe kury.

14 — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar upyhyk kar ko pape ywy ime'eg kar awer imume'u haw newe, pape iwàpytymaw pupe iwàpytym pyrur, pape iwàpytym pyr 'ym no. Emono ywy'a pupe nehe. Nezewe mehe umumaw putar kwarahy tetea'u upaw 'ym pà wà nehe. **15** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg nezewe a'e. — Ko ywy rehe teko ume'eg kar putar tàpuz wà nehe, ywy wà nehe no, uwà itymaw wà nehe no, 'i.

Zeremi uze'eg Tupàn pe

16 A'e pape Maruk Neri ta'yr pe imono re aze'eg nezewe Tupàn pe.

17 O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, erezapo ywy ywak rehe we nepuner haw uhua'u ma'e rupi ne, nekàgaw rupi ne no. Erepuer wyzài ma'e iapo haw rehe. Naheta kwaw ma'e iapo haw rehe nepuner 'ymaw. **18** Nekatuahy teko tetea'u wanupe. Erezepyk wana'yr wanehe wanu wanemiapo kwer hekuzaromo no. Ereiko Tupàn uhua'u ma'e upuner ma'e romo. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e, nerer romo a'e. **19** Nema'enukwaw uhua'u ma'e iapo àwàm rehe. Erezapo ikatuahy ma'e. Erexak teko wanemiapo paw rupi. Erereko teko wanemiapo hekuzaromo waneko haw hekuzaromo ne wà. **20** Erezapo purumupyтуhegatu kar haw Ezit ywy rehe. Erezapo wiwi ko 'ar rehe no, Izaew ywy rehe, amo ywy nànàn no. A'e rupi teko ywy

nànànar nekwaw wà kury. **21** Ereyro Izaew izuapyapyr Ezit ywy wi nepuner haw rupi nekàgaw rupi ne wà. Erezapo purumupyтуhegatu kar haw ureàmàtry'ymar wanenataromo wamukyzeahy kar pà. **22** Eremur ko ywy ikatu ma'e ma'e imuezuz katu haw Izaew wanupe. Ta'e eremume'u ko ywy waipy wanupe ne xe. **23** Ywy rehe wixe mehe ipyhyk mehe nuweruzar kwaw neze'eg wà. Nuiko kwaw nepurumu'e haw rupi wà. Nuzapo kwaw neremiapo kar kwer wà. A'e rupi eremu'ar kar ko iaiw haw wanehe.

24 Mawiron ywy rehe har ur xe wà. Uzapo uzeupir àwàm 'aw tawhu ipàrirogawtàta huwake wà. Ta'e heixe wer tawhu pupe wà xe, ipyhyk pà wà xe. Uzeàmàtry'ym 'aw tawhu pe har waiko wà kury. Zeàmàtry'ymawhu a'e, ma'uhez haw a'e no, ma'eahy haw a'e no, omono putar tawhu wapo pe a'e wà nehe. Neremimume'u kwer paw uzeapo kwez kury. Erexak izeapo mehe. **25** A'e rupi hezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, — Eme'eg kar ywy amo teko wame'e mehe nehe, ere ihewe. Mawiron pe har upyhyk etea'i tawhu wà. Nezewe rehe we erezapo kar a'e ma'e ihewe, a'e izupe.

Tupàn uwazar Zeremi ize'eg izupe kury

26 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uwazar heze'eg ihewe a'e kury.

27 — Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e teko paw wazar romo ihe. Apuner wyzài ma'e iapo haw rehe. **28** A'e rupi amono putar 'aw tawhu Namukonozor Mawiron wanuwihawete pe ihe nehe, hemiruze'eg zauxiapekwer wanupe nehe no. Upyhyk putar wà nehe. **29** Mawiron peàmàtry'ymar wà, wixe putar tawhu pupe wà nehe. Umunyk putar tata hehe wà nehe. Wapy putar tàpuz wà nehe. Ta'e teko wapy yhyk zàwenugar a'e tàpuz wanuwake tupàn Ma'aw imuwete pà wà xe, hemuikwahy kar pà nezewe wà xe. Uzakook win izupe imono pyr romo wà, amo tupàn a'ua'u wanupe wà no. **30** Izypy mehe arer we teko Izaew ywy rehe har wà, Zuta ywy rehe har wà no, xo ikatu 'ym ma'e zo uzapo wà. Wakatu 'ymaw hemuikwahy kar.

31 Iapo haw har mehe arer we 'aw tawhu hemuikwahy kar a'e, hemuikwahy kar azeharomoete a'e. A'e rupi amume'u imumaw pàwàm ihe. **32** Ta'e paw rupi uzapo ikatu 'ym ma'e wà xe: Izaew ywy rehe har wà, Zuta ywy rehe har wà, wanuwihawete wà, wanuwihaw wà, xaxeto wà, heze'eg imume'u har wà, teko Zeruzarez pe har wà. **33** Uwak ukupe hexak kar pà ihewe wà. Aze mo amu'e wiwi 'aw teko ihe wà, nezewe rehe we naherenu iwer mo wà. Nuzemu'e kwaw a'e ma'e rehe wà. Nuzekaiw kwaw hezepyk àwàm rehe wà. **34** Te tupàn a'ua'u wanagapaw iro ma'e omono tàpuzuhu pupe wà. Kwehe mehe uzapo a'e tàpuzuhu herer rehe wà. Umuaiw heràpuz wà. **35** Ywyàpyznaw Men-Inom her ma'e rehe uzapo ma'ea'yr hany haw tupàn Ma'aw her ma'e pe wà. Uzuka wa'yr wazyr wanehe we a'e pe tata imunyk pà wanehe a'e pe wà, tupàn Morok her ma'e imuwete pà wà. Nazapo pixik kwaw agwer ma'e wanupe ihe. — Nuzapo pixik kwaw agwer purumuhuhuk kar ma'e a'e wà nehe, a'e hezeupe. Nezewe rehe we uzapo wà. — Nuzapo kar pixik kwaw ikatu 'ym ma'e Zuta ywy rehe har wanupe wà nehe, a'e hezeupe.

Tupàn umume'u wapyro àwàm wanupe

36 A'e re Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar uze'eg ihewe kury.

— Zeremi, i'i ihewe. — Nezewe teko i'i oho waiko wà. — Zeàmàtyry'ymawhu a'e, ma'uhez haw a'e no, ma'eahy haw a'e no, omono putar tawhu Mawiron wanuwihawete ipo pe a'e wà nehe, i'i wà. Einu heremimume'u ràm nehe kury. **37** Aikwahy putar nehe. Aikwahy putar tuwe nehe. Hepuruzukaiwahy putar nehe. A'e rupi amuhàmuhàz putar 'aw teko ywy tetea'u rehe ihe wà nehe. Amo 'ar mehe amono'og wi putar ihe wà nehe. Amuzewyr kar putar xe ihe wà nehe. Amuigo kar putar katu haw rehe ihe wà nehe. Ni amo nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e wanupe nehe. **38** Wiko putar heremialihu romo wà nehe. Aiko putar wazar romo ihe nehe no. **39** Xo pitài ma'e azapo kar putar wanupe nehe.

Tuweharupi ukyze putar ihewi wà nehe. Ta'e nezewe haw ikatu putar wanupe nehe xe, wazuapyapyr wanupe nehe no. **40** Azapokatu putar ko heze'egaw upaw pixik 'ym ma'e wanehe we ihe nehe: Napytu'u pixik kwaw ikatu ma'e wanupe iapo re ihe nehe. Azemuawate katu kar putar wanupe nehe. Hemuwete katu putar upy'a pe azeharomoete wà nehe. Nutyryk pixik kwaw ihewi wà nehe. **41** Ikatu ma'e wanupe iapo haw ikatuahy putar ihewe nehe. Hepy'a nànàn herekwe nànàn amuigo kar putar ko ywy rehe ihe wà nehe. **42** Arur ko iaiw haw 'aw teko wanupe ihe. Nezewegatete amono putar ikatu ma'e paw heremimume'u kwer ihe nehe no, wanupe ihe nehe no. **43** Zeremi. — Ko ywy uzeapo putar ywyxiguhu zàwenugar romo nehe, i'i teko waiko wà. — Naheta kwaw teko wà nehe, naheta kwaw ma'ea'yr wà nehe. Mawiron pe har wiko putar izar romo wà nehe, i'i teko waiko wà. Ko ma'e amume'u newe kury. — Teko ume'eg kar putar ywy ko ywy rehe a'e wà nehe. **44** Ume'eg kar putar ywy wà nehe. Umuapyk putar uwer pape rehe wà nehe. Uwàpytyim putar huwàpytyimaw pupe wà nehe. Wenz putar teko ime'eg kar haw hexakar romo wà nehe. Agwer ma'e uzeapo putar amo ywy rehe: Mezàmi ywy rehe, taw Zeruzarez izywywr har wanupe, tawhu Zuta ywy rehe har wanupe, tawhu ywytyruhu rehe har wanupe, ywytyr heta 'ymaw rehe nehe, ywy kwarahy ihemaw awyze har kutyr har rehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Uze'eg wi Tupàn Zeremi pe

33 ¹Zauxiapekwer hemunehew kar wiwi weko haw pe wà. A'e pe hereko mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury.

2— Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. Azapo ywy imono pà henaw rehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e herer romo ihe. **3** Zeremi. Aze herenoz pe nehe, awazar putar nehe. Amume'u putar ma'e temigwaw 'ym ikatuahy ma'e newe nehe. Nerekwaw kwaw

a'e ma'e. **4** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar amume'u ko ma'e. Zauxiapekwer Mawiron pe har uzapo putar pàrirogawtâtà rehe uzeupir àwàm wà nehe, tawhu iàmàtyry'ym pà wà nehe. Upyhyk putar wà nehe. Na'e weityk putar tãpuz Zeruzarez pe har wà nehe. Weityk putar Zuta ywy rehe har wanuwihawete hàpuzuhu wà nehe no. **5** Amo awa uzàmàtyry'ym putar Mawiron pe har wà nehe. Aikwahy ihe, a'e rupi azuka putar a'e awa hepuruzukaiwahy haw rupi ihe wà nehe. Mawiron pe har umynehem putar tãpuz wanetekwer pupe wà nehe. Aityk 'aw tawhu kwez ihe. Ta'e heta tetea'u xe har wakatu 'ymaw xe. **6** Nezewe rehe we amukatu putar 'aw tawhu ihe nehe. Amukatu putar teko ipupe har ihe wà nehe no. Amumaw kar putar kwarahy tetea'u xe zeàmàtyry'ym 'ymaw rehe ihe wà nehe. Ni amo nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e wanupe wà nehe. **7** Arur putar ikatu haw Zuta ywy rehe har wanupe nehe, Izaew ywy rehe har wanupe nehe no. Azapo wi putar ma'e paw rupi ihe nehe. Nuzawy kwaw izyppy mehe arer nehe. **8** Amukatu wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wi upaw rupi ihe wà. Amunàn putar wakatu 'ymaw nehe. Hereharaz putar hereruzar 'ym awer wi nehe no. **9** Zeruzarez hemurywete kar putar nehe. Ikatuahy putar ihewe nehe no. — Ikatu wera'u, a'e putar izupe nehe. Ywy nànanar uryryryryz putar ikatu ma'e heremiapo imume'u haw henu mehe wà nehe. Azapo putar ikatu ma'e Zeruzarez pe har wanupe nehe. Arur putar katu haw 'aw tawhu pe nehe no. **10** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury.

— Ko ywy nuzawy kwaw ywyxigu, i'i waiko wà. Naheta kwaw teko wà. Naheta kwaw ma'ea'yr wà, i'i wà. Azeharomoete naheta kwaw teko tawhu Zuta ywy rehe har pupe wà. Naheta kwaw teko Zeruzarez pupe nahu rupi wà no. Naheta kwaw ma'ea'yr wà no. **11** Nezewe rehe we peinu putar teko wanehapukaz mehe 'aw tawhu pupe pe wà nehe. Zereko haw wànoànog putar wà nehe. Peinu putar pe wà nehe. Peinu putar teko

wazegar mehe pe wà nehe, ma'e heràpuzuhu pe herur mehe pe wà nehe no. Ta'e ipurumume'u wer hekatu haw rehe ihewe a'e wà nehe xe. Nezewe uzegar putar wà nehe.

— Pemume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikatu haw izupe nehe. Pemume'u upuner wera'u ma'e ikatu haw izupe nehe. Ta'e ikatuahy a'e xe. Ipuruamutar katu haw nupaw pixik kwaw nehe, i'i putar wà nehe. Izypy mehe uhyk katu ma'e teko wanupe.

Amuhyk wi putar ma'e wanupe ihe nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

12 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg a'e kury.

— Ko ywy rehe naheta kwaw teko wà, ni ma'ea'yr wà.

Heta putar ka'api'i amo 'ar mehe nehe. Àràpuhàràn wamono'ogar upuner weimaw wanerur haw rehe xe wà nehe.

13 Wamono'ogar upapar putar weimaw wamemyr tawhu ywytyruhu wanehe har wanupe wà nehe, tawhu ywyàpyznaw rehe har Zuta ywy rehe har wanupe wà nehe no, tawhu ywyàpyznaw rehe har ywy kwarahy ihemaw awyze har kutyr har wanupe wà nehe no, Mezàmi ywy rehe har wanupe wà nehe no, taw Zeruzarez izywyr har pe har wanupe wà nehe no, tawhu Zuta ywy rehe har wanupe wà nehe no.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

14 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Uhem etea'i amo 'ar kury. A'e 'ar mehe azapo putar Izaew wanupe Zuta wanupe heremimume'u kwer ihe nehe. **15** A'e 'ar mehe a'e kwarahy rehe amuzexak kar putar amo Tawi izuapyr ihe nehe. Werekò katu putar teko ko ywy rehe har a'e wà nehe.

Uzapo putar ikatu ma'e ko ywy rehe a'e nehe. **16** A'e 'ar ihm mehe apyro putar teko Zuta ywy rehe har ihe wà nehe. Ni amo nuzapo kwaw ikatu 'ym ma'e teko Izaew ywy rehe har wanupe wà nehe. Omono putar amo her Zeruzarez pe wà nehe: — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zanepyro har, i'i putar izupe wà nehe. **17** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'uahy ko ma'e ihe kury: tuweharupi heta putar amo Tawi izuapyr Izaew wanuwihawete romo a'e nehe. **18** Tuweharupi heta putar xaxeto Erewi izuapyapyr wà nehe. Upyta putar herenataromo wà nehe. Werur putar ma'e ihewe teko wanekuzaromo wà nehe, hapy pyr herenataromo har wà nehe. Werur putar arozràn ihewe wà nehe no. Uzuka putar ma'ea'yr herenataromo wà nehe no.

19 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e ihewe a'e kury.

20 Izypy mehe amume'u 'ar wanur àwàm ihe, ipytunaw wanur àwàm ihe. Uhem 'ar. A'e re uhem ipytunaw. Uhem wi 'ar. A'e re uhem wi ipytunaw no. Tuweharupi ur nezewe wà. Nupytu'u kwaw ur ire wà. **21** Nezewegatete ni amo nupuner kwaw heze'eg awer heremiruze'eg Tawi rehe we heremiapo katu kwer ihaw paw rehe wà nehe. — Tuweharupi amo nezuapyr wiko putar Izaew wanuwihawete romo a'e nehe. Azapokatu heze'egaw xaxeto Erewi izuapyapyr wanehe we kwehe mehe ihe no. Uma'ereko ihewe heràpuzuhu pupe wà. Napuner kwaw a'e heze'eg awer izuhaw paw rehe ihe no. **22** Amueta tetea'u kar putar heremiruze'eg Tawi izuapyapyr ihe wà nehe. Amueta tetea'u kar putar xaxeto Erewi izuapyapyr ihe wà nehe no. Amueta tetea'u kar azeharomoete ihe wà nehe. Teko nupuner kwaw zahytata ywak rehe har wapapar haw rehe wà. Nupuner kwaw wyxyg yryhu izywyr har wapapar haw rehe wà no. Nezewegatete nupuner kwaw a'e teko wapapar haw rehe wà nehe no.

23 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuranu herehe kury.

24 Zeremi, teko uze'eg oho waiko nezewe wà. — Tupàn weityk Izaew a'e wà. Weityk

Zuta a'e wà no, i'i ihewe wà. — Kwehe mehe waxaexak a'e teko wà. Weityk wà kury, i'i ihewe wà. Uze'eg zemuteahy heremialihu wanehe wà. — Nuiko kwaw teko pitài imono'og pyr romo uzemono'og ma'e wà kury, i'i wà. **25** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e ihe. Kwehe amume'u 'ar ihm àwàm pitàitàigatu ihe wà. Amume'u ipytunaw ihm àwàm pitàitàigatu ihe wà no. Azapo kar ma'e ywy pe. Azapo kar ma'e ywak rehe no. **26** Namumaw kwaw a'e heze'eg awer ihe. A'e rupi namumaw kwaw heze'eg Zako izuapyapyr wanehe we heremiapo katu kwer ihe nehe. Namumaw kwaw heze'eg heremiruze'eg Tawi rehe we heremiapo katu kwer ihe nehe no. Aexaexak putar amo Tawi izuapyr Àmàràaw izuapyapyr wanuwihawete romo ihe nehe, Izak izuapyapyr wanuwihawete romo ihe nehe no, Zako izuapyapyr wanuwihawete romo ihe nehe no. Amuhyk wi putar ma'e heremialihu wanupe nehe. Apuhareko putar ihe wà nehe no.

Tupàn uze'eg tuwihawete Zeneki pe

34 ¹Namukonozor Mawiron wanuwihawete a'e, hemiruze'eg zauxiapekwer a'e wà no, uzàmàtry'ym Zeruzarez waiko ko pape iapo mehe a'e wà kury. Uzàmàtry'ym taw izywyr har wà no. Wiko ywy rehe har tetea'u wanuwihawete romo. Zauxiapekwer a'e ywy rehe har paw upytywà Zeruzarez iàmàtry'ym mehe wà. A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. **2**— Eraha ko heze'eg Zuta wanuwihawete Zeneki pe nehe kury, i'i ihewe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar amono putar 'aw tawhu Mawiron wanuwihawete pe ihe nehe. Umumaw putar tata pupe a'e nehe. **3** Nerehem kwaw izuwi nehe. Zauxiapekwer nepyhyk putar izupe nemono pà wà nehe. Erexak putar Namukonozor nehe. Ezeze'eg putar izupe nehe no. A'e re ereho putar Mawiron pe nehe. **4** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ma'e teko newe ihe. Tuwihawete Zeneki, einu katu ko heze'eg nerehe har nehe. Eremàno

putar zeàmàtry'y'm 'ymaw rehe nehe. Neremàno kwaw zeàmàtry'y'mawhu pe nehe. **5** Tuwihawete neipy wamàno mehe teko wapy yhyk zàwenugar wazutym mehe wà. Nezewegatete wapy putar yhyk zàwenugar nezutym mehe wà nehe no. Uzai'o putar nerehe wà nehe. — Zaneruwihawete umàno a'e, i'i putar wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

6 Na'e amume'u a'e ma'e paw aha tuwihawete Zeneki pe Zeruzarez pe ihe kury. **7** Mawiron wanuwihawete hemiruze'eg zauxiapekwer uzàmàtry'y'm Zeruzarez waiko a'e 'ar mehe wà. Uzàmàtry'y'm Araki tawhu a'e 'ar mehe wà. Uzàmàtry'y'm Azeka tawhu a'e 'ar mehe wà no. Xo a'e mokoz tawhu Zuta ywy rehe har pàrirogawtàtà hereko har zo uzàmàtry'y'm we Namukononozor waiko wà rihi.

Umuhem kar uzeupe uma'ereko e ma'e uzewi wà

8 Zeneki uzapokatu uze'egaw Zeruzarez pe har wanehe we kury. — Pemuhem kar peme uma'ereko e ma'e pezewi pe wà nehe, i'i wanupe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe a'e ma'e izeapo re. **9** — Pitàitàigatu pemuhem kar peme uma'ereko e ma'e Emerew pezewi nehe, awa wà nehe, kuzà wà nehe no, i'i tuwihawete teko wanupe. Nezewe mehe ni amo nuwerekko kwaw wànàm uma'ereko e ma'e romo wà. **10** Ize'eg ikatu teko paw wanupe, tuwihaw paw wanupe no. — Urumuhem kar putar ure wà nehe, i'i izupe wà. — Nuruuigo wi kar kwaw urewe uma'ereko e ma'e romo ure wà nehe, i'i izupe wà. Na'e umuhem kar wà. Wiko uzeupe uma'ereko ma'e romo wà kury. **11** Na'e uzuhaw uze'eg wà. Umuzewyr wi kar wà. Umuigo wi kar uma'ereko e ma'e romo wà.

12-13 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar umume'u kar ko ze'eg teko wanupe a'e kury. — Peipy Ezit ywy wi wapyro mehe amuhem kar amo pe wama'ereko e haw wi ihe. Azapokatu heze'egaw wanehe we ihe. **14** Tuweharupi

aze upaw 7 kwarahy wà nehe, pemuhem kar wyzài Emerew penemime'eg kar kwer pe wà nehe, aze umumaw 6 kwarahy uma'ereko e ma'e romo wiko pà wà nehe, a'e wanupe. Nezewe rehe we peipy nuzekaiw kwaw herehe wà. Nahereruzar kwaw wà. **15** Karumehe peityk wanemiapo. Pezapo ihewe ikatuahty ma'e. — Urumuhem kar putar Emerew ureànàm ure wà nehe, peze tuwihawete pe herenataromo. Pemume'u a'e ma'e heràpuzuhu pe. Kwehe mehe peipy uzapo a'e tàpuzuhu hemuwete katu haw romo wà. **16** A'e re pezewyr peze'eg awer wi. Pemuaiw herer. Pemuzewyr kar peme uma'ereko e ma'e kwer wamuwà wà. — Peiko wi uma'ereko e ma'e urewe nehe, peze wanupe. **17** A'e rupi — Nahereruzar kwaw pe, a'e peme kury. Napemuhem kar kwaw peànàm Emerew penàpuz wi pe wà. A'e rupi apumuhem kar putar peneko haw wi ihe nehe kury. Pepuner pemàno haw rehe zeàmàtry'y'mawhu rehe nehe, ma'eahy haw rehe nehe no, ma'uhez haw rehe nehe no. Apumuigo kar putar iaiw ma'e romo teko ywy nànnànar wanenataromo ihe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **18-19** Tuwihaw Zuta ywy rehe har wà, Zeruzarez pe har wà no, tuwihawete hàpuzuhu pe har wà no, Xaxeto wà, teko paw wà, uzapokatu uze'egaw herehe we a'e wà. Upei'ag tapi'ak mokoz pehegwer romo wà. Na'e wata a'e mokoz pehegwer wamyterupi wà. A'e re uzuhaw uze'eg awer herenataromo iapo pyrer wà. Nuzapo kwaw wemimume'u kwer wà. **20** A'e rupi amono putar waàmàtry'y'mar wanupe nehe. Ipuruzuka wer wanehe wà. Wiràmiri wà nehe, miar hehaite ma'e wà nehe no, u'u putar wanetekwer wà nehe. **21** Amono putar Zuta ywy rehe har wanuwihawete Zeneki ihe nehe, tuwihaw hehe we har ihe wà nehe no, waàmàtry'y'mar wanupe ihe wà nehe. Ipuruzuka wer wanehe wà. Mawiron wanuwihawete upytu'u peàmàtry'y'm ire a'e. Amono putar a'e teko izupe ihe wà nehe. **22** Aze'eg putar peàmàtry'y'mar wanupe nehe. Na'e uzewyr putar wà nehe.

Uzàmàtry'y'm putar tawhu ipyhyk pà tata pupe imumaw pà wà nehe. Tawhu Zuta ywy rehe har azapo putar wyyxiguu teko heta 'ymaw romo ihe wà nehe.

**Zeremi weraha Hekaw iànàm
tápuzuhu pe wà**

35 ¹Zeoaki Zuzi ta'yr Zuta wanuwihawete romo heko mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

²— Zeremi, i'i. — Ekar Hekaw iànàm eho ne wà nehe, wanupe neze'eg pà nehe. Eraha amo ipupyaikaw pyrer tápuzuhu pupe har pe ne wà nehe. E'u kar win wanupe nehe, i'i ihewe.

³⁻⁴Na'e aha Hekaw wapiaromo ihe kury. Araha tápuzuhu pe paw rupi ihe wà. Zazani inugwer Zeremi ta'yr Amazini hemimino a'e, tywyr paw wà, ta'yr paw wà no, paw rupi araha tápuzuhu pe ihe wà. Araha ipupyaikaw pyrer Tupàn ze'eg imume'u har Ànà hemiruze'eg waneko haw pe ihe wà. Ànà wiko Tupàn heruzar katu har romo. Zinari ta'yr romo hekon. A'e ipupyaikaw pyrer upyta tuwihaw waneko haw huwake Mazez heko haw 'aromo. Mazez wiko Xaru ta'yr romo. Xaru wiko tuwihaw ikàg ma'e romo tápuzuhu pupe. ⁵Na'e amono ywy'a win pupe imynehem pyrer Hekaw wanenataromo ihe kury. Amono kanek wanupe no. — Pe'u win pixik nehe ty wà, a'e wanupe.

⁶Uwazar heze'eg ihewe wà.

— Nuru'u kwaw win ure, ta'e ureràmuz Zonanaw Hekaw ta'yr uze'eg nezewe upurumuzàmuzàg wanupe. — Pe'u pixik zo win nehe. Ni pezuapyapyr wà nehe no, tuwe nu'u kwaw wà nehe no. ⁷Pezapo zo tápuz nehe. Pezutym zo ma'èà'yz nehe. Pezapo zo uwà tyw nehe. Peme'eg kar zo uwà tyw nehe no. Naheta kwaw peneko hawete peme nehe. Peiko tápuzràn iapo pà tuweharupi nehe. Nezewe mehe pemumaw putar kwarahy tetea'u ko ywy rehe peneko pà nehe, i'i wa'yr wanupe. ⁸Ure ureruzar katu ureràmuz Zonanaw Hekaw ta'yr ize'eg ure. Ni ure, ni ureremireko wà, ni urera'yr wà, ni urerazyr wà, nuru'u kwaw win ure. ⁹⁻¹⁰Nuruzapo

kwaw tápuz urereko haw romo. Uruiko tápuzràn pupe. Naheta kwaw uwà tyw urewe, ni ywy, ni ma'èà'yz. Ureruzar katu ureràmuz Zonanaw hemiapo karer ure. ¹¹Mawiron wanuwihawete Namukononozor ko ywy rehe har waàmàtry'y'm mehe uruzur Zeruzarez pe zauxiapekwer Mawiron pe har wanuwu Xir ywy rehe har wanuwu urehem pà ure. A'e rupi uruiko xe.

¹²⁻¹³Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar umume'u kar ko uze'eg teko Zuta ywy rehe har wanupe Zeruzarez pe har wanupe kury, ihewe kury. — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e apuranu penehe kury. — Mâràzàwe tuwe napepurenu wer kwaw herehe. Mâràzàwe tuwe napepureuzar wer kwaw heze'eg rehe. ¹⁴Zonanaw izuapyapyr weruzar ize'eg wà. Nu'u kwaw win wà. Te kutàri ni amo nu'u kwaw wà. Ta'e paw rupi weruzar ize'eg imur pyrer wà xe. Tuweharupi aze'eg peme ihe. Naperuzar kwaw heze'eg. ¹⁵Tuweharupi amono kar heremiruze'eg heze'eg imume'u har peme ihe wà. — Petyryk ikatu 'ym ma'e penemiapo wi nehe, i'i peme wà. — Pezapo ikatu ma'e nehe, i'i peme wà. — Pemuwete zo amo tupàn pe wà nehe. Pema'ereko zo wanupe nehe, i'i peme wà. Nezewe mehe pepuner putar ko ywy peipy wanupe heremimono kwer rehe peneko haw rehe nehe. Napepurenu wer kwaw waze'eg rehe. Napepureuzar wer kwaw waze'eg rehe. ¹⁶Zonanaw izuapyapyr weruzar wàmuz ze'eg wanupe imono pyrer wà. Pe heremaihu pe, nahereruzar kwaw pe. ¹⁷A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar amono kar putar pemumaw pàwàm heremimume'u kwer penehe ihe nehe, Zuta ywy rehe har wà, Zeruzarez pe har wà. Azapo putar nezewe haw nehe, ta'e napepureuzar wer kwaw heze'eg rehe pe xe. Napepuruwazar wer kwaw heze'eg rehe penenoz mehe no, i'i Tupàn.

¹⁸Na'e aze'eg Hekaw izuapyapyr wanupe kury. — Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar peme a'e. — Peruzar peipy Zonanaw ize'eg.

Pezeruze'eg hemiapo karer rehe no. Pezapo hemiapo karer paw no. **19** A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar amume'uahy ko ma'e Zonanaw Hekaw ta'yr pe ihe kury. Tuweharupi heta putar amo nezuapyr heremiruze'eg romo a'e nehe, a'e newe kury, i'i izupe.

Maruk umugeta pape Tupàn Hàpuzuhu huwake katu pe a'e

36 ¹Zeoaki Zuzi ta'yr tuwihawete Zeruzarez pe heko mehe 4 haw kwarahy rehe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe.

2 — Zeremi, i'i. — Epyhyk amo pape nehe. Amume'u ma'e tetea'u newe Izaew ywy rehe har wanehe ihe, Zuta ywy rehe har wanehe ihe no, amo ywy rehe har wanehe ihe no. Emuapyk a'e ma'e paw a'e pape rehe nehe. Azyppyrog newe heze'eg pà Zuzi tuwihawete romo heko mehe ihe. A'e 'ar henataromo tuweharupi amume'u ma'e teko newe te ko 'ar rehe no. Emuapyk a'e ma'e a'e pape rehe paw rupi nehe. **3** Hema'enukwaw purumumaw paw tetea'u Zuta ywy rehe har wanehe imu'ar pyràm rehe. Ukwaw putar paw rupi wà nehe. Nezewe mehe aze ru'u weityk ikatu 'ym ma'e iapo haw wà nehe. Aze weityk wà nehe, amunàn putar wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wanuwi ihe nehe, hereharaz putar wakatu 'ymaw wi nehe no.

4 Na'e ainoz Maruk Neri ta'yr imuwà kury. Amume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimume'u kwer paw izupe. Umuapyk a'e ma'e paw pape rehe. **5** Na'e azapo kar ko ma'e izupe kury.

— Tuwihaw nahemuixe kar kwaw Tupàn Hàpuzuhu pupe a'e wà. **6** Eho a'e pe teko mai'u 'ymaw Tupàn henataromo iapo mehe nehe. Emugeta ko pape nerahy haw rupi nehe. Tuwe wenu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg paw rupi wà nehe, newe heremimume'u kwer paw rupi wà nehe. Tuwe teko nerenu wà nehe. Tuwe tawhu Zuta ywy rehe har wanuwi ur ma'e kwer nerenu wà nehe no. **7** Aze ru'u nezewe uze'eg putar Tupàn pe wà nehe. Aze

ru'u weityk putar wemiapo ikatu 'ym ma'e wà nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wikwahy a'e xe. Wikwahy tuwe wemaihu wanupe, a'e izupe.

8 Na'e Maruk umugeta Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg tàpuzuhu huwake katu pe kury, heze'eg rupi katete kury. **9** Zeoaki Zuzi ta'yr Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe 9 haw zahy rehe 5 haw kwarahy rehe teko uzapo mai'u 'ymaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo wà kury. Zeruzarez pe wiko ma'e paw uzapo wà. Tawhu Zuta ywy rehe har pe har paw uzapo wà no. **10** Na'e Maruk umugeta heremimume'u kwer pape rehe imuapyk pyrer paw kury. Teko paw wenu imugeta mehe wà. Uzapo a'e imugeta haw tàpuzuhu huwake Zemari Xàpà ta'yr tuwihawete ze'eg imuapykar heko haw pe. A'e ipupyaikaw namuite kwaw Tupàn Hàpuzuhu ikenaw ipyahu ma'e wi a'e. Teko upuner a'e pupyaikaw wi katu haw ywate har pe uhemaw rehe wà.

Umugeta pape tuwihaw wanenataromo

11 Mikai Zemari ta'yr Xàpà hemimino wenu Maruk Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg pape rehe imuapyk pyrer imugeta mehe. **12** Na'e Mikai uwezyw tuwihawete heko haw pe. Oho tuwihawete ze'eg imuapykar heko haw pe. Tuwihaw paw uzemomo'og a'e pe wà: Erizàm tuwihawete

heruze'egar, Nerai Xemai ta'yr, Ewnàtà Akimor ta'yr, Zemari Xàpà ta'yr, Zeneki Anani ta'yr, amogwer tuwihaw paw wà. **13** Mikai umume'u Maruk teko wanupe hemimugeta kwer paw a'e pe har wanupe. **14** Na'e tuwihaw omono kar Zeuni Netani ta'yr Xeremi hemimino Kuzi hemimino ta'yr Maruk pe kury. Emume'u ko ma'e izupe nehe, i'i izupe wà. — Ezur xe pape teko wanupe neremimugeta kwer herur pà nehe, ere izupe nehe, i'i izupe wà.

Na'e Maruk upyhyk pape tuwihawete hàpuzuhu pe oho pà kury. **15** A'e pe har uze'eg izupe wà.

— Aze ikatu newe nehe, eapyk pe pe pape imugeta pà urewe nehe, i'i izupe wà. Na'e Maruk umugeta wanupe kury. **16** A'e ma'e paw henu re ume'e uzehezehe ukyze pà wà kury, Maruk pe ze'eg pà wà kury.

— Ximume'u ko ma'e tuwihawete pe nehe kury, i'i uzeupepe wà.

17 Na'e upuranu hehe wà.

— Emume'u amo ma'e urewe. Màràzàwe tuwe eremuapyk a'e ma'e paw. Aipo Zeremi umuapyk kar newe.

18 — Pitàitàigatu ze'eg Zeremi umuapyk kar ihewe a'e. Amuapyk a'e ze'eg pitàitàigatu ko pape rehe ihe, i'i Maruk.

19 Na'e uze'eg wi izupe wà.

— Ne nehe, Zeremi nehe no, pezeàmim nehe. Pemume'u zo pezeàmimaw amo wanupe nehe i'i izupe wà.

Tuwihawete weityk pape tata rehe a'e

20 Tuwihaw wezar a'e pape ipupyaikaw pyrer Erizàm tuwihawete ze'eg imuapykar heko haw pe wà. Na'e oho ipupyaikaw pyrer tuwihawete heko haw pe wà kury. Umume'u a'e ma'e paw izupe wà. **21** Na'e tuwihawete omono kar Zeuni a'e pape ipiaromo kury. Oho ipupyaikaw pyrer Erizàm heko haw pe. Werur pape a'e wi tuwihawete Zeoaki pe imugeta pà, tuwihaw izywyr har nàràw imugeta pà no. **22** Huwixàg a'e 'ar rehe. Tuwihawete wiko wàpuzuhu tuwixàg mehe har pe. Wapyk tata huwaxe. **23** Zeuni umugeta a'e pape iko izupe. Ipehegwer imugeta mehe

tuwihawete omonohok a'e pape takihe pupe, ipehegwer tata pupe heityk pà. Uzapo nezewe haw ipehegwer nàràw. Te a'e pape paw uzeapo tanimuk romo kury. **24** A'e pape umume'u iaiw ma'e uzeapo ma'e ràw. Nezewe rehe we ni tuwihawete, ni tuwihaw hehe we har a'e ma'e paw henu arer wà no, nukyze kwaw wà. Nuexak kar pixik kwaw wemiapo kwer rehe uzemumikahy haw wà. **25** Na'iruz uze'eg tuwihawete pe a'e 'ym mehe wà: Ewnàtà, Nerai, Zemari. — Emunyk zo tata a'e pape rehe nehe, i'i izupe wà. Nezewe rehe we nuzekaiw kwaw waze'eg rehe. **26** Uze'eg amo wanupe: wa'yr Zerameew, Xerai Azariew ta'yr, Xeremi Amineew ta'yr. — Pepyhyk Zeremi ze'eg imuapykar peho nehe ty wà, i'i wanupe. — Pepyhyk Zeremi peho nehe no, i'i wanupe. Na'urepyhyk kwaw wà. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uremim a'e xe.

Amo pape no

27 Tuwihawete Zeoaki wapy pape heze'eg Maruk pe imuapyk kar pyrer hereko har. A'e re Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. **28** — Epyhyk amo pape kury, i'i ihewe. — Emuapyk wi ze'eg pape tuwihawete hemiapy kwer rehe arer 'aw pape rehe nehe kury, i'i ihewe. **29** — Emume'u ko ma'e tuwihawete pe kury. — Tuwihawete Zeoaki, ereapy a'e pape nezehe nepuranu pà. — Mawiron wanuwihawete ur putar ko ywy imumaw pà a'e nehe. Uzuka putar teko hehe har wà nehe no. Uzuka putar ma'ea'yr hehe we har wà nehe no, i'i Zeremi a'e ze'eg pape rehe imuapyk pà. Màràzàwe tuwe uze'eg nezewe, ere nezeupe. **30** A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e newe ihe kury, tuwihawete Zeoaki. — Ni amo nezuapyr nuiko kwaw tuwihawete romo Tawi haikweromo har romo a'e wà nehe. Nemàno re weityk putar neretekwer katu pe wà nehe. 'Aromo upyta putar kwarahy rehe nehe. Pyhaw zuwiri tàtà ma'e ukyr putar hehe nehe no. **31** Azepyk putar nerehe ihe nehe, nezuapypyr wanehe ihe nehe no, tuwihaw nerehe we har wanehe ihe nehe no. Ta'e pezapo ikatu 'ym ma'e paw rupi pe xe. Ne,

teko Zeruzarez pe har wà no, Zuta ywy rehe har wà no, napezekaiw kwaw heze'eg rehe. A'e rupi amu'ar kar putar iaiw haw heremimume'u kwer penehi ihe nehe, ere tuwihawete pe nehe, i'i Tupàn ihewe

32 Na'e apyhyk amo pape Maruk pe imono kar pà ihe kury. — Emuapyk heze'eg hehe nehe, a'e izupe. Umuapyk heremimume'u kwer paw hehe. Umuapyk ze'eg pape tuwihawete Zeoaki hemiapy kwer rehe arer paw hehe. Amume'u amo ae ma'e a'e ma'e zàwenugar izupe. Umuapyk a'e ma'e paw a'e pape rehe no.

Zeneki wenz ma'e Zeremi pe

37 ¹ Namukonozor Mawiron wanuwihawete umuigo kar Zeneki Zuzi ta'yr Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo kury, Zoaki Zeoaki ta'yr hekuzaromo kury. ² Nezeze rehe we ni Zeneki, ni tuwihaw wà, ni teko wà, ni amo nuweruzar kwaw Tupàn ze'eg wà. Ihe Tupàn ze'eg imume'u har Zeremi ihe, amume'u a'e ze'eg wanupe ihe.

³ Tuwihawete Zeneki umur kar amo awa ihewe wamuze'eg kar pà wà kury: Zukaw Xeremi ta'yr, Xaxeto Xoponi Mazez ta'yr. Uze'eg nezewe ihewe wà. — Aze ikatu newe, Zeremi, eze'eg Tupàn pe urepyro àwàm henoz pà izupe nehe, i'i ihewe wà. ⁴ Nahemono kwaw zemunehew paw pe a'e rihi. Ata e aha teko teko wainuinuromo ihe. ⁵ A'e 'ar mehe zauxiapekwer Ezit ywy rehe har uhem waneko haw wi wà. Amo umume'u wanur àwàm oho Mawiron pe har Zeruzarez izywyr har wanupe wà. Henu mehe Mawiron oho a'e wi wà kury. ⁶⁻⁷ Na'e Tupàn Tuwcharupi Wiko Ma'e Izaew wazar uze'eg ihewe kury. — Emume'u ko ma'e Zeneki Zuta wanuwihawete pe nehe kury, i'i ihewe. — Zauxiapekwer Ezit ywy rehe har nepyro haw rehe ur ma'e uzewyr putar Ezit pe wà nehe kury. ⁸ A'e mehe Mawiron uzàmàtyry'ym wi putar 'aw tawhu wà wà nehe. Upyhyk putar wà nehe. Umunyk putar tata hehe wà nehe no. ⁹ Ihe Tupàn Tuwcharupi Wiko Ma'e amume'u ko ma'e

peme ihe kury. — Pezeruzar zo temu'emaw rehe nehe. — Mawiron nuzewyr kwaw wà nehe, peze zo pezeupepe nehe. Uzewyr putar wà nehe. ¹⁰ Aze mo peityk zauxiapekwer Mawiron pe har peàmàtyry'ymar pe wà, aze mo xo zauxiapekwer ikutuk pyrer zo wikuwe wà, aze mo u'aw wàpuzràn pupe wà, nezewe rehe we mo napezeyro iwer mo. Nezewe rehe we a'e awa upu'àm mo wà. Umunyk mo tata 'aw tawhu rehe wà, a'e peme, i'i wanupe.

Zauxiapekwer weraha Zeremi zemunehew paw pe wà

¹¹ Zauxiapekwer Mawiron uhem Zeruzarez wi wà, ta'e zauxiapekwer Ezit ywy rehe har uhem etea'i wà xe. ¹² A'e 'ar mehe ihe Zeremi ahem Zeruzarez wi Mezàmi ywy rehe heho pà ihe. Ta'e hepurupyhyk wer amo ywy pehewer rehe ihe xe. Heru umur a'e ywy ihewe umàno mehe. ¹³ Ukenawhu Mezàmi her ma'e pe hehem mehe zauxiapekwer wanuwihaw Zeri her ma'e Xeremi ta'yr Anani hemimino hemupytu'u kar a'e kury. — Erezàn eho Mawiron wamyrypar romo nereko pà kury, i'i ihewe.

¹⁴ — Neremu'em, a'e izupe. — Nàzàn kwaw Mawiron wamyrypar romo hereko pà ihe, a'e izupe. Zeri na'ipurenu wer kwaw herehe. Hepyhyk tuwihaw wanupe hereraha pà. ¹⁵ Tuwihaw wikwahy ihewe wà. Hepetepetek kar wà. A'e re hemunehew kar Zonata tuwihawete ize'eg imuapykar hàpuz me wà. Uzapo hàpuz purumunehew paw romo a'e 'ym mehe wà. ¹⁶ Hemono kar ywykwar pupe wà. Amumaw 'ar tetea'u a'e pe hereko pà.

¹⁷ Amo 'ar mehe tuwihawete Zeneki omono kar zauxiapekwer hepiaromo wà kury. Tàpuzuhu pe hehem mehe upuranu herehe amo wanuwi utyryk pà kury.

— Zeremi, aipo Tupàn Tuwcharupi Wiko Ma'e umume'u amo ze'eg newe, i'i. — Umume'u a'e, a'e izupe.

— Nemono putar Mawiron wanuwihawete ipo pe a'e nehe, a'e izupe. ¹⁸ Na'e apuranu Zeneki rehe. — Ma'e ikatu 'ym ma'e azapo

nekytrr ihe. Aipo azapo ikatu 'ym ma'e tuwihaw wanenataromo. Aipo azapo ikatu 'ym ma'e teko wanenataromo. Màràzawe tuwe hemono kar pe zemunehew paw pupe. **19** Amogwer newe Tupàn ze'eg imume'u har hemu'em ma'e a'e wà, umume'u Mawiron wanuwihawete neàmàtyry'ym 'ym àwàm wà, ko ywy iàmàtyry'ym 'ym àwàm wà. Ma'e pe wanekon a'e Tupàn ze'eg imume'u har wà kury. **20** Ko ma'e ainoz newe kury. Ezapo heremiapo kàrà m nehe. Hemono kar zo pe Zonata neze'eg imuapykar hàpuz me nehe. Aze azewyr a'e pe nehe, amàno putar a'e pe nehe, a'e izupe.

21 A'e rupi tuwihawete Zeneki hemono kar zauxiapekwer waneko haw pe. Tuweharupi umur typy'ak typy'ak iapo haw parer wà. Te upaw typy'ak tawhu pe har. Xo a'e 'ar mehe upytu'u imur ire ihewe wà. Nezewe apyta zauxiapekwer waneko haw pe.

Umunehew kar Zeremi zygwar pupe wà

38 **1** Amo 'ar mehe amo awa herenu teko wanupe heze'eg mehe wà: Xepaxi Màtà ta'yr, Zenari Pazur ta'yr, Zukaw Xeremi ta'yr, Pazur Mawki ta'yr. **2** — Nezewe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg a'e, a'e wanupe. — Tawhu pupe upyta ma'e rà m umàno putar zeàmàtyry'ymawhu pupe wà nehe, ma'uhez haw wi wà nehe, ma'eahy haw wi wà nehe. Aze amo uhem tawhu wi Mawiron wanupe uzemono pà wà nehe, zauxiapekwer nuzuka kwaw wà nehe. Wikuwe putar wà nehe, i'i Tupàn a'e, a'e wanupe.

3 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u amo ma'e peme no.

— Azeharomoete amono putar 'aw tawhu Mawiron wanuwihawete pe ihe nehe. Upyhyk putar nehe. Weityk putar nehe, i'i Tupàn a'e, a'e wanupe.

4 Na'e tuwihaw uze'eg tuwihawete pe wà kury.

— Ezuka kar 'aw awa nehe. Nezewe ize'eg mehe ozo'ok zauxiapekwer tawhu pupe har wakàgaw wanuwi. Teko paw ukyze wà no. 'Aw awa na'ipurupytywà wer kwaw

zanerehe. Iaiw haw teko nà nàn à ràm uputar iko, i'i izupe wà.

5 Tuwihawete Zeneki uze'eg wanupe kury.

— Ikatu. Pezapo penemimutar Zeremi pe nehe. Napuner kwaw pemupytu'u kar haw rehe wyzài ma'e iapo re nehe, i'i wanupe.

6 Na'e hepyhyk wà kury, amo zygwar zauxiapekwer waneko haw pe har pupe hemunehew kar pà wà kury. Tuwihawete ta'yr Mawki a'e zygwar izar romo hekon a'e. Hemuezyw kar kyhàhàm pupe wà. Naheta kwaw 'y ipupe. Xo to'om zo heta. Azepokok to'om pupe.

7-8 Amo awa wa'yr haw rehe upuner 'ym ma'e Ezio ywy rehe arer Emene-Merek her ma'e uma'ereko tuwihawete hàpuzuhu pupe a'e. Amo umume'u zygwar pupe hereityk awer oho izupe wà. Na'e uhem oho tàpuzuhu wi tuwihawete pe uze'eg pà. A'e 'ar mehe tuwihawete wenu teko wanemiapo imume'u haw ukenawhu Mezàmi her ma'e pe a'e. Uze'eg Emene-Merek nezewe kury.

9 O tuwihawete hezar, a'e awa wanemiapo kwer na'ikatu kwaw. Weityk Zeremi zygwar pupe wà. Umàno putar uma'uhez romo azeharomoete a'e nehe. Ta'e naheta kwaw temi'u tawhu pupe xe, i'i izupe. **10** Na'e tuwihawete uze'eg izupe kury. — Eraha 30 awa xe wi ne wà nehe. Enuhem kar Zeremi zygwar wi imàno 'ym mehe we nehe, i'i izupe. **11** Na'e Emene-Merek weraha a'e awa ma'e imonokatu haw tàpuzuhu pe har pe a'e wà kury. Upyhyk amo pàn izemàner ma'e amo kamir izemàner ma'e rehe we wà. Umuezyw a'e pàn kyhàhàm pupe hereko haw zygwar pupe wà, ihewe uze'eg pà wà. **12** — Zeremi, emono ko pàn nezywawyro mo nehe. Nezewe mehe kyhàhàm nanemuahy kwaw nehe, i'i ihewe. Aruzar ize'eg. **13** Na'e herenuhem kyhàhàm pupe zygwar wi wà kury. A'e re apyta zauxiapekwer waneko haw pe.

Zeneki upuranu Zeremi rehe

14 — Aiko tàpuzuhu hukenaw na'iruz haw pe ihe. Perur Zeremi ihewe nehe, i'i tuwihawete Zeneki. Hereraha izupe wà.

— Zeremi, i'i ihewe. — Apuranu putar nerehe nehe kury. Ezumim zo ma'e ihewi nehe, i'i.

15 Awazar ize'eg izupe.

— Aze amume'u ze'eg azeharomoete har newe nehe, hezuka putar pe nehe. Aze ureruze'eg ihe nehe, nerenu kwaw heze'eg nehe, a'e izupe.

16 Na'e tuwihawete Zeneki umume'uahy wemiapo ràm ihewe kury. Amogwer nuenu kwaw ize'eg mehe wà.

— Amume'uahy nezuka 'ym àwàm newe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zanemuigo kar har henataromo ihe kury. Noromono kwaw awa nerehe ipuruzuka wer ma'e wanupe nehe no, i'i ihewe. **17** Na'e aze'eg tuwihawete Zeneki pe kury.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg nezewe a'e. — Tuwihawete Zeneki. Aze ezezemono tuwihaw Mawiron wanuwihawete rehe har wanupe nehe, nanezuka kar kwaw wà nehe. Nuwapy kwaw 'aw tawhu wà nehe. Ereikuwe putar nehe. Neànàm wikuwe putar wà nehe no. **18** Aze nerezemono kwaw wanupe nehe, amono putar 'aw tawhu Mawiron wanupe ihe nehe. Wapy putar tata pupe wà nehe. Nerezepyro kwaw wanuwu nehe, i'i Tupàn newe, a'e izupe.

19 Tuwihawete Zeneki uwazar heze'eg ihewe. — Amo Zutew wiko Mawiron wamyrypar romo wà kury. Akyze wanuwu ihe. A'e rupi Mawiron hemono putar a'e Zutew wanupe wà nehe. Aze ru'u uzapo putar iaiw ma'e heretekwer pe hemuahy tete'a kar pà wà nehe, i'i ihewe.

20 — Nanemono kwaw a'e Zutew wanupe wà nehe. Eruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg newe heremimume'u kwer nehe. A'e mehe nekatu putar nehe. Nanezuka kwaw wà nehe. **21** Aze nerezemono kwaw wanupe nehe, iaiw ma'e uzeapo putar newe nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar a'e ma'e ihewe. **22** Weraha putar kuzà Zuta wanuwihawete hàpuzuhu pe har paw rupi wà nehe, tuwihaw Mawiron wanuwihawete rehe har wanupe wà nehe. Nezewe uze'eg putar oho mehe wà nehe.

— Tuwihawete imyrypar ikatu wera'u ma'e hemu'em izupe ipyhyk pà wà. Umunehew upy to'om pupe. A'e rupi imyrypar weityk xe kury, i'i putar wà nehe.

23 Amume'u amo ma'e izupe kury.

— Tuwihawete Zeneki, Tupàn omono putar teko tete'a Mawiron wanupe wà nehe: neremireko paw wà, nera'yr paw wà no. Nerezepyro kwaw wanuwu nehe. Mawiron wanuwihawete nereraha putar wemipyhyk kwer romo a'e nehe. Umumaw putar 'aw tawhu tata pupe a'e nehe no, a'e izupe. **24** Na'e Zeneki uzapo kar amo ma'e ihewe kury.

— Zeremi, emume'u zo ko ze'eg amo wanupe nehe. Aze eremume'u nehe, nezuka putar wà nehe. **25** Aze tuwihaw ukwaw newe heze'eg awer wà nehe, upuranu putar nerehe wà nehe. — Ma'e rehe ereze'eg tuwihawete pe, i'i putar newe wà nehe. — Aze eremume'u neze'eg awer paw nehe, nuruzuka kwaw ure nehe, i'i mua'u putar newe wà nehe. **26** Aze uzeapo nezewe haw nehe, eze'eg nezewe wanupe nehe. — Aenz ma'e aha tuwihawete pe ihe, ere wanupe nehe. — Hemono kar wi zo Zonata hàpuz me nehe, ta'e àmàno putar a'e pe ihe nehe xe, a'e izupe, ere wanupe nehe, i'i ihewe.

27 Na'e tuwihaw paw ur herehe upuranu pà wà kury. Awazar waze'eg wanupe tuwihawete ze'eg rupi katete. Nahezuka kwaw wà. Ta'e nuenu kwaw izupe heze'eg awer azeharomoete har wà xe. **28** Apyta zauxiapekwer waneko haw pe te Zeruzarez heitykaw 'ar rehe.

Mawiron ywy rehe har upyhyk Zeruzarez wà

39 ¹Zeneki Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe 9 haw kwarahy rehe 10 haw zahy rehe Mawiron wanuwihawete Namukononozor ur wemiruze'eg zauxiapekwer nànnàn Zeruzarez tawhu iàmàtyry'ym pà a'e kury.

2 Zeneki tuwihawete romo heko mehe 11 haw kwarahy rehe 4 haw zahy

rehe 9 haw 'ar mehe uzapo ikwaruhu pàrirogawtàtã rupi teixe àwãm romo wà kury.

Zauxiapekwer wixe tawhu pe hupi wà kury, ipyhyk pà wà kury.

3 Zeruzarez ipyhyk mehe tuwihaw Mawiron wanuwihawete rehe we har paw ur uwenaw rehe wapyk pà wà kury, ukenawhu Myter pe har her ma'e huwake wà kury.

Na'aw amo waner xe wà:

Neregaw-Xarezzer, Xagar-Nemo,

Xerexeki, amo ae Nerugaw-Xarezzer.

4 Tuwihawete Zeneki a'e, hemiruze'eg zauxiapekwer paw a'e wà no, wexak uzeapo ma'e kwer a'e wà.

Na'e uzeagaw tawhu wi uhem pà pyhaw wà kury.

Uhem oho pe tuwihawete ima'etymaw rupi har rupi wà.

Oho ukenawhu mokoz pàrirogaw imuzemogaw rupi wà no.

Uzàn oho Zotàw ywyàpyznaw ikutyw wà.

5 Nezewe rehe we zauxiapekwer Mawiron uzàn wanaikweromo wà.

Upyhyk Zeneki ywytyr heta 'ymaw Zeriko huwake har rehe wà.

Weraha tuwihawete Namukononozor pe wà.

Namukononozor wiko tawhu Himina her ma'e pupe a'e 'ar mehe a'e.

Amat ywy rehe tuz.

A'e pe wahem mehe Namukononozor umume'u Zeneki pe wemiapo rãm a'e kury.

6 Himina pe Mawiron wanuwihawete uzuka kar Zeneki ta'yr wanu henataromo a'e wà.

Uzuka kar tuwihaw Zuta ywy rehe har a'e pe a'e wà no.

7 Na'e ukutuk kar Zeneki heha zauxiapekwer wanupe kury.

Uzàpixipixi kar kyhàhàmõtã itamorog iapo pyrer pupe no, Mawiron pe heraha kar pà wanupe no.

8 A'e ma'e izeapo mehe we zauxiapekwer umunyk tata

tuwihawete hàpuzuhu rehe wà, teko wanàpuz rehe wà no.

Weityk pàrirogawtã Zeruzarez izywyw har wà no.

9 Nemuzàrànã zauxiapekwer Mawiron paw wanuwihaw a'e, weraha teko tawhu pupe hezar pyrer paw Mawiron pe a'e wà kury.

Amo Zutew izepyro wer umànò haw wi uzemuryparypar pà Mawiron wanehe wà.

Nezewe rehe we tuwihaw weraha a'e Zutew Mawiron pe a'e wà no.

10 Xo amo teko hemetarer 'ym ma'e wezar Zuta ywy rehe wà. Naheta kwaw ma'etymaw wanupe. A'e rupi tuwihaw omono uwà tyw wanupe. Omono ywy wanupe no.

Umuhem kar Zeremi wà

11 Namukononozor Mawiron wanuwihawete uze'eg Nemuzàrànã pe herehe a'e kury.

12 — Eho Zeremi ipiaromo nehe.

Ezekaiw katu hehe nehe.

Epuraraw kar zo ma'erahy izupe nehe.

Ezapo hemimutar izupe nehe, i'i izupe.

13 Na'aw tuwihaw zauxiapekwer waneko haw wi hemuhem kar arer waner xe wà:

Nemuzàrànã: Nemuzàrànãmã tuwihaw ikàg ma'e, Neregaw-Xarezzer

tuwihaw ikàg ma'e, amogwer tuwihaw Mawiron wanuwihawete rehe we har paw wà.

14 Hemono Zenari Aikà ta'yr

Xàpã hemimino pe.

Hereraha weko haw pe.

Nezewe aiko Zeruzarez pe teko wainuinuromo.

Zeremi umume'u Tupàn ze'eg Emene-Merek pe

15 Zauxiapekwer waneko haw pe hepyhyk mehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe a'e.

Eze'eg Emene-Merek Exio ywy rehe har pe nehe, i'i.

- 16 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg nezewe a'e, ere izupe nehe, i'i ihewe. — Amume'u ko ma'e kwehe mehe ihe. Narur kwaw ikatu haw 'aw tawhu pe nehe.
Arur putar imumaw paw izupe nehe, a'e kwehe mehe.
Azapo putar a'e ma'e heze'eg awer rupi katete ihe nehe.
A'e ma'e iapo mehe ereiko putar xe hexak pà nehe.
- 17 Nezewe rehe we ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e oromonokatu putar ihe nehe. Erekyze amo wanuwi ne. Noromono kwaw a'e teko wanupe ihe nehe.
- 18 Urupyro putar ihe nehe. Ereikuwe putar nehe, ta'e erezeruzar herehe ne xe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury, i'i Emene-Merek pe.

Zeremi, Zenari kury

40¹ Nemuzàràna hemuhem kar hepyhykaw wi tawhu Hama pe hemuigo kar pà. A'e mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi ihewe kury. Zauxiapekwer uzàpixipixi teko Zeruzarez pe har wà, Zuta ywy rehe wà no. Uzypyrog waneraha pà Mawiron pe wà. Heapixipixi wà no. ² Tuwihaw amo tuwihaw wanuwihaw herenoz a'e kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezar umume'u ko ywy imumaw pàwàm a'e. ³ Uzapo ma'e uze'eg rupi katete kwez kury. A'e ma'e paw uzeapo a'e, ta'e neremiailu uzapo ikatu 'ym ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo a'e wà xe. Nuweruzar kwaw uzar wà. ⁴ — Anuhem kyhàhàmтата nepoapy wi kury. Nereiko kwaw ipyhyk pyr romo kury. Aze neho wer Mawiron pe herupi nehe, cho nehe. Azekaiw katu nerehe nehe. Aze nàn kwaw nehe, eho zo nehe. Erepuer wyzài taw ko ywy rehe har pe nereko haw

rehe nehe. Eho neremimutar pe taw newe ikatu wera'u ma'e pe nehe.

⁵ Nakwaw kwaw heremiapo rà. A'e rupi naze'eg kwaw izupe. A'e rupi Nemuzàràna uze'eg ihewe kury.

— Ezewyr Zenari Àikà ta'yr Xàpà hemimino ipyr nereko pà nehe. Mawiron wanuwihawete umuigo kar Zenari tawhu Zuta ywy rehe har wanuwihaw romo a'e. Erepuer ipyr nereko pà nehe, teko wamyter pe nereko pà nehe. U, erepuer wyzài taw neremimutar pe neho haw rehe nehe, i'i ihewe. Umur temi'u ihewe. Umur e amo ma'e hekuzar ma'e ihewe no. A'e mehe hemono kar a'e wi. ⁶ A'e rupi aha Zenari ipyr Mipa pe hereko pà kury. Aiko teko Zuta ywy rehe upyta ma'e kwer wainuinuromo a'e pe kury.

Zenari wiko tuwihaw romo

⁷ Amo zauxiapekwer kaiwer pe har a'e wà, wanuwihaw a'e wà no, nuzemono kwaw Mawiron wanupe wà. — Mawiron wanuwihawete umuigo kar Zenari Àikà ta'yr Zuta wanuwihaw romo a'e. Uzekaiw putar Mawiron pe oho 'ym ma'e nànan a'e nehe no, i'i amo a'e zauxiapekwer wanupe. Xo hemetarer 'ym ma'e upyta a'e ywy rehe wà. ⁸ Na'e amo tuwihaw oho Mipa pe Zenari pe uze'eg pà wà kury, wemiruze'eg zauxiapekwer wanupi kury. Na'aw waner xe wà: Izimaew Netani ta'yr, Zoànà Karea ta'yr, Xerai Tanumet ta'yr, Epai Neto pe har ta'yr wà, Zenani Maaka pe har. ⁹ Uze'eg Zenari wanupe.

— Amume'uahy ko ma'e peme. Pkyze zo Mawiron wanuwi nehe. Napeneityk kwaw wà nehe. Peiko ko ywy rehe nehe. Pema'ereko Mawiron wanuwihawete pe nehe. A'e mehe peneko haw ikatu putar peme nehe. ¹⁰ Ihe apyta putar Mipa pe nehe. Aiko putar penekuzaromo har tuwihawete henataromo nehe. Pepuner ma'e'a kwer ipo'o haw rehe imono'ogaw rehe nehe. Pepuner itykwer imonokatu haw rehe nehe no, uri kawer imonokatu haw rehe nehe no. Pepuner tawhu penemipyhyk kwer pupe pepyta haw rehe nehe no, i'i wanupe.

11 Nezewegatete amo umume'u Mawiron wanuwihawete hemiapo kwer Zutew amo ywy rehe har wanupe wà: Moaw ywy rehe har wanupe, Amon ywy rehe har wanupe, Enom ywy rehe har wanupe, amo ywy rehe har wanupe. — Umuigo kar amo Zutew Zuta ywy rehe a'e wà, i'i wanupe wà. — Umuigo kar Zenari wanuwihaw romo a'e no, i'i wanupe wà. 12 Na'e Zutew imuhàmuhàz pyrer uhém oho weko haw nànan wà kury. Uzewyr Zuta ywy rehe wà. Oho Mipa pe Zenari heko haw pe wà. Uzapo win tetea'u wà. Omono'og ma'e'a kwer tetea'u wà no.

Zenari umàno a'e

13 A'e re Zoànà Karea ta'yr a'e, Zauxiapekwer Mawiron wanupe uzemono 'ym ma'e kwer wanuwihaw a'e wà no, oho Mipa pe Zenari heko haw pe wà kury. 14 Uze'eg izupe wà.

— Maari Amon wanuwihawete nezuka kar Izimaew Netani ta'yr pe a'e. Aipo erekwaw nezuka kar awer, i'i izupe wà. Zenari nuzeruzar kwaw waze'eg rehe. 15 Na'e Zoànà umume'u ko ma'e izupe amogwer wanupe imume'u 'ym pà kury. — Tuwe azuka Izimaew nehe. Ni amo nukwaw kwaw izuka arer nezewe mehe wà nehe. Mâràzàwe tuwe erezezuka kar izupe. Aze nezuka nehe, Zutew nerehe we uzemono'og ma'e uhàuhàz putar wà nehe. Nezewe mehe iaiw haw u'ar putar teko Zuta ywy rehe upyta ma'e kwer wanehe nehe.

16 Uwazar Zenari ize'eg izupe.

— Ezuka zo Izimaew nehe. Neremu'em iko hehe neze'eg mehe, i'i izupe.

41 1 A'e kwarahy rehe 7 haw zahy rehe Izimaew Netani ta'yr Erizàm tuwihawete iànàm hemimino a'e, oho Mipa pe Zenari huwàxi pà a'e, 10 awa wanupi a'e. Paw rupi a'e pe wiko mehe zezezehe we umai'u mehe 2 Izimaew a'e, 10 awa hehe we har a'e wà no, upyhyk utakihepuku Zenari izuka pà a'e wà kury. Nezewe iapo mehe uzuka Mawiron wanuwihawete a'e ywy rehe har wanuwihaw romo hemimuigo karer a'e wà. 3 Uzuka Zutew Zenari rehe we har Mipa

pe har paw a'e wà no. Uzuka zauxiapekwer Mawiron pe har a'e pe wiko ma'e wà no.

4 Iku'egwer pe Zenari izuka awer ikwaw 'ym mehe we 580 awa uhém a'e pe wà. Ur Xikez wi Xiro wi Xamari wi wà. Upin wamutaw wà. Umunehew kamir imu'i pyrer wà no. Uzekixi wetekwer rehe wà no. Werur arozràn Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe hàpuzuhu pe wà. Werur yhyk izupe wà no. 6 Na'e Izimaew uhém uzai'o pà Mipa wi a'e awa wanuwàxi pà kury. Wanuwake uhém mehe uze'eg wanupe. — Peixe Zenari hexak pà nehe, i'i wanupe.

7 Tawhu pupe waneixe mehe Izimaew a'e, awa hehe we har a'e wà no, uzuka a'e awa a'e wà kury. Weityk wanetekwer zzygwar pupe wà.

8 10 awa uze'eg Izimaew pe wà.

— Urezuka zo pe nehe. Heta temi'u kaiwer pe imim pyrer urewe: arozràn xirik, arozràn xewar, uri kawer, hàir, i'i izupe wà. A'e rupi nuzuka kwaw wanehe we har wazàwe wà. 9 Izimaew weityk wemizuka kwer wanetekwer zzygwar pupe wà. Oho ete zzygwar. Kwehe mehe tuwihawete Az ukyze Izaew wanuwihawete wi a'e. A'e rupi uzapo a'e zzygwar oho ete ma'e a'e. Nezewe mehe, iàmàtry'ym mehe heta tetea'u ma'e 'y teko wanupe. Izimaew umynehem a'e zzygwar awa izuka pyrer wanetekwer pupe. 10 A'e re Izimaew oho Amon ywy kutyr kury. Weraha amo teko wemipyhyk kwer romo wà: tuwihawete ta'yr wà, teko Mipa pe har paw wà. Zauxiapekwer wanuwihaw Nemuzàràna wezar Zenari a'e teko wanuwihaw romo a'e 'ym mehe a'e.

11 Amo umume'u Izimaew hemiapo kwer iaiw ma'e oho Zoànà Karez ta'yr pe kury, hehe we har wanupe no. 12 Na'e Zoànà omono'og wemiruze'eg zauxiapekwer a'e wà kury. Oho Izimaew iàmàtry'ym pà wà kury. Uhém wanuwake zzygwar uhua'u ma'e Zimeàw pe har huwake wà. 13 Izimaew hemipyhyk kwer wexak Zoànà wà kury. Wexak zauxiapekwer hehe we har wà no. Wanexak mehe hurywete wà. 14 Na'e uwak uzàn pà Zoànà kutyr wà kury. 15 Nezewe rehe

we Izimaew a'e, amo 8 awa hehe we har a'e wà no, uhem uzàn pà Zoànà wi wà, Amon wyy rehe oho pà wà.

16 Na'e Zoànà a'e, zauxiapekwer wanuwihaw hehe we har a'e wà no, uzemono'og teko Izimaew Mipa wi wemipyhyk kwer romo hemiraha wanehe we wà kury: zauxiapekwer wà, kuzà wà, kwarer wà, awa wa'yr haw rehe upuner 'ym ma'e wà. Zenari izuka re Izimaew weraha a'e teko a'e wà. Zoànà uzemono'og wanehe we kury. Zoànà upyro amo teko Izimaew wi Zimeàw pe wà. Uzemono'og a'e teko a'e wà kury. 17 Paw rupi oho a'e wi wà kury. Upytu'u Zerut-Kimà pe Merez huwake wà. Iho wer Ezit pe Mawiron 18 wanuwi uhem pà wà. Ukyze wanuwi wà. Ta'e Izimaew uzuka Zenari a'e xe. Ta'e Mawiron wanuwihawete umuigo kar Zenari tuwihaw romo a'e xe.

Zeremi uze'eg Tupàn pe

42 1 Na'e amo teko ur ihewe uze'eg pà wà kury: zauxiapekwer wanuwihaw paw wà, Zoànà Karea ta'yr, Azari Ozai ta'yr, teko hemetarer katu ma'e wà, hemetarer 'ym ma'e wà no. 2 — Zeremi, aze ikatu newe nehe, eruzar urereminoz nehe. Eze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe urerehe nehe, ko wyy rehe hezar pyrer wanehe nehe. Izypy mehe urereta tetea'u. Ko 'ar rehe na'urekàg kwaw. Erexak urereta 'ymaw. 3 Eze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezar pe nehe. — Exak kar wanape ràw wanupe nehe, ere izupe nehe. — Emume'u wanemiapo ràw wanupe nehe, ere izupe nehe.

4 — Ikatu, a'e wanupe. — Aze'eg putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar pe nehe. A'e re amume'u putar hemimutar peme nehe. Nazumim kwaw ma'e pewi nehe.

5 Na'e uze'eg wi ihewe wà.

— Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzepyk urerehe nehe, aze nureruzar kwaw ize'eg urewe imur pyràm paw nehe, newe imume'u pyràm paw nehe. 6 Aze ize'eg ikatu urewe nehe, ureruzar putar. Aze na'ikatu kwaw urewe nehe, nezewe rehe we ureruzar putar nehe no. Ureruzar putar Tupàn

Tuweharupi Wiko Ma'e urezar nehe. Eze'eg putar izupe urerehe nehe. Aze ureruzar nehe, urereko haw ikatu putar nehe, i'i ihewe wà.

Tupàn uwazar Zeremi ize'eg izupe

7 10 'ar pawire Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe. 8 Na'e ainoz tuwihaw wamuwà ihe wà kury: Zoànà Karea ta'yr, zauxiapekwer wanuwihaw paw wà, teko hemetarer katu ma'e wà, hemetarer 'ym ma'e wà no. 9 Aze'eg wanupe.

— Eze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar pe urerehe nehe, peze ihewe. Na'aw ize'eg xe kury. 10 — Aze peneko wer wiwi ko wyy rehe nehe, apumukàg putar ihe nehe. Napumumaw kwaw no. Apuzutym putar wyyra ài nehe. Napozo'ok kwaw nehe. Purumumaw pawer penehe heremimu'ar kwer hemuzemumikahy kar a'e. 11 Pekyze zo Mawiron wanuwihawete wi nehe. Ta'e aiko penehe we ihe xe. Apupyro putar nehe. Apunuhem putar ipuner haw wi nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe 12 Apupuhareko putar nehe. Apupuhareko kar putar izupe nehe no.

— Emuigo kar a'e teko a'e wyy rehe wà nehe, a'e putar izupe nehe, i'i Tupàn peme.

13-15 Pe Zuta wyy rehe upyta ma'e kwer pe, peruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nehe. Peiko ko wyy rehe nehe. — Zaiko putar Ezit wyy rehe nehe, peze zo izupe nehe. — Naheta kwaw zeàmàtry'ymawhu a'e pe nehe, peze zo nehe. — Ureàmàtry'ymar nur kwaw urekutyr a'e pe wà nehe, peze zo nehe. — Na'urema'uhez kwaw a'e pe nehe, peze zo nehe. Aze peze'eg nezewe nehe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg putar nezewe peme a'e nehe. — Aze peneko wer Ezit wyy rehe nehe, 16 pexak putar zeàmàtry'ymawhu nehe. Pekyze izuwi. Pekyze ma'uhez haw wi no. A'e ma'uhez haw oho penaikweromo a'e nehe no. Pemàno putar Ezit wyy rehe nehe. 17 Ezit wyy rehe heko wer ma'e umàno putar zeàmàtry'ymawhu pe wà nehe, ma'uhez haw pupe wà nehe, ma'eahy haw pupe wà nehe. Ni amo nuikuwe kwaw wà nehe. Ni

amo nuzepyro kwaw iaiw haw penehe u'ar ma'e ràm wi wà nehe, i'i Tupàn peme, a'e wanupe.

18 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew wazar uze'eg nezewe a'e.

— Aze peho Ezit pe nehe, Hekwahy haw u'ar putar penehe nehe. Hekwahy haw u'ar teko Zeruzarez pe har wanehe. Nezewegatete u'ar putar penehe nehe no. Iaiw ma'e romo peiko putar nehe. Teko ipytuhegatu putar penexak mehe wà nehe. Amogwer upuka putar penehe wà nehe. Uze'egaiw amo rehe imume'uahy mehe umume'u putar pener wà nehe. Napexak wi pixik kwaw ko ywy nehe, i'i Tupàn peme, a'e wanupe.

19 Aze'eg wi wanupe kury.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe peme. Pepyta Zuta ywy rehe nehe. Peho zo Ezit pe nehe. A'e rupi amume'u ko ma'e peme kury. **20** Pezawy peiko. A'e rupi pepuner te pemàno haw rehe nehe. — Eze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe nehe, peze ihewe. — Eze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe urerehe nehe. A'e re emume'u ize'eg paw urewe nehe, ureremiapo ràm imume'u pyr nehe. A'e mehe uruzapo putar nehe, peze ihewe. **21** Kutàri amume'u a'e ma'e paw kwez ihe kury. Nezewe rehe we naperuzar kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar peiko. Napezapo kwaw ihewe hemimume'u karer. **22** A'e rupi pema'enukwaw ko ma'e rehe nehe. Peho wer Ezit ywy pe. Peneko wer hehe nehe. Pemàno putar zeàmàtry'ymawhu pupe a'e pe nehe, aze ru'u, ma'uhez haw pupe nehe, aze ru'u, ma'eahy haw pupe a'e pe nehe.

Weraha Zeremi Ezit ywy rehe wà

43 ¹Amume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wazar hemiapo karer paw teko wanupe. ²Imume'u pawire Azari Ozai ta'yr a'e, Zoànà Karea ta'yr a'e no, awa wiko wera'u ma'e paw wà no, uze'eg ihewe wà kury. — Neremu'em Zeremi, i'i ihewe wà. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar numume'u kar kwaw a'e ma'e newe. — Peho zo Ezit pe nehe, Peiko zo

hehe nehe, ni'i kwaw. ³Maruk Neri ta'yr nemomor iko urekutyr a'e. Nezewe mehe uremono putar Mawiron wapo pe nehe. Urezuka putar wà nehe, aze ru'u, urereraha putar Mawiron pe wà nehe, i'i ihewe wà.

⁴Nezewe Zoànà a'e, zauxiapekwer wanuwihaw a'e wà no, teko paw wà no, na'ipureruzar wer kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo karer rehe wà. — Pepyta Zuta ywy rehe nehe, i'i wanupe. Na'ipyta wer kwaw wà. ⁵Na'e Zoànà a'e, zauxiapekwer wanuwihaw a'e wà no, weraha teko Zuta ywy rehe wiko ma'e Ezit pe wà. Weraha teko Zuta ywy rehe har paw wà. Weraha amo ywy rehe uhàuhàz ma'e kwer Zuta ywy uzewyr ma'e kwer wà: ⁶awa wà, kuzà wà, kwarer wà, kuzàtài wà, tuwihawete tazyr wà. Tuwihaw Nemuzàrànà wezar amo teko Zenari ipo pe. Weraha a'e teko paw wà. Weraha Maruk wà. Hereraha a'e wà no. ⁷Nezewe nuweruzar kwaw Tupàn wà. Oho Ezit pe wà. Uhem tawhu Tapinez pe wà.

⁸Tupàn uze'eg ihewe Tapinez pe.

⁹Zeremi, heta amo ywyzuwa 'aw tawhu pe har wanuwihaw hàpuzuhu henataromo. Epyhyk amo itahu a'e ywyzuwa pupe izutym pà nehe. Tuwe amo Zutew nerexak nezewe iapo mehe wà nehe. ¹⁰A'e re emume'u ko heze'eg wà nehe. — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar amur kar putar heremiruze'eg Namukononozor Mawiron wanuwihawete ihe nehe. Umuapyk putar wenawhu 'àg ita neremitygwer i'aromo nehe. Umuapyk putar wàpuzràn i'aromo nehe no. ¹¹Namukononozor ur putar nehe. Weityk putar Ezit nehe. Ma'eahy haw pupe umàno ma'e ràm umàno putar ma'eahy haw pupe wà nehe. Uze'eg kar ma'e ràm uze'eg kar putar uzeraha kar pà wà nehe no. Zeàmàtry'ymawhu pupe umàno ma'e ràm umàno putar zeàmàtry'ymawhu pupe wà nehe. ¹²Apy putar tupàn Ezit ywy rehe har wanàpuzuhu ihe nehe. Amunyk kar putar tata Mawiron wanuwihawete pe a'e tupàn wanehe ihe nehe. Aze ru'u, araha kar putar izupe wà nehe. Àràpuhàràn rehe uze'eg

ma'e uzuka kyw ukamir rehe har imukatu pà a'e. Nezewegatete Mawiron wanuwihawete umukatu putar Ezit ywy a'e nehe no. Weityk putar nehe. Wiko putar izar romo uhem mehe nehe. **13** Weityk putar watupàn wanagapaw Erio tawhu pe har Ezit ywy rehe har nehe. Wapy putar tupàn Ezit ywy rehe har wanapuzuhu nehe no, i'i Tupàn ihewe.

**Mumuranu haw Zutew Ezit
rehe wiko ma'e wanupe**

44 ¹Tupàn uze'eg ihewe Zutew Ezit ywy rehe wiko ma'e nànan a'e: Miginow pe har wà, Tapinez pe har wà, Men pe har wà, kwarahy ihemaw awyze har kutyr har wà. ²Tuweharupi wiko ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg nezewe a'e. — Pexak iaiw haw Zeruzarez rehe heremimu'ar kwer, amogwer tawhu Zuta ywy rehe har wanehe heremimu'ar kwer no. Te kutàri upyta heityk pyrer romo. Ni amo nuiko kwaw wapupe wà. ³A'e ma'e uzeapo ta'e teko a'e tawhu pe wiko ma'e uzapo ikatu 'ym ma'e wà xe. Hemuikwahy kar a'e wà. Uzuka ma'ea'yr amo tupàn wanenataromo wà. Wekar amo tupàn oho wà. A'e 'ym mehe ni a'e wà, ni peà, ni peipy wà, napemuwete kwaw a'e tupàn pe wà. ⁴Tuweharupi amono kar heremiruze'eg heze'eg imume'u har peme ihe wà. — Pezapo zo a'e iaiw ma'e nehe, ta'e iroahy Tupàn pe xe, i'i peme wà. ⁵Napezekaiw wer kwaw waze'eg rehe. Naperuzar kwaw. Napepureityk wer kwaw a'e iaiw ma'e iapo haw rehe. Pezuka wiwi ma'ea'yr tupàn a'ua'u wanenataromo pe wà. ⁶A'e rupi amu'ar kar hekwahy haw tawhu Zuta ywy rehe har wanehe, pe Zeruzarez rupi har wanehe no. Amunyk tata wanehe. Amumaw kar ihe wà. — laiwahy, i'i teko ko 'ar rehe wanexak mehe wà.

⁷A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar apuranu penehe ihe kury.

— Māràzàwe tuwe pezapo agwer ikatu 'ym ma'e uhu'a'u ma'e peiko pezeupe. Aipo pepuruzuka wer awa wanehe kuzà wanehe. Aipo pepuruzuka wer kwarer wanehe kuzà

wamemyra'i wanehe. Aipo napemuigo kar kwaw ni pitài. ⁸Māràzàwe tuwe hemuikwahy kar tupàn a'ua'u pezar imuwete haw pupe. Pezuka ma'ea'yr amo tupàn wanenataromo xe Ezit ywy rehe peneko haw ipyahu ma'e rehe. Aipo pezapo a'e ma'e peiko pezezuka kar pà. Aipo pemupuka kar putar teko ywy nànanar pezehe nehe. Uze'egaiw amo rehe imono mehe umume'u putar pener wà nehe. ⁹Peipy wà, Zuta ywy rehe har wanuwihawete wà no, wanemireko wà no, pe no, penemireko wà no, uzapo ikatu 'ym ma'e tawhu Zuta ywy rehe har pupe wà, pe Zeruzarez taw myteromo har rehe wà no. Aipo peneharaz a'e ma'e wi. ¹⁰Nezewe rehe we te ko 'ar rehe napezemuigo kar kwaw ikàg 'ym ma'e romo herenataromo. Napezeruze'eg kwaw herehe. Naperuzar kwaw heze'eg peme heremimono kwer peipy wanupe heremimono kwer. Napezapo kwaw heremiapo karer.

¹¹A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar apumumaw putar ihe nehe. Amumaw putar teko Zuta ywy rehe har paw rupi ihe wà nehe. ¹²Amo teko upyta Zuta ywy rehe wà. A'e re oho Ezit pe wiko pà a'e pe wà. Amumaw putar a'e teko ihe wà nehe. A'e paw wà nehe, hemetarer katu ma'e wà nehe, hemetarer 'ym ma'e wà nehe no, umàno putar Ezit ywy rehe wà nehe, zeàmàtyry'ymawhu pe wà nehe, ma'uhez haw pupe wà nehe no. — Iaiwahy, i'i putar teko wanexak mehe wà nehe. Teko upuka putar wanehe wà nehe. Uze'egaiw amo rehe imono mehe umume'u putar waner wà nehe. ¹³Azepyk Zeruzarez rehe zeàmàtyry'ymawhu pupe ma'uhez haw pupe ma'eahy haw pupe ihe. Azepyk putar Ezit ywy rehe wiko ma'e wanehe nezewegatete ihe nehe no. ¹⁴Zuta ywy rehe wiko ma'e kwer Ezit pe ur ma'e kwer nuzepyro kwaw wà nehe. Ni pitài nuikuwe kwaw wà nehe. Izewyr wer zepe Zuta ywy rehe wiko pà wà. Ni amo nupuner kwaw uzewyr haw rehe wà nehe. Māràmàràn uzàn ma'e kwer uzewyr putar a'e pe wà nehe, i'i Tupàn.

¹⁵Teko tetea'u ur ihewe uze'eg pà wà kury.

— Ureremireko uzuka ma'ea'yr amo tupàn wanupe wà, i'i amo awa uzeupe wà. A'e awa paw ur wà. Kuzàgwer a'e pe har paw ur wà no. Zutew Ezit ywy rehe har kwarahy ihemaw awyze har kutyr har ur wà no. Uze'eg nezewe wà.

16 — Nuruzekaiw kwaw neze'eg awer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e her rehe arer rehe ure nehe. 17 Uruzapo putar ureremimume'u kwer paw rupi ure nehe. Uruzuka putar ma'ea'yr tupàn kuzà ywak rehe har wanuwihawete her ma'e pe nehe. Oromono putar win izupe nehe. Kwehe mehe ure, ureipy wà no, ureruwihawete wà no, ureruwihaw wà no, uruzapo nezewe haw tawhu Zuta ywy rehe har wapupe ure, pe Zeruzarez pe har rupi ure no. A'e 'ar rehe heta tetea'u temi'u urewe. Urema'eme'egaw oho katu no. Ni amo ikatu 'ymaw nuzzeapo kwaw urewe. 18 Na'e urupytu'u ywak rehe har wanuwihawete pe ma'ea'yr izuka re ure. Urupytu'u win imono re izupe. Urepytu'u mehe arer we teko urerehe we har umàno zeàmàtyry'ymawhu pe wà, ma'uhez haw pupe wà no, i'i ihewe wà.

19 Kuzàgwer uze'eg nezewe ihewe wà. — Typy'ak hete katu ma'e iapo mehe uruzapo tuwihawete kuzà ywak rehe har hagapaw a'e typy'ak rehe ure. — Ikatuahy, i'i uremen urewe wà. Uruzuka ma'ea'yr henataromo wà. Oromono win izupe wà no. Nezewe haw iapo awer ikatu uremen wanupe, i'i ihewe wà.

20 Waze'eg henu mehe amume'u ko ma'e teko wanupe, awa kwer wanupe no, kuzàgwer wanupe no.

21 — Ma'e rehe pema'enukwaw peiko. Peà, peipy wà no, penuwihawete wà no, penuwihaw wà no, teko Zuta ywy rehe har wà no, uzuka ma'ea'yr a'e tupàn pe weko haw tawhu pe wà, Zeruzarez pe nahu rupi wà no. Aipo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nukwaw kwaw a'e tupàn ua'u pe ma'e izuka pyrer ma'e imono pyrer. Aipo heharaz izuwi. 22 A'e rupi peywy uzeapo ywyxiguhu romo ko 'ar rehe. Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà. Iaiw. Teko uze'egaiw amo rehe imono mehe umume'u a'e her. A'e ma'e uzeapo a'e, ta'e penemiapo

iroahy wera'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe a'e xe. Pezapo ikatu 'ym ma'e. Pezapo izupe iro ma'e no. 23 A'e iaiw ma'e uzeapo. Te ko 'ar rehe uzeapo iko no. Ta'e pezuka ma'e amo tupàn wanenataromo pe wà xe. Pezapo ikatu 'ym ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo. Napeiko kwaw ipurumu'e awer rupi, ize'eg awer rupi, hemiapo karer rupi.

24-25 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u kar ma'e teko Zuta ywy rehe har Ezit ywy rehe wiko ma'e wanupe, kuzàgwer wanupe no. Amume'u wiwi a'e ma'e aha teko wanupe ihe. Na'aw hemimume'u kwer xe:

— Pe, penemireko wà no, pemume'uahy penemiapo ràm ywak rehe har wanuwihawete kuzà pe. — Uruzuka putar ma'ea'yr nerenataromo ure nehe. Oromono putar win newe nehe no, peze izupe. Pezapo tuwe penemimume'u kwer. Ikatu. Pezapo penemimume'uahy kwer nehe. Pezapo ma'e imume'uahy pyrer nehe. 26 Pe zutew Ezit ywy rehe wiko ma'e. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'uahy putar heremiapo ràm herer upuner ma'e rehe ihe nehe kury, peme ihe nehe kury. Aze pemume'uahy penemiapo ràm nehe, namume'u kar kwaw a'e ma'e herer rehe peme ihe nehe. — Amume'uahy ko ma'e hezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e her rehe ihe kury, peze zo nehe. 27 Narur kwaw turywete haw peme nehe. Arur putar zemumikahy haw nehe. Peà, Zuta ywy rehe arer Ezit ywy rehe wiko ma'e paw umàno putar zeàmàtyry'ymawhu wi wà nehe, ma'eahy haw pupe wà nehe no. Te umumaw putar wà nehe. 28 Amo uzepyro putar umàno haw wi wà nehe. Uzewyr putar Ezit wi Zuta pe wà nehe. Na'e Zuta rehe wikuwe wiwi ma'e Ezit pe ur ma'e kwer ukwaw putar ze'eg uzeapo ma'e kwer wà nehe. Aze ru'u waze'eg, aze ru'u heze'eg. 29 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aexak kar putar ma'e peme ihe nehe kury. Nezewe mehe pekwaw putar ko ywy rehe penehe hezeyyk àwàm nehe. Amume'u pemumaw pàwàm. Azapo putar heremimume'u kwer nehe. 30 Na'aw ma'e peme heremixak kàràm: Amono Zuta ywy rehe har wanuwihawete Zeneki ihe,

Namukonozor Mawiron wanuwihawete pe ihe. Wiko iàmàtry'ymar romo. Ipuruzuka wer hehe no. Nezewegatete amono putar Opira Ezit rehe har wanuwihawete iàmàtry'ymar wapo pe ihe nehe no.

**Tupàn umume'u wemiapo
ràM Maruk pe a'e**

45 ¹⁻² Zeoaki Zuzi ta'yr Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe 4 haw kwarahy rehe Maruk Neri ta'yr umuapyk Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg ihewe imur pyrer pape rehe a'e. Na'aw ze'eg heremimume'u kwer Maruk ko pape rehe hemimuapyk kwer xe kury:

— Maruk. **3** — Napuner kwaw iapo haw rehe, ere iko. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuhua'u kar hezemumikahy haw. Umuhua'u kar herempuraraw. Hekene'o hekuhem ire. Napuner kwaw hepytu'u haw rehe, ere iko, a'e izupe.

4 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u kar uze'eg Maruk pe. Na'aw ize'eg awer xe:

— Amumaw heremiapo kwer teko ihe. Amumaw putar ma'e ko ywy nànan nehe. **5** Aipo pezereko katu kar ihewe. Nan. Napueroko katu kwaw nehe. Amu'ar kar putar iaiw haw teko nànan ihe nehe. Xo ne zo, wyzài ywy rehe nereko mehe neremàno kwaw nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

**Namukonozor weityk Ezit ywy rehe har
Karakemi tawhu pe wà**

46 ¹ Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe teko ywy nànanar wanehe. ² Uze'eg ihewe Nek Ezit ywy rehe har wanuwihawete hemiruze'eg zauxiapekwer wanehe. Tuwihawete Namukonozor Mawiron pe har weityk a'e zauxiapekwer Karakemi tawhu pe Ewparat yryhu huwake a'e wà. A'e ma'e uzeapo Zeoaki Zuzi ta'yr Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe 4 haw kwarahy rehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe Ezit ywy rehe.

3 Tuwihaw Ezit ywy rehe har uhapukaz nezewe wà.

— Pemuàgà'ym u'yw wi pemimaw nehe. Peata zeàmàtry'ymawhu pe nehe.

4 Pemono zuru pe har kawaru rehe nehe. Peapyk wakupe pe nehe.

Peata pezeirotatu pà nehe.
Pemunehew peàkàg imimaw
tàtà ma'e nehe.

Pemuaima katu penu'ywpuku nehe.
Pemunehew pepuxi'a imimaw tàtà
ma'e nehe no.

5 Ma'e aexak teko ihe, i'i Tupàn. Ezit ywy rehe har uzàn ukyze pà wà. Uzàn wà, ta'e ukyzeahy wà xe. Uzàn na'arewahy wà.

Num'e kwaw waikwer amo wà nehe.

6 Na'arewahy uzàn ma'e nupuner kwaw uze'eg haw rehe wà nehe. Zauxiapekwer nupuner kwaw umàno haw wi uze'eg haw rehe wà. Kwarahy heixe haw awyze har kutyr, yryhu Ewparat huwake uze'eg yapi u'ar pà wà.

7 Mo uzeupir wà iko yrykawhu Niru zàwe a'e.

Nuzawy kwaw yrykawhu tynehem ma'e. 'Y upyk ywy uzeiwy' har.

8 Ezit ywy a'e. Uzeupir Niru yrykaw ài a'e. Nuzawy kwaw yrykawhu ywy uzeiwy' har imuze'eg. — Azeupir putar ywy paw ipyk pà ihe nehe, i'i Ezit.

Amumaw putar tawhu ihe wà nehe. Azuka putar wapupe har ihe wà nehe no.

9 Ezit ywy rehe har wà.

Pemono kar kawaru pe wà nehe. Pemuzàn kar ywyramawa zeàmàtry'ymawhu pe pe wà nehe. Pemono kar zauxiapekwer a'e pe pe wà nehe:

Awa Exio ywy rehe har wà, Irim rehe har wà no, Uzemimaw hereko har wà. Awa Iru ywy rehe har wà, U'yw uwyrapar pupu imomor har wà.

- 10 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e wiko ko 'ar izar romo a'e. Kutàri uzepyk putar purehe nehe. Kutàri uzepyk putar wàmàtry'y-mar wanehe nehe. Itakihepuku u'u putar a'e wà nehe, te na'ipuruzuka wer kwaw amo rehe wà nehe. U'u putar wanuwykwer nehe, te uhyk putar izupe nehe. Kutàri upuner wera'u ma'e uzuka putar wemipyhyk ma'ea'yr ài a'e wà nehe, Ywy kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rehe Ewparat yrykawhu huwake wà nehe.
- 11 Teko Ezit ywy rehe har wà, peho Zireaz pe no. Pekar muhàg peho nehe. Pepuhàg paw na'ikatu kwaw. Ta'e naheta kwaw pema'eahy haw wi pemukatu haw xe.
- 12 Teko ywy tetea'u rehe har wenu waneitykaw imume'u haw wà. Teko ywy nànnàr wenu wanehapukaz mehe wà. Amo zauxiapekwer uzepyapi amo rehe. Mokoz u'ar ywy rehe wà.

Namukonozor ur waàmàtry'y-m pà

- 13 Namukonozor Mawiron ywy rehe har wanuwihawete ur Ezit iàmàtry'y-m pà. Tur mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ma'e ihewe a'e.
- 14 — Pemume'u ko ze'eg tawhu Ezit ywy rehe har nànnàr nehe: Miginow pe, Men pe, Tapinez pe. — Pezemuàgà'ym pezeyro àwàm rehe nehe. Peàmàtry'y-mar umumaw putar pema'e paw zeàmàtry'y-mawhu pe wà nehe.
- 15 Māràzàwe tuwe pezar tupàn ua'u upuner ma'e u'ar. U'ar a'e, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e weityk ywy rehe a'e xe, peze wanupe nehe.

- 16 Zauxiapekwer Ezit ywy rehe har uzepyapi u'ar pà wà. Uze'eg uzeupeupe wà. — Zaha na'arewahy nehe. Zazewyr zanereko haw pe nehe, Zaneànàm wapyr nehe. Nezewe mehe zazepyro putar zaneàmàtry'y-mar watakihepuku wi nehe.
- 17 Pemono ko her ipyahu ma'e Ezit wanuwihawete pe nehe. Uze'eg ma'e wànoànog ma'e, i'i putar izupe wà nehe. — Awa wàmàtry'y-mar heitykaw rehe upuner 'ym ma'e, i'i putar izupe wà nehe.
- 18 Ihe Tuwihawete ihe, aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e herer romo ihe. Upuner wera'u ma'e romo aiko. Tamor aiha katu wera'u amogwer ywytyruhu wanuwi. Ywytyr Karamew yryhu i'aromo hin a'e no. Nezewegatete peàmàtry'y-m àràm ikàg wera'u pewi, Ezit ywy rehe har wà.
- 19 Teko Ezit ywy rehe har wà. Pezemuàgà'ym nehe, peneraha putar wemipyhyk kwer romo wà nehe. Tawhu Men uzeapo putar ywyxiguhu romo nehe. Uzeapo putar heityk pyrer romo nehe. Naheta kwaw teko ipupe wà nehe.
- 20 Ezit nuzawy kwaw tapi'ak kuzà ipuràg eteahy ma'e. Meruhu kwarahy heixe haw awyze har kutyr har wi ur ma'e kwer uxi'u oho.
- 21 Wanuwihawete omono temetarer amo zauxiapekwer wanupe puràmàtry'y-maw hekuzaromo. Nezewe rehe we na'ipuruzukaiwahy kwaw wà. Nuzawy kwaw tapi'ak ikyra katu ma'e wà. Na'ipuruzukaiw kwaw wà.

Na'ikàg kwaw zeàmàtry'yimawhu
pe oho àwàm rehe.

Uzewyr uzàn pà wà.

Ta'e iaiw haw i'ar uhem wà xe.

Uhem wamumaw paw 'ar wà.

22 Ezit uzàn oho wà. Uze'eg moz ài wà.

Ta'e zauxiapewer uhem waiko wà xe.

Waàmàtry'yimar uzàmàtry'yim
wà itazy pupe wà.

Nuzawy kwaw zepe'aw imonohokar wà.

23 Zawaiw katu a'e ka'a pupe teixe haw.

Weityk a'e ywra paw wà.

Heta tetea'u awa wà.

Teko nupuner kwaw wapapar
haw rehe wà.

Waàmàtry'yimar zauxiapewer
waneta haw uhua'u wera'u tukur
waneta haw wi.

24 Teko Ezit ywy rehe har wiko ikàg
'ym ma'e romo wà kury.

Ta'e teko kwarahy heixe haw awyze
har kutyr har weityk a'e wà xe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
aze'eg kwez kury.

25 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner
wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg kury.

— Azepyk putar Amon Tema wazar Ezit
wazar rehe ihe nehe. Azepyk putar wazar
wanehe nehe, wanuwihawete wanehe nehe
no. Azepyk putar Ezit ywy rehe har
wanuwihawete rehe nehe. Azepyk putar hehe
uzeruzar ma'e wanehe paw rupi nehe no.

26 Mawiron wanuwihawete Namukonozor
a'e, hemiruze'eg zauxiapewer a'e wà no,
ipuruzuka wer wanehe a'e wà. Amono putar
wanupe ihe wà nehe. Nezewe rehe we amo 'ar
pawire teko wiko putar Ezit ywy rehe wà
nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
aze'eg kwez kury.

Tupàn upyro putar wemaihu a'e wà

27 Heremiruze'eg Zako izuapyapyr wà,
Pekyze zo nehe.

Teko Izaew wà, pepytuhegato zo no.

Apupyro putar a'e teko ywy
muite har wanuwihawete ihe nehe.

Peiko uma'ereko e ma'e a'e ywy rehe.

Apupyro putar a'e wi nehe.

Pezewyr putar peywy pe peneko
katu pà nehe.

Ni amo nuzapo kwaw ikatu 'ym
ma'e peme wà nehe.

Ni amo napemukyze kar kwaw wà nehe.

28 Aiko putar penehe we pepyro pà nehe.

Apumuhàz ywy tetea'u rehe ihe.

Amumaw putar teko a'e ywy rehe
har paw ihe wà nehe.

Napumumaw kwaw nehe.

Napezeyro kwaw hezeykaw wi nehe.

Nezewe rehe we penehe hezeyk
mehe nazepykahy kwaw nehe.

Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e aze'eg kwez kury.

Tupàn uze'eg Piri ywy rehe har wanehe Zeremi pe

47 ¹ Ezit ywy rehe har wanuwihawete
uzàmàtry'yim Kaz tawhu oho. A'e
'ym mehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
uze'eg ihewe Piri ywy rehe har wanehe.

2 — Pexak nehe.

Ywy kwarahy heixe haw awyze har
kutyr har rehe uzeupir 'y iko.

A'e wi uwyryk putar yrykawhu ài
tyhu haw 'ar rehe zàwenugar ài.

Upyk putar ywy nehe.

Upyk putar ywy rehe har paw
wà nehe no:

Tawhu wà, wapupe har wà no.

Uhapukaz upyro àwàm henož
pà wà nehe.

Ko ywy rehe har paw heiheihem
putar wahy haw pupe wà nehe.

3 Kawaru wapy uwànoàng putar wà
nehe. A'e teko wenu putar

wànoàng mehe wà nehe.

Wenu putar wyramawa

zeàmàtry'yimawhu pe har wà nehe no.

Wànoàng putar wà nehe.

Awa nuzewyr kwaw wa'yr wapiaromo
wà nehe. Ta'e wazywa na'ikàg
kwaw wà xe. U'ar putar wà nehe.

- 4 Uhem Piri ywy rehe har waiwy imumaw paw 'ar kury.
Xir tawhu pe har wà, Xitom pe har wamyrypar wà no,
omono kar putar uze'eg umyrypar wanupe wà nehe. — Urepytywà pe nehe ty wà, i'i putar wanupe nehe.
Uhem a'e 'ar kury. A'e 'ar mehe napytywà kar kwaw wamyrypar wanupe ihe wà nehe.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amumaw putar Piri ywy rehe har ihe wà nehe.
Amumaw putar Kereta yrypyo'o wi ur ma'e kwer ihe wà nehe no.
- 5 Teko Kaz tawhu pe har uzemumikahy wà.
Akerom tawhu pe har nuze'eg kwaw wà. Piri ywy rehe har ywy rehe upyta ma'e kwer wà, Māràn 'ar umumaw putar uzai'o pà wà nehe.
- 6 Pehapukaz nezewe.
— Tupàn itakihepuku, Ma'e 'ar mehe erepytu'u puruzuka re nehe.
Ezewyr neapirer pe nehe.
Epyta a'e pe nepytu'u pà nehe, peze peiko.
- 7 Māràzàwe tuwe takihepuku hereko har upytu'u putar nehe.
Azapo kar ima'ereko haw izupe ihe.
— Ezàmàtyry'ym Akerom tawhu nehe, a'e izupe.
— Ezàmàtyry'ym teko yryhu iwyr wiko ma'e ne wà nehe, a'e izupe.

Moaw heitykaw

48 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar umumaw ko ma'e Moaw rehe har rehe.

- Pepuhareko teko Nemo tawhu pe har pe wà nehe.
Ta'e zauxiapekwer umumaw a'e tawhu a'e wà xe.
Upyhyk Kiriataim wà no.
Weityk hàpuzuhu tàtà ma'e imumew pà wà.

- Umuigo kar teko a'e pe har ikàg 'ym ma'e romo wà no.
- 2 Moaw ikàgaw ipuràgaw upaw.
Ezemon tawhu pe waàmàtyry'ymar umume'u wemiapo ràm waiko wà.
— Ximumaw Moaw izuapyapyr zane wà nehe, i'i uzeupeupe wà.
Zauxiapekwer tetea'u wata putar oho Mazimen tawhu kutyr wà nehe.
Xo ze'eg 'ymaw zo heta putar a'e pe nehe.
- 3 Teko Oronaim pe har uhapukaz wà.
— Umumew paw rupi wà.
Umumaw paw rupi wà.
- 4 Moaw ywy uzeapo heityk pyrer romo. Kwarearer uzai'o waiko wà.
- 5 Pezeapyaka wazozokaw rehe Iruwi tawhu piar rupi nehe.
Peinu ma'eahy haw wi wanehapukaz haw Oronaim tawhu piar rupi nehe no.
- 6 Xinu teko nezewe wanehapukaz mehe wà.
— Na'arewahy nehe.
Pezàn pezeyro pà mào haw wi nehe.
Pezàn zumen hehaite ma'e wyxygihu rehe har ài nehe, i'i wà.
- 7 Moaw izuapyapyr wà, pezeruzar pekàgaw rehe penemetarer rehe.
Ko 'ar rehe peàmàtyry'ymar wiko putar pezar romo a'e wà nehe.
Weraha putar tupàn pezar Kemoz her ma'e a'e wà nehe, peywy wi a'e wà nehe.
Weraha putar penuwihawete ta'yr wà nehe no, xaxeto penehe we har a'e wà nehe no.
- 8 Ni pitài tawhu nuzepyro kwaw uzemumaw pàwàm wi nehe.
Umumaw putar ywyàpyznaw rehe har wà nehe. Umumaw putar ywyapyepaw rehe har wà nehe no.
Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo.
- 9 Pemuàgà'ym amo ita Moaw wanetekwer watym àwàm rehe har nehe.

Ta'e na'arewahy amo umumaw
 putar waiwy wà nehe xe.
 Umuaiw putar tawhu waneko
 haw wà nehe no.
 Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà nehe.

- 10 Aze amo nuzapokatu kwaw Tupàn
 pe uma'ereko haw wà nehe,
 Tupàn omono putar uze'egaiw
 a'e teko wanehe nehe.
 Aze amo omonokatu utakihepuku
 wà nehe, aze nuzuka kwaw teko
 ipupe wà nehe, Tupàn omono putar
 uze'egaiw a'e teko wanehe nehe no.

**Tawhu Moaw ywy rehe
 har wamumaw paw**

11 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg
 a'e kury.

— Teko Moaw ywy rehe har wiko
 uzamàtryry'm 'ym pà tuweharupi wà. Ni
 amo zauxiapekwer nueraha kwaw waiwy wi
 ipyhyk pyrer romo wà. Moaw nuzawy kwaw
 win imonokatu pyrer. Teko numumyz kwaw
 a'e win wà. Nuzakook pixik kwaw hyru wi
 amo hyru ràm pe wà. Hete katu haw nuhem
 kwaw izuwi. Tuweharupi ikatu i'u mehe.

12 Uhem amo 'ar iko kury. A'e 'ar mehe
 amono kar putar teko Moaw wanupe ihe
 nehe. Uzakook putar win ài wà nehe. Ukauka
 putar hyru win heityk pà ywy rehe wà nehe.

13 Na'e Moaw izuapyapyr upytu'u putar
 utupàn Kemoz rehe uzeruzar ire wà nehe.
 Nuzawy kwaw Izaew wà nehe. Izaew upytu'u
 utupàn Metew rehe uzeruzar ire wà no.

14 Awa Moaw rehe har wà. — Uruiko
 zauxiapekwer ipuruzukaiwahy ma'e
 romo ure, peze pezehe.

— Uruiko zauxiapekwer ukyze 'ym
 ma'e romo ure, peze pezehe.
 Māràzàwe tuwe peze'eg nezewe.

15 Amo zauxiapekwer umumaw putar
 Moaw wà nehe. Umumaw putar
 tawhu Moaw ywy rehe har wà
 nehe no.

Uzuka putar kwàkwàmo ikatu
 wera'u ma'e wà nehe.

Ihe tuwihawete ihe, aiko ko ma'e
 imume'u har romo ihe.

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ikàg
 Wera'u Ma'e herer romo ihe.

16 Iaiw haw ko ywy rehe u'ar ma'e
 ràm uhem iko a'e.
 Imumaw pàwàm uzeapo putar
 na'arewahy nehe kury.

17 Pe Moaw wanuwake wiko ma'e,
 pepuhareko pe wà nehe.
 Wakàgaw ikwaw par wà,
 pepuhareko pe wà nehe.
 — Wapuner katu haw upaw
 kwez kury.

Wapuràg eteahy haw wakàgaw
 ukàzym, peze nehe.

18 Pe Nimon pe wiko ma'e wà.
 Pewezyw tuwihaw henaw wi nehe.
 Peapyk ywy rehe ywyku'i rehe nehe.
 Moaw imumaw pàràm wiko xe.
 Umumaw putar wanàpuzuhu imuàtà
 pyrer nehe.

19 Aroer pe wiko ma'e wà, Pepyta pe
 iwyr teko wanàro pà nehe.
 Pepuranu wanehe nehe.
 — Ma'e uzeapo aipo kury,
 peze wanupe nehe.

20 Uwazar putar peze'eg peme wà nehe.
 — Moaw ywy u'ar a'e.

Pezai'o hehe nehe. Ta'e
 zauxiapekwer umumaw a'e wà xe.

Peze'eg peho teko Aronon pe har
 ryrkawhu izywyr har wanupe nehe.
 — Umumaw Moaw ywy wà,
 peze wanupe nehe.

21 Umumaw tawhu ywyapyepaw rehe
 har wà: Orom, Zaza, Mepaat,

22 Nimon, Nemo, Mete-Zirimatai,

23 Kiriataim, Mete-Gamu,

Mete-Meàw, 24 Keriot, Mozira.

Umumaw tawhu Moaw ywy rehe
 har paw wà, muite har wà, pe pe
 har wà no. 25 Ukamik Moaw ipuner
 haw wà. Umumaw wakàgaw wà.
 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e
 amume'u ko ze'eg kwez ihe kury.

Tupàn umumaw Moaw wakàgaw a'e

26 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Pemuka'u kar Moaw pe wà nehe. Ta'e nashereruzar kwaw a'e wà xe. Moaw uawuwak putar uhuuhuk awer rehe wà nehe. Amogwer upuka putar wanehe wà nehe. 27 Moaw, erepuka teko Izaew wanehe. Aipo nema'enukwaw nepuka awer rehe. Ererekoahy Izaew ne wà. Nuzawy kwaw imunar ma'e tetea'u wainuinuromo imunehew pyrer newe wà.

28 Pe Moaw ywy rehe wiko ma'e wà, pehem tawhu peneko haw wi nehe. Peiko peho ita myter pe nehe. Peiko pykahu ài nehe. Uzapo waity wytyr iàpy'amahy haw izywyw wà. Peiko wazàwe nehe. 29 Moaw izuapyapyr wiko wera'u ma'e romo wà. Urenu waneko haw. — Zane'kàg wera'u amo wanuwi zane. Zane'katu wera'u amo wanuwi no. Zane'puràg eteahy wera'u amo wanuwi. Azeharomoete naheta kwaw amo teko zanezàwenugar wà, i'i wà. Amo umume'u waze'eg urewe wà. 30 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e akwaw waneko wera'u haw ihe. — Ikatuahy, i'i ikatu 'ym ma'e pe wà, upaw ma'e rà'm pe wà. 31 A'e rupi azai'o putar teko Moaw nà'nàn ihe nehe. Azai'o putar teko Kir-Erez pe har wanehe nehe no. 32 Azai'o putar teko Zazer pe har wanehe nehe. Azai'o wera'u putar teko Ximima pe har wanehe nehe. Tawhu Ximima, ereiko uwà tyw ài ne. Nerà'kà oho Yryhu Umàno Ma'e Kwer her ma'e i'aromo. Oho Zazer tawhu pe. Ko 'ar rehe neàmàtry'y'mar umumaw arozràn penemitygwer wà kury, uwà penemitygwer wà no. 33 Turywete haw a'e, turyw eteahy haw a'e no, ukàzym ywy ikatu ma'e wi Moaw wi a'e wà. Nuzapo kwaw win wà kury. Naheta kwaw iapo har wà. Naheta kwaw urywete haw rehe uhapukaz ma'e wà.

34 Teko Ezemon tawhu pe har wà, Erewa pe har wà no, uhapukaz wà. Te Zaxa pe har upuner wanehapukaz haw henu haw rehe wà. Zoar pe har wenu wà. Oronaim pe har wà, Ekirat pyahu pe har wà no, upuner henu haw rehe wà. Te Niri yrykaw typaw no.

35 Teko Moaw izuapyapyr wapy wemimono wytyr apyr utupàn wanenataromo wà. Uzuka ma'ea'yr wanupe wà. Amupytu'u kar putar wazuka re ihe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

36 A'e rupi hepy'a uzai'o Moaw rehe, teko Kir-Erez pe har wanehe no. Aiko xi'àm purutymaw pe ipy har ài. Ta'e wama'e paw upaw a'e wà xe. 37 Upin u'aw uzemumikahy haw hexak kar pà wà. Omonohok wamutaw wà no. Paw rupi uzekixi opo rehe wà. Umunehew ma'eryru pàn iànàm ma'e iapo pyrer ukamir romo wà. 38 Xo zai'o haw zo heta tàpuz nà'nàn, katu pe tàpuz huwake no. Ta'e azuhaw Moaw ywy'a iputar 'ym zàwenugar ài ihe xe. 39 Amumaw Moaw ihe wà. Pehapukaz nehe. Iaiw haw u'ar Moaw rehe. Ywy uzeapo heityk pyrer romo. Ywy huwake har paw uze'eg uryweteahy hehe wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Moaw nupuner kwaw uzewàhemaw rehe zepykaw wi wà

40 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'uahy ko ma'e uzeapo ma'e rà'm ihe.

— Teko amo ywy rehe har uzàmàtry'y'm Moaw wà a'e wà nehe. Wiràhu u'ar wemiar rehe upepozaz pà a'e. Nezewegatete a'e teko u'ar putar Moaw rehe wà nehe no. 41 Upyhyk putar tawhu paw wà nehe, tàpuzuhu imuàtà pyrer paw wà nehe no. Kuzà umemyrahy ma'e ukyze a'e. Nezewegatete zauxiapekwer Moaw ukyze putar a'e wà nehe no. 42 Umumaw putar Moaw a'e wà nehe. Nuzewyr kwaw wà nehe. Nuiko wi kwaw teko imono'og pyr romo wà nehe. Ta'e heàmàtry'y'm a'e wà xe. 43 Kyze haw wàro Moaw wà. Ywykwar watym àwàm wàro wà no. Puruzuka haw wàro wà no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. 44 Ukyze haw rehe uzàn ma'e u'ar putar ywykwar purutymaw pupe wà nehe. Ywykwar wi uhem ma'e kwer uze'epyyhyk kar putar oho puruzuka haw pupe wà nehe. Ta'e amume'u Moaw imumaw

pàwàm 'ar kwez ihe xe. **45** Amogwer uzàn ukene'o pà wà. Uzeagaw zepe uzepyro pà Ezemon tawhu pupe wà nehe. Xeom wiko Ezemon pe har wanuwihawete romo amo 'ar mehe. A'e teko nuzepyro kwaw Ezemon pupe wà. Ta'e ukaz iko kury xe. Tata wapy wyyaw. Wapy wyytyruhu apyr Moaw wyy rehe har no. Moaw uzamutar zepe puràmàtyry'ymaw wà. **46** Uzemumikahy teko Moaw izuapyapyr wà. Zauxiapekwer amo wyy rehe har uzuka teko Kemoz imuwete har wà. Weraha wana'yr ipyhyk pyrer romo wà. Weraha wanazyr wà no. **47** Nezewe rehe we amuigo wi kar putar teko ikàg ma'e romo izypy mehe arer zàwenugar ài nehe. Na'aw Tupàn ze'eg Moaw rehe imume'u pyrer xe a'e.

Tupàn uzepyk Amon izuapyapyr wanehe

49 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ze'eg Amon wanehe a'e. — Ma'e pe awa Izaew izuapyapyr wanekon wà. Tupàn omono a'e wyy wanupe waneko haw romo a'e. Aipo ni amo nupyro kwaw a'e wyy zauxiapekwer wanuwi wà nehe. Tupàn ua'u Morok upyhyk Kaz izuapyapyr waiwy wanuwi a'e. Mâràzàwe tuwe upyhyk kar izupe wà. Mâràzàwe tuwe imuwete har oho a'e wyy rehe wiko pà wà. ²Uhem amo 'ar iko kury. A'e 'ar mehe ainu kar putar zèàmàtyry'ymawhu iànoànogaw Hama tawhu pe har wanupe nehe. Zauxiapekwer umumew putar a'e tawhu Amon izuapyapyr waneko haw wà nehe. Tata umumaw putar taw waneko haw wà nehe no. Upyhyk a'e wyy Izaew izuapyapyr wanuwi wà. Izaew upyhyk wi putar uiwy a'e teko wanuwi wà nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. ³Pehapukaz nehe, teko Ezemon pe har wà. Zauxiapekwer weityk Az tawhu wà. Pezai'o nehe, kuzà Hama pe har wà. Pemunchew ma'eryru pàn iànàm ma'e iapo pyrer pezai'o pà nehe. Pezàn e ko rupi nehe, kwe rupi nehe no. Zauxiapekwer weraha putar Morok pezar wemipyhyk kwer romo wà nehe, xaxeto wanehe we tuwihaw wanehe we wà nehe.

⁴Teko uzeruzar 'ym ma'e wà. Mâràzàwe tuwe pemume'u pekàgaw. Pepuner haw upaw eteali kury. Mâràzàwe tuwe pezeruzar pekàgaw rehe. — Ni amo nazaneàmàtyry'ym kwaw wà nehe kury, ta'e ukye zanewi wà xe, peze peiko. Mâràzàwe tuwe. ⁵Ma'ema'e wi amu'ar kar putar purumukyzeahy haw penehe nehe. Paw rupi pezàn putar izuwi nehe. Pezàn putar pezepyro pà mào haw wi nehe. Nupyta kwaw amo zauxiapekwer wamono'ogaw romo wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner werahu ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

⁶Amo 'ar mehe amuigo kar putar Amon izuapyapyr ikàg ma'e romo izypy mehe arer zàwe ihe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Tupàn uze'eg Enom wakuty

⁷Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner werahu ma'e umume'u ko ma'e Enom wyy rehe uzeapo ma'e rà m kury.

— Aipo teko Temà tawhu pe har he'o wà. Aipo waneruze'egar nukwaw kwaw waneruze'egaw wà kury. Aipo wama'ekwaw paw upaw wanuwi. ⁸Nenà pe har wà, pewak pezàn pà nehe. Pezàn pezeàmim pà nehe. Azuka putar Ezau izuapyapyr ihe wà nehe. Ta'e wanehe hezepykaw 'ar uhem kwez kury xe. ⁹Uwà ipo'o mehe teko wezar amo i'yy rehe wà. Imunar ma'e zaneràpuz pupe uhem mehe xo wemimutar zo weraha wà. ¹⁰Apyhyk Ezau izuapyapyr wanematarer paw wanuwi ihe. Amumaw wazeàmimaw no. Nezewe mehe nupuner kwaw uzeàmimaw rehe wà nehe kury. Zauxiapekwer umumaw teko Enom izuapyapyr wà, waànàm wà no, wanuwake wiko ma'e wà no. Ni amo nuzepyro kwaw wà. ¹¹Pezar tu 'ym ma'e peinuromo har herehe we pe wà nehe. Azekaiw putar wanehe nehe. Kuzà imen umàno ma'e kwer peinuromo har upuner herehe uzeruzar haw rehe wà nehe.

¹²Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury.

— Te ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar upuraraw ma'erahy wà. Aipo pe napepuraraw kwaw

ma'erahy pe nehe no. Azeharomoete pepuraw putar nehe. **13** — Iaiw ma'e, i'i putar teko Mozira tawhu pe hexak mehe wà nehe. Uzeapo putar teko heta 'ymaw romo nehe, a'e kwehe mehe ihe. Amogwer uze'eg uryweteahy hehe wà nehe. Uze'egaiw amo rehe imono mehe umume'u putar her wà nehe. Teko a'e tawhu izywyr har upaw putar wà nehe. Nuzewyr kwaw wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury. **14** Na'e aze'eg ihe kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umur uze'eg ihewe. Omono kar amo uze'eg imume'u har teko ywy nànanar wanupe. Na'aw a'e ize'eg xe:

— Pemono'og zauxiapekwer pe wà nehe. Pezàmàtry'ym Enom peho pe wà nehe. **15** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e neapo putar teko ikàg 'ym ma'e romo a'e nehe, Enom. Ni amo nuzeruze'eg kwaw nerehe wà nehe. **16** Peneko wera'u haw hemu'em peme a'e. — Amo ukyze zanewi a'e wà, peze zo pezeupe nehe. Peiko itakwaruhu pupe wytyruhu apyr. Peiko ywate wiràhu ài. Nezewe rehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peneityk putar a'e nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

17 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi kury.

— Puruzuka haw iaiw wera'u ma'e u'ar putar Enom wanehe a'e nehe. Huwake ukwaw ma'e ipytuhegatu putar ukyzeahy pà hexak mehe wà nehe. **18** Kwehe iaiw ma'e uzeapo Xotom tawhu pe Komor tawhu pe a'e. Tupàn umumaw a'e tawhu amo tawhu wanuwake har inuromo a'e wà. Uzapo putar nezewegatete haw Enom pe nehe no. Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà nehe. Ni màràn 'ar numumaw kwaw a'e pe wiko pà wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **19** Amo zàwàruhu iriàw uhem ka'a Zotàw yrykawhu izywyr har wi a'e. Uzeupir ywy ka'api'i ikatu ma'e pe no. Nezewegatete amuzàn kar putar Enom waiwy wi ihe wà nehe no. Na'e awa heremixak ràm wiko putar a'e ywy rehe har wanuwihaw romo a'e nehe. Mo upuner herehe wà. Mo nukyze kwaw ihewi wà. Mo heàmàtry'ym

putar wà nehe. Ma'enugar tuwihaw upuner hereitykaw rehe wà. **20** A'e rupi pezekaiw katu teko Enom izuapyapyr wanupe heremiapo ràm rehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe. Peinu Temà tawhu pe har wanupe heremiapo ràm nehe no. Zauxiapekwer umutyk putar te kwarer wà nehe, te tua'uhez ma'e wà nehe no. Teko paw ukyzeahy putar hexak mehe wà nehe. **21** Enom i'ar mehe ywy uryryryryz putar iànoànog mehe nehe. Te Yryhupiràg izywyr har wenu putar wà nehe no. **22** Zauxiapekwer uzàmàtry'ym putar Mozira tawhu wà nehe. Nuzawy kwaw wiràhu upepozaz ma'e ywate wi wemiary ipyhyk pà u'ar ma'e. A'e 'ar mehe zauxiapekwer Enom izuapyapyr ukyze putar kuzà imemyrahy ma'e ài wà nehe.

Tupàn uzepyk Namaz pe har wanehe

23 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko ze'eg Namaz tawhu pe har kury.

— Amat tawhu pe har wà, Arupaz tawhu pe har wà no, ukyze waiko a'e wà, ta'e wenu ikatu 'ym ma'e uzeapo ma'e kwer imume'u haw wà xe. Wakyze haw ukamikamik yryhu ài a'e wà. Nupytu'u kwaw wà. **24** Teko Namaz tawhu pe har na'ikàg kwaw wà. Uwak uzàn pà wà ta'e ukyze katu wà xe. Tynehem ma'erahy pupe wà. Nuzawy kwaw kuzà imemyrahy ma'e wà. **25** Aw tawhu hurywete kwehe mehe a'e. Teko weityk wà kury. **26** A'e 'ar mehe zauxiapekwer uzuka putar kwàkwàmo wà nehe, uzuka awa zauxiapekwer wà nehe no, nahu rupi wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **27** Apy putar Namaz tawhu ipàrirogawtàta ihe nehe. Tata umumaw putar Menanaz hàpuzuhu a'e nehe no.

Tupàn uzepyk Kenar, Azor wanehe kury

28 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko Kenar izuapyapyr wanupe uzeapo ma'e ràm a'e kury, Azor tawhu pe har wanuwihaw wanupe uzeapo ma'e ràm a'e no. Mawiron wanuwihawete Namukononozor weityk a'e tawhu a'e wà.

— Pehem peho Kenar tawhu pe har waàmàtryry'ym pà nehe. Teko kwarahy ihemaw kutyr har romo wanekon wà. Pemumaw pe wà nehe. **29** Pepyhyk wanàpuzràn nehe, waneimaw pe wà nehe no, pàn wanàpuzràn huken rehe imuzaiko pyrer nehe no, wanàpuzràn pupe har paw nehe no. Pepyhyk waneimaw kawaru kupewa'a pe wà nehe, nezewe peze'eg pà nehe: Teko ywy nànnàr ukyze wà, peze wanupe nehe.

30 Teko Azor pe har wà, ko ma'e amume'u teko peme kury. Pezàn peho muite nehe kury. Pezeàmim nehe no. Mawiron wanuwihawete Namukononozor a'e, peàmàtryry'ym àwàm imume'u har a'e, umume'u ko ma'e kury. **31** — Zaha ty wà. — Zanekàg, i'i a'e teko uzeupeupe wà. — Ni amo nazanereityk kwaw wà nehe, i'i wà. Xiàmàtryry'ym zane wà nehe kury. Waneko haw tawhu muite amo tawhu wanuwi tuz a'e. Naheta kwaw ukenawhu. Naheta kwaw iwàpytygatu haw, i'i wemiruze'eg wanupe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

32 — Pepyhyk waneimaw kawaru kupewa'a pe wà nehe. Pepyhyk waneimaw tapi'ak paw pe wà nehe no. Teko u'aw iàpinar romo wanekon wà. Amuhàmuhàz putar a'e teko ywy nànnàn ihe wà nehe. Amu'ar kar putar iaiw haw tetea'u wanehe ihe nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **33** Azor uzeapo putar ywyxiguhu romo nehe. Nuzeapo pixik kwaw ywy ikatu ma'e romo nehe. Teko nuiko kwaw a'e pe wà nehe. Xo awarahu zo wiko putar a'e pe wà nehe.

Tupàn uzepyk Eràw ywy rehe har wanehe a'e

34 Zeneki wiko Zuta wanuwihawete romo kury. Nan kwehe tete Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg ihewe Eràw ywy rehe kury. **35** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e uze'eg kury.

— U'yw pupe puruzywa har umuigo kar Eràw ywy upuner ma'e romo wà. Azuka putar a'e zauxiapekwer paw ihe wà nehe. **36** Amur

kar putar ywytu ywy nànnàn Eràw ikutyr ihe nehe. Teko izuapyapyr uhàuhàz putar ywy nànnàn uzàn pà wà nehe no. Te wiko putar ywy nànnàgatu wà nehe. **37** Amukyze kar putar Eràw izuapyapyr waàmàtryry'ymar wanuwi ihe wà nehe, wanehe ipuruzuka wer ma'e wanuwi ihe wà nehe. Hekwahy haw uhua'u ma'e rehe amumaw putar ihe wà nehe. Amono kar putar zauxiapekwer tetea'u wakutyr ihe wà nehe, te upaw wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. **38** Amumaw putar Eràw wanuwihawete ihe wà nehe, wanuwihaw ihe wà nehe no. Amuapyk kar putar herenaw a'e pe nehe. **39** Nezewe rehe we amuigo kar wi putar teko ikàg ma'e romo izypy mehe arer zàwenugar romo ihe wà nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Zauxiapekwer weityk Mawiron wà

50 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u ko uze'eg Mawiron ywy rehe a'e kury, a'e pe har wanehe a'e no.

2 Pemume'u ko ze'eg ywy nànnàn nehe. Pemume'u teko nànnàn nehe.

Pemume'u uzeapo romo ma'e kwer imuhàmuhàz pà nehe.

Pezumim zo puruwi nehe.

Mawiron u'ar a'e.

Watupàn Mew-Marunuk ipuner haw uhem izuwi.

Maranugar haw upyk tupàn a'ua'u Mawiron pe har wà.

Wanagapaw purumuhuhuk ma'e tynehem kyze haw pupe wà.

3 Amo teko kwarahy heixe haw awyze har kutyr har ur Mawiron iàmàtryry'ym pà wà.

Mawiron uzeapo putar ywyxiguhu romo nehe.

Teko wà, ma'ea'yr wà no, uzàn putar oho a'e wi wà nehe.

Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà nehe.

Izaew uzewyr uiwy pe wà

4 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— A'e 'ar them mehe teko Izaew ywy rehe har wà, Zuta ywy rehe har wà no, uzewyr putar uzai'o pà herekar pà wà nehe. **5** — Ma'e pe Xiàw piar a'e, i'i putar upuranu pà wà nehe. Na'e ur putar xe kutyr wà nehe. — Zaze'eg putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe nehe, i'i putar wà nehe. — Xiapo katu putar zaneze'egaw upaw pixik 'ym ma'e hehe we nehe, i'i putar wà nehe. **6** Teko heremaiihu nuzawy kwaw àràpuhàràn wywytyr rehe ukàzým ma'e wà. Wanehe uzekaiw ma'e nuzekaiw katu kwaw wanehe wà. Wata àràpuhàràn ài amo wywytyr wi amo pe wà. Heharaz weko awer wi wà. **7** Wanuwàxi har paw uzàmàtry'ym wà. Waàmàtry'ymar uze'eg nezewe wà. — Uzapo ikatu 'ym ma'e Tupàn henataromo wà. A'e rupi, waàmàtry'ym mehe naxiapo kwaw ikatu 'ym ma'e zane. Aze mo uzeruzar katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe uwiwy wazàwe wà, ikatu mo.

Nuzeruzar kwaw wà, i'i wà.

8 Izaew izuapyapyr wà, pezàn Mawiron wi nehe. Peiko oho ma'e ràm ipy romo nehe. **9** Ta'e amukàg kar putar amo ywy rehe har kwarahy heixe haw awyze har kutyr har ihe wà nehe. Azàmàtry'ym kar putar Mawiron a'e teko wanupe ihe wà nehe. A'e teko umuzehyrogatu kar putar zauxiapekwer Mawiron tawhu huwake wà nehe. Na'e weityk putar wà nehe, ipyhyk pà wà nehe. Zauxiapekwer a'e ywy rehe har ukwaw katu ma'e izywà haw uzemi'i kar ma'e ikatu ma'e ài wà, iawy pixik 'ymar ài wà. **10** Upyhyk putar temetarar paw Mawiron wi wà nehe. Weraha putar wemimutar paw a'e wi wà nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Mawiron heitykaw

11 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Teko Mawiron ywy rehe har wà. Peraha temetarar heywy rehe har paw rupi. Ko 'ar rehe penurywete, Penurywete tuwe. Peiko tapi'aka'yr ka'api'i rehe wata ma'e ài. Peze'eg kawaru hehajte ma'e ài. **12** Nezewe rehe we

tawhu peneko haw uzeapo putar ikàg 'ym ma'e romo a'e nehe. Imaranugar putar nehe. Uzeapo putar ywy ikàg 'ym wera'u ma'e romo a'e nehe. Uzeapo putar ywyxiguhu uxinig ma'e kwer romo nehe. Naheta kwaw 'y a'e pe nehe. **13** Aikwahy putar ihe nehe. A'e rupi zauxiapekwer unumew putar Mawiron wà nehe. Ni amo teko nuiko kwaw a'e pe wà nehe. A'e pe ukwaw ma'e ràm ipytuhegatu putar a'e tawhu pe uzeapo ma'e kwer hexak mehe wà nehe.

14 U'yw pupe puruzywà ma'e wà, peze'yrogatu Mawiron waàmàtry'ym pà nehe. Pemàmàn tawhu izywytyr nehe. Pezywà penu'yw nànàn nehe. Ta'e uzapo ikatu 'ym ma'e hekutyry a'e wà xe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. **15** Pehapukaz zeàmàtry'ymawhu pe har imume'u pà nehe, tawhu izywytyr nehe. Mawiron uzemono kwez wà kury. Uzapo wixe àwàm pàrirogawtàtà rupi wà. Na'e weityk wà. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azepek teko Mawiron wanehe ihe. Pezepyk wanehe nehe no. Ta'e upuraraw kar ma'erahy amo wanupe a'e wà xe. **16** Pezutym kar zo ma'e Mawiron ywy rehe har wanupe waiwy rehe nehe. Pepo'o kar zo arozràn wanupe nehe. Amo ae ywy rehe arer a'e ywy rehe wiko ma'e ukyze putar wàmàtry'ymar zauxiapekwer wanuwi wà nehe. A'e rupi uzewyr putar weko awer pe wà nehe.

Izaew uzewyr putar uiwy pe wà nehe

17 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— Teko Izaew izuapyapyr nuzawy kwaw àràpuhàràn hawitu ma'e wà. Zàwàruhu iriàw oho wanaikweromo wamuhàmuhàz pà wà. Izypy mehe Axir wanuwihawete uzàmàtry'ym Izaew wà. A'e re Namukononozor Mawiron wanuwihawete uxi'uxi'u wàkàgwer wà. **18** A'e rupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar azepek putar tuwihawete Namukononozor rehe ihe nehe, hemiruze'eg wanehe ihe nehe no. Axir wanuwihawete rehe hezepyk awer zàwegatete ihe nehe no.

19 Aruzewyr putar teko Izaew waiwy pe ihe wà nehe. U'u putar Karamew wytyr Mâxà ywy rehe har rehe hezuz ma'e wà nehe. U'u wemimutar paw Eparai ywy rehe har wà nehe, Zireaz ywy rehe har wà nehe no. 20 A'e 'ar ihem mehe Izaew ywy rehe har uzapo putar xo ikatu ma'e zo a'e wà nehe. Zuta ywy rehe har nezewegatete wà nehe no. Aze amukuwe kar amo ihe nehe, nazepyk kwaw hehe ihe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Tupàn uze'eg Mawiron imumaw paw rehe

21 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.

— Pezàmàtry'ym teko Meratai pe har pe wà nehe, Pekoz pe har pe wà nehe no. Pemumaw tuwe pe wà nehe. Pezapo heremiapo kar paw nehe no. 22 Teko wenu zauxiapekwer wazèàmàtry'ym mehe a'e ywy rehe wà. Heta ma'e imumaw paw tetea'u. 23 Mawiron uzukazuka ywy paw inupànupà pà. Ko 'ar rehe inupà haw uzekazeka kwez kury. Teko ywy nànnàr ipytuhegatu Mawiron pe izeapo awer hexak mehe wà. 24 Ne Mawiron ere'ar hepuruzuka haw pupe ikwaw 'ym pà ne. Nepyhyk nemumaw pà wà, ta'e heàmàtry'ym pe ne xe. 25 Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e awàpytymawok hepuruzuka haw imonokatu haw ihe. Anuhem a'e wi. Ta'e aikwahy ihe xe. Heta amo heremiapo ràm Mawiron pe. 26 Peàmàtry'ym kwe rupi nehe, ko rupi nehe no. Pezuhaw arozràn imonokatu haw nehe. Pemono wanemetarer amo i'aromo wytyr romo iapo pà nehe. Nuzawy kwaw arozràn wytyr romo iapo pyrer. Pemumaw a'e ywy nehe. Pemuhem kar zo màno haw wi nehe. 27 Pezuka zauxiapekwer a'e pe har paw rupi pe wà nehe. Mawiron pe har uzemumikahy putar wà nehe. Uhem wanehe hezepyk àwàm 'ar kwez kury.

28 Amo teko oho uzàn pà Mawiron wi wà, Xiàw pe uhem pà wà. Apuner wanexakaw rehe ihe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar uzepyk Mawiron wanehe a'e, ta'e

uzapo iaiw ma'e hàpuzuhu pe a'e wà xe, i'i waiko wà.

29 — Pezàmàtry'ym Mawiron nehe, peze u'lw pupe puruzywà ma'e wanupe nehe. Aze amo ukwaw ma'èzywà haw u'lw pupe wywypar pupe wà nehe, pemono kar a'e pe pe wà nehe. Pemàmàn tawhu izywyr nehe. Pemuhem kar zo amo pe wà nehe. Tuwe Mawiron umekuzar werniapo kwer paw wà nehe. Uzapo iaiw ma'e amo wanupe wà. Pezapo nezewegatete haw wanupe nehe no. Ta'e uze'eg nezewe ihewe a'e wà xe. — Uruiko wera'u newi ure, i'i ihewe wà. Tupàn Ikatuahy Ma'e Izaew wazar romo aiko ihe. 30 A'e rupi zauxiapekwer uzuka putar kwàkwàmo nahu rupi wà nehe. Zauxiapekwer amo ae ywy rehe har uzuka putar zauxiapekwer Mawiron pe har paw a'e 'ar mehe a'e wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

31 Mawiron, ereiko wera'u amo wanuwi ne. A'e rupi ihe pezar upuner wera'u ma'e apuàmàtry'ym penereko ihe kury. Penehe hezepykaw 'ar uhem kwez kury. 32 Pe teko wiko wera'u ma'e pe, pezeyyapi putar pe'ar pà nehe. Ni amo napepytywà kwaw pepuàm wi mehe a'e wà nehe. Amunyk putar tata tawhu peneko haw rehe ihe nehe. Tawhu izywyr har paw uzemumaw putar nehe.

33 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e uze'eg kury.

— Izaew wà, Zuta wà no, upuraraw ma'erahy waiko wà. Wapyhyk arer ume'egatu wanehe wanuwake wiko pà wà. Na'ipurumuhem kar wer kwaw wanehe wà.

34 Nezewe rehe we wamuhem kar àràm ikàg a'e. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e her romo a'e. Upyro putar a'e wà nehe, waiwy pe waneruzewyr kar pà a'e wà nehe. Xo xiroxiroahy haw werur putar teko Mawiron wanupe nehe.

35 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Tuwe Mawiron umàno nehe. Tuwe teko a'e pe har umàno wà nehe no.

Tuwe wanuwihaw umàno wà nehe.

Tuwe ma'e kwaw katu har
wainuromo har umàno wà nehe no.

- 36 Tuwe wainuromo har uzeapo ma'e ràm imume'u har umàno wà nehe. Tuwe hemu'em ma'e umàno wà nehe. Tuwe iranaiwahy ma'e umàno wà nehe no. Tuwe wainuromo har zauxiapekwer umàno wà nehe.

Ukyzeahy waiko wà kury.

- 37 Pemumaw waneimaw kawaru
pe wà nehe.

Pemumaw ywyramawa
zeàmàtry'ymawhu pe har nehe no.

— Peiko heremiruze'eg romo nehe,
i'i zauxiapekwer ikàg 'ym ma'e
wanupe. Tuwe a'e zauxiapekwer
umàno wà nehe.

Pemumaw wanemetarer wanuwi nehe.
Pepyhyk wanemetarer heraha
pà wanuwi nehe.

- 38 Àmàn ikyr 'ymawhu ur putar
waiwy rehe nehe.

Te yrykawhu typaw putar nehe.

Mawiron ywy wereko tupàn a'ua'u
purumukyze kar haw wà.

A'e tupàn a'ua'u umuigo kar
wemiruze'eg iranaiwahy ma'e
romo a'e wà.

39 Miar wiko putar wà Mawiron tawhu pe wà nehe: Zàwàruhu wyyxiguhu pe har wà, awarahu wà, wiràmiri izipiw ma'e wà. Teko nuiko pixik kwaw a'e pe wà nehe. Tuweharupi upyta putar teko heta 'ymaw romo nehe. 40 Kwehe mehe amumaw Xotom tawhu Komor tawhu rehe we ihe. Amumaw tawhu a'e tawhu waiwyr har ihe wà no. Teko nuiko pixik kwaw a'e pe wà nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

- 41 Amo teko ur iko multe wi wà.

Ur ywy kwarahy heixe haw awyze
har kutyr har wi wà.

Teko ikàg ma'e romo wanekon wà.

Tuwihawete tetea'u uzemuàgà'ym
waiko zeàmàtry'ymawhu rehe wà.

- 42 Heta tetea'u ywyrapar wanupe.

Heta tetea'u takihepuku wanupe no.

Puruzuka haw ikatu wanupe.

Nupurupuhareko kwaw wà.

Ur kawaru kupe pe wà.

Waànoànogaw nuzawy kwaw yryhu

wikwahy ma'e iànoànogaw.

Uzemuàgà'ym kwez Mawiron

iàmàtry'ym àwàm rehe wà.

- 43 Amo umume'u uzeapo ma'e kwer

Mawiron wanuwihawete pe wà.

Izywa ipyw henu mehe.

Ma'erahy a'e, ma'eahy haw a'e no,
wiko tuwihawete izar romo kury.

Nuzawy kwaw kuzà umemyr
izexak kar haw 'ar mehe.

44 Zàwàruhu iriàw uhem ka'a wi yrykawhu Zotàw izywyr. Na'e uzeupir ywy ka'api'i ikyr katu ma'e heta haw pe no. Nezewegatete ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azur putar Mawiron wamuzàn kar pà waneko haw tawhu wi ihe wà nehe no. Na'e tuwihaw heremixak ràm wiko putar a'e teko wanuwihawete romo nehe. Mo ikàg hezàwe wà. Mo nukyze kwaw ihewi heàmàtry'ym pà. Ma'enugar tuwihaw upuner herenataromo. 45 A'e rupi pezekaiw katu heze'eg rehe nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e amume'u Mawiron pe heremiapo ràm ihe. Azapo putar iaiw ma'e a'e pe har wanupe nehe. Herenu pe imume'u mehe nehe. Te kwarer zauxiapekwer umutyk putar waneraha wà nehe. A'e ma'e imume'u haw henu har ukyzeahy putar wà nehe. 46 Mawiron wànoànog putar u'ar mehe nehe. Ywy uryryryz putar nehe. Teko amo ae ywy rehe har wenu putar wanehapukaz mehe wà nehe.

Tupàn uze'eg wi Mawiron wanehe

51 ¹Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e kury.

— Amur kar putar ywytu puruzuka ma'e Mawiron ikutyry ihe nehe, a'e pe har wakutyry ihe nehe. ²Amur kar putar teko amo ywy rehe har a'e pe a'e ywy imumaw kar pà wanupe nehe. Nuzawy kwaw ywytu ka'a

ruwer uxinig ma'e multe heraha har. Wamumaw paw 'ar ihm mehe zauxiapekwer ywy nànanar uzàmàtry'y/m putar wà nehe. Uzapo putar ywy wyxygihu teko heta 'ymaw romo wà nehe. **3** Pezywà kar zo zauxiapekwer Mawiron pe har wanupe pe wà nehe. Pemunehew kar zo wapuxi'a imimaw wanupe nehe. Pezuka kwàkwàmò pe wà nehe. Pepytu'u zo wazuka re nehe. Pezuka zauxiapekwer paw pe wà nehe. **4** Zauxiapekwer ukutuk putar a'e wà nehe. Umàno putar weko haw tawhu pe nahu rupi wà nehe. **5** Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e napuir kwaw Izaew wanuwi ihe. Naityk kwaw Zuta ihe wà. Teko Mawiron uzapo ikatu 'ym ma'e herenataromo a'e wà. Aiko Tupàn ikatuhay ma'e Izaew wazar romo ihe. **6** Pezàn Mawiron wi nehe. Aze pepuner pezeyro haw rehe nehe, pezeyro nehe. Pezezuka kar zo zauxiapekwer wanupe Mawiron wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo nehe. Ihe azepek putar wanehe ihe nehe kury. Hezeyk àwàm nuzawy kwaw wanemiapo kwer nehe. Uhyk putar nehe. **7** Mawiron nuzawy kwaw kanek ipuku ma'e or iapo pyrer hepo pe har a'e. Teko ywy nànanar uka'u ipor i'u mehe wà. U'u win ipupe har uzemue'o kar pà wà. **8** Na'arewahy Mawiron u'ar. Uzemumew. Pezai'o hehe nehe. Pekar muhàg ikutuk awer pe nehe. Nezewe mehe ikatu putar ru'u nehe. **9** Amo ywy rehe arer a'e pe wiko ma'e uze'eg nezewe wà.

— Urepurupytywà wer zepe Mawiron rehe. Nurupuner kwaw. Zahem zaha izuwi nehe, zanereko awer nànan zanezewyr pà nehe. Tupàn uzepyk Mawiron rehe ukàgaw paw rupi a'e. Umumaw tuwe, i'i wà.

10 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury. — Heremiailu uhapukaz nezewe uze'eg pà wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar zanekatu haw. Zaha Zeruzarez tawhu pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar hemiapo kwer imume'u pà teko a'e pe har wanupe nehe, i'i wà. **11** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ipurumumaw wer Mawiron rehe a'e, a'e rupi uma'ereko Mez wanuwihawete

wapy'a pupe a'e. A'e rupi uzàmàtry'y/m oho wà kury. Nezewe mehe uzepyk putar wanehe nehe, ta'e umumew hàpuzuhu a'e wà xe. Nezewe haw tuwihaw uzapo kar wà.

— Pemuaime penu'iw nehe. Pemuàgà'ym pemimaw nehe no. **12** Pezàmàtry'y/m kar Mawiron ipàrirogawtàtà zauxiapekwer wanupe nehe. Pemukàg kar ume'egatu ma'e pe wà nehe. Pemono awa ume'egatu ma'e romo pe wà nehe no. Pezumim awa teko wazuka àrà m romo pe wà nehe no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo wemimume'u kwer. Umume'u ikatu 'ym ma'e Mawiron wanupe wemiapo rà m. Uzapo no. **13** Heta tete'a'u yrykawhu Mawiron ywy rehe. Heta tete'a'u temetarer no. Nezewe rehe we uhem i'ar kury. Amonohok waneko haw inemo ài. **14** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e umume'u wemiapo rà m wekuwe haw rehe a'e. — Arur putar awa tete'a'u Mawiron iàmàtry'y/m pà ihe wà. Uhem putar tukur tete'a'u wazàwe wà nehe, ywàkun zàwenugar romo wà nehe. Uhapukaz putar wà nehe, ta'e weityk putar tawhu wà nehe xe.

Zegar haw Tupàn ikatu haw rehe har

- 15** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo ywy upuner haw rupi. Uma'ekwaw paw rupi uzapo ywy. Uma'e kwaw katu haw rupi umuzaiiko ywak tàpuzrà n ài.
- 16** Aze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omokororo kar, 'y ywak rehe har okororo. Umuzeupir kar ywàkun ywy iahykaw wi. Uzapo à m à n iweraw paw. Umuhem kar ywytu imono ipyta haw wi no.
- 17** A'e ma'e hexak mehe zaiko iranaiw ma'e romo. Ma'e kwaw par 'ym romo zaiko. Tupàn a'ua'u hagapaw iapo har uzemumikahy wemiapo kwer rehe wà. Ta'e uzapo tupàn a'ua'u a'e wà xe. Nuikuwe kwaw wà.

- 18 A'e tupàn a'ua'u nuzawy kwaw heityk pyrer.
Purupe temu'emaw romo wanekon wà.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ur putar wanehe uzepyk pà nehe. A'e 'ar mehe umumaw putar a'e wà nehe.
- 19 Tupàn Zako izar nuiko kwaw nezewe a'e.
A'e ae uzapo ma'e paw rupi a'e wà.
Wexaexak Izaew wemaihu romo wà.
Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e her romo a'e.

**Mawiron wiko Tupàn
ipurunupà haw romo**

- 20 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg kury.
— Mawiron, ereiko hepurunupà haw romo ne.
Ereiko hetakihepuku romo hepuruzuka haw romo.
Apei'ài'äg teko ywy tetea'u rehe har nepupe ihe wà.
Amumaw tuwihaw ihe wà.
Amumaw wanemiruze'eg ihe wà no.
- 21 Akamik kawaru nepupe ihe wà.
Akamik waku'az har ihe wà no.
Azukazuka wyyramawa.
Azuka waneruata har ihe wà no.
- 22 Azuka awa nepupe ihe wà. Azuka kuzà nepupe ihe wà no.
Apei'ài'äg tua'uhez ma'e ihe wà.
Apei'ài'äg kwàkwàmò ihe wà no.
Akamik awa ihe wà. Akamik kuzàwaza ihe wà no.
- 23 Amuku'i àràpuhàràn ihe wà. Amuku'i wanehe uzekaiw ma'e ihe wà no.
Apei'ài'äg uma'ereko ma'e ihe wà.
Apei'ài'äg waneimaw tapi'ak ywy iwykawyka haw imutykar ihe wà no.
Akamik tuwihaw ihe wà. Akamik tuwihaw ikàg ma'e ihe wà no.

Tupàn uzepyk Mawiron wanehe a'e

- 24 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Mawiron ywy rehe har a'e wà, uzapo ikatu 'ym ma'e tetea'u Zeruzarez pe wà. Amekuzar kar putar wanemiapo kwer ihe nehe, wanupe ihe nehe. Pexak putar hezeyyk mehe nehe. 25 Mawiron. Ereiko ywytyruhu ywy paw imumaw par romo ne. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko neàmàtry'ymar romo ihe. Uruptyhyk putar nehe. Urumumew putar nehe no. Urumuigo kar putar tanimuk romo ihe nehe. 26 Teko nupyhyk pixik kwaw ita nerehe har tàpuz ipyahu ma'e iapo pà wà nehe. Ereiko putar wyyxiguhu romo tuweharupi nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ko ma'e imume'u har romo ihe.

27 — Pemono kar zauxiapekwer iàmàtry'ym kar pà wanupe nehe. Pezupy pexi'àm ma'e 'ak kwer iapo pyrer nehe. Nezewe mehe teko wenu putar wà nehe. Pemuàgà'ym teko ywy tetea'u rehe har pe wà nehe, Mawiron iàmàtry'ym kar pà wanupe pe wà nehe. Peze'eg Ararat ywy rehe har wanupe nehe, Mini ywy rehe har wanupe nehe no, Azkenaz ywy rehe har wanupe nehe no. Pexak amo awa zauxiapekwer wanuwihaw romo imuigo kar pà nehe. Perur kawaru tetea'u pe wà nehe. Tuwe waneta haw nuzawy kwaw tukur tetea'u waneta haw nehe. Tuwe nuzawy kwaw ywàkun nehe. 28 Pemuàgà'ym Mez wanuwihawete pe wà nehe, wanuwihaw pe wà nehe no, Zauxiapekwer wanuwihaw pe wà nehe no, ywy nà'nànar a'e tuwihaw wanemiruze'eg pe wà nehe no. Pezàmàtry'ym kar Mawiron wanupe pe wà nehe. 29 Ywy uryryryz wenaw wi uhem a'e, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo wemimume'u kwer iko a'e xe. Uzapo putar Mawiron wyyxiguhu romo nehe. Ni amo teko nuiko kwaw a'e pe wà nehe. 30 Zauxiapekwer Mawiron ywy rehe har upytu'u amo zauxiapekwer waàmàtry'ym ire wà. Upyta wàpuzuhutàtà pupe wà. Wakàgaw uhem wanuwì. Nuzawy kwaw kuzà wà. Amo ukauka tawhu hukenawhu wà. Tàpuz ukaz wà no. 31 Ze'eg heraha har tetea'u uhem oho Mawiron wanuwihawete pe uzapo ma'e kwer imume'u pà wà. — Zauxiapekwer wixe tawhu pupe

ma'ema'e wi a'e wà. **32** Waàmàtyry'ymar upyhyk yrykawhu ahaw paw paw rupi wà. Umunyk tata tàpuzuhutàtà wanehe wà no. Zauxiapekwer Mawiron ukyzeahy wà. **33** Nan kwehe tete waàmàtyry'ymar ukixikixi putar wà nehe. Ukamikamik putar arozràn ài wà nehe no, waiwy rehe wà nehe no. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e Izaew wazar uze'eg kwez kury.

34 Mawiron wanuwihawete upei'ài'äg Zeruzarez a'e. A'e re u'u.

Wenuhem teko paw a'e wi wà.

Wenuhem ma'e paw no.

Nuzawy kwaw 'y y'a wi uzeakook ma'e.

Nuzawy kwaw àzàg tawhu i'u arer.

Weraha wemimutar paw.

Weityk ikurer.

35 Emume'u ko ma'e teko Xiàw pe har wanupe nehe.

— Mawiron uzapo puruzuka haw tetea'u zanewe a'e wà. Tuwe wapuruzuka haw uzewyr katu uzar wanupe nehe, ere wanupe nehe.

Eze'eg wi teko Zeruzarez pe har wanupe nehe no.

— Mawiron upuraraw kar ma'erahy zanewe a'e wà.

Tuwe Tupàn uzepyk wanehe a'e ma'erahy hekuzaromo nehe, ere wanupe nehe.

Tupàn upytywà Izaew wà

36 Nezewe uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e teko Zeruzarez pe har wanupe.

— Apupytywà putar ihe nehe. Azepyk putar peàmàtyry'ymar wanehe nehe. Amutypaw putar zzygwar Mawiron pe har ihe nehe. Amutypaw putar yrykawhu a'e pe har ihe nehe no. **37** Na'e Mawiron wiko putar ywytyr ita iapo pyrer romo nehe. Miar ipuruzukaiwahy ma'e wiko putar a'e pe wà nehe. Teko ukyzeahy putar hexak mehe wà nehe. Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà nehe. Mawiron rehe ume'e ma'e paw ukyze putar wà nehe. Ta'e ukwaw putar a'e pe uzeapo

ma'e kwere a'e wà xe. **38** Mawiron pe har paw okororo zàwàruhu iriàw ài wà. Uzemuakyr zàwàruhua'y'r ài wà no. **39** Aipo ume'e a'e wà. Azapo putar mynykawhu wanupe nehe. Amuka'u kar putar ihe wà nehe. Amurywete kar putar ihe wà nehe no. Na'e uker putar wà nehe. Nume'e pixik kwaw a'e re wà nehe. **40** Araha putar wamàno àwàm pe àràpuhàràna'y'r ài ihe wà nehe, àràpuhàràn hawitu ma'e awa ài ihe wà nehe no, àràpuhàrànete ài ihe wà nehe no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez ihe kury.

Mawiron heitykaw

41 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury.

— Mawiron ikatu teko ywy nànanar wanupe. Nezewe rehe we zauxiapekwer upyhyk heityk pà wà kury. — Iaiw, i'i teko amo ae ywy rehe har wà, hexak mehe wà. **42** Yryhu oho Mawiron rehe. Upyk ykotok puruzuka ma'e pupe. **43** Umumew tawhu paw wà. Nuzawy kwaw ywyxiguhu 'y hereko har 'ym. Ni amo nuiko kwaw a'e pe wà. Ni amo nukwaw kwaw huwake wà. **44** Azepyk putar Mew Mawiron watupàn rehe ihe nehe. Imunar hema'e rehe a'e. Amuzewyr kar putar a'e ma'e ihe nehe. Teko ywy nànanar upytu'u putar imuwete re a'e wà nehe.

— Mawiron ipàrirogawtàtà u'ar kwez kury. **45** Teko Izaew ywy rehe har wà, pezàn a'e wi nehe. Pitàitàigatu uzepyro putar hekwahy haw tata zàwenugar wi wà nehe. **46** Pekàg wiwi nehe. Pkyze zo uzeapo ma'e kwere imume'u haw henu mehe nehe. Kwarahy nànan teko umume'u amo ae ma'e wà. Umume'u puruzuka haw a'e ywy rehe har wà. Umume'u amo tuwihawete amo ae tuwihawete iàmàtyry'ymaw wà no. **47** Nezewe uhem he'ar iko. A'e 'ar mehe azepyk putar tupàn a'ua'u Mawiron pe har wanehe ihe wà nehe. A'e ywy rehe wiko ma'e imaranugar putar wà nehe, ta'e zauxiapekwer weityk a'e teko a'e wà xe. Uzuka putar paw rupi wà nehe no. **48** Mawiron u'ar putar nehe. Teko kwarahy heixe haw awyze har kutyr har umumaw putar wà nehe. A'e 'ar mehe ywak rehe har

paw a'e wà nehe, ywy rehe har paw a'e wà nehe no, uze gar putar urywete haw rehe a'e wà nehe. **49** Mawiron uzuka teko ywy nà nà nà a'e wà. Ko 'ar rehe u'ar a'e, ta'e uzuka Izaew tetea'u a'e wà xe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Tupàn uze'eg zuta ywy rehe har Mawiron pe wiko ma'e wanupe

50 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury. — Heremiaihu Mawiron pe wiko ma'e wà. Pehem pemàno haw wi. Peata nehe kury. Pepyta zo ma'e hàro pà nehe. Peiko muite peneko haw wi. Nezewe rehe we pema'enukwaw herehe nehe. Aiko pezar romo ihe. Pema'enukwaw Zeruzarez rehe nehe no. **51** Nezewe peze'eg ihewe.

— Uremanugar ta'e amo uze'eg zemueteahy urerehe wà xe. Amo ywy rehe har wixe katuahy haw tàpuzuhu pe har pupe wà. A'e rupi uremuigo kar ikàg 'ym ma'e romo wà, peze peiko. **52** A'e rupi amume'u ko ma'e ihe kury. Uhem he'ar iko. A'e 'ar mehe aze pyk putar tupàn a'ua'u Mawiron pe har wanche ihe nehe. Iktutk pyrer a'e ywy rehe imuhàz pyrer ikuhem putar wà nehe. **53** Aze mo Mawiron upuner ywak rehe uzeupir haw rehe wà, aze mo upuner tàpuzuhu tàtã a'e pe iapo haw rehe wà, nezewe rehe we mo amono kar teko a'e pe ihe wà. — Pemumaw pe wà nehe, a'e mo wanupe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aze'eg kwez kury.

Mawiron imumaw paw

- 54** Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e.
— Peinu teko Mawiron pe har wanhapukaz mehe pe wà nehe. Uzai'o waiko wà, ta'e zauxiapekwer umumaw a'e ywy a'e wà xe.
- 55** Amumaw Mawiron teko ihe. Amupytu'u kar ize'eg ire ihe. Zauxiapekwer ipupe wixe ma'e a'e wà, Nuzawy kwaw ykotok ipuruzukaiwahy ma'e wà. Uzàmàtyry'ym a'e pe har uhapukazahy pà wà.

- 56** Ur Mawiron imumaw pà wà. Upyhyk zauxiapekwer a'e pe har wà. Omonohok waywyrapar wà. Omonohok wanu'yw wà no. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e aiko ikatu 'ym ma'e rehe uze pyk ma'e romo ihe.

Aze pyk putar Mawiron rehe ihe nehe, ta'e iaiw a'e wà xe.

- 57** Amuka'u putar wanuwihaw ihe wà nehe:
Ma'e kwaw katu har wà,
Wanuwihaw wà,
Wainuromo har zauxiapekwer wà. Uker putar wà nehe. Nume'e pixik kwaw wà nehe. Ihe tuwihawete aiko ko ma'e imume'u har romo ihe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e herer romo ihe.
- 58** Zauxiapekwer umumew putar Mawiron ipàrirogawtãtã iànàgatu wera'u ma'e a'e wà nehe. Tata umumaw putar ukenawhu aihã wera'u ma'e nehe no. Teko wama'ereko haw paw iaiw. Teko ywy nà nà nà wanemiapo kwer ukaz putar nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upuner wera'u ma'e uze'eg kwez kury.

Zeremi omono kar uze'eg pape rehe imuapyk pyrer Mawiron pe wiko ma'e wanupe

- 59** Xerai Neri ta'yr Mazez hemimino wiko tuwihaw tuwihawete Zeneki ipytywà har romo a'e. Zeneki Zuta wanuwihawete romo heko mehe 4 haw kwarahy rehe Xerai uzyppyrog Mawiron pe oho pà kury. Na'e azapo kar amo ma'e izupe.
- 60** Amuapyk Mawiron imumaw pà wàm amo pape rehe ihe. Amume'u amogwer izupe uzeapo ma'e rà m a'e pape rehe imuapyk pà ihe no. **61** Na'e aze'eg Xerai pe kury.
— Mawiron tawhu pe nehem mehe emugeta nerahy haw rupi ko pape rehe

imuapyk pyrer paw teko wanupe nehe. **62** A'e re eze'eg nezewe nehe. — O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. — Amumaw putar 'aw tawhu ihe nehe, ere. — Ni amo wikuwe ma'e nupyta kwaw xe a'e wà nehe, ere. — Ni teko wà, ni ma'ea'yr wà, ere. — 'Aw tawhu uzeapo putar ywyxiguhu romo tuweharupi nehe, ere, ere izupe nehe. **63** Ko pape teko wanupe imugeta re ezàpixipixi amo ita hehe nehe. Na'e eityk Ewparat yrykawhu pupe nehe. **64** Na'e eze'eg nezewe wanupe nehe. — Nezewe haw uzeapo putar Mawiron pe nehe. Uzeapyk putar nehe. Nuzeupir pixik kwaw nehe. Ta'e Tupàn werur putar imumaw paw hehe a'e nehe xe, ere wanupe nehe, a'e izupe.

Zeremi ize'eg upaw xe kury.

Zeruzarez tawhu heitykaw

52 ¹Zeneki wereko 21 kwarahy Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo wiko mehe a'e. Umumaw 11 kwarahy Zeruzarez pe tuwihawete romo wiko pà. Amutaw ihy her romo a'e. Amo Zeremi tazyr romo hekon. A'e Zeremi uzapo weko haw Irimina tawhu pupe a'e. ²Tuwihawete Zeneki uzapo ikatu 'ym ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo. Nuzawy kwaw tuwihawete Zeoaki. ³Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wikwahy teko Zuta ywy rehe har wanupe, Zeruzarez pe har wanupe no. A'e rupi weraha kar zauxiapekwer wanupe wanemipyhyk kwer romo wà. Zeneki upytu'u Mawiron wanuwihawete heruzar ire. Uzàmàtyry'ym. ⁴Zeneki Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe 9 haw kwarahy rehe 10 haw zahy rehe 10 haw 'ar mehe Namukonozor Mawiron wanuwihawete ur wemiruze'eg zauxiapekwer paw wanupi a'e kury, Zeruzarez iàmàtyry'ym pà a'e kury. Uzapo uker haw katu pe tawhu huwake wà. Uzapo tàpuzaiha tawhu izywyr wà, hehe umàmàn pà wà. ⁵Umumaw mokoz kwarahy a'e pe upyta pà wà. Zeneki umumaw 11 kwarahy wanuwihawete romo wiko pà kury. ⁶A'e

kwarahy rehe 4 haw zahy rehe 9 haw 'ar mehe ma'uhez haw uhua'u tawhu pupe kury. Naheta kwaw temi'u teko wanupe. ⁷Mawiron uzapo wixe àwàm pàrirogawtàtà rupi wà. Na'e zauxiapekwer Zutew a'e wà kury, uzeagaw uzàn pà tawhu wi pyhaw a'e wà kury. Zauxiapekwer Mawiron pe har umàmàn tawhu nànan. Nezewe rehe we ipupe har izàn wer wà. Oho pe tuwihawete ima'etymaw rupi har rupi wà. Heta ukenawhu mokoz pàrirogawtàtà wamyter pe. Oho a'e ukenawhu rupi wà. Uzàn oho ywyàpyznaw Zotàw yrykawhu izywyr har ikutyw wà. ⁸Zauxiapekwer Mawiron uzàn oho tuwihawete Zeneki haikweromo wà. Upyhyk ywytyr heta 'ymaw Zeriko izywyr har rehe heko mehe wà. Zauxiapekwer tuwihawete rupi uzàn ma'e paw weityk uzar wà kury. ⁹Mawiron weraha Zeneki tuwihawete Namukonozor pe wà. Namukonozor wiko Himina tawhu Amat ywy rehe har pe a'e 'ar mehe. A'e pe Namukonozor umume'u izupe wemiapo ràm kury. ¹⁰Himina pe wiko mehe we Mawiron wanuwihawete uzuka kar Zeneki ta'yr wanu henataromo wà, zauxiapekwer wanupe wà. Uzuka kar Zuta ywy rehe har wanuwihaw a'e wà no. ¹¹Na'e ukutuk kar Zeneki heha wanupe kury. Uzàpixipixi kyhàhàm tàtà morog iapo pyrer pupe, Mawiron pe heraha kar pà. Zeneki upyta zemunehew paw Mawiron pe har pupe. Te umàno ipupe.

Tupàn hàpuzuhu heitykaw

¹²Namukonozor Mawiron wanuwihawete romo heko mehe 19 haw kwarahy rehe 5 haw zahy rehe 10 haw 'ar mehe Nemuzàràna tuwihawete heruze'egar a'e, hemiruze'eg zauxiapekwer wanuwihaw a'e, wixe Zeruzarez pupe a'e kury. ¹³Wapy Tupàn Hàpuzuhu. Wapy tuwihawete hàpuzuhu no. Wapy tuwihaw paw wanàpuzuhu no. ¹⁴Hemiruze'eg zauxiapekwer weityk tawhu ipàrirogawtàtà wà. ¹⁵Na'e Nemuzàràna weraha teko tetea'u

ipyhyk pyrer romo Mawiron pe a'e wà kury: tawhu pupe hezar pyrer wà, Mawiron wamyrypar romo uzeapo ma'e kwer wà no, uma'ereko ma'e ma'e iapo katu haw kwaw par wà no.

16 Wezar teko hemetarer 'ym ma'e Zeruzarez pupe wà. Umuma'ereko kar uwà tyw pe wà, ko pe wà no. **17** Mawiron ukauka tàpuzuhu izyta morog iapo pyrer wà. Ukauka wywramawa tàpuzuhu izywyr har wà no. Ukauka 'yryruhu morog iapo pyrer wà no. Na'e weraha a'e morog paw Mawiron pe wà kury. **18** Weraha tanimuk ma'ea'yr hapy haw pe har heraha haw wà. Weraha hyru wà no. Weraha zepinaw tatainy ihàm imonohokaw wà no. Weraha kawaw ma'ea'yr huwykwer imono'ogaw wà no. Weraha yhyk zàwenugar hapy haw wà no. Weraha ma'e morog iapo pyrer Tupàn imuwete haw rehe har paw wà no. **19** Weraha ma'e or iapo pyrer paw wà. Weraha ma'e parat iapo pyrer paw wà no: Kawaw pixika'i ma'e, kawaw tanimuk heraha haw, kawaw ma'ea'yr huwykwer imono'ogaw, tanimuk hyru, tatainy henaw, yhyk zàwenugar hyru, win Tupàn pe imono pyr hyru. **20** Kwehe mehe tuwihawete Xàrumàw uzapo ma'e tetea'u morog iapo pyrer tàpuzuhu pupe har a'e: mokozy izyta, wywramawa, 'y hyruhu, 12 tapi'ak hagapaw a'e 'yryru ikokaw romo wà. Teko nupuner kwaw a'e ma'e ipuhuz haw ipapar haw rehe wà. **21-22** A'e mokozy izyta uzezuawygu wà. Pitàitàigatu aiha haw heta 8 met. Pitàitàigatu heta 5,35 met aze amo oho izywyr. Naheta kwaw morog wapupe. Morog iànàmw heta 10 xenxim. Izyta apyr pitàitàigatu heta ipeao morog iapo pyrer. Iaiha haw heta 2,20 met. Ipeao nànan heta tetea'u ma'ywa homà hagapaw, imumuràgaw romo. Awa uma'ema'e morog a'e ma'e paw iapo pà wà. **23** Pitàitàigatu imumuràgaw izyta wanehe har rehe heta 100 homà hagapaw wà. Teko upuner 96 homà hagapaw wanexakaw rehe ywy rehe upu'àm mehe wà.

Zauxiapekwer weraha Zuta ywy rehe har Mawiron pe wà

24 Nemuzàràna zauxiapekwer wanuwihaw a'e, weraha amo tuwihaw ipyhyk pyrer romo wà: Xerai xaxeto wanuwihawete, Xoponi xaxeto wanuwihaw Xerai iwy pe har, amogwer na'iruz tàpuzuhu pe har wanuwihaw ikàg ma'e wà. **25** Weraha amo awa tawhu wi a'e wà: zauxiapekwer wanuwihaw kwer, 7 tuwihawete ipytywà har a'e pe wikuwe ma'e wà, tuwihaw awa zauxiapekwer romo wamuigo kar har, amo 60 awa ikàg ma'e wà. **26** Nemuzàràna weraha a'e teko paw Mawiron wanuwihawete pe wà. Himina tawhu pe tuwihawete hekon a'e. **27** Amat ywy rehe tuz a'e tawhu. A'e pe wahem ire tuwihawete upetek kar a'e awa paw rupi wà. Na'e uzuka kar wà no. Nezewe weraha teko Zuta ywy rehe har ipyhyk pyrer romo uiwy wi wà. **28** Na'aw Namukonozor hemiraha kwer waneta haw xe: Tuwihawete romo wiko mehe 7 haw kwarahy rehe Namukonozor weraha 3.023 teko uzeupi Mawiron pe wà. **29** 18 haw kwarahy rehe weraha 832 teko Zeruzarez wi wà. **30** 23 haw kwarahy rehe Nemuzàràna weraha 745 teko wà. Aze ximono'og paw rupi zane wà, weraha 4.600 teko wà.

31 Mawiron wanuwihawete romo uzeapo haw kwarahy rehe Emiw-Meronak ikatu Zoaki Zuta ywy rehe har wanuwihawete pe. Umuhem kar zemunehew paw wi. Umumaw 37 kwarahy 11 zahy 5 'ar ipyhyk pyrer romo wiko pà. **32** Emiw-Meronak ikatu Zoaki pe. Heta amo tuwihawete Mawiron pe ipyhyk pyrer romo wà. Umuigo kar Zoaki a'e tuwihawete wanuwihaw romo a'e kury. **33** Wenuhem kar ikamir zemunehew paw pe arer izupe wà. Umunehew kar ikamirete izupe wà. — Erepuner nemai'u haw rehe tuwihawete ipyr tuweharupi nerekuwe mehe nehe, i'i izupe wà. **34** Tuweharupi hekuwe mehe we tuwihawete omono temetarer izupe. Upuner uma'e ime'eg kar haw rehe a'e temetarer pupe a'e kury. Upaw kwez kury.